1929 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

THOMAS MANN

LOTTE WEIMAR'DA

CAN

ROMAN

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
GÜRSEL AYTAÇ

Thomas Mann
LOTTE WEIMAR'DA

1929 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Can Yayınları: 1847

Lotte in Weimar, Thomas Mann
© 1939, Bermann-Fischer Verlag AB, Stockholm. 1967, Katia Mann
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2009
Eserin tüm hakları S. Fischer Verlag Gmbh, Frankfurt am Main'dadır.
Adı geçen eser Uluslararası Telif Hakları kanunları gereğince korunmaktadır.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: Kasım 2009
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Erkal Yavi
Kapak düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Taner Börü
Düzelti: Fulya Tükel

Kapak baskı: Çetin Ofset
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1106-0

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Thomas Mann
LOTTE WEIMAR'DA

1929 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

Almanca aslından çeviren
GÜRSEL AYTAÇ

CAN YAYINLARI

THOMAS MANN'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI

BUDDENBROOKLAR / *roman*
TONIO KRÖGER / *uzun öykü*
SEÇİLEN / *roman*
BÜYÜLÜ DAĞ / *roman*
VENEDİK'TE ÖLÜM / *uzun öykü*

Thomas Mann, 1875'te Almanya'da doğdu. Bir hiciv dergisi olan *Simplicissimus*'ta yazdı ve yayın kurulunda çalıştı. 1898'de yayımladığı ve *Der kleine Herr Friedemann* (Küçük Bay Friedemann) adı altında topladığı ilk öyküleri, daha çok Schopenhauer ve Nietzsche ile Wagner'in etkisi altında kalarak sanatçının yaratma sorununa odaklanmıştı. Mann'ın sonraki eserlerine de sık sık yansıyacak olan bu sanatçı sorunsalı, biri manevi yaşamı, diğeri eylemi temel alan iki karşıt yaşam görüşünden besleniyor ve sanatçının bir şeyler yaratarak varoluşun anlamsızlığına karşı koyma mücadelesini sergiliyordu. Bu ilk öyküleri, büyük bir tüccar ailenin gücünü kaybetmesini konu alan ve 1901'de yayımlanmasının ardından Mann'ı üne kavuşturan *Buddenbrooklar* adlı toplumsal roman izledi. 1929'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan bu ilk romanla birlikte Mann, sanatçının *tin* ile *yaşam* arasında kalan çelişkisini sergileyen bakış açısını daha da derinleştirdi: 1903'te yayımladığı *Tonio Kröger* ile 1912'de yayımladığı *Venedik'te Ölüm*, bu gerilimden beslenen yapıtlardır. I. Dünya Savaşı yıllarında savaşı savunan Mann, daha sonra bu tutumunu değiştirerek, savaş imgesinin Avrupa'nın ölümü olarak da yorumlanabileceği romanı *Büyülü Dağ*'ı yazdı. Hitler iktidara gelince, Almanya'dan ayrıldı. 1936'da Amerikan vatandaşlığına geçti ve Almanya'nın karanlık tablosunu çizdiği *Joseph und seine Brüder* (Yusuf ve Kardeşleri; 1933-1942) dörtlemesini yayımladı. Dörtlemenin ardından yazmaya koyulduğu *Doktor Faustus*'ta ise besteci Andreas Leverkühn'ün yaşamöyküsünün ışığında, Alman kültürünün barbarlığa yenik düşmesini anlattı. Mann, önceki eserlerinin yoğunluğuna ulaşamayan *Seçilen* ve *Aldatılmış Kadın* ile *Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull* (Dolandırıcı Felix Krull'un İtirafları) adlarını taşıyan üç roman daha yazdı. Mann, 1955'te Zürih'te öldü.

Gürsel Aytaç, 1940'ta Eskişehir'de doğdu. Ankara Kız Lisesi, Ankara Üniversitesi, DTCF, Alman Dili ve Edebiyatı, Latin Dili ve Edebiyatı'nda öğrenim gördü. 1962'de Alman Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'ne asistan oldu. 1966'da doktor, 1971'de doçent, 1976'da profesör unvanını aldı. *Gündoğan Edebiyat Dergisi*'nin 5 yıl boyunca yayın yönetmenliğini sürdürdü. Marburg ve Köln şehirlerinde DAAD ve Humboldt Vakfı burslusu olarak araştırmalar yaptı. Uluslararası Germanistler Birliği Yönetim Kurulu üyesi olarak Basel, Göttingen, Tokyo ve Viyana kongrelerinde bildiriler sundu. Eserleri ve yazıları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara Üniversitesi Yayınları, Gündoğan, Papirüs, Multilingual, Ada, Say, Akçağ ve Doğu Batı Yayınları tarafından yayımlandı. 1992 yılında Avusturya Hükümeti'nden çeviri ödülü aldı.

ÖNSÖZ

Yirminci yüzyıl dünya edebiyatının klasiklerinden sayılan *Lotte Weimar'da* romanını Thomas Mann 1950 yılında yayımlar. Birçok kültür diline çevrildiği halde eser, kırk yılı aşkın bir süre dilimize çevrilmedi. 70'lerde Thomas Mann'ın edebi kişiliği üzerine yaptığım kapsamlı bir araştırmayı, yazarın iki romanından yola çıkarak hazırlamıştım ve bu iki romandan biri *Lotte Weimar'da*'ydı. Dileğim, bu kitabımın çevirmenlerimizi, eseri Türkçe'ye kazandırmaları için heveslendirmesiydi. Bu gerçekleşmeyince işe kendim giriştim. Ve çeviri sırasında çok kereler anladım ki, yabancı edebi eserlerin edebi değerini koruması için çevirmenin söz konusu yabancı dili bilmesi gerekli ama yeterli değil, o edebiyatın uzmanlık alanından gelmek şart. *Lotte Weimar'da*'yı dilimize çevirmenin bir Alman edebiyatı uzmanı olarak benim görevim olduğuna inancım güçlendikçe işi benimsedim ve keyif duyarak çalıştım.

Türk okuru, *Lotte Weimar'da*'nın "Goethe konulu bir roman" olduğunu bilmelidir. Thomas Mann, Goethe'nin kişiliğine, eserlerine büyük ilgi duymuş, *Venedik'te Ölüm* novellasını yazarken bile ilk niyeti bir Goethe figürü yaratmak olmuştur. Sonra bu amacını gerçekleştirmek için Goethe ile çok daha derinden uğraşmanın gereğini fark etmiş ve bu niyetini 1950'ye kadar ertelemiştir.

Thomas Mann, çok yönlü optik tekniğiyle Goethe'yi romanında çevresindeki kişiler, hayatına girmiş kimseler

açısından anlattıktan sonra, ancak yedinci bölümde sahneye çıkartır. İç monologları, bilinç akımı ile olimpik anlatıcının imkânlarıyla gözlerimizin önüne getirir. Romanın bu bölümü, okuyucuya, Goethe dönemi Alman edebiyatını, Goethe'nin kişiliğini önceden bilmiyorsa, sanırım çok şey söylemeyecek, sıkıcı gelecektir. Ama bu bölük pörçük sözler, yarım cümleler, konudan konuya atlayışlar, Goethe uzmanları için başlı başına bir zevk... Anlaşılırlığı sağlamak uğruna bu ifadeleri düzgün cümleler haline getirmeye kalkmak, benim "edebi çeviri" anlayışıma ters düşerdi.

Lotte Weimar'da'nın konusu, yıllar önce Türkçe'ye kazandırılmış bir Goethe romanından, *Genç Werther'in Acıları*'ndan yola çıkar. Bilindiği gibi Goethe, gençlik yıllarında kaleme aldığı ve onu neredeyse dünya çapında bir üne ulaştıran bu romanın konusunu kendi hayatından almıştır. Arkadaşının nişanlısı Charlotte'ye duyduğu aşkı, o sıralar yine bir yasak aşk yüzünden canına kıyan bir elçilik sekreterinin intiharı ile birleştirerek romanını kurmuştur. Kurmaca doku içinde gerçeklik, çok belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İşte bu romandaki Lotte'nin gerçek hayattaki örneği Charlotte, nişanlısıyla evlenmiş, dokuz çocuk doğurmuş, çocuklarını yetiştirmiş, kocası öldükten sonra da Goethe'yi ziyaret etmeyi aklına koymuştur. Charlotte'nin Goethe'yle buluşması, Thomas Mann için çok anlamlı bir olaydır. *Lotte Weimar'da* başlıklı romanında bu konuyu işler.

Gerçekler ile kurmacanın ilişkisi, konusunu gerçeklerden alan ve bunu kurmaca içerisinde belli olmayacak derecede işleyen yazarın ahlaki sorumluluğu, sonra büyük kişiliklerin çevresiyle ilişkileri, yaşlılık, romanın ana sorunsallarını verir. Öte yandan "Goethe" olgusu, Thomas Mann için başlı başına bir roman konusu değerindedir.

Lotte Weimar'da'nın Türk okuyucularına da, bana çeviri sırasında verdiği keyfi vermesini dilerim.

Gürsel Aytaç
Ankara, 1991

BİRİNCİ BÖLÜM

Weimar'daki "Zum Elephanten" Misafirhanesi'nin garsonu *Mager*, ki kendisi aydın bir adamdır, 1816 yılının Eylül ayı ortalarında, neredeyse yazdan kalma bir günde, heyecanlı, içini sevinçle altüst eden bir şey yaşamıştı. Olayın öyle acayip bir yanı olduğundan değildi, ama yine de Mager'in bir an düş gördüğünü sandığı söylenebilirdi.

O gün, alışılmış Gotha postasıyla sabah 8'i biraz geçe, üç kadın, çarşı içinde o ünlü eve indiler. İlk bakışta –hatta ikinci bakışta da– göze çarpar bir tuhaflıkları yoktu. Aralarındaki ilişki kolay anlaşılır türdendi: Anne-kız ve hizmetçiydiler. Hoş geldiniz demek için eğilmeye hazırlanmış, girişteki revakın altında bekleyen Mager, uşağın nasıl ilk ikisinin arabanın basamağından kaldırıma inmesine yardım ettiğini, bu arada Klärchen adındaki oda hizmetçisi kızın birlikte oturup hoşbeş etmişe benzediği eniştesinin yanından nasıl ayrıldığını seyretti. Adam kadına yandan gülümseyerek bakıyordu, belli ki aklı, konuğun konuştuğu yabancı şiveye takılmıştı ve onu bir çeşit alaylı dalgınlık içinde gözleriyle izledi, kadınsa aslında pek gerekli olmayan dönüşler, toparlanmalar ve nazlanmalarla yüksek koltuğundan aşağı iniyordu. Adam sonra arkasındaki borazanın ipini çekti ve konukların gelişini izleyen birkaç çocukla erkencilerin hoşlanacağı bir havada duygulu duygulu öttürmeye başladı.

Hanımlar, sırtları eve dönük, geriye kalan birkaç par-

ça eşyalarının arabadan indirilişini denetlemek için hâlâ posta arabasının yanında duruyorlar, Mager ise, kızıl favorilerin çevrelediği süt beyazı yüzünde nazik ama bir o kadar da çekingen bir gülümseme, düğmeleri iliklenmiş frakı, yakasında rengi atmış boyunbağı, kocaman ayaklarının üzerindeki bacaklarına dapdar oturan pantolonuyla, kaldırımda bir diplomat edasıyla onları karşılamak üzere, eşyaları konusunda içlerinin rahatlayıp girişe yönelecekleri anı bekliyordu.

"Günaydın, dostum!" dedi iki hanımdan anne görünümlü olanı, tam bir hanımefendiydi, iyice yaşını başını almış, altmışına yaklaşmıştı, hafif topluydu, siyah pelerinli beyaz bir elbise giymiş, kısa örgü eldivenler takmıştı, başında ise bir zamanlar sarı, şimdiyse kül rengi olan kıvırcık saçların göründüğü bir kapüşon vardı. "Üç kişi için kalacak yere ihtiyacımız olacak, yani bana ve çocuğuma iki kişilik bir oda," (çocuk dediği pek de küçük sayılmazdı artık, yirmilerinin sonundaydı, kumral saçları lüle lüleydi, boynunda pilili bir yakalık vardı; annesinin o hafif gagalı burnu onda biraz fazla sert, biraz fazla keskin görünüşteydi) "ve çok uzakta olmayan bir oda da yardımcım için. Mümkün mü acaba?"

Kadının mavi gözleri, resmî bir donukluk içinde, garsonu aşıp misafirhanenin cephesine daldı; yaşının verdiği tombul yanakların arasına gömülmüş o ufacık ağzı, tuhaftır ama hoşa gidecek tarzda hareket ediyordu. Herhalde gençliğinde, kızının şimdiki halinden daha çekici bir kadındı. Dikkati çeken yanı, başının öne doğru titremesiydi, ama bu da kısmen sözlerinin pekiştirilmesi ya da karşısındakini hemen onaylamaya davetmiş gibi geliyordu insana, yani sebebi canlılıktan ziyade zayıflık ya da hem canlılık hem zayıflık gibi görünüyordu.

"Gayet tabii," cevabını verdi anneyle kızına girişe doğru eşlik eden yönetici, bu sırada hizmetçi kız, birkaç şapka kutusunu sürükleyerek onların peşinden geliyordu. "Gerçi her zamanki gibi çok doluyuz ve hatırlı kişileri bile geri çevirmek durumuna gelmek üzereyiz, ama hanı-

mefendilerin arzularını en iyi şekilde yerine getirmek için hiçbir çabadan kaçınmayacağız."

"İşte bu güzel," dedi yabancı kadın ve kızıyla karşılıklı gülümseyerek bakıştılar, adamın bu düzgün, ama yine de Thüringen-Saksonya şivesine çalan konuşma tarzına saygı duyarak.

"Buyurmaz mıydınız? Buyrun lütfen!" dedi Mager, onu koridora geçirirken. "Müdüriyet sağ tarafta. Misafirhanenin sahibesi Bayan Elmenreich sizi karşılamaktan şeref duyacak, buyrun lütfen!"

Saçları ok biçimi bir tokayla süslenmiş, kapı yakın olduğu için yün hırkaya sarınmış olan Bayan Elmenreich, büroyu bir bölme gibi girişten ayıran tezgâh benzeri bir masanın ardında kamış kalemler, rıh ve hesap makinesinin arasında kurulmuş, oturuyordu. Yüksek kürsüsünden ayrılan bir görevli, yan tarafta paltolu bir beyle İngilizce konuşuyordu, girişte yığılmış bavullar herhalde bu beyindi. Kadın, kayıtsız bakışlarıyla yeni gelenleri fark etmekten ziyade onları aşarak yaşlı hanımın selamına, gençlerin hafifçe eğilmelerine kibirli bir baş işaretiyle karşılık verdi, kulak kabartarak garsonun ilettiği oda talebini dinledi ve ucuna sap geçirilmiş bir ev planını eline alıp üzerinde bir süre kurşunkalemini dolaştırdı.

"Yirmi yedi," diye belirledi, hanımların bavullarıyla bekleyen yeşil şapkalı kâhyaya dönerek. "Tek kişilik oda veremeyeceğim. Matmazelin, Erfurt Kontesi Larisch'in hizmetçisiyle aynı odayı paylaşması gerekecek. Misafirhanemizde hizmetçisiyle gelmiş o kadar çok konuk var ki."

Klärchen, şefinin arkasından işaret etti, ama kız olur, demişti. Anlaşırız ne yapalım, diye eklemişti ve gitmeye hazır, odasına götürülmesini rica etti, oraya bavullar da taşınacaktı.

"Derhal hanımefendi," dedi garson. "Yalnız bir ara yerine getirilmesi gereken şu formalite var. İnsanlık hali diye birkaç satır rica ediyoruz. Bu titizlik aslında bizden gelmiyor, mübarek polisin işi. Ortadan kaldırılamıyor. Yasalar ve haklar, denebilir ki, sonsuz bir hastalık gibi ku-

şaktan kuşağa geçiyor. Zahmet etmenizi rica edebilir miyim acaba –?"

Hanım tekrar kızına bakıp biraz eğlenerek, biraz da şaşkınlıkla kafasını sallayarak güldü.

"Evet, doğru," dedi "unutmuşum. Her şey usulünce," (gençliğinde herhalde âdet olan hitap şeklini kullanıyordu) "okunaklı ve net. Versinler bakalım!" Ve masaya geri dönerek yönetici kadının kendisine uzattığı, bir ipe bağlı kalemi yarım eldivenli elinin zarif parmaklarıyla aldı ve gülmeye devam ederek, üzerine daha önce birkaç isim yazılmış konuk listesine eğildi.

Yavaşça gülmeyi bırakarak ve sönen neşesinin ancak küçük keyifli ve iç geçirmeyi andırır seslerini mırıldanarak usulca yazdı. Ensesinin öne doğru titremesi, duruşunun rahatsızlığından olsa gerek, her zamankinden daha belirginleşmişti.

Onu seyrediyorlardı. Bir yanda kızı ona omzunun üstünden bakıyordu, zarif, düzgün kavisli kaşlarını (annesinden almıştı kaşlarını) yukarı kaldırmış, ağzını eğlenircesine kapamış ve büzmüştü; öte yanda garson Mager göz kırpıyordu, kısmen acaba kırmızıyla işaretlenmiş boşlukları doğru kullanıyor mu diye yazdıklarına dikkat etmek amacıyla, kısmen de o taşralı merakından ve bir kimsenin ne de olsa nankör olan bir yabancı insan rolünü bırakıp adını sanını açıklama vaktinin geldiğine duyulan, kötülükten tamamıyla arınmamış bir memnuniyetle. Nedendir bilinmez, büro "personeli" ve İngiliz turist de konuşmalarını kesip başını öne doğru sallayıp yazan kadını seyrettiler; kadın, neredeyse çocuksu bir özenle harfleri çiziktiriyordu.

Mager gözleri parlayarak okudu: "Saray Müşaviri Kestner'in dul eşi Charlotte, Buff kızı, Hannoverli, son ikamet yeri Goslar, doğ. 11 Ocak 1753 Wetzlar, kızı ve hizmetçisiyle beraber."

"Yeter mi bu?" diyerek sordu eski müşavir eşi; ve kimse cevap vermeyince kendi karar verdi: "Yetmesi gerek!" Böyle diyerek kalemi hışımla tezgâha bırakmak iste-

di, ama serbest olmadığını unuttu ve kalemin bağlı olduğu metal ayaklığı devirdi.

"Ne kadar da kullanışsız!" dedi kızarak, bu arada kızına üst üste birkaç kez baktı; kızı alaylı bir ifadeyle ağzını büzmüş, gözlerini yere eğmişti. "Evet, bu hemen düzeltilir, olur biter. Haydi, odamıza gidelim artık."

Kızı, hizmetçisi ve kabak kafalı garson, kutular ve bavullar yüklenmiş otel uşağı onun arkasından koridoru geçip merdivene doğru ilerlediler. Mager, göz kırpmaya son vermemişti, yol boyunca sürdürdü, hem de öyle ki, üç ya da dört kez aralıklarla gözkapaklarını yere indirdi ve sonra kızarmış gözlerle kımıldamadan baktı, bu sırada ağzını aptalca denemezse de, tuhaf bir biçimde, adeta ustaca ayarlanmışçasına açık tutuyordu. İlk merdiven sahanlığındaydılar ki grubu durdurdu. "Özür dilerim!" dedi. "Çok özür dilerim, eğer sorun... Adi ve görgüsüzce bir merak değil bu... Acaba Saray Müşaviri Kestner'in eşi, Madame Charlotte Kestner'le, yani Wetzlar'dan Buff'la mı müşerref olduk?"

"Benim," diye onayladı yaşlı hanım gülümseyerek.

"Yani demem o ki... Tabii, şüphesiz, ama diyorum ki, -demek sonunda o Charlotte değil söz konusu- hani kısacası Lotte-Kestner, Deutschorden Evi'nden, Wetzlar'daki bir zamanların..."

"Ta kendisi, azizim. Ama ben hiç de 'eski' değilim, ben burada tamamıyla 'şimdi'nin içindeyim ve bana ayrılan odaya götürülsem iyi olacak..."

"Derhal!" diye bağırdı Mager ve başını öne eğip acele etmeye başladı, ama sonra yine yerinde çakılı kaldı ve ellerini birbirine çarptı.

"Aman Tanrım!" dedi bütün kalbiyle. "Aman Tanrım, müşavirin hanımı! Muhterem hanımefendi, düşüncelerim şu an burada hüküm süren aynilik ve açılan perspektifle hemen... kusura bakmasınlar... Tanrı'nın bir lütfu bu düpedüz... Misafirhanemiz, demek oluyor ki, deyim yerindeyse hakiki ve gerçek aslını... bu şerefe ve değeri ölçülmez ödüle erişti... Tek kelimeyle, Werther'in Lotte'sinin önünde olmak bana kısmetmiş..."

"Herhalde öyle olmalı, dostum," diye karşılık verdi hanımefendi sakin bir ihtişamla ve kıkırdayan hizmetçiye kötü kötü baktı. "Ve biz yol yorgunu hanımlara artık gecikmeden odanızı göstermek de bir başka nedeniniz olmalı, o zaman memnun olurdum."

"Derhal!" diye bağırdı kâtip ve adımlarını hızlandırdı. "Yirmi yedi numaralı oda, aman Tanrım, iki kat üstte. Rahattır merdivenlerimiz, hanımefendi fark edecektir, ama bilir miydik ki... Herhalde dolu oluşumuza rağmen yine de... Ne olursa olsun, o oda iyidir, önden çarşıya bakar, beğenmezlik etmeyeceksiniz. Daha geçenlerde Halle'den Binbaşı Egloffstein ve eşi burada kaldılardı, halaları Bayan Egloffstein'ı ziyarete geldiklerinde. Ekim 1813'te Büyükprens Ekselans Konstantin'in başyâverini misafir etmiştir. Bu herhalde tarihî bir anı... Ama, hey Tanrım, ne diye durmuş tarihî anılardan söz ediyorum, bunlar duygulu bir insan için şu durumla hiç mukayese kabul etmez ki... Birkaç adım kaldı, Sayın hanımefendi! Merdivenden sonra bu koridor boyunca yalnızca birkaç adım var. Her taraf hanımefendinin gördüğü gibi, yeni boyanmıştır. 1813'ün sonundan beri Tuna Kazaklarının gelişinden sonra onarım yapmak zorunda kaldık. Merdivenler, odalar, koridorlar ve oturma salonları, belki çoktan zamanı gelmiş şeyler. Dünya tarihinin o vahşi şiddet olayları buna mecbur etti, hepsi bu; ve bundan da şu ders çıkarılabilir: Hayatın onarımları, belki o güçlü bir şekilde hızlandıran şiddet olayları olmadan gerçekleşmiyor. Tabii tadilatımızın başarısını doğrudan yalnızca Kazaklara verecek değilim. Prusyalıları, Macar süvarilerini de gördü binamız, daha önceki Fransızlar da cabası... Hedefe ulaştık. Sayın hanımefendi buyursunlar!"

Buyur etmek için, ardına kadar açtığı kapıdan odanın içine doğru eğildi. Kadınların gözleri uçucu bir kontrolle, her iki pencerenin kolalı muslin perdelerini süzdü, aralarındaki yaldız çerçeveli ve tabii biraz donuk lekeli konsol aynasını, küçük ortak bir kubbesi olan beyaz örtülü karyolaları ve diğer tüm konforu. Bir bakır kakma manzara,

içinde eski bir mabet, duvarı süslüyordu. Yer tertemiz cilalanmış parlıyordu.

"Gayet hoş," dedi hanımefendi.

"Hanımlar burada rahat ederlerse, nasıl mutlu olacağız! Bir şey eksik olacak olursa, işte zil kolu. Sıcak suyu ben sağlayacağım, söylemeye gerek yok. Sayın hanımefendinin memnuniyetini... çok çok bahtiyar olacağız."

"Gayet tabii, azizim. Bizler sade insanlarız, şımartılmış değiliz. Teşekkürler, iyi adam," dedi, yükünü sehpaya, döşemeye indirip uzaklaşan uşağa. "Ve size de teşekkür, dostum," dedi bağışlayan bir baş işaretiyle garsona dönerek. "Her türlü ihtiyacımız sağlanmış durumda ve şimdi bir parça..."

Ama Mager kıpırdamadan duruyordu, parmakları kenetlenmiş, kızarık gözleri yaşlı kadının hatlarına daldı.

"Ulu Tanrım!" dedi, "Hanımefendi, ne kayda geçilecek olay! Hanımefendi belki de tam olarak anlamazlar benim gibi yufka yürekli bir adamın duygularını, ansızın ve bütün beklentilerin zıddına, sarsıcı perspektifleriyle böyle bir olayla karşılaşan... Hanımefendi, deyim yerindeyse bu türlü ilişkilere ve bizim hepiniz için kutsal olan bu özdeşliğe alışkınlar, kendileri belki meseleyi hafife alıyorlar, neredeyse sıradanmışçasına tam ölçmüyorlar, hisseden, gençliğinden beri edebiyata meraklı, böyle bir şeye hiç rastlamamış bir can, bu tanışmada neler duyar, izin verirseniz söyleyeyim -kusurumu bağışlayın- şiirin pırıltısıyla yıkanmış ve aynı zamanda sonsuz ün semalarına ateşli eller üzerinde taşınan bir kişilikle karşılaşmada..."

"Aziz dostum," diye karşılık verdi hanımefendi gülümseyen bir savunmayla, oysa garsonun sözleri sırasında yine göze çarpar hale gelen başının öne doğru titremesini insan daha çok bir onaylama gibi yorumlayabilirdi. (Hizmetçi onun arkasında duruyordu ve eğlenceli bir merakla adamın neredeyse gözleri yaşaracak kadar heyecanlı yüzüne bakıyordu, bu sırada kızı gösterişçi bir kayıtsızlıkla odanın arka tarafında bavullarla uğraşıyordu.) "Aziz dostum, ben iddiasız, sade, ihtiyar bir kadınım, başkaları gibi

ben de insanım, ama sizin meramınızı anlatmada öyle olağanüstü, öyle nitelikli bir tarzınız var ki..."

"Adım Mager'dir," dedi garson hemencecik bilgi olsun diye. Orta Almanya'nın yumuşak aksanıyla "Maher" demişti; tonunda bir yalvarma, bir dokunaklılık vardı. "Ben övünmek gibi olmasın ama, bu evde el ulağıyım, misafirhanenin sahibesi Bayan Elmenreich'ın sağ kolu dedikleri, kendisi dul bir kadındır, Bay Elmenreich, maalesef altı yılında, buraya ait olmayan trajik şartların altında dünya siyasetinin kurbanı oldu. Benim konumumda, hanımefendi, hele şehrimizin geçirdiği şu devirlerde insan çok çeşitli kimselerle temas ediyor, mesela bazı önemli kişiler gelip geçiyor, doğuştan ya da şahsi başarısıyla önemli kişiler ve tabii bu yüksek rütbeli, dünya olaylarına adı geçmiş kişiler ve saygı uyandıran, hayal gücünü harekete geçiren isim sahipleriyle karşılaşmaktan belli bir pişkinlik oluşuyor. İşte böyle hanımefendi. Ne var ki, bu mesleki şanslılık ve duyarsızlık – nerede acaba! İtiraf edeyim, hayatımda hiçbir kabul ve hizmet bugünkü olay gibi kalbimi altüst etmemiştir, gerçekten kayda değer. Çünkü herkes gibi, ben de biliyordum, o edebi sevimli kahramanın aslı, hayattakiler arasında bulunmaktadır, hem de Hannover şehrinde, bunları bildiğimin şimdi iyice farkındayım. Ne var ki bu bilginin bence gerçekliği yoktu ve bu kutsal varlığı bir gün gelip de karşımda göreceğim ihtimalini hiç aklıma getirmemiştim. Bunu düşlemeye bile cesaret edemedim. Bu sabah –birkaç saat önce yani– uyandığımda, önümdeki günün, öbür yüzlerce gün gibi sıradan bir gün olduğundan emindim, mesleğimin girişte ve kürsüde alışılmış ve sıradan görevleriyle dolu önemli bir gün. Karım –ben evliyim, hanımefendi, Madame Mager, mutfakta bir görevde çalışır– şahittir ki olağanüstü bir şeyler olacağı sezgisinin hiçbir işaretini duymadım. Bu akşam da sabah nasıl kalktıysam aynı adam olarak yatağa gireceğimden farklı bir şey düşünmedim. Oysa şimdi! Hiç ummadık anda olur çoğu kez. Halk ağzı bu basit dünya deyimiyle nasıl da haklıdır! Hanımefendi benim bu hararetli halimi ve belki de bu yer-

siz açık yürekliliğimi affedeceklerdir. Kalbi dolu olanın ağzı açılır der halk deyişi, o tabii pek edebi değil ama isabetli tarzıyla. Bir bilse hanımefendi, ben neredeyse çocuk yaştan beri şairlerin şahı, büyük Goethe'mizi hangi tutumuyla severim ve Weimarlı olarak bu yüce adama hemşehrimiz demekle nasıl gurur duyarım... Ve bilseler özellikle *Genç Werther'in Acıları* bu kalbe eskiden beri... Ama susuyorum işte hanımefendi, biliyorum, bana düşmez bu, her ne kadar bunun gibi duygusal bir eserin bütün insanlara ait olduğu ve büyük küçük herkesi coşturduğu, oysa mesela *Iphigenia* ve *Öz Kız Evlat*'ın belki yalnızca yüksek düzeylere hitap ettiği bir hakikatse de. Düşünüyorum da, Madame Mager'le ben akşam mum ışığı altında içimiz eriyerek o harika sayfaları ne çok okurduk ve şimdi şu anda o eserin dünyaca ünlü ve ölümsüz kahramanı, etten kemikten, benim gibi bir insan olarak karşımda duruyor... Aman Tanrı aşkına, hanımefendi!" diye bağırdı ve eliyle alnına vurdu. "Konuşuyorum, konuşuyorum da, birden başımdan kaynar su dökülmüş gibi oluyor, hanımefendinin kahvesini içip içmediğini hiç sormamışım ya!"

"Sağ ol dostum," diye cevap verdi, bu halk adamının dil döküşünü, gözlerini dikip hafifçe titreyen ağzıyla öylece durup dinlemiş olan ihtiyar kadın. "O işi vakitlice yaptık biz. Öte yandan, Bay Mager'ciğim, siz özdeşleştirmelerinizde çok ileri gidiyorsunuz ve müthiş abartıyorsunuz, beni ya da o sıralar ben olan o genç şeyi bu çok anılan kitapçığın kahramanıyla karıştırmakla. Dikkatini çekmek zorunda kaldığım ilk insan siz değilsiniz, kırk dört yıldan fazla, bunu vaaz edip dururum. Öyle ünlü, öyle kesin ve kutlanan bir gerçeklik kazanmıştır ki o roman figürü, biri çıkıp diyebilir, biz ikimizden asıl ve hakiki olanı odur, oysa ben kendim de kabul etmek istemem, bu kız benim o zamanki halimden çok farklıdır, şimdiki halimi tabii bir yana bırakalım. Herkes görüyor ki benim gözlerim mavi, oysa Werther'in Lotte'si bilindiği gibi kara gözlüdür."

"Bir şair buluşu!" diye haykırdı Mager. "Ne olduğu bilinmemeli ya, bir şair buluşu! Bu ise, hanımefendi, ege-

men olan özdeşlikten hiçbir parçacığı yok edemez! Şair belki de bir saklanma uğruna, izi biraz silmek için bundan yararlanmak istemiş olmalı..."

"Hayır," dedi hanımefendi reddeden bir baş sallayışla, "kara gözler başka bir yerden geliyor."

"Öyle bile olsa," dedi Mager gayretle. "Bu özdeşliği bu türlü ufacık farklılıklarla biraz zayıflamış olsa ne çıkar..."

"Çok daha büyükleri var," diye ekledi hanımefendi üstüne basa basa.

"Öteki, berikiyle çarpışan ve ondan ayrılmayanı tamamen tertemiz duruyor işte, kendisiyle özdeşlik, demem şu ki; o büyük adamın bizlere daha geçenlerde anılarında böyle içten bir portresini çizdiği kıza yine efsanevi o kişiyle ve eğer hanımefendi en ufak ayrıntıya kadar Werther'in Lotte'si değillerse, o zaman siz, lamı cimi yok Goethe'nin Lotte'sisiniz."

"Azizim," dedi hanımefendi sözün uzamasını yasaklarcasına. "Bize odamızı gösterinceye kadar birkaç mola verdik. Odamıza yerleşmemizi engellediğinizin farkında değilsiniz besbelli."

"Hanımefendi," diye yalvardı Zum Elephanten'ın garsonu ellerini ovuşturarak, "Affedin beni! Benim gibi bir adamın kusurunu bağışlayın... davranışım bağışlanır türden değil, ama yine de affınızı rica edeceğim. Hemen uzaklaşarak ben... Elimde değil işte," dedi, "her türlü nezaket ve görgü kuralı dışında zaten çoktan buradan uzaklaşmam gerekirdi, oraya; çünkü Bayan Elmenreich'ın şu ana kadar herhalde hiç haberi olmadığını düşününce, çünkü o konuk listesine şimdiye kadar hiç göz atmamıştır, zaten böyle bir şey bile belki de onun o yalınkat anlayışına... Ve Madame Mager, hanımefendi! Mutfağa onun yanına koşmak için nasıl yanıp tutuşuyorum, kendisine bu büyük şehir ve edebiyat haberini sıcağı sıcağına... Yine de, hanımefendi, bu insanın yüreğini hoplatan haberi tamamlamak için, özür dileme cüretini göstererek, bir tek soru daha... Kırk dört yıl! Ve hanımefendi Müşavir Bey'i bu kırk dört yıl zarfında bir daha görmediler?" "Tastamam

böyle, dostum," idi cevabı. "Hukuk stajeri Dr. Goethe'yi, Wetzlar'ın Gewands Sokağı'ndan tanırım. Weimar'ın devlet nazırı, Almanya'nın büyük şairini ise dünya gözüyle görmüş değilim."

"İnsanı sarsıyor!" diye mırıldandı Mager, "İnsanı sarsıyor, hanımefendi! Demek ki hanımefendi de şimdi Weimar'a gelmişler ki..."

"Ben Weimar'a," diye sözünü kesti yaşlı kadın yukarıdan bir edayla, "yıllar sonra, kız kardeşim, Hazine Müdürü'nün karısı Ridel'i bir daha görmek ve ona yaşadığı Alsas'tan, şu sıra yanımda kalan ve bana eşlik eden kızım Charlotte'yi getirmek için geldim. Hizmetçimle birlikte üç kişiyiz ve kendisinin de çoluk çocuğu olan kız kardeşimi yatılı misafir olarak rahatsız etmek istemiyoruz. Bu yüzden misafirhaneye indik, ama yemeğe, yakınlarımızda olacağız. Tamam mı?"

"Hem de nasıl, hanımefendi, hem de nasıl! Gerçi, böylece, hanımlara yemek hizmeti vermekten yoksun olacağız... Sayın hazine müşaviri ve eşi, Esplanade 6, -ah, biliyorum. Demek hazine müşavirinin eşi, kızlık soyadıyla bir- bunu biliyordum ama! İlişkiler ve bağıntılar malumumdu, ne var ki şu anda... Sen bilirsin Tanrım, demek hazine müşavirinin eşi, o çocuk grubunun içindeydi, avcı evinin girişinde, Werther ilk olarak oraya ayak bastığında, hanımefendiyi çevreleyen ve ellerini uzatıp onun kestiği ekmeği bekleyen..." "Aziz dostum," diyerek sözünü kesti yine Charlotte, "o avcı evinde müşavirin hanımı yoktu. Şimdi siz, bekleyen Klärchen'imize odacığını göstermek lütfunda bulunmadan önce bize söyleyin bakalım: Burası Esplanade'dan çok mu uzak?"

"Hiç değil, hanımefendi. Azıcık bir yol. Bizim Weimar'da öyle uzak mesafeler yoktur; bizim büyüklüğümüz manevi alandadır. Ben memnuniyetle şahsen emrinize amadeyim, eğer hanımefendi bir fayton ya da tahtırevandan faydalanmayı tercih etmezlerse, ki her ikisi de şehrimizde eksik değildir, kendilerini Hazine Müsteşarı'nın evine götürebilirim... Ama bir şey daha, ha-

nımefendi, başka bir şey sormayacağım, son bir soru! Doğru değil mi, hanımefendi ilk planda Weimar'a kız kardeşlerini ziyarete gelmişlerse de, şüphesiz bir fırsatını bulup Frauenplan'a..."

"Olacak, dostum, olacak! Hadi şimdi matmazeli yerine yerleştirin, az sonra ona ihtiyacım olacak."

"Evet, bana yolda söyleyin," dedi cıvıltılı bir sesle küçükhanım, "o enfes *Rinaldo*'yu, belki de beş kez yutarcasına okuduğum o dokunaklı romanın yazarı nerede oturuyor, acaba insan şansı varsa ona sokakta da rastlayabilir mi?"

"Başüstüne, Matmazel, memnuniyetle," diye karşılık verdi Mager dalgın, onunla birlikte kapıya yönelirken. Ama orada bir kez daha durdu, hızını kesercesine ayağının biriyle yere kuvvetle bastı ve denge için de ikincisini havaya kaldırdı. "Bir kelime, daha, hanımefendi! Çabuk cevaplandırılabilecek son bir kelimecik! Hanımefendi anlayacaklardır. İnsan beklenmedik bir anda modelin karşısında buluverince kendisini, yani kaynağın ta kendine ulaşmak kısmet olunca, yararlanmayı bilmeli hanımefendi, hani Werther'in vedalaşmasından önceki o konuşma, üç kişi arasında geçen o yürek parçalayan, rahmetli annenin ve ölüm ayrılığının söz konusu olduğu sahne ve Werther'in, Lotte'nin elini sımsıkı tutup şöyle haykırışı: Biz yine görüşeceğiz, birbirimizi bulacağız, bütün insanlar arasında birbirimizi tanıyacağız! Gerçeğe dayalıdır, değil mi, yani Saray Müşaviri Muhterem'in buluşu değildir, gerçekten olmuştur!"

"Hem evet hem hayır, azizim, hem evet hem hayır," dedi zorlanan kadın iyi kalple, kafası titrerken. "Hadi gidin artık," dedi, "gidin!"

Böylece heyecanlı adam, sırnaşık kız Klärchen'le hızla uzaklaştı oradan.

Charlotte derin bir nefes aldı, şapkasını çıkararak. Bir önceki konuşma sırasında kendisinin ve annesinin elbiselerini dolaba asmak, çantaların içindekileri tuvalet masasına, raflara, lavaboya yerleştirmekle meşgul olan kızı ona alaylı alaylı baktı.

"İşte yıldızını gösterdin. Etki hiç de fena değil."

"Aman yavrum," dedi anne, "senin yıldız dediğin ve bir nişan olsa bile haçtan fazla bir şey olan şey, benim herhangi bir katkım olmadan da ortaya çıkar, bunu engelleyemem de saklayamam da."

"Bir süre, anneciğim, bu bir parça çok gerilimli gezimizin sonuna kadar olmasa bile, yine de bir süre saklı kalabilirdi bu mesela, keşke böyle düpedüz bir misafirhanede kalmayıp da Amalie Teyze'de kalsaydık."

"Gayet iyi biliyorsun ki, Lottchen, bu mümkün olmadı. Enişten, teyzen ve kuzenlerin kibar bir semtte oturuyorlarsa da -belki bu yüzden demek daha doğru- bol odaları yok. Onlara üç kişi birden misafir olmak ve bir-iki günlüğüne de olsa onları rahatsız etmek imkânsızdı. Enişten Ridel, devletten maaş alıyor, ama ağır darbeler yedi, 1806 yılında her şeyini kaybetti ve ona yük olmak yakışmaz bize. Bana kim çok görür, en küçük kız kardeşimi, Mali'mizi nihayet bir kere daha kucaklamamı ve onun aklı başında bir kocanın yanında olmak mutluluğunu tattığını görüp sevinmemi? Unutma, belki bu sevgili akrabalarımıza çok yararım da dokunabilir. Enişten grandüklük için mecliste idari bir kadroda görev almayı ümit ediyor. İlişkilerim ve eski dostluklarım sayesinde, burada tam yerindeyken, öyle sanıyorum ki, onun arzularının da yerine gelmesine yardımcı olabilirim. Ve şu an, yani sen kızımın on yıllık bir ayrılıktan sonra bana eşlik ettiği şu an, bu ziyaret yolculuğu için en yakışık alanı değil mi? Bana nasip olan bu tuhaf kader, yüreğimin en yasal isteklerine uymama engel mi olacak?"

"Kuşkusuz hayır anne, kuşkusuz hayır."

"Üstelik kimin aklına gelirdi ki," diye devam etti hanımefendi, "hemencecik, bu sakallı Ganimedes gibi bir coşkulunun, kucağına düşeceğiz? İşte Goethe de anılarında insanların merakından hep çektikleri konusunda yakınır durur, acaba gerçek Lotte kimmiş, yok nerede otururmuş ve bilmiyorum demekle kurtaramazmış kendini -hakiki bir ceza adını verir buna- sanırım ve der ki o kitapta, eğer

bir günah işlediyse, cezasını da çekmek zorunda kalmıştır, hem de fazlasıyla. Ama işte görülüyor, erkekler –hele şairler iyice– yalnız kendini düşünüyor; çünkü düşünmez ki bizler de bu merak illetine katlanmak zorundayız, onun gibi, kendisinin bize, yani rahmetli babana ve bana edebiyatla hakikati o berbat karıştırışıyla ettiklerinin üstüne hem de..."

"O kara gözlerle mavi gözlerin..."

"Zarar görenin, alınması normal, en azından Lottchen'ı için. Keşke şu delidolu adama yasaklasaydım, beni öyle düpedüz, Werther'in Lotte'sinin ta kendisi saymayı."

"Sana Goethe'nin Lotte'si demesindeki eksiklik konusunda seni teselliye kalkacak kadar da cüretkârdı."

"İşte bunu da, diyorum, onun yanına bırakmadım ve açıkça öfkeyle reddettim. Hissetmemek için seni tanımamak gerekir yavrum, senin ciddiyetinin ölçülerine göre adamı daha baştan sıkı tutmalıydım. Ama söyle bakalım, nasıl? İnkâr mı etseydim? Kendim ve kendi meselelerimle ilgilenmek istemediğimi ona anlatarak mı? Ama artık bir kere dünyanın malı olmuş olan meseleye benim de karışma hakkım var mı? Sen, yavrum, ne yapalım benden apayrı bir insansın – şunu da ekleyeyim, bu hal benim sana olan sevgimi bir damla azaltmıyor. Sen, insan canlısı dedikleri cinsten biri değilsin ve bu da zaten fedakârlıktan, hayatını başkaları için vermeye hazır olmaktan çok başka bir şeydir. Hatta çoğu zaman bana öyle gelmiştir ki fedakârlık ve başkalarına hizmet dolu bir hayat belli bir yavanlık, hatta, açıkçasını söylemek gerekirse ve hatta eleştirmekten ziyade överek söylemek gerekirse, böyle bir hayat, insan canlısı olmayı az teşvik eden belli bir sertlik göstermiştir. Yani yavrucuğum karakterlerine karşı saygımdan da sana sevgimden de hiç kuşkun olmasın. On yıldan beridir Alsas'tasın, genç karısını ve bir bacağını kaybeden, bela yalnız gelmez derler ya, zavallı ve sevgili ağabeyinin iyilik meleğisin. Sen olmasan ne olurdu zavallı, dertli oğlum! Sen onun hem bakıcısı hem yardımcısı hem evinin kadını hem de öksüz çocuklarının an-

nesisin. Hayatın iş ve fedakârca sevgi hizmeti – kendinde ve başkalarında avare bir duygululuğa başkaldıran bir ciddiyet belirtisi nasıl saklı olmaz ki orada? Sence hakikilik ilginçlikten önemlidir – ne kadar haklısın! Tutkuların ve güzel düşüncenin büyük dünyasına olan bağlar, bizim bir parçamız olan şeyler..."

"Bizim mi? Ben bu türlü bağları saymam."

"Yavrum, bunlar bizde kalacak ve adımıza eklenecek ta üçüncü, dördüncü kuşağa kadar, ister hoşlanalım ister hoşlanmayalım. Ve eğer sıcakkanlı insanlar onların hatırına bize musallat olursa, hayranlar veya yalnızca meraklılar – çünkü sınırı nedir bu işin – bizim kendimizi geri çekmeye ve ısrarlıları acımasızca geri çevirmeye hakkımız var mı? Bak işte, bizim tabiatlarımız arasındaki fark bu. Benim hayatım da ciddiydi ve fedakârlık hiç yok değildi. Sevgili, unutulmaz babana, sanırım iyi bir eş oldum, ona on bir çocuk doğurdum, ikisi yaşamadı ve dokuzunu yetiştirip şerefli insanlar yaptım. Ben de çektim, olup bitende ve duygularda. Ama insan canlısı oluş ya da saflık, senin belki kızarak takacağın ad budur, beni bozmadı, hayatın sertliği beni, böyle Mager gibi birine sırtımı dönüp ona 'Deli adam, rahat bırak beni' diyecek kadar sertleştirmedi – ne yapayım, yüzüm tutmuyor işte."

Genç olan Lotte "İlahi, anne, aynen sanki seni suçlamışım, senin çocuğunun yapmaması gereken bir şekilde sana tepeden bakmışım gibi konuşuyorsun. Hiç ağzımı açmadım ki ben. İnsanlar senin iyiliğini ve sabrını az önce başardığın gibi böyle zor sınavlardan geçiriyorlar ve heyecanlı halleriyle seni bitiriyorlar diye kızıyorum – öfkemi ayıplayacak mısın? – Şu elbiseyi," dedi ve az önce annenin bavulundan çıkmış bir robu tuttu elinde, beyaz kurdeleler, uçuk pembe kurdelelerle süslü, yukarı kaldırarak "giymeden önce biraz ütülemek gerekmez mi? Çok fena kırışmış."

Hanımefendi kızardı, bu da ona hem yakışıyor hem de yüzüne insanı duygulandıran bir hava veriyordu: Sanki tuhaf bir biçimde gençleşmiş, bir genç kız çehresi almıştı;

birden fark edilebiliyordu neredeyse, yirmi yaşında nasıldı; o kibar bakışlı mavi gözler, üzerlerinde düzgün kavisli kaşlar, hafif kemerli küçük burun, sevimli küçük ağız bu ışıkta, bu kızarmanın pembeliğinde birkaç saniye için, bir zamanlar sahip olduğu cazibeyi yeniden kazanıverdi; memur adamın uyanık kızı, onun küçüklerinin annesi, Volpertshausen balosunun perisi, bu yaşlı hanım kızarmasında şaşırtıcı bir biçimde bir daha ortaya çıktı sanki.

Madame Kestner siyah pelerinini çıkarmış olduğu için elbisesiyle duruyordu, ona gösterilen, şüphesiz daha resmî o beyaz elbisenin renginde. Sıcak mevsimde (ve henüz yaz yağmurları vardı) özel bir zevki gereği hep beyaz elbiseler giyerdi. Ama bu, kızının elindeki uçuk pembe kurdeleleriydi.

Kendiliğinden arkasını döndü ikisi de, yaşlı olan besbelli elbiseye, genç olan, annenin kızarmasına; sevimliliği ve gençleştirici etkisinden ötürü hazzetmemişti bundan.

"Yok canım," cevabını verdi hanımefendi, Charlotte'nin önerisine. "Zahmete girmeyelim! Bu cins krep, dolapta çabuk düzelir, üstelik kim bilir, 'resmi geçit'e çıkacak mıyım?"

"Neden olmasın?" dedi kızı. "Yoksa ne diye yanında getirdin ki? Ama işte şu ya da bu vesileyle giyeceğine göre, izin ver de anneciğim, şu mütevazı soruma döneyim, yani bir parça fazla açık renk olan o göğüs ve kol kurdelelerini birazcık koyu renkle, diyelim güzel bir eflatunla, leylak rengiyle değiştirmeye razı olur musun acaba? Çabucak oluverir..."

"Ah, bırak Lottchen!" dedi hanımefendi biraz sabırsızca. "Sen, şakadan da hiç anlamıyorsun, yavrum. Merak ediyorum, kendi buluşum olan küçük, anlamlı şakayı, hafif imayı ve inceliği bana niye yasaklamak istiyorsun? Bırak söyleyeyim, gerçekten senin kadar şakadan anlamayan az insan gördüm."

"İnsan, tanımadığı ya da artık tanımadığı hiç kimsede," dedi kız, "bu anlayışı uluorta varsaymaman."

Charlotte, yani yaşlısı, biraz geri çekilmek isterdi,

ama konuşmaları, Klärchen'in dönüşüyle kesildi; sıcak su getirmişti ve neşe içinde haber verdi ki Düşes Larisch'in yukarıdaki yardımcısı, hiç de öyle münasebetsiz biri değilmiş, onunla birlikte kalabilirmiş, üstelik şu tuhaf Bay Mager sıkı sıkıya söz vermiş, o muhteşem *Rinaldo*'nun yazarı ve Bay von Goethe'nin bacanağı, kütüphaneci Vulpius'u mutlaka görecekmiş: Vulpius'u, giderken onu kendisine gösterecekmiş, hatta o ünlü romanın kahramanının adıyla, Rinaldo diye çağrılan küçük oğlunu bile okula giderken gözetleyebilirmiş.

"Hepsi iyi de," dedi hanımefendi, "siz ikinizin, sen Lottchen, yanına Klärchen'i alarak Esplanade'a Amalie Teyzene yola koyulup gelişimizi ona bildirmenizin vakti geldi de geçiyor. Sizi şimdi hiç ummuyordur herhalde, ancak öğleden sonra ya da akşam için bekliyordur, çünkü Liebenau-Gotha'da oyalandığımızı sanır, oysa biz bu kerelik orada mola vermeyi istemedik. Haydi yavrum, bırak Klärchen yolu sorsun, şimdiden benim tarafımdan öp teyzeciğini ve teyze çocuklarıyla tanış bu arada. Ben ihtiyar kadın, ben mutlaka bir saat ya da iki saat yatağa uzanmalıyım ve biraz dinlenir dinlenmez arkanızdan gelirim."

Kızını adeta barışırcasına öptü, yardımcısının diz çökerek vedalaşmasına bir baş işaretiyle teşekkür etti ve yalnız kaldı. Aynalı masada mürekkep ve kalemler vardı. Oturdu, bir yaprak kâğıt aldı, kalemi mürekkebe batırdı ve aceleyle ve hafif titrek başıyla giriş sözlerini yazdı:

"Aziz dost! Kızım Charlotte'yle birlikte, kız kardeşimi ziyaret için birkaç günlüğüne şehrinizdeyken size kızımı takdim etmek arzusundayım, keza, siz ve ben, her birimiz kendine göre, hayat sınavını başarmışken, dünya için bu kadar değerli olmuş bir çehreye bir daha bakmaktan mutluluk duyacağım. – Weimar, Zum Elephanten Oteli, 22 Eylül 1816 – Charlotte Kestner (Buff)."

Kurutma kumu saçtı, akıttı, yaprağı beceriklilikle katlanmış iki ucu iç içe soktu ve adresi yazdı. Sonra çıngırağı çaldı.

İKİNCİ BÖLÜM

Charlotte, aslında pek de aramadığı, huzuru bulamadı uzun süre. Gerçi elbisesini çıkarıp bir örtüyle örtünerek, küçük kubbeli yataklardan birine uzanmıştı: Gözleri, kara perdeleri olmayan pencerelerin aydınlığına karşı bir mendilin altında, gözkapakları kapalı. Bu sırada ise, akıllıcası, istenmesi gereken uykudan çok, yüreğini gümbürdeten düşüncelerin peşindeydi ve hele bu cehaleti, bir çocukluk, en iç bozulmazlığın yıllar boyunca değişmez oluşun bir kanıtı ve işareti olarak hissedip gizlice bir gülümsemeyle bu halinden hoşlandığı içindi. Ona bir zamanlar birinin bir veda mektubunda yazdığı o sözler: "Ve ben, sevgili Lotte, benim asla değişmeyeceğime inandığınızı gözlerinizde okumaktan mutluyum..." bizim gençliğimizin inancıdır, bunu aslında hiç bırakmayız ve hep aynı kaldığımız, yaşlanmanın vücutsal ve dıştan bir şey olduğu, hiçbir şeyin bizim en içimizin, bu delidolu, onyıllarca sürdüğümüz "ben"in varlığını aşamayacağı bizim şu yaşlarımızda hoşlanmayacağımızı söylemeyeceğimiz bir görüştür. Ve bu gittikçe sağlamlaşmıştır. İşte bu bizim yaşlılık onurumuzun tatlı, utangaç sırrıdır. İnsan, ihtiyar bir kadın dedikleri şey olmuştu, alayla, kendi de kendine böyle diyordu ve yirmi dokuz yaşındaki kızıyla yolculuğa çıkmıştı, üstelik bu, kocasına doğurduğu çocukların dokuzuncusuydu.

Gel gör ki burada yatıyor ve çılgın bir oyundan önce

bir kız öğrencinin duyduğunun aynı çarpıyordu kalbi. Charlotte, bunu çok hoş diye niteleyecek gözlemciler düşledi.

Bu kalp hareketinin gözlemcisi olarak düşlenmeyecek biri varsa, o da Lottchen, yani Charlotte'nin kızıydı. Barışma öpücüğüne rağmen annesi onun, elbiseye, kurdelelere ve aslında o kadar onurlu ve doğal olduğu söylenebilecek, ama onca gösteriş olarak nitelenen bütün bir yolculuğa yönelttiği "anlayışsız" eleştiriden dolayı kızına öfkelenmekten kendini alamıyordu. Kendisi için yolculuğa çıkıldığına inanmayacak, kendini bahane edilmiş sayacak kadar zeki birini yanında taşımak hiç de hoş değil. Çünkü tatsız, kırıcı bir zekâ, daha ziyade bir yan gözle bakıştır bu, bir davranışın karışık motiflerinden yalnız sessizce saklananı görüp yalnız onu bilmek ister, ama ortaya konabilecek, ağza alınabilecek olanları, istedikleri kadar saygıdeğer olsunlar, bahane diye alaya alır. Charlotte bu çeşit, belki de her çeşit ruh bilgisinin kırıcı yanını öfkeyle hissediyordu ve aklındaki tek şey buydu, kızının insan canlısı olmama eksikliğini söylediğinde.

Onların, o zeki insanların korkacağı bir şeyleri yok mudur, diye düşündü. Kalkıp meseleye öbür yandan bakacak olsak ve onların belki hiç de hakikat aşkından ibaret olmayan o sezgisinin motiflerini aydınlığa çıkarmayı denesek? Lottchen'in itici soğukluğu, şimdi, bunu da kötü niyetli bir zeki göz okuyabilirdi, bu da birçok ipucu çıkarmaya, hem de öyle pek kazançlı olmayan ipucuna fırsat verirdi. Ona, yani annesine nasip olan türden yaşantılar bu saygıdeğer çocuğa kısmet olmamıştı bir kere, tabiatına bakılırsa pek kısmet olacağa da benzemiyordu: O ünlü üçün yaşantısı, öylesine neşeli, öylesine sakin başlayan ama sonra taraflardan birinin çılgınlığı yüzünden yozlaşarak kahredici -altüst edici bir şeye dönüşen ve özü iyi bir kalp için büyük, iç tenlikle aşılmış- ve sonunda bir gün, ey onurlu dehşet, bütün dünyaya ilan edilmek gerçek üstüne çıkarılmak, daha yüce bir canlılık kazanmak ve insanları aynı bir zamanlar bir kızın kalbi gibi coşturmak, allak bullak et-

mek, hatta dünyayı çoğu zaman tehlikeli diye damgalanan bir heyecana sokmak için.

Çocuklar sert ve anlayışsız oluyorlar, diye düşündü Charlotte, annenin özel hayatına karşı: Bencil, yasaklayıcı bir saygıdan kaynaklanıyor bu, sevgiyi sevgisizlik yapmaya yetenekli ve eğer düpedüz kadınca bir kıskançlık içine karışırsa pek övülmeye değmeyen bir saygı – kıskançlık, neye? Annenin bir gönül macerasına, ama maceracı erkeğin dünya çapındaki ün sonuçlarına alaylı bir tiksintiye bürünmüş. Hayır, bu ciddi Lottchen, öyle müthiş güzel ve günah gibi öldüresiye tatlı bir şey yaşamamıştı hiç, hani annesinin o akşam, kocası vazifeyle yoldayken ve öteki, aslında Noel akşamından önce gelmemesi gerekirken çıkageldiğinde ve o, boş yere kız arkadaşlarına haber salıp sonunda onunla yalnız kalmak zorunda kaldığında, o; Ossian kitabından parçalar okuyup kahramanların acısıyla kendisinin en onulmaz acısına gömüldüğünde; sevgili çaresiz adam ayaklarına kapandığında, kendisinin elleri onun gözlerini, zavallı alnını bastırırken, çünkü kendi ve en içten merhametle heyecanlanıp onun ellerini de sıkınca ve farkında olmadan ateşli yanaklar birbirine değince ve ağzının birden kendi çırpınarak direnen dudaklarında tutuşturduğu alevli öpüşler altında dünya umurlarında değilken...

Sonra aklına geldi, bunu o da yaşamamıştı. Bu, büyük gerçeklik ve örtünün altında bunu küçüğüyle karıştırıyordu, hiç de öyle fırtınalı olmayanıyla. Deli oğlan ondan yalnızca bir öpücük çalmıştı, hepsi bu ya da, bu deyiş her ikisinin o zamanki ruh haline uygun düşmüyorsa: O, içinden gelerek öpmüştü, yarı delidolu, yarı karasevdalı, ahududu toplarlarken, gün ışığında öpmüştü çabucak ve içten, kendinden geçercesine ve kibar istekli ve kendisi buna ses çıkarmamıştı. Ama sonra bu dünyada da, ötekinde, eserde olduğu gibi düpedüz örnek davranmıştı, hatta işte o yüzden de orada ebediyen böyle acı verircesine soylu bir figür olabilmişti, burada, ciddi kızının tam istemeyeceği gibi davranmayı bildiği için. Çünkü bu, tam içten geldiği gibi,

delice ve anlamsız, yasak, güvenilmez ve başka bir dünyadan gelme bir öpüştü, bir prens – ve serseri öpüşü, kendisi böyle bir öpüş için fazla kötü ve fazla iyiydi ve serseriler ülkesi prensinin gözlerinde daha sonra yaş vardı ve kendisinin de öyle, sonra ona gerçekten hor görülmeyecek bir öfke içinde demişti ki: "Tüh, utanın! Bir daha olmasın bu, yoksa ayrılırız! Bu, bilesiniz, aramızda kalmayacaktır. Bugünden tezi yok Kestner'e söyleyeceğim." Ve o söylememesini ne kadar rica ettiyse de aynı gün kocasına dosdoğru haber vermişti, bilmesi gerektiği için: Erkeğin bunu yaptığından çok, kendisinin buna izin verdiğini; Albert fena halde etkilendiğini belli etmişti ve ikisi, konuşma boyunca, akla dayalı bozulmaz beraberliklerine dayanarak, sevgili üçüncü kişiyi biraz frenlemeye ve ona işin gerçek içyüzünü kesin belli etmeye karar vermişlerdi.

Gözleri kapalıyken bugün bile, o kadar yıl sonra, şaşırtıcı bir netlikle o yüz ifadesini görür gibi oluyor: Nişanlıların, öpüşten sonraki gün, daha doğrusu bir sonraki gün hazırladıkları davette, o akşam saat onda, onlar evin önünde otururlarken o, elinde çiçeklerle gelmiş ve bunlar hiç önemsenmeden alınmıştı, öyle ki Albert neredeyse fırlatıp atmış ve acayip saçmalıklar konuşmuş, kalıplar sıralamıştı. O zaman, pudralı, kulaklarının üstünde bigudili saçlarının altında tuhaf uzun bir yüzü vardı: kocaman hazin bir burnu, kadınsı dudakların ve zayıf bir çenenin üzerinde ince hafif bir bıyık gölgesi, sonra hüzünlü, yalvaran kahve gözler, burna göre küçük gibi gelen, ama üstünde dikkati çeker zarafetle ipeğimsi kara kaşlar.

Aldıkları karar gereğince ona öpüşün üçüncü gününde kupkuru sözlerle açıkladığında anlamıştı ki kendisinden iyi bir arkadaşlıktan fazlasını asla beklemeyecek. Sanki bunu bilmiyor muydu? Açık seçik karar sırasında yanakları çökmüş ve öyle benzi sararmıştı ki gözleri ve kaşları bu soluklukta çok koyu bir zıtlıkla belirginleşmişti çünkü. Yolcu hanım o aptalca hayal kırıklığına uğramış dertli yüz ifadesini hatırlayarak duygulanmış bir gülümsemeyi örtünün altında bastırdı, bu ifadeyi daha

sonra Kestner'e etraflıca anlatmıştı ve bunun da katkısı az olmamıştı; sevgili, deli insana çifte yaş gününde, onun ve Kestner'in yaş günü olan ölümsüzleşen 28 Ağustos'ta Homeros'un bir cep kitabı baskısını kurdeleyle, elbisesinin kurdelesiyle, ona da kalıcı bir şey olsun diye...

Charlotte minik örtünün altında kızardı ve altmış üç yaşındaki okullu kız yüreği güçlendi, yine hızlandı. Küçük Lotte, kızı, annesinin duygululukta bu kadar ileri gittiğini, Lotte elbisesinin modelinde dikilen elbisenin göğsünde kurdeleyi eksik bıraktırdığını henüz bilmiyordu. Kurdele yoktu, yeri boştu, çünkü ötekindeydi o, nişanlısının onayıyla eli boş kalan adama teselli niyetine vermişti ve o da bu iyi niyetle bağışlanmış hatıraya binlerce coşkulu öpücük kondurmuştu... Karl Ağabey'in bakıcısı, annesinin buluşundaki bu ayrıntıyı fark etse herhalde dudaklarına eleştiren bir gülümseme iliştirirdi! Oysa bu ayrıntı onun babasının onuruna uydurulmuştu, o iyi, sadık adamın onuruna, zamanında armağanı yalnızca onaylamakla kalmayıp bizzat verilmesini sağlayan ve o münasebetsiz prensin hatırına katlandığı her şeye rağmen o kalkıp çekip gidince Lotte'ciğiyle birlikte ağlayan insanın... oysa o, kendisinin en sevdiğini çalacaktı neredeyse.

"Gitmiş!" demişlerdi birbirlerine, gece ve sabah karalanmış pusulayı okudukları zaman. "Sizleri mutluluk içinde bırakıyor, ancak yüreğinizdeki yerimi koruyorum... Elveda, binlerce elveda!" "Gitmiş!" demişlerdi birbirlerine durmadan ve evin bütün çocukları sanki köşe bucakta onu ararcasına dolaşmışlar, canları sıkkın tekrarlamışlardı: "Gitmiş!" Pusulayı okurken Lotte'nin gözlerinden yaşlar inmişti ve rahatça ağlayabilmişti, iyi yürekli nişanlısından hiçbir şeyi saklamasına gerek olmamıştı; çünkü onun da gözleri yaşarmıştı, bütün gün arkadaşını ağzından düşürmemişti: Ne tuhaf insandı, anı anına uymaz yaradılışta, bazı yanları hiç hoş değil, ama deha dolu ve eşsiz bir şekilde insanı sarsan bir tuhaflıkta, insanı acımaya, dert etmeye, yürekten seven bir şaşkınlığa iten bir tuhaflıkta.

İşte böyleydi o iyi kalpli erkeği. Ve nasıl müteşek-

kir, içi kaynamıştı ona, eskisinden daha yürekten, böyle konuştuğu için ve kendisinin gidenin ardından ağlayışını gayet olağan bulduğu için! Gözleri kapalı, orada yatarken gezgin hanımefendinin huzursuz yüreğinde bu şükran, bütün sıcaklığıyla tazelendi; vücudu, sanki güvenilir birinin bağrına yönelir gibi hareket etti ve dudakları o zaman telaffuz ettiği kelimeleri tekrarladı: Gittiğinden hoşlanmıştı bu dışarıdan eklenen üçüncü adamın, çünkü kendisinden istediğini zaten veremeyecekti. Onunki, yani Albert'çiği bunu duymaktan hoşlanmıştı, o Albert ki, çekip gidenin üstünlüğünü ve daha parlak tabii ihtişamını Lotte kadar güçlü hissetmişti, her ikisinin mantıklı ve ne istediği açık mutluluklarında mest olup ona bir gün bir mektup yazıp soracak kadar: Verdiği sözü geri alabilir, o parlak adamla kendisi arasında bir seçim yapabilirdi. Ve o yapmıştı seçimini -acaba yapmış mıydı!-, yani yine de yalnız onu, düpedüz dengini, kısmeti olan, karşısına çıkanı, Hans Christian'ı seçmişti: Sevgi ve bağlılık bu sınavdan daha güçlü olduğundan değil yalnızca, ötekinin yaradılışındaki giz karşısında içten duyulan bir ürküntü yüzünden -tabiatında nasıl adlandırması gerektiğini bilmediği ve cesaret edemediği gerçekdışı, hayat için güvenilir olmayan ve ancak sonraları, suçlayan- kendini suçlayan bir isim bulduğu şeydi bu: "Amacı ve huzuru olmayan canavar..." Ama ne tuhaf şey, bir canavarın böyle sevimli ve uslu, böyle efendi bir genç oluşu... ve çocukların onu arayışı ve "Gitmiş!" diye kederlenmeleri.

O günlerin bir sürü güneşli tablosu gözlerinin önünde canlandı, o örtünün altında, dile geldi, açık seçik ayırt edilir şekilde ortaya çıktı ve sonra yine söndü, üç kişilik sahneler, hani Kestner bir keresinde izinliydi de onlarla birlikte olabilmişti: dağ yamacındaki gezintiler: Çayırlar arasında kıvrılan nehri, tepeleriyle vadiyi, köyleri, şatoyu ve kuleyi, manastırı ve kale harabesini tepeden seyretmişlerdi ve o, nişanlı kişilerle birlikte açık bir neşe içinde dünyanın tatlı havasını soluyarak yüce şeylerden söz etmiş ve bu arada binlerce şaklabanlık yapmıştı, öyle ki nişanlılar

gülmekten yola devam edemez olmuşlardı; sonra oturma odasında ya da çimler üzerinde okuma saatleri, o, pek sevdiği Homeros'u ya da Fingal şarkılarını okuduğunda ve ansızın bir çeşit hayranlık öfkesi içinde, gözleri yaş dolu, kitabı fırlatmış, yumruklamıştı, ama sonra karşısındakilerin üzüntüsünü görünce de neşeli, sağlıklı bir kahkaha koyvermişti... İki kişilik sahneler onunla kendisi arasında geçen alışverişte, Deutschorden bahçesinde kendisine yardım ettiği, fasulye ya da meyve topladığı zamanlar, –çok iyi bir çocuk ve candan bir arkadaş– acı veren şeye kendini bırakmak istediğinde bir bakışla ya da frenleyici bir sözle hemen doğru yola getirilebilen biri. Charlotte her şeyi adeta görüyor ve işitiyordu şimdi, kendini, onu, davranışları ve mimikleri, çağırışları, yol göstermeleri, sohbetleri, şakaları, "Lotte!" ve "Sevgili Lotte'cik!" ve "Şakayı bıraksınlar! Yukarı çıksınlar da bana, sepetime atsınlar!" Tuhaf olan şuydu ki, bütün bu tablolar ve anılar olağanüstü niteliklerini ve parlaklıklarını, ayrıntılarının tümünü adeta ilk elden göstermiyorlardı; hafıza, esasında bütün bunları saklamakla görevli olmamıştı, tersine ancak sonraları derinlerden, bölüm bölüm, kelime kelime ortaya çıkarması gerekti. Araştırılmış, tekrar bir araya getirilmiş, bütün takıntılarıyla yeniden canlandırılmış, pırıl pırıl cilalanmış ve her türlü tahmine karşı zamanla kazandıkları önemin hatırına şamdanların arasına yerleştirilmişti.

Sebep oldukları, gençlik diyarına bir gezinin bu anlaşılması güç olmayan tabii sonucu yürek çarpıntısı altında birbirinin içinde eridiler, karmakarışık bir rüya lakırdısı oldular ve bir uyuklamada silindiler, altmışındaki hanımefendiyi çok erken bir güne başlayış ve sarsıcı bir seyahatten sonra iki saatliğine tutsak eden bir uyuklama.

Durumunu, yattığı yabancı otel odasını, gençlik diyarına gezideki bu kupkuru istasyonu iyice unutarak uyurken, St. Jakob Kilisesi'nin saati 10.00'u ve 10.30'u vuruyor, o ise uyumaya devam ediyordu. Başkası onu uyandırmadan, kendiliğinden uyandı, ama yine de yaklaşan dış arızanın etkisi altında ve bir ruh hazırlığıyla ona koşarak: Bu

hazırlık o yarı ateşli, yarı sıkıcı ön duygu, uyanma isteği, bekleyen kız kardeşi tarafından değil de daha heyecanlandırıcı yerlerden gelişiyle ilgili olsaydı daha az gergin ve hassas olurdu.

Doğruldu, saate baktı, vaktin bu kadar ilerlemiş oluşundan birazcık korktu ve düşündüğü tek şey, bir an önce akrabalarına gitmek için yola koyulmak oldu. Saçını başını düzeltmeye yeni başlamıştı ki kapı çalındı.

"Ne var?" diye sordu kapının dibinde, sesinde bir sinirlilik ve şikâyet vardı.

"Benim, hanımefendi," sesi geldi dışarıdan. "Mager' den başkası değil. Affedersiniz, hanımefendi, eğer rahatsız ediliyorsanız, ama burada 19 numarada kalan bir hanım var, Miss Cuzzle, bir İngiliz hanım, konuklarımızdan."

"Peki, sonra?"

"Ben rahatsız etmeye cesaret edemezdim," dedi Mager, kapının öte yanında, "ne var ki Miss Cuzzle, hanımefendinin bu şehirde ve bizde kalışlarını öğrenmiş ve ısrarla, çok kısa da olsa bir ziyarette bulunmaya çalışıyorlar."

"Hanıma söyleyin," dedi Charlotte kapı aralığından, "giyinik değilim, üstelik giyinir giyinmez çıkmak zorundayım ve gerçekten müteessirim."

Bu sözlere belli bir inatla, omuzlarına bir berber pelerini aldı, emrivakiye gelmemeye iyice kararlıydı, ama reddetmede bile kendini hiç hazırlıksız hissetmeme arzusundaydı.

"Miss Cuzzle'a bunu söylememe gerek yok," dedi Mager koridorda. "Kendisi duyuyor, çünkü yanı başında duruyor. Yalnız mesele şu ki, Miss Cuzzle için hanımefendiyi bir dakikalığına bile olsun görmek son derece acilmiş."

"Ama ben hanımı tanımıyorum ki," diye seslendi Charlotte hafif bir savunma edasıyla.

"İyi ya, hanımefendi, bu yüzden işte," cevabını verdi Mager. "Miss Cuzzle, gerekirse şöyle bir bile olsa, sizinle müşerref olmaya çok çok önem veriyor. *She wants to have just a look at you, if you please*," dedi ağzını yapmacıklı oynatarak ve aynı zamanda ricacı kişilik takınarak, herhal-

de bütün bunlar oradaki kişinin işini elinden alıp bizzat yürütmek demek oluyordu: Çünkü hemen dışarıda hareketli bir cızırtı içinde kızın çocuksu sesi tınladı, bu ses kesileceğe benzemiyordu hiç, tam tersine yüksek sesle vurgulanan *"most interesting"* ve *"highest importance"*larla bitmez tükenmez bir nehir gibi akıp gidiyordu, öyle ki odadaki sıkışmış kadın, yavaş yavaş kendini şuna inandırdı: Bu işe son vermenin çaresi, herhalde dışarıdakilerin isteğine uymak ve ona görünmek. Bu çamsakızı bayanın kendi zamanını çalmasına, konuşarak yardım etmek gibi bir niyeti yoktu hiç. Yine de, yenilgisini yarı şaka yarı ciddi bir *"well, come in, please"*le açıklayacak kadar Almanlığı vardı ve sonra Mager'in *"Thank you so very much,"* diyerek, kendi usulünce kapıyı iyice açıp Miss Cuzzle'e yol verişine gülmeden edemedi.

"Oh dear, oh dear!" dedi ufak tefek hanım, değişik ve sevimli biriydi. *"You' ve kept me waiting*, beni beklettiniz, *but that is as it should be.* Hedefime ulaşmam bazen daha çok sabır gerektirmiştir bana. Adım Rose Cuzzle. *So glad to see you."* Şu an, dedi, hizmetçi kızdan öğrenmiş, Mrs. Kestner bu sabahtan beri bu şehirde ve bu misafirhanede kalıyor, kendisinden birkaç oda ileride ve hiç çekinmeden ona koşmak gelmiş içinden. Tabii Mrs. Kestner'in Alman edebiyatı ve felsefesinde nasıl önemli bir rolü olduğunu bilmez değilmiş (*"I realise"*). "Siz ünlü bir hanımsınız, *a celebrity, and that is my hobby, you know, the reason I travel.* Acaba *dear* Mrs. Kestner kendisine, sevimli yüzünü resim defterine çizmesine izin vermek gibi bir iyilikte bulunur muydu?"

Bu defteri kolunun altında taşıyordu: geniş boy, bez kapak. Başı kızıl lülelerle doluydu, yüzü de kıpkırmızıydı, çilli, güdük burunlu, kalın ama sevimli öne çıkık dudaklı, bu dudaklar arasında parlayan beyaz, sağlıklı dişleri vardı, mavi-yeşil ve yine öyle sevimli, ara sıra şehla bakan gözleri. Hafif, çiçekli kumaştan elbisesinin Grek modeli yüksek kemerinden açık dekoltesi görünüyordu, kumaşın bir valonunu bacağından yukarı kaldırmış, kolunda taşıyor-

du, göğsü, burnu gibi çilliydi, adeta yuvarlanıp dışarı çıkacak gibiydi. Omuzlarında bir şal vardı. Charlotte onu yirmi beşinde tahmin etti.

"Yavrucuğum," dedi, kızın bu hayat dolu eksantrikliği onu o orta halli tavrında biraz huzursuz etmişti, ama anlayışlı bir geniş görüşlülüğün egemen kılınmasına da çok açıktı, "yavrucuğum, benim mütevazı kişiliğimin size estirdiği ilgiyi takdir etmeyi bilirim. Bırakın şunu da ekleyeyim, kararlılığınız çok hoşuma gitti. Ama görüyorsunuz, ziyaretçi kabul etmeye ne kadar hazırlıksızım, nerede kaldı portremi yaptırmaya... Dışarı çıkmak üzereyim, sevgili akrabalar beni beklediği için. Sizi tanıdığıma sevindim – kendinizin teklif ettiği ve benim de maalesef ısrar etmem gereken bütün bir özetle söyleyeyim: Birbirimizi gördük – daha fazlası, başlangıçtaki sözümüze ters düşer, öyleyse izin verin de merhabayı hemen hoşçakala bağlayayım."

Miss Rose'un, sözlerini anlayıp anlamadığı bile şüpheliydi; bu sözlerin karşılığı olabilecek bir yüz ifadesi olmadı hiç. Charlotte'ye "*Dear*," diye hitap etmeye devam ederken o komik dolgun dudaklarıyla, rahat, dünyayı takmayan şakacı diliyle ona laf yetiştiriyor, ziyaretinin anlam ve önemini açıklamaya, kendisinin girişken, belli bir av ve koleksiyon merakıyla işe yarayabilecek kişiliğini ona tanıtmaya çalışıyordu.

Asıl adı Irin'di. Resim yaparak seyahat ediyor ve burada neyin araç, neyin amaç olduğu pek kolay anlaşılmıyordu. Herhalde yeteneği, modelin sansasyonel önemiyle desteklenmeyi önemsemeyecek kadar büyük değildi; canlılığı ve günlük olaylarla etkilenirliği, sessiz bir sanat uğraşıyla yetinemeyeceği kadar büyüktü. İşte bu yüzden onu hep çağdaş tarihin yıldızlarını ve tarihi ünlü yerlerini yakalama peşinde görüyorlardı, bunların görüntüsünü elden geldiğince modelin tasdikli imzasıyla ve çoğu kez en zor koşullar içinde resim defterine geçiriyordu. Charlotte, kızın nasıl her yerlerde bulunmuş olduğunu şaşkınlıkla işitti ve gördü. Arceole Köprüsü'nü, Atina'nın Akropolis'ini, Kant'ın Königsberg'de doğduğu evi karaka-

lemle çizmişti. Kirası için 50 *Pfund* ödediği sallanan bir patalyada Plymouth'un dış limanında İmparator Napoléon'u "Bellerophon"da çizmişti, o, güvertede akşam yemeğinden sonra küpeştede soluk alırken. İyi bir resim değildi, kendi de itiraf ediyordu bunu. Çevresinde çılgın bir kayık sürüsü, yaşasın diye bağıran adam, kadın ve çocuklarla dolu, dalgaların şiddeti, imparatorun güvertede kısa süre kalışı, işini iyice aksatmıştı ve yan şapkası, yelekli göbeği ve abartılı ceket kuyruğuyla, kahraman, kahkaha aynasında gibi görünüyordu; yukarıdan aşağı basık ve gülünç bir şekilde enine çekilmiş gibi, yine de başarmıştı, kader gemisinin tanıdık subaylarından biri aracılığıyla onun imzasını ya da imza niyetine yapılmış çiziktirmeyi elde etmeyi. Wellington dükü kendininkini bağışlamayı ihmal etmemişti. Viyana Kongresi çok verimli olmuştu. Miss Rose'un çalışmasındaki çabukluk, en meşgul adama bile ona bir ara evet demeye izin veriyordu. Prens Metternich, Bay von Talleyrand, Lord Castlereagh, Bay von Hardenberg ve daha birçok Avrupa müzakerecisi bunu yapmıştı. Çar Aleksander sakallı, çok komik burunlu süslü resmini, sanatçı kız onun o kabak kafasını çevreleyen saçlarına açık bir defne tacı görünüşü vermeyi bildiği için olsa gerek, bir imzayla onaylamıştı. Bayan Rahel von Varnhagen'ın, Profesör Schelling'in ve Prens Bluchner von Wahlstatt'ın portreleri gösteriyordu ki, Berlin'de de boş durmamıştı.

Her yerde onu fark etmişti. Çantasının bez kapağı, onun şaşırmış Charlotte'ye canlı açıklamalarla gösterdiği başka başarı belgeleri de saklıyordu. Şimdi Weimar'a gelmişti, "*of this nice little place*", dünyaca ünlü Alman düşünce kültürünün merkezi, ve onca yakalanabilir şöhretlerin cirit attığı yer olan bu şehrin ününe kapılarak, Weimar'a gelmişti. Buraları çok geç keşfettiğine acıyordu. Yaşlı Wieland, "*great praecer*" dediği Herder, keza *Haydutlar*'ı yazan adam, ölüm yüzünden elinden kaçmıştı işte, Yine de notlarına göre henüz izlerini sürmeye değecek yazarlar yaşıyordu burada, mesela Falk ve Schütze beyler. Schiller'in dul eşinin resmi dosyasındaydı gerçek-

ten, keza Madame Schopenhauer ve Saray Tiyatrosu'nun ünlü üç artisti, Matmazel Engels ve Latzing. Bayan von Heigendorf'a (aslında Jagemann) kadar henüz ulaşmış değil, ama bu hedefi canla başla izledi, değil mi ki güzel favori sayesinde sarayı fethedeceğini umuyordu ve hatta veliaht prensese bağlanan ilmekleri atmış bulunduğu için bu ümide hakkı bile vardı. Goethe'ye gelince; bu adı, gerçi ötekilerin çoğu gibi, öyle korkunç telaffuz ediyordu ki, Charlotte, kimi kastettiğini uzun süre anlayamadı; kısacası Goethe'nin izindeydi, henüz tam peşinde değilse de. Ünlü bir gençlik romanının kadın kahramanının malum modeli bu sabahtan beri bu şehirde ve onun otelinde, neredeyse oda komşusu olduğu haberi Miss Cuzzle'ı harekete geçirmişti – yalnızca kişinin kendinden dolayı değil, ama bu tanışıklık sayesinde, açık açık söylediği gibi bir taşla iki, hatta üç kuş vuracağını düşünüyordu: Werther'in Lotte'si ona şüphesiz *Faust*'un yazarına giden yolu açacaktı; Iphigenie figürüne ilişkisi üzerine, hafızasına dayanak olan not defterinde Alman edebiyatı ve felsefesi kısmında bir şeyler bulunan Charlotte von Stein'ın kapısını açmak içinse onun bir tek sözü yeterdi; ve Charlotte von Stein ise ona şu an karşısındaki adaşı ile birlikte, figürlerin modelleri dünyası konusunda en büyük sadelik içinde en zengin kaynak olacaktı.

Uzun sözün kısası, Charlotte o haliyle, beyaz berber peleriniyle, bu Rose Cuzzle ile, öngörüldüğü gibi birkaç dakika değil, üç çeyrek saat geçirdi. Bu ufak tefek kadının hoş başarma gücünün, basit cazibeye kapılmış, sahip olacağını zaten bildiği ve izini gösterebileceği bütün bu azametten etkilenmiş, bu sanat sporuna vermeye kalktığı aptallık izini fark etsin mi emin değildi; sonra Miss Cuzzle'ın, sayfaları arasına kendisinin de gireceği av defterinden soluduğu büyükler dünyasından sayılmanın okşayıcı yaşantısı sayesinde bunu aşma konusundaki iyi niyetiyle güçlenmişti – kısacası, saflığının kurbanı olarak, misafir salonunun koton kaplı koltuklarından birinde oturmuş gülümseyerek gezgin ressamın konuşmasını din-

liyordu, o ise öteki koltukta oturuyor ve resim çiziyordu.

Bu işi gürültülü-gösterişli çizgilerle yapıyordu ve her zaman çizgileri galiba nazlanmadan olduğu gibi isabetli olmuyordu, çünkü Miss Cuzzle sık sık, ama sinirlenmeden, koca bir silgiyle tekrar yok ediyordu. Konuştuğu şeyde olmayan gözlerinin hafif şehla bakışına rastlamak hoştu, yusyuvarlak göğsüne, bembeyaz dişleri parlarken uzak ülkelerden, ünlü kişilerle karşılaşmalardan söz eden etli çocuk dudaklarına bakmak insanın içini açıyor, ferahlık veriyordu. Durum ilginç olduğu gibi sıradan da geliyordu insana. İşte bu yüzden de Charlotte uzun süre unutuverdi, ne kadar geciktiğini. Küçük Lotte bu ziyarete nasıl da kızmıştı, ama annenin ruh huzuruna ihtimamdı bunun nedeni, diyemezdi. Küçük İngiliz kızından çekinilecek bir şey yoktu, işi bu noktaya getirmedi. Bu, rahatlatıcı oldu ve onunla birlikteliği epey çekici hale getirdi. Konuşan hep oydu, Charlotte ise onu neşeyle izliyordu. Rose'un çalışırken anlattığı bir hikâyeden çok hoşlanıp gülmüştü. Abruzzen Dağları'nda, Boccarossa adında bir haydut çete reisini galerisine katmayı nasıl başardığının öyküsü. Cesareti ve zalimliğiyle kendinden çok korkulan bir çete reisiydi. Rose'un dikkatine aldırmamış, resmindeki mert bakışa çocukça sevinmiş, ayrılış sırasında adamlarına Miss Rose'un onuruna huni biçimli filinta borularından yaylım ateşi ettirmiş ve onu pis işlerinin alanından emin yoldaşlarla çıkartmıştı. Charlotte bu eskiz defterini paylaştığı adamın vahşi ve oldukça centilmen halinden hoşlandı. Gülen bir ağızla ve birden odada oluşundan şaşkınlık duyamayacak kadar dalgın, garson Mager'e baktı, onun kapıyı tekrar tekrar tıklatışını, sohbet ve neşeden hiç duymamışlardı.

"*Beg your pardon*," dedi. "İstemeyerek kesiyorum. Ne var ki Bay *Doktor Riemer*, hanımefendiye saygılarını sunmasını bir şeref addedecekler."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Charlotte öfkeyle kalktı koltuğundan.

"O mu gelen, Mager?" diye sordu şaşırarak. "Nedir mesele? Bay Dr. Riemer mi? Kimmiş Bay Dr. Riemer? Yani bana yeni bir ziyaret haberi mi veriyorsunuz? Neler çıkarıyorsunuz! Hiç imkânı yok! Saat kaç? Çok geç! Yavrucuğum," diye döndü Miss Rose'a, "bu samimi birlikteliği hemen bitirmemiz gerek. Nasılım? Giyinmem gerek ve gitmeliyim. Beni bekliyorlar, dedim ya! Hoşçakalın! Ve Siz, Mager, o beye söyleyin, misafir karşılayacak durumda değilim, gittim bile..."

"Başüstüne," cevabını verdi Mager, Miss Cuzzle rahatça çizmeye devam ederken. "Başüstüne, hanımefendi. Ne var ki, hanımefendinin sözünü ettiğim beyin kimliğini açıkça bildiğinden emin olmadan bu emri yerine getirmek istemem..."

"Kimlik de ne oluyormuş!" diye öfkeyle bağırdı Charlotte. "Kimlikler meselesiyle huzurumu kaçırmasanız... Kimlikler için hiç mi hiç vaktim yok. Doktor beyinize bunu böylece söyleyin..."

"Kesinlikle!" cevabını verdi Mager saygı içinde. "Öte yandan hanımefendiye Bay Dr. Riemer'in söz konusu olduğunu bildirmeyi görevim sayarım, yani Friedrich Wilhelm Riemer, Ekselansları Saray Müşaviri'nin sekreteri ve güvenilir yol arkadaşı. Hiç de imkânsız değil, belki de Doktor Bey bir haber..."

Charlotte korkmuş, yanakları kızarmış ve başı fark edilircesine titreyerek adamın yüzüne baktı.

"Öyle mi?" dedi yenik bir şekilde. "Ama ne olursa olsun, bu beyi göremem, hiç kimseyi göremem ve gerçekten bilmek istiyorum, Mager, ne düşünüyorsunuz ve benim bu doktor beyi kabul etmem gerektiğini nasıl tasavvur edersiniz! Miss Cuzzle'ı siz soktunuz yanıma, Doktor Riemer'in ziyaretini de bu misafir salonunun karmakarışıklığında bu sabahlıkla mı kabul edeyim istiyorsunuz?"

"Buna," dedi Mager, "hiç de gerek yok. Bir *parlour*, bir *parlourroom*'umuz var birinci katta. Hanımefendinin tasvibi halinde, Doktor Bey'den orada sabırla beklemesini rica ederim. Hanımefendi tuvaletini bitirinceye kadar, sonra da hanımefendiden aynı şekilde birkaç dakikalığına oraya geçmesini rica ederim."

"Umarım," dedi Charlotte, "bu sevimli kıza verdiğim dakikalar kadar dakika kastedilmiyordur. Yavrum," diyerek Cuzzle'a döndü, "siz oturup çizmeye devam ediyorsunuz... Karşılaşmamızın bu hoş ara namesi için size gerçekten teşekkür ederim; ama resminizin eksik yanını mutlaka hafızanızdan tamamlamak zorundasınız..."

Uyarısı gereksizdi, gülen dişleriyle Miss Rose işini tamamladığını söyledi.

"*I'm quite ready*," dedi, kollarını uzatıp eserini göstererek ve onu kısık gözlerle seyrederek. "*I think, I did it well*. Görmek ister misiniz?"

Bunu isteyen ve gayretle yaklaşan daha çok Mager'di.

"Son derece değerli bir sayfa," şeklinde yargısını açıkladı Mager bir bilenin tavrıyla. "Ve kalıcı değerde bir belge."

Odada sıkışıp kalmış gardırobunu gözden geçiren Charlotte'nin ortaya çıkan şeye bakacak hali yoktu.

"Evet, evet, gerçekten hoş!" dedi. "Ben bu muyum? Evet, tabii, belli bir yakınlık var. İmzam mı? İşte tamam, çabuk olun da!"

Ve karakalemle ayakta imzasını attı; geçiştirilmişli-

ğiyle Napoléon'unkinden geri kalmayan bir imza. İrlandalı kızın veda komplimanına acele bir baş işaretiyle teşekkür etti. Mager'e, Dr. Riemer'e konuk salonunda birkaç dakika kendisini beklemesini söylesin diye talimat verdi.

Sokağa çıkmak üzere giyinip kuşanmış –çünkü kasıtlı olarak sokak hazırlığı yapmıştı, şapkalı, mantolu, çantalı ve şemsiydi– odasından çıktığında garsonu koridorda bekler buldu. Ona merdivenden inerken eşlik etti ve kendisine alt katta, alıştığı usulde, yol açarak salona önce girmesini sağladı ve burada görünür görünmez, konuk, yanı başına şapkasını koyduğu sandalyesinden kalktı.

Dr. Riemer kırk yaşlarında bir adamdı, geniş omuzlu, henüz gür, hafif kırlaşmış kestane saçlı; saçları şakaklarına doğru taranmış; gözleri birbirinden uzak, düz, hatta biraz patlaktı, düzgün, ama iri bir burnu ve halim selim bir ağzı vardı, bu ağız kendisine adeta biraz somurtkan, aynı zamanda biraz da tatlı bir hava veriyordu. Kahverengi bir pelerini vardı, geniş yakası ta ensesine dayanmıştı ve önde çapraz atkısını gösteren pike yeleği. Beyaz, işaretparmağı bir şövalye yüzüklü süslü elinde, deri püsküllü, fildişi başlıklı bir baston taşıyordu. Kafası biraz eğri duruyordu.

"Hizmetkârınız, hanımefendi," dedi eğilerek ahenkli ve kibar bir sesle. "Hemen yanınıza sokulduysam, herhalde kendimi güç affedilir bir sabır ve nezaket eksikliğiyle suçlamalıyım. Kendisine hâkim olamamak, şüphesiz gençliği eğitici bir kişiye hiç yakışmaz. Bununla birlikte şuna kendimi alıştırmak zorunda kaldım ki zaman zaman içimdeki şair, eğiticiye tutkulu bir oyun oynuyor ve işte burada olduğunuz hakkında bütün şehirde dolaşan şayia içimde karşı konmaz bir istek uyandırdı, size surlarımız içinde hoş geldiniz demek için: Bu şehrin adı ülkemizin kültür tarihiyle –daha doğrusu gönüllerimizin yeşermesiyle– böyle yakından bağlıdır."

"Doktor Bey," dedi Charlotte, onun eğilip selam verişini törensiz bir karşılıksız bırakmadan, "sizin gibi başarılı bir adamın inceliği bize olsa olsa zevk verir."

Bu başarıların ona oldukça karanlık oluşu, biraz toplumsal huzursuzluk duymasına sebep oldu. Charlotte, onun eğitimci olduğunun hatırlatılmasına sevindi – ve şair olduğunu da öğrendiğine; ama bu işaretler aynı zamanda onda biraz şaşkınlık ve sabırsızlık uyandırdı, çünkü ona öyle geldi ki sanki bununla adamın asıl ve tek anılmaya değer özelliği, yüce görevi, bu noktada küçümseniyordu. Onun bu konuya önem verdiğini, şahsının değer ve saygınlığının bu özellikte bitiyormuş görünmemesini istediğini hemen sezdi – bu da ona kuruntu gibi geldi. En azından şunu kavramalıydı ki Charlotte için önemi yalnızca "o taraftan" bir haberin taşıyıcısı olarak gelip gelmemesine dayanmaktadır. Konuşmayı en somut olanla, bu sorunun belirlenmesiyle sınırlamaya kararlıydı ve kıyafetinin bu niyetinde şüpheye yer bırakmıyor olmasından memnundu. Devam etti:

"Sabırsızlığım dediğiniz şey için size teşekkürler, ben ona son derece centilmence bir özellik olarak saygı duyarım! Açıkçası şaştım, benim Weimar'a gelişim gibi böyle özel bir olay nasıl kulağınıza gelmiş ve kendi kendime soruyorum bu haberi kimden almış olabilirsiniz – kız kardeşim, Hazine Müdürü'nün karısından belki," diye ekledi belli bir aceleyle, "şimdi kendisine gitmek üzere hazırlanmış görüyorsunuz beni ve herhalde gecikmemi kendisine hemen böyle önemli bir ziyareti anlatınca bağışlayacaktır – üstelik özrüme şunu da ekleyeceğim ki bundan önce gerçi eğlenceli de olsa daha az önemli olan bir ziyaretçim daha oldu; gezgin bir çizgi sanatçısı, alelacele bu yaşlı kadının portresini çizmede ısrar etti, bu sayede herhalde, gördüğüm kadarıyla yarı yarıya gerçekleşti... Ama oturmayacak mıyız?"

"Demek öyle," dedi Riemer, bir sandalyenin arkalığını tutarak, "öyle görünüyor ki, hanımefendi, siz, içinde özlemle çalışkanlığı oranlı bir biçimde bulundurmayan yaradılışta kimselere çatmışsınız, yani bölük pörçük çizgiyle çok şey başarmak isteyenlere."

"Neye el atarsam, bu gün
Gerçekten yalnızca bölük pörçük..."

dizelerini okudu, gülümseyerek. "Ama görüyorum ki buraya ilk gelen ben değilim ve sabırsızlığımdan dolayı kendimi bir dereceye kadar affedilmiş hissediyorsam da şu anın nimetini idareli kullanma gereği çok daha zorlayıcı olarak karşıma çıkıyor. Tabii biz insanlar için bir nimetin değeri, onu elde etmenin güçlüğü oranında atar ve itiraf edeyim, hanımefendi, ben, sizin karşınızda olmak mutluluğunu öyle hemen feda etmem, çünkü size ulaşma yolunu açmak hiç de kolay değil."

"Kolay değil mi?" dedi şaşarak. "Gördüğüm kadarıyla, burada, bir araya getirme ve ayırma gücü kendisine verilen adam, bizim Bay Mager, ceberrut birine benzemiyor."

"Değil tabii," cevabını verdi Riemer. "Ama, hanımefendi gözleriyle görmek isterler mi?"

Bu sözlerle onu pencereye götürdü. Charlotte'nin yatak odası gibi pazar meydanına bakan pencereye ve kolalı perdeyi araladı.

Gelişinde sabah sessizliği içinde gördüğü meydan, başını kaldırmış, "Elephanten"ın pencerelerine doğru bakan kalabalıkla canlanmış görünüyordu.

Misafirhanenin özellikle girişinin önünde sözün tam anlamıyla bir kargaşa, küçük bir izdiham vardı: İki belediye çavuşu girişi açık tutmaya çalışıyordu, kalabalık, zanaatkârlar, kadın-erkek genç dükkân çırakları, kucaklarında çocukları kadınlar, kellifelli şehirlilerden oluşuyor ve yaklaşan çoluk çocukla artıyordu.

"Aman Tanrım!" dedi, dışarı bakarken kafası kuvvetle titreyen Charlotte, "Kimin için bunlar?!"

"Sizden başka kimse," dedi Doktor Bey. "Gelişinizin haberi rüzgâr hızıyla yayıldı. Sizi temin ederim ve hanımefendi bizzat görüyorlar, şehir, çomak sokulmuş bir karınca kümesi gibi. Herkes, şahsınızdan bir pırıltı yakalamak umudu içinde. Kapının önündeki bu ahali sizin binayı terk etmenizi bekliyor."

Charlotte, oturmak ihtiyacını hissetti.

"Tanrım," dedi "bunu başıma saran şu uğursuz deli, Mager'den başkası değildir. Gelişimizi, büyük çanla ilan etmiş olmalı. Ya o zengin yeniyetme ressam kızın, çıkış henüz serbestken beni yolumdan etmesi! Ve aşağıdaki bu kalabalık, Doktor Bey, benim gibi, mucizevi hayvan rolüne hiç de yatkın olmayan ve huzur içinde özel işlerinin peşinde olmaktan hoşlanan yaşlı bir kadının kaldığı yeri kuşatmaktan başka yapacak işleri yok mu?"

"Kızmayın onlara!" dedi Riemer. "Bu izdiham, adi bir merakın değil asil bir şeyin işareti, yani hemşehrilerimizin en yüksek milli konulara bağlılığı işin içinde birazcık ekonomik çıkar da olsa insanı duygulandıran ve sevindiren bir yanı olan kültürün popülerliği. Sevinmemiz gerekmez mi?" diye devam etti, altüst olmuş kadınla odanın iç tarafına dönerken, "Eğer, asıl, katı inancına göre düşünceyi küçümseyen halk, kendisi için kavranabilir olan tek tarzda düşünceye saygı duymaya davet ediliyorsa, yani düşünce kendini ona yararlı diye gösteriyorsa? Bu çok ziyaretçi çeken kasaba, içindeki dünya sayesinde odaklaştığı –ve hemen hemen tek kişi içinde– Alman düşüncesinin saygınlığından bazı elle tutulur kazanç sağlar. Şaşılacak ne var. Eğer onun akıllı uslu halkı, başka zaman kendisi için havaiyat olan şeye saygı duyduğunu itiraf ediyorsa ve ilgili her şeyiyle birlikte edebiyatı kendi öz malı olarak görüyorsa – bu arada tabii edebiyatı, ki ona düşünce eserleri ötekilere olduğu gibi kapalı kalır, bu eserlerin ortaya çıktığı kişisel özelliklere dayanıyorsa?"

"Bana öyle geliyor ki," dedi Charlotte, "siz bu insanlara bir elinizle verip öbür elinizle geri alıyorsunuz. Çünkü bence çok kötü olan merakı, soylu –düşünselle temellendirmeye kalkarken bu nispeten iyi olan şeyi yeniden adi–maddi bir şeye öyle dayandırıyorsunuz ki hiç iç açıcı olmuyor benim için, hatta beni bir çeşit kırma da var burada."

"Çok saygıdeğer hanımefendi," dedi, "insan gibi çifte anlamlı bir yaratıktan çifte anlamlıdan başka türlü konuşmak neredeyse imkânsızdır; bu çeşit konuşma, insanlığa

karşı bir kusur sayılmamalı. İnsanın olaylarından iyi ve güzel yanları fark etmek, oysa bunların ters yüzünden haberdar olmamak, ki orada bazı iri budaklar ve bazı sert iplikler asılı olabiliyor, bu, bence kötülükten hoşlanan kem gözlülük anlamına gelmez. Şu aşağıdaki seyircileri sizin sabırsızlığınıza karşı korumaya kalkmak için çok sebebim var, çünkü benim toplumdaki salt yüksek mevkiim bile beni onlardan ayırmaktadır ve ben eğer kıskanılacak bir şekilde tesadüfen burada yukarıda sizin karşınızda duruyorsam, aşağıdaki tatlı güruhla birlikte polislere iş çıkarıyorum demektir. Bu güruhu bir araya getiren aynı güdü –hadi biraz daha yüksek ve aydın görünürde olsun– benim de hareketimi belirlemişti, bir saat önce berberim yüzüme sabun sürerken şehir havadisi olarak Charlotte Kestner'in bu sabah saat sekizde geldiğini ve Elephanten'a indiğini haber verdiği zaman. Aynı onun kadar, aynı bütün Weimar halkı kadar, ben de bunun kim olduğunu, bu ismin ne demek olduğunu biliyor ve derinden hissediyordum ve evimde duramaz oldum, niyetim olduğundan daha erken giyindim ve size saygılarımı sunmak için buraya koştum –bu, bir yabancının ve bir kader ortağının, öte yandan varlığı kendi erkek tarzında, dünyanın hayret ettiği o büyük hayata, aynı şekilde örülmüş bir kardeşin saygısıdır– gelecek kuşakların adını o büyük adamın dev başarıları söz konusu edildiğinde hep bir dost ve yardımcının adı olarak anmak zorunda kalacağı bir adamın kardeş selamını sunmak için."

Hoşlanarak, duygulanmış olmasına şaşmamak gereken Charlotte şunu fark ettiğine inandı: Bu hırslı sözlerle, doktorun dudaklarındaki o kırgın hava güçlenmişti, sanki gelecek kuşaklardan kesin isteği, aslında onların haksever uygulamalarına karşı gösterdiği güvensizliğin ifadesiydi.

"Aman," dedi Charlotte, bilginin parlak tıraşını süzerken, "demek berberiniz gevezelik etti? Ne yapalım, bu onun mesleğinin ve düzeyinin sorunu. Ama ancak bir saat önce mi? Göründüğüne göre, geç kalkan biriyle tanışmaktayım Doktor Bey."

"İtiraf ederim," dedi Riemer, "sabah uykusuna zaafım vardır. Bir zaafa önem vermek diye bir şey varsa, o zaman bu deyişi kullanacağım. İlk horoz ötüşüyle yataktan fırlamak zorunda olmayış, aslında imtiyazlı toplum mevkii olan hür bir adamın işaretidir ve benim, geç saatlere kadar uyuma serbestim var, Frauenplan'da oturduğum sürece de her zaman korunmuş bir serbesti, ev sahibi, kendisi, evhamlı demesek de dakik zaman saygısı uyarınca gününe benden birkaç saat daha erken başlasa da, bana bu konuda ses çıkarmamıştır. Biz insanlar farklıyızdır. Birinin zevki, bütün ötekilerin önüne geçmek ve onlar daha uyurken işinin başında olmaktır, öbürü, efendice Morpheus'un koynunda biraz daha yatmaktan hoşlanır, önemli işler patlasın isterse. Esas mesele, birbirine karşı anlayışlı olmak ve anlayış konusunda da, bunu itiraf etmek gerek, üstat, büyüktür, her ne kadar insan bu anlayış karşısında kendini pek rahat hissetmese de."

"Pek rahat hissetmemek mi?" diye sordu huzursuzlanarak.

"Pek rahat hissetmez mi dedim?" En son, odada dalgın dalgın etrafına bakınmışken şimdi ona, çağırmış gibi biraz patlakça ve birbirinden uzak gözlerini dikerek baktı. "Onun yanında hatta çok hoş hisseder insan kendini, yoksa benim gibi hassas yaradılışta biri neredeyse aralıksız dokuz yıl boyunca onun çevresinde bulunmaya katlanabilir miydi? Çok, çok hoş. Bazı ifadeler, önce en kesin pekiştirme gerektirir, sonunda yine aynı şekilde kesin bir sınırlama gerektirmek için. Söz konusu olan bir uç – karşıtının başlangıcı, içinde. Hakikat, çok saygıdeğer hanımefendi, her zaman mantıkla yetinmez; ona bağlı kalmak için, insanın şurada burada çelişkiye düşmesi gerekir. Bu cümleyle ben, sözü edilen kimsenin öğrencisinden ileri değilim, ondan sık sık öyle ifadeler duyulur ki çelişki, söylenen sözlerin içinde yer alır, –ister hakikat uğruna olsun, isterse bir çeşit sadakatsizlikten olsun– bir çeşit nüktedanlık mı demeli bilmem, yani emin değilim. İlk varsayımı kabul etmekten yanayım, çünkü kendisi de insanları

altüst etmektense onları tatmin etmenin daha güç ve daha doğru olduğunu söyler. Konudan uzaklaşmayayım. Ben şahsen, insanın onun yanında olağanüstü bir huzur duyduğunu, aynı zamanda sıkıcı karşıtı da belirtmek gerekir, öyle bir huzursuzluk ki insan oturduğu yerde duramaz ve kaçıp gitmek ister - bunu tespit edince, ben hakikate hizmet ediyorum. Çok aziz hanımefendi, bunlar sağlam duran karşıtlıklar, dokuz sene, on üç sene sağlam kalan, çünkü kitapta dendiği gibi akıldan daha yüksek olan sevgi ve hayranlıkta birbirini götürürler."

Yutkundu. Charlotte sustu, birincisi ona konuşmayı sürdürtmek istediğinden, ikincisi, onun hem çekingen hem de son derece bastırılmış haberlerini uzaktan kendi hatıralarıyla karşılaştırmakla meşgul olduğundan.

"Toleransına gelince," diye başladı yeniden, "hadi buna adamsendecilik demeyelim -görüyorsunuz, aklım başımda, sözün ucunu kaybedecek gibi değilim-, tabii burada insaftan ileri gelen bir toleransı, yani Hıristiyanca -en geniş anlamıyla Hıristiyanca- bir duygudan, kendisinin yanılabilirliği, insafa muhtaç oluşu duygusundan ya da bu bile değil, aslında demek istediğim; sevgiden kaynaklanan bir toleransı ötekinden ayırt etmek gerekir: Bananecilikten, hor görmeden kaynaklanan ve daha sert olan, her sertlikten ve aforoz etmeden daha acımasız, hatta sanki Tanrı'dan geliyormuşçasına çekilmez ve mahvedici olandan -bu durumda bizim bütün kavramlarımıza göre sevgi kesinlikle eksik olamaz-, bunu gerçekten de yapmaz tabii, aslında şöyledir herhalde; sevgi ve küçümseme, bu toleransta en azından tanrısalı hatırlatan bir birleşmeye ulaşır, yoksa insan ona katlanmakla kalmayıp kendini ömür boyu bir uysallıkla ona adar mı? Ne diyecektim? Bu konulara nereden geldik, hatırlatır mısınız bana? İtiraf edeyim, işte şu an ipin ucunu kaçırdım."

Charlotte onun yüzüne baktı: Âlim, ellerini bastonunun başına koymuş, gayretli iri gözleriyle boşluğa dalmıştı ve Charlotte birden apaçık anladı ki bu adam hiç de kendisi için gelmiş değildi, efendisinden ve üstadından söz

etmek ve böylece hayatına herhalde egemen olan yıllanmış bir muammanın çözümüne yaklaşmak için onu bir vesile sayıyordu. Kadın kendini birden nedenleri, vesileleri kaçırmayan, saf saf kendini aldatmalara dudak büken kızı Lotte'nin rolünde buldu ve bize neredeyse zorla sağlanmış kavrayışların sorumlusu biz değilizdir ve bu kavrayışların tatsız bir yanı oluşunun da, dediği için onu affetmeye eğilimliydi. Bir araç olarak hizmet etmenin bilinci hiç de hoş değildi; ama görüyordu ki bu adamı suçlayamazdı, çünkü onu Riemer olduğu için kabul etmemişti ve o da kendisini Charlotte olduğu için ziyaret etmiyordu. Kendisini de buraya getiren şey huzursuzluktu; çözülmemiş ve akla hayale sığmaz bir şekilde büyüyen eski bir şeyin oluşturduğu hayat sıkıntısı, onu yeniden diriltmek ve "görülmemiş bir tarzda" şimdiyi ona bağlama konusunda karşı konmaz bir istek. Riemer'le kendisi ortaktı, bir çeşit ve gizli bir kabullenmeyle, bu ziyaretçi ve kendi, acı-tatlı bir şeyle her ikisini ıstırap veren bir gerilimde tutan bir üçüncüsüyle bir araya getirilmişti: Bu şeyin açıklanması ve elden geldiğince yalınlaştırılması konusunda biri ötekine yardımcı olacaktı. Suni bir gülümsemeyle şöyle dedi Charlotte:

"Şaşılacak ne var, Doktorcuğum, ipin ucunu kaçırışımızda, sabah uykusunu sevmeniz gibi rasgele insani küçük bir gerçeğe böylesine muğlak ahlak düşüncelerini ve ayrımlarını bağlamaya kalktığınıza göre? İçinizdeki bilgin size bir oyun oynuyor. Ama şimdi durum ne? Kendi deyişinizle o 'zaaf'ı -bence ötekilerden farksız bir alışkanlık- önceki mevkiinizde, dokuz yıllık olanda, canınızın istediği gibi kendinize hoş görebilirdiniz; ama yanılmıyorsam bugün bir resmî öğretim kurumundasınız, lise hocasısınız, doğru değil mi? Belli bir önem verdiğiniz anlaşılan o zevk, şimdiki durumunuzla da bağdaşıyor mu?"

"Şüphesiz," cevabını verdi. Bir bacağını ötekinin üzerine atarak ve iki ucundan tuttuğu bastonu çaprazlamasına dizlerine bastırarak. "Şüphesiz, yani bir öncekinin, aslında şimdikinin yanı sıra tüm yetkiyle devam edene ve birazcık müsamaha edilecek kadar çok bilinen görevin

saygınlığı sayesinde. Hanımefendi çok haklılar," dedi ve deminkini sürekli olunca uygunsuz bulduğundan ve konusu kendisi olan bir saygıdan hoşlandığından bir an için kendini zorlayarak münasip bir pozisyona geçti. "Dört yıldır buranın lisesinde görevliyim ve müstakil yaşıyorum, hayat üslubundaki bu değişikliğin zamanı kesin olarak gelmişti; o büyük adamın evindeki hayatın bahşettiği her türlü düşünsel ve maddi rahatlığa rağmen artık otuz dokuzuna gelmiş biri için, öyle ya da böyle bağımsız olmak saygıdeğer hanımefendi, bir dereceye kadar bir erkeklik onuru meselesi oldu. 'Öyle ya da böyle,' dedim, çünkü dileklerim, düşlerim bu orta derecedeki eğitim mevkiinden yükseklereydi ve hâlâ da iyice ümit kesmiş değilim, hedefim yükseköğretimdi, bir üniversitede hocalığı, sayın hocam, Halle'deki ünlü klasik filolog Wolf gibi. Olmadı bir türlü, şimdiye kadar kısmet olmadı. İnsanın şaşası geliyor, değil mi? Akla şöyle bir şey geliyor, benim uzun yıllar bu parlak yardımcılığım, arzularımın hedefine en güçlü atlama tahtası olarak işe yaramalıydı, insan diyebilir ki böyle yüksek ve nüfuzlu bir dostluk ve patronluk için, bana bir Alman yüksekokulunda özlenen öğretim görevini sağlamak kolay bir iş olmalıydı. Bu çeşit soruları gözlerinizde okuduğumu sanıyorum. Verilecek bir cevabım yok. Yalnız şunu söyleyebilirim: Bu terfi ettirme, bu kayırma, bu ödüllendiren güçlü söz, hepsi eksik kalmıştır, bunlar bütün insani beklentilerin ve düşüncelerin tersine nasip olmadı işte. Bu konuda kara düşüncelere dalmanın ne yararı var? Ama düşünülmüyor değil, tabii, bazı günler, bazı geceler bu meseleye takıyor insan aklını, ama bir şey çıkmıyor, çıkamaz da zaten. Büyük adamların düşünecek başka şeyleri var, yanlarındakilerin özel hayatı ve özel mutluluğundan başka, bu adamlar istedikleri kadar onların emektarları olsun. Besbelli yalnız kendilerini düşünmeleri gerekiyor ve eğer bizim hizmetlerimizin onlar için önemini bizim özel çıkarlarımıza karşı bizim onlar için ve eserleri için vazgeçilmezliğimizi, gerekliliğimizi gösteren düşünceyi ölçerlerse o zaman bu, bizim için faz-

la onurlu, fazla hoş olur, yani irademizi onlarınkiyle birleştirip kendimizi onların kararına belli bir acı ve gururlu sevinçle eğemeyecek kadar. Mesela ben, geçenlerde bana çıkan Rostock Üniversitesi'nden bir daveti, uzun uzun düşündükten sonra reddetmek zorunda kaldım."

"Reddetmek mi? Neden?"

"Weimar'da kalmayı dilediğim için."

"Ama, Doktor Bey, kusura bakmayın ya, öyleyse şikâyet etmeye hakkınız yok sizin."

"Şikâyet ediyor muyum ki?" diye sordu aynı daha önce bir kere olduğu gibi şaşırarak, "Böyle bir niyetim hiçbir zaman olmadı, sanırım doğru işitilmedim. Olsa olsa hayatın, kalbin çelişkisi üzerine düşünürüm ve bunu kültürlü bir kadınla sohbet ederek tartışmaktan hoşlanırım. Weimar'dan ayrılmak mı? Ah, hayır, severim burayı, bağlıyım buraya, on üç yıldır buranın halkına karışıp onlardan biri oldum, daha otuzundayım, buraya geldiğimde, dosdoğru Roma'dan, elçi beyimiz von Humboldt'un çocuklarının özel öğretmeni olarak çalışıyordum orada. Weimar'a yerleşmemi onun tavsiyesine borçluyum. Hatalar ve kötü yanlar mı? Weimar'da insanlığın hataları ve kötü yanları var, her şeyden önce küçük şehir insanının. Dar kafalı ve saraylı diye adı çıkmıştır çıkmasına, üstte kendini bir şey sananlar, altta kafası işlemeyenler ve doğru dürüst bir adamın işi zordur burada, her yerde olduğu gibi – belki her yerdekinden birazcık daha zor; yukarıda maskaralar ve zaman hırsızları yok değil, alışıldığı üzere, hatta alışıldığından da daha belirgin. Ama buna karşılık uyanık, doyurucu bir şehirciktir – oturmak istediğim ve oturabileceğim başka bir yer var mı, bilmiyorum artık diyebilirim iyice. İlginç yerlerini gördünüz mü biraz? Şatoyu? Talim meydanını? Komedi tiyatromuzu? Güzel park tesislerini? Şüphesiz göreceksiniz henüz. Sokaklarımızın çoğunu eğri büğrü bulacaksınız. Yabancı, gezerken hiç aklından çıkarmamalı ki ilginçliklerimiz kendi özelliklerinden değil, Weimar'ın ilginçlikleri olduğu için ilginçtirler. Salt mimari açıdan ele alındığında şato pek bir şey değildir, tiyatro-

yu insan tanımadan önce çok daha heybetli tasavvur eder herhalde, talim meydanı ise düpedüz bir saçmalık. Aslında benim gibi birinin ne diye hayatı boyunca ille de bu kulislerde uydurma oyunlar arasında geçirmek istediği, gençliğinden beri beslediği hayalleri ve arzularına tıpatıp uyan bir atanma teklifini geri tepecek kadar buraya kendini nasıl bağlı hissettiği pek anlaşılır gibi değildir. Rostock konusuna geri geliyorum, çünkü siz hanımefendinin benim bu meseledeki tutumumu yadırgadığınızı gördüm sanırım. Şimdi, şu var, bu tutumu belli bir baskı altında, şartların baskısı altında gösterdim.

"Bu atamanın kabulü bana kendiliğinden yasaktı – bu deyişi kasıtlı kullanıyorum, çünkü öyle şeyler vardır ki bunları bir kimsenin yasaklanmasına gerek olmaz, onlar kendiliğinden yasaklanır insana, ama o yasak, insanın önem verdiği bir yüzün ifadesinde ve bakışında kişisel anlatımını bulur. Her insana, saygıdeğer hanımefendi, nasip olmaz, kendi yolunda yürümek, kendi hayatını yaşamak, kendi mutluluğunun ustası olmak ya da daha ileri gideyim: Önceden bilmeyen ve öz planları ve umutları olabileceğini sanan bazı insanlar şu deneyimi edinirler ki, onların en öz hayatı ve en bireysel mutluluğu, bu ikisinden de feragat etmekten oluşur, bu şeyler onlar için çelişkili bir şekilde kendini feda edişte, kendisinin olmayan, kendi olmayan bir şeye hizmette ortaya çıkar, çünkü bu mesele son derece kişisel, hatta aslında başlı başına bir kişidir ve bu nedenle de ona hizmet çoğu zaman çok düşük ve mekanik nitelikte olabilir, çevremiz ve gelecek kuşaklar için bu harika şeye hizmetle bağlı olan olağanüstü yüksek onur sayesinde aşılan ve kaldırılan özellikler. Ezici bir onur sayesinde. Denebilir ki erkeklik onuru şundan oluşuyor: İnsan kendi hayatını yaşıyor ve kendi işini, çok mütevazı da olsa, yürütüyor. Ama bana kader, bir acı ve bir de tatlı onurun var olduğunu öğretti; ve ben erkekçe, acı olanı seçtim – yani işte insan ne kadar seçerse, değil mi, seçimi onun için yapıp ona başka çare bırakmayan, kader değilse. Şüphesiz, kaderin böyle oyunlarıyla başa çıkmak, kısmetiyle

işbirliği etmek ve adeta, deyişim uygun düşerse, acı onurla özlem ve hırsın hâlâ yönelik kaldığı tatlı onur arasında bir çözüme ulaşmak için güçlü bir yaşama sanatı gerekir. Buna heveslenen, erkek duyarlılığıdır ve benim ilk yerleştiğim evdeki, uzun yıllar süren hayatıma son veren ve beni hiç hevesim yokken ortaöğretimdeki görevi kabul etmeye götüren, tatsızlıklar ve kaçınılmaz keyifsizlikler de budur. İşte size bir çözüm, üstelik bu, bir çözüm olarak da üstteki tarafından benimsenmiştir, öyle ki, dediğim gibi Yunanca-Latince ders programı benim ev dışında devam eden 'onur işlerime' saygı duyar ve bana, görevlerim, bugün olduğu gibi orada istenmiyorsa sabah uykusu denen o toplum imtiyazından yararlanmama izin verir. Hatta ben, insanın düpedüz erkek onuru dediği acı onurla tatlı onur arasındaki çakışmayı daha da geliştirip sağlamlaştırdım, kendi ev düzenimi kurmak suretiyle. Hatta iki yıldır evliyim. A işte görüyorsunuz, sayın efendim, hayatın acayip ve benim örneğimde özellikle ortaya çıkan çözüm karakteri bu! Benim bağımsızlığıma, erkeksi bencilliğime ve o acı onur evinden kurtulmama hizmet etmesi istenen o aynı adım, beni aynı şeyle daha da sıkı bağladı, daha doğrusu, benim bu adımla söz konusu evden hiç de ayrılmadığım, doğal olarak çıktı, yani gerçek anlamda, bir 'adım'dan pek söz edilemez. Çünkü Caroline, karım –kızlık adıyla Caroline Ulrich– o evin bir kızıdır, birkaç yıl önce, geçenlerde müteveffa saray danışmanının hanımı tarafından arkadaş ve yoldaş olarak alınmış genç bir yetimdir. Onu başgöz etmek düşünüldüğünde benim söz konusu olmam, o evin açık seçik arzusu olarak ortaya çıktı ve bu gözlerde ve yüzlerde okunan arzu, hem benim bağımsızlık ihtiyacıma bir çözüm oluşturacağı hem de kız bana gerçekten sevimli göründüğü için gerçekleşti... ama aziz hanımefendi, sizin iyiliğiniz ve sabrınız benim kendimden çok fazla söz etmeme neden oldu..."

"Yok canım, rica ederim," cevabını verdi Charlotte. "Tam bir ilgiyle dinliyorum."

Aslında hafif bir isteksizlikle, en azından karışık duy-

gularla dinliyordu. Adamın hak iddiası ve kırılmış hali, çaresizce şeref arayışı Charlotte'yi altüst ediyor, ona küçümsemeyle birlikte aslında hiç de dostane olmayan bir acıma duygusu veriyordu, bu duygu ziyaretçiyle dayanışmaya araç ve geçiş oluşturuyor, içinde bir çeşit doyum saklıyordu: Konuşma tarzının ona -kullansın kullanmasın hiç fark etmez- kendi açıklamalarına ve hafiflemesine izin veriyor duygusu.

Yine de, sanki düşüncelerini okumuş gibi, konuşmasına şu sözlerle yön değiştirmeye kalkmasından korktu birden.

"Hayır, ben, bu neşeli ablukayı, kurbanı olduğumuz bu merak kuşatmasını kötüye kullanıyorum. Savaşlar, kendimizi böyle bir duruma dirençle, hatta anlayışla karşı koyacak hale getiremeyeceğimiz kadar geride kalmış değil. Demek istiyorum ki: Size kendimi takdim etme görevini eğer abartılmış bir titizlikle yerine getiriyorsam, bu saatin lütfunu kötüye kullanmak demektir. Gerçekten, beni buraya çeken şey, konuşmak arzusu değil, görmek, dinlemek arzusuydu. Bu saate lütuflu dedim, ona keyifli desem daha iyiydi. Öyle bir yaratıkla göz gözeyim ki, kendisine en etkilenmiş, en saygın katılım, çocuksu-halkça olandan en kültürlüsüne kadar her basamağın seyir ve bilme hırsı yönelmiş ve ait olmuştur, başlangıçta dehanın tarihini neredeyse başında bulunan adı aşk tanrısı tarafından ebediyen onun hayatına ve böylece de vatanın kültür dünyasının oluşumuna, Alman düşüncesinin egemenliğine örülmüş kadınla... Keza bu tarihte bir figür olmanın nasip olduğu ve kahramana kendi erkekçe tarzında yardım elini uzatan ben, sizinle aynı hamasi hayat nefesini soluyan ben, ben nasıl olur da sizin şahsınızda bir abla görmem, gelişinizin haberi ulaşınca önünde saygıyla eğilmeye can attığım, bir abla, isterseniz bir anne, ne olursa olsun yakın, akraba bir ruh, kendisine kendimi konuşarak tanıtmak istediğim, ama daha da çok kulak vermek istediğim...

"Sormak istediğim şey çoktandır dilimin ucunda şu soru: Söyleyin bana, aziz hanımefendi, benim herhalde

sizinkinden daha önemsiz itiraflarımın karşılığı olarak... Bilindiği, hepimizin bildiği gibi ve insanlığın tamamıyla anlayabildiği gibi, siz ve rahmetli eşiniz, o dehanın saygısızlığı, halkın ölçülerine göre zor savunulur tarzı yüzünden çok çektiniz: Sizlerin şahsıyla, ilişkilerinizle şairce nasıl oynamıştı, sizi dünyaya, tam anlamıyla dünyaya düşüncesizce teşhir etmiş ve bu arada gerçekle kurmacayı öyle tehlikeli bir hünerle karıştırmıştır ki gerçeğe edebi bir görünüm, uydurmaya da gerçeğin damgasını vurmuştur, her ikisi arasındaki fark kalkmış, aynı düzeye gelmiş görünürcesine çektiniz, kısacası, o saygısızlıktan, şüphesiz dostların arkasından, gizlice, üç insan arasında geçebilecek en ince duyguyu hem yüceltmeye hem de bayağılaştırmaya kalkmakla suçlusu olduğu sadakate ve inanca ihanetten... İnsan biliyor bunu, saygıdeğer hanımefendi, insan bu duyguya katılabiliyor. Söyleyin bana, duymayı çok isterim: Siz ve rahmetli Müşavir Bey, bu sarsıcı deneyime, zorunlu kurban kaderine uzun süre nasıl katlandınız? Demek istediğim: Nasıl ve ne kadar başarabildiniz, aldığınız bu yaranın sebep olduğu acıyı, varlığınızı bir amaç uğruna araç yapılmış görmekle yaşadığınız kırgınlığı ötekilerle, daha sonraki duygularla, yani bu varlığın yüceltilmesinin, güçlü bir şekilde sayılmasının sizde uyandırması gereken duygularla bağdaştırabilmeyi? Sizden bir şeyler duyabilsem bu konuda..."

"Aman, aman, Doktor Bey," diye çabucak cevap verdi Charlotte, "benden şimdi olmaz. Benden her halükârda daha sonra, daha doğrusu: başka bir zaman. Sizi can kulağıyla dinlediğimi temin ederim diyeceğim, ama bilin ki düpedüz bir nezaket kalıbından fazla bir şey sizi en büyük ilgiyle dinlemem. Yerinde bir iş yapıyorum, çünkü, sizin o dehayla ilişkileriniz şüphesiz son derece daha önemli ve daha kafa yormaya değer..."

"Bu, çok tartışmalı, hanımefendi."

"Karşılıklı kompliman yapmalıyım! Değil mi, siz Kuzey Almanyalısınız Hocam? Telaffuzunuzdan anlıyor gibiyim."

"Silezyalıyım," dedi Riemer kısa bir aradan sonra, ölçülü. O da ikircili duygular içindeydi. Charlotte'nin kaçışı onu kırmıştı; ama kendinden söz etmeye devam etmesini istemesi ise yine hoşuna gitmişti.

"Sevgili annem babam kısmeti pek açık kimseler değillerdi," diye devam etti. "Tanrı'nın bana bahşettiği kabiliyetleri geliştirmek için üniversite öğrenimi görmemi sağlamada varlarını yoklarını seferber etmelerini ne yapsam ödeyemem. Hocam, Halle'deki Müşavir Wolf, benden ümitliydi. Onun gibi olmaksa benim dileğimdi. Akademik kariyer, onurlu ve özgürlüğü seven ve bana da fena bakmayan ilham perileriyle iç açıcı uğraşıya imkân veren boş zamanlarla süslü beni çok çekiyordu. Ne var ki mabedin kapısındaki o yıllar süren bekleme süresi için geçimi neyle sağlamalı? Benim büyük Yunanca sözlüğümü -belki bilimsel ünü kulağınıza gelmiştir- 1804 yılında Jena'da yayımlamıştım, beni daha o zaman da uğraştırıyordu. Kazanç getirmeyen uğraşılar, hanımefendi. Onları sağlamak için, Wolf'un bana bulduğu o sıralarda hemen Roma'ya giden Bay von Humboldt'un çocuklarına özel hocalık işi zaman veriyordu. Bu işte, Kutsal Şehir'de birkaç yıl geçirdim. Sonra bir başka tavsiye çıktı: Hariciye'deki işverenimden Weimar'daki parlak dostuna. 1803 yılının sonbaharıydı, benim için hatırlanmaya değer, belki de Alman edebiyatının o devir mahrem tarihi için de hatırlanmaya değer. Geldim, kendimi takdim ettim, güven uyandırdım. Frauenplan'daki evin horantasına girişim ise kahramanla ilk konuşmamızın sonucuydu. Nasıl olur da evet demezdim? Seçme hakkım yoktu. Başka ve de daha iyi bir imkânım yoktu. Bir öğretmenliği, haklı ya da haksız, saygınlığımın ve yeteneklerimin altında buluyordum..."

"Ama, Doktor Bey, bilmem sizi doğru anlıyor muyum? Başka bir okul değil, her bir işi ve geçim kapısını, şeref ve çekicilik bakımından böylesine ihtişamla geride bırakan bir şeye herhalde çok mutlu oldunuz!"

"Oldum, efendim. Çok mutluydum. Mutlu ve gururlu. Düşünün bir: Böyle bir adamla her gün temas etmek, her

gün uğraşmak! Onun akıl almaz dehasını ölçecek kadar şairdim kendim. Kabiliyetimin örneklerini koydum önüne, bunlar, -yargılarından kendi özel zevki sayılacakları hesaba katmasam bile- en hafifinden söylersek, hiç de hoşuna gitmiyor değildi. Mutlu? Doruğundaydım mutluluğun! Bilginler ve soylular dünyasında nasıl da sayılan, hatta kıskanılan bir pozisyona yükseltti bu bağ beni hemencecik! Ama, bırakın açık olayım, bir diken kaldı hep, işte başka bir seçeneğimin olmayışı dikeni. Öyle değil midir, minnettar olma gerekliliği, bizim minnettarlığımızı kolayca biraz öldürür. Gereklilik minnettarlığın sevincini çalar. Dürüst olalım: Bizim zorunlu durumumuzu kendi çıkarına kullanarak bizi en büyük teşekküre borçlandıran kimseye karşı hassas olma eğilimindeyizdir. Bu durumdan o suçludur, kader, mutluluk hazinelerinin eşit dağıtılmayışı sorumludur bundan, ama o, bunu kullanmaktadır... Bunu hissetmek zorunda kalıyor insan... Ama, aziz hanımefendi, bu çeşit ahlak derslerinde yolumuzu kaybetmeyelim! Benim için böylesine onur vererek yücelten şey yine de, büyük dostumuzun işine yarayacağıma inanması idi. Şeklen görevim tabii, oğlu, Bayan Vulpius'un hayatta kalan tek çocuğu August'a Yunanca ve Latince'de ders vermeyi üstlenmekti, ama bu konu şimdiye kadar pek bir çıkmazda olduğu için, çok geçmeden anladım ki bu görev, babanın şahsına ve çalışmasına hizmet etmek gibi çok daha güzel ve çok daha önemli bir ödevin arkasında kalmaya mahkûmdu.

"Şüphesiz bu, başından beri biliniyordu. Ne olursa olsun, üstadın o zamanlar Halle'deki hocam ve velinimetime yazdığı mektubu bilirim. O mektupta benim işe alınmama sebep olarak, çocuğun klasik dillerdeki zayıflığını anlatıyordu; bu, onun deyişiyle, kendisinin başa çıkamadığı bir dertti: Ama bu, büyük filologa karşı kibarlıktan başka bir şey değildi. Aslında bizim üstat, okulvari sistematik bir öğretim ve eğitime pek önem vermez, tersine, bu işi gençliğe bırakmaktan, onda olduğuna inandığı tabii öğrenme güdüsünü elden geldiğince özgür doyurmaktan

yanadır. İşte size yine onun esnekliği, toleransı, belki iyi niyet var bunda, görmemezlik etmiyorum, büyüklük, üstünlük, okul tilkiliğine ve titizliğine karşı gençlikten yana olmak, bütün hepsini kabul ediyorum; ama burada insanı pek sevindirmeyecek başka bir şey de var, çocuklar yalnız ana babaları için vardırlar, ödevleri ana babalarına yetişmek ve hayatı yavaş yavaş onlardan devralmaktır kanısında göründüğü zaman, gençliğin ve onun haklarını ve ödevlerini herhalde tanımadığı bağımsız varlığını küçümsemesi, biraz reddedici bir şey yani..."

"Muhterem Doktor Beyciğim," diye atıldı Charlotte, "her yerde ve her zaman her sevgide ana babayla çocuklar arasında böyle bazı yanlış anlama ve çekemezlik, ana babanın özel hayatına karşı çocukların böyle bazı anlayışsızlığı vardır ki bunun karşısında da çocukların özel haklarına ana babanın anlayış eksiği olabilir rahatça."

"Şüphesiz," dedi konuk dikkatle, yüzü tavana dönük. "Onunla çok kereler, arabada olsun çalışma odasında olsun eğitim sorunu üzerine sohbet ettim, tartışma değil, sohbet, çünkü kendi kanaatime geçerlilik sağlamak değil, saygılı bir merakla onunkileri öğrenmekti benim için önemli olan. Gerçekten de gençlik eğitiminden anladığı, bir olgunlaşma süreci, insanın iyi koşullarda kendi haline bırakabileceği bir süreç. Oğlu için haklı olarak en iyilerinden yararlanmak istiyor –ona, anlaşılacağı üzere, babaya ilişkin olanlarından– çünkü anneye gelince –eh işte–, oğlu yani böyle iyi koşullarda az çok kendi haline bırakılabilir. August onun oğludur– eskiden beri hemen hemen bu özellik içinde tamamlanmıştır çocuğun, yani kaderi yalnızca onun oğlu olmak ve onu zamanla günün zahmetli işlerinden kurtarmak demek olan genç adamın varlığı onun gözünde. Çocuk büyüdükçe bu ona kendiliğinden ulaşıyordu. Öyleyse nedenmiş o zorlama ve sistemli öğrenme azabı? Üstadın kendi gençliğinin bundan azade olduğunu düşünmek gerek. Açık konuşalım: Vaktiyle doğru dürüst bir okul öğrenimi görmemiştir ve çocuk ve yeniyetmeyken pek az şeyi esaslı işlemiştir. Bunu onda kimse öyle

kolayca fark etmez, olsa olsa çok uzun, sıkı fıkı ilişkide ve kişinin özel, son derece gelişmiş bilimsel temeli varsa, çünkü bilindiği gibi o, kıvrak zekâsı, sıkı hafızası, kafasının son derece canlılığı ile buna rağmen pek çok bilgiyi havada yakalamış ve sindirmiştir ve bunları daha çok espri, zarafet, biçim ve hitabet alanlarına giren özellikler sayesinde, bazı birçok âlimin daha büyük bilgisini değerlendirişinden daha çok, başarıyla satmayı bilmiştir..."

"Sizi can kulağıyla dinliyorum," dedi Charlotte, bu arada yine fark edilir olmaya yüz tutan baş titremesine büyük beceriyle çabuk çabuk tasdik etme havası vermeye çalıştı. "Sizi, aynı zamanda kendime hesap vermem gereken bir merakla dinliyorum. Yalın bir konuşma üslubunuz var ama yine de etkileyici; çünkü bir büyük adamdan öyle alelade bir hayranlıkla değil, sükûnet ve soğuklukla, belli bir gerçekçilikle, günlük hayatın samimi tecrübesinden gelerek konuşulduğunu duymak, etkileyici. Ben düşünüyorum da, eğer kendi gözlemlerimi değerlendirirsem –epey eski de olsalar– bunlar sizin o rahatça yetişme tarzına değindiğiniz işte aynı genç insana aitti, tabii, bu tarzı disiplinli sistemlere belli bir şahsi hakla tercih etmekle işi epeyce ilerletmiş –her neyse– bu genç adamı, bu yirmi üçündekini iyi tanımıştım, onu uzun uzun gözlemlemiştim ve onaylamaktan başka bir şey yapamam; araştırmaları, çalışkanlığı, bürodaki gayreti çok azdı, hemen hiçti, aslında Wetzlar'da asla bir şey yapmadı, bu konuda, söylemek zorundayım ki, arkadaşlarından, stajyerlerinden ve grubunun kişilerinden gerideydi. Kielmannsegge, şiir de yazan elçilik sekreteri Gotter, Born ve ötekilerden, zavallı Kudüs'ten bile geride, hele Kestner'den hayli hayli geri; o, en ciddi, en dolu hayatı sürüyordu ve benim de aradaki farka gözümü açmıştı, düşünmemi isterdi, bir erkek kendini terütaze, şen, pırıl pırıl ve zeki göstererek nasıl da çapkın olup kadınlar katında kârlı çıkardı, eğer dünyada işi gücü yoksa ve doya doya özgürse ve ötekiler ciddi bir günün ardından, iş sıkıntılarıyla yorgun, sevdikleri kadının yanına gidip ona kendilerini aslında istedikleri

gibi sunamazken. Bu işte bir haksızlık olduğunu her zaman görmüşümdür ve Hans Christian'ıma, tam olmasa da, hak vermişimdir, acaba bu gençlerden çoğu, daha büyük bir ilham karşısında -birkaç ilhamları vardı zaten- dostumuz gibi öyle pırıl pırıl bir kafa, sıcak ve içten espriler ortaya koyamaz mıydı? Ama öte yandan onun coşkunluğunun bir bölümünü ve onun mizacını böyle tamamıyla yapmacıksız dostluğa adayışını avareliğinin terazisine koymaktan sakınırdım, - bir bölümünü, diyorum; çünkü onda gönlün güzel bir gücü vardı ve -nasıl diyeyim- bir hayat ihtişamı ki bu açıklamada ifade edemiyorum ve keyfî yerinde olmadığı zaman bile, üzgün ve sıkkın göründüğü, dünyaya ve topluma lanet okuduğu zaman bile pazar günlerinin gayretkeşlerinden daha ilginç görünürdü. Bunu açık seçik hatırlıyorum. Sık sık bir Şam kılıcını düşündürdü bana. Hangi benzetme anlamında tam bilemeyeceğim şimdi ama aynı zamanda da bir Leiden şişesini, hem de doluluk fikri bağlamında, çünkü aynı zamanda dolu, çok dolu etkisi bırakırdı ve insanda ister istemez, sanki parmağıyla dokunsa elektrik çarpacakmış hissi uyanırdı, bir cins balıkta öyleymiş ya. Şaşmamalı, başkalarının, o kadar mükemmel insanlar da olsalar, onun yanında ya da hatta o yokken bile bir parça soluk gelmesine. Hatıramı sorguladığımda, tuhaf uyanık bir bakışı da vardı, uyanık diyorum, nedeni gözlerinin acayip iri, kahverengi ve biraz birbirine yakın oluşu değildi, ama bakışı çok uyanıktı ve sözün çok özel güçlü anlamında ruh doluydu ve bu gözler içtenlikten parladığı zaman kararırdı. Acaba bugün de gözleri öyle mi?"

"Gözler," dedi Dr. Riemer, "gözler oldukça güçlü." Kendisininkilerse, cam gibi parlak ve patlak, aralarında düşünceye dalma alışkanlığından çatıklık işareti var, tam dinlememiş olduğunu ve kendi düşüncelerinin peşinde koştuğunu gösteriyordu. İhtiyar kadının kafa titremesine dikkat etmekse zaten ona düşmezdi, çünkü o iri, beyaz elini bastonun ucundan çekip yüzüne doğru kaldırışında, ki bunu burnundaki hafif bir kaşıntıyı, kibar bir erkeğin tar-

zında yüzükparmağının ucuyla dokunarak geçirmek istiyordu, açıkça görülüyor ki bu el de titriyor. Charlotte kendi bunu fark etti ve bundan öyle az hoşlandı ki kendindeki benzer olayı, dikkat ettiği zaman elinde olduğu gibi hemen durdurdu.

"Bu ilginç bir olgudur," diye devam etti doktor kendi yolunda, "içine dalmaya değer ve insana saatlerce oldukça sevimsiz de olsa ve sonuca götürmese de düşünceler ilham edebilir, öyle ki bununla içten uğraşmak, hayalden ziyade gerçek bir felsefeye dalış olarak nitelendirilebilir. Bu tanrısallık mührü, demek istediğim, zarafet ve form mührü tabiatın bir kafaya belli bir gülümsemeyle, böyle tasavvur edesi geliyor insanın, bastığı ve işte bu yolla güzele yatkın deha oluşmuş olmalı, öylece söyleniveren bir söz, insanlığın hoşça ve sık sık kullandığı bir kategoriyi bildiren bir isim, yakından bakıldığı ve iyice incelendiği zaman bir şeye tam oturtulamayan, huzursuz edici, kişisel olarak da biraz kırıcı bir bilmece olarak kalıyor. Yanılmıyorsam, adaletsizlikten açılmıştı söz; işte burada da, şüphe yok, adaletsizlik söz konusu, tabii bu yüzden de saygıdeğer, hatta büyüleyici bir adaletsizlik, insanı kıran dikeni yok değil, ama bununla birlikte nasip olan kişi için bunu gözlemlemek ve tadına varmak her gün mümkün. İnsanın hoşlanarak ve alkışla karşıladığı değer değişimleri, değer kaybetmeler ve değer kazanmalar burada olağandır, çünkü Tanrı'ya ve tabiata karşı başkaldırıcı olmadan bunlara karşı coşkulu onayını gizleyemez insan; yalnız gizliden gizliye ve mütevazı bir sessizlik içinde insan bunları adalet duygusu ile reddetmek zorunda kalır. İşte o zaman kendini ciddiyetle çalışarak elde edilmiş ve elde edilmek için çalışılmış bilgi sahibi olarak görüyor, insanın acayip güzel, aynı zamanda acı ve gülünç şu deneyime varmak için bir sürü koca koca sınavlar verdiği bilgiler: Böyle damgalı ve lütfa uğramış bir kafa, böyle hoşlanılan bir ruh kendisine hazırlop geliveren ya da insanın ona bizzat verdiği şeyden eksikleri olan bir bölümü -çünkü durum bu, ona bilgi sunucu olarak çalışıyoruz- ama işte zarafet ve form sayesinde ama

bunlar kelimeden başka bir şey değil, hayır, daha çok bu yakalananı geri veren sırf O olduğu için ve kendisi, bence, kendinin katkısı sayesinde ve kendi damgasını vurarak, iki, hatta üç kat değerlendiriyor, dünya ve insanlığın bizim masa başı bilginliğimizin verdiği kıyaslayınca. Gerçekten de kimileri avarelik eder, kimileri araştırır, kimileri de vurgunculuk yapar; ama kral altın basar... Bu kral hakkı, nedir bu? Kişilikten söz edilir – o kendisi çok hoşlanır böyle demeye, bilindiği gibi onu yeryüzü evlatlarının en büyük mutluluğu diye nitelemiştir. Bu onun, artık insanlık için mutlaka geçerli olması gereken bir düşüncesidir. Tabii bir yasa değil bu, olsa olsa bir tanım; zaten bir sır nasıl belirlenir ki? Galiba giz olmadan da insan yolunu bulamıyor; Hıristiyanlık mistisizminden tat almaz olduğunda gâvur mistisizmiyle ya da kişiliğin doğa giziyle iman tazeler. Bizim şairler prensi birincilerden pek hoşlanmaz; onlarla içli dışlı olanlar kendisinin hışmına uğrayacağını bilsinler. Berikini ise çok tutar, çünkü onunki budur... En yüce mutluluk, şüphe yok, o sırrın karşılığı biz ademoğullarına daha az olamaz, yoksa insan nasıl açıklayabilir, gerçek bilginler ve bilim adamları, o güzel deha, zarafet adamı çevresinde kümelenmeyi, onun erkânı ve meclisi olmayı, ona bilgi aktarmayı, onun canlı lügati olmayı, o bilgi öteberisiyle uğraşmak zorunda kalmasın diye emrine amade olmalarını zorbalık değil en sevindirici onur saymaları, açıklanamaz, benim gibi bir adamın, bana bile bazen aptalmış gibi gelen safça bir gülümsemeyle yıllarını ona adi yazıcılık hizmeti vermeye adaması..."

"İzin verir misiniz, aziz Profesör!" diye aniden sözünü kesti bir tek heceyi bile kaçırmayan Charlotte. "Şunu demek istemiyor musunuz, üstada böyle uzun yıllar boyu verdiğiniz hizmet gerçekten yalnızca değersiz ve size yakışmayan kâtiplik işleriydi?"

"Hayır," cevabını verdi Riemer uzun bir toparlanma arasından sonra. "Bunu demek istemiyorum. Eğer bunu dediysem, çok ileri gittim. Meseleleri aşırıya götürmeyelim. Birincisi, insanın büyük ve değerli bir kimseye ver-

mek şerefine ulaştığı sevgi hizmetlerinin rütbe derecesi diye bir şey yoktur. Bu alanda insan bir başkası gibi yüksek ya da önemsizdir. Bundan söz etmiyoruz. Öte yandan ise onu yazıda izlemek, sıradan bir kalem sahibinin işi hiç değildir. Böyle biri için çok yazık oluyor. Herhangi bir sekreter John'u, Kräuter ya da hele uşağı bununla uğraştırmak demek aslında eşeğe hoşaf vermektir, aydın adamı, fikir ve gönül adamını bu işte o en soylu haset sarar. Ancak benim gibi biri, bir bilgin yani, durumu bütün çekiciliği, bütün harikalığı ve ihtişamıyla değerlendirmeyi bilen biri, böyle bir görevi üstlenmeye layıktır. O sevgili, ahenkli sesin bu gürül gürül ve canlı dikte edişi, bu saatlerce kesintisiz, olsa olsa ani aceleyle tıkanan doğurganlık, eller arkada, gözler, manzarası zengin bir uzaklığa dikilmiş, bu hükümdarane ve aynı zamanda da rahat bir şekilde kelimenin ve imajın adeta tümüyle çağrılması, ruhlar âleminde sınırsız bir özgürlük ve cesaretle bir egemen oluş, ki buna insan alelacele mürekkebe batırılmış kalemle birçok kısaltmalarla yetişmeye çalışır ve sonunda hep güç bir tamamlama işini başarma kalır, saygıdeğer hanımefendi, tanımak gerek, hayret içinde tatmak gerek, onun işini kıskanmak ve bunu boş kafa birine bırakmamak için. Tabii şunu belirtmek gerek ve rahatlamak için de şunu hatırlamak gerek: Hiçbir zaman bir anlık yaratış söz konusu değildir, gökten inme bir mucize yoktur, tersine yıllar boyu, belki de onyıllar boyu hazırlanmış, korunmuş bir şey gün ışığına çıkmaktadır, ki bunun belli bir bölümü, iş saatinden önce el altından tek tek, dikteye tıpatıp hazır hale getirilmiştir. Asla doğaçlama çalışan bir mizaçla uğraşmak zorunda olmadığını, daha çok tereddüt eden ve tehir eden ve aynı zamanda da güç, kararsız, her şeyden önce son derece tükendirici müstereddit bir çalışma tarzıyla karşı karşıya kaldığını göz önünde tutmak yararlıdır; bu tarz hep bir ve aynı ödevle yetinmemektedir ve en uğraştırıcı, oraya buraya yönelen işte, bir eseri kusursuz hale getirmek için çoğu kez yıllar harcar. Söz konusu, bütünüyle gizli bir oluşuma ve sessiz bir gelişime yatkın bir mizaç-

tır, bir eseri gerçekleştirmeye kalkmadan onu uzun, çok uzun süre, hatta neredeyse gençlik yıllarından beri bağrında ısıtan ve çabası çok belirgin olarak sabır olan. Demek istediğim, en büyük değişiklik ihtiyacının yanı sıra bir konuda inancı ve sarsılmaz bir istikrar ve muazzam süreler boyu düşünüp durma. İşte böyle, inanın bana, ben bu kahraman hayatının tutkun bir gözlemcisiyim. Derler ki ve o kendisi de bunu söyler, o gizliden gizliye oluşmakta olan hakkında susar, bozmamak için ve bu konuda kimseye açılmaz, nedeni başka hiç kimsenin o özel yaratıcı heyecandan bir şey anlamayacağıdır, o heyecan sayesinde zaten konu, kendini koruyanı coşturur. Yalnız bu suskunluk öyle pek katı değildir. Bizim Saray Müşaviri Meyer, -Kunscht Meyer'i kastediyorum, Zürih Gölü şivesince şehirde böyle derler ona, o Meyer işte- üstadın kendisine daha ortaya çıkarmamışken *Gönül Yakınlıkları*'ndan uzun uzun söz ettiğiyle çok övünür, doğrudur da herhalde, çünkü bir gün bana da planı en sürükleyici biçimde açmıştı, yani Meyer'e bu konuda açılmadan önce, şu farkla, ben bununla öyle her fırsatta bağıra bağıra övünmem. Sırrın bu tür dışa vurulmasında, bu konuşkanlıkta ve saydamlıkta hoşuma giden ve beni sevindiren şey, burada ortaya çıkan insani ihtiyaç, kendiliğinden gelen güvendir. Çünkü ferahlık verici ve teselli edicidir, insanı sevindirir bile, böyle büyük bir adamın insani yanını fark etmek, onun bazı küçük hilesini ve tekrarlamalarını keşfetmek, bizler için uçsuz bucaksız böyle bir düşünce dünyasında da hüküm süren ekonomiyi anlamak. Üç hafta önce, 16 Ağustos'ta bana sohbet sırasında hınzırca bir uyarıda bulundu; onun, milleti hakkında her zaman pek iyi şeyler söylemediği bilinir: 'Sevgili Almanları,' dedi, 'artık tanıyorum ben, önce susarlar, sonra mırın kırın ederler, sonra bertaraf ederler, sonra çalar ve yok sayarlar.' Kelimesi kelimesine böyle, konuşmadan hemen sonra not ettim, önce fevkalade bulduğum için ve ikincisi bu sözler, yani kötü Alman davranışının nasıl da tıpatıp ağzından dökülüşü bana onun berrak ve son derece işlenmiş konuşma

sanatının parlak bir örneği gibi geldiği için. Ama sonra Zelter'den öğrendim –bu Berlin'deki Zelter'dir, müzisyen ve koro şefi, kendisinin biraz yadırgatıcı biçimde kardeşçe sen diye hitap ettiği kimse–, bu tür kanaatlerin önünde şapka çıkarmak gerekmiş, her ne kadar insan hemen safça şöyle bir şey demeye kalksa da: 'Anlayamıyorum, üstat, ne kusur görüyorlar bu millette' yeter bile! Zelter'den duyuyorum ki bu cümleyi, yani benim 16 Ağustos'ta not ettiğim cümleyi, ona Bad Tennstädt'ten 9 tarihli bir mektupta tıpatıp yazmış, öyle ki kendisinin pek hoşuna gitmişe benzeyen bu sözler, bana konuşma sırasında doğaçtanmış gibi sunduğunda meğer çoktan kâğıt üzerinde iyice formunu bulmuş, küçük bir hile işte, insanın yüzünü buruşturarak kaydettiği bir şey. Zaten böyle muazzam bir kafanın dünyası da, ne kadar geniş de olsa, kapalı, sınırlı bir dünyadır, içinde motiflerin tekrarlandığı ve büyük aralıklarla aynı tasarımların geri döndüğü bir birliktir. *Faust*'ta, o enfes bahçe konuşmasında Margarethe, kız kardeşçiğinin sevgilisine, yani zavallı adama, annesinin emziremediği bu yüzden kendisinin 'süt ve su'yla büyüttüğü küçüğü anlatır. Bu, hayatın çok gerilerine gider, Ottilie'nin, Charlotte ve Eduard'ın çocuklarını sevgiyle 'süt ve su' vererek büyüttüğü zamana. Süt ve su, o muazzam kafada bir ömür boyu nasıl da sapasağlam durmuştur ve mavimtrak-duru emzik besini hayali! Süt ve su. Söyler misiniz bana, süt ile su meselesine nereden geldim şimdi, beni bu, şu an bana çok avarece ve saptırıcı görünen ayrıntıya ne getirmişti?"

"O şereften yola çıkmıştınız, Doktor Bey, benim gençlik arkadaşıma yardımınızın, şüphesiz bir zaman tarihe mal olacak katkılarınızın hak ettiği şereften. Üstelik izninizle reddedeceğim, avare, ilginç olmayan bir söz sarf ettiğinizi!"

"Reddetmeyiniz, saygıdeğer hanımefendi! Pek büyük, pek acil bir mesele söz konusuysa insan hep ıvır zıvır şeyler konuşur ve sayıklar gibi hep kenarında dolaşır, asıl önemli ve acil olana ulaşmamakla kalmayıp onu aptalca ıskalamaz, kendinden de şüphe eder, acaba konuştuğu

her şey, asıl ve önemli olanı söylememek için bir bahane midir diye. Bilmem bu noktada hangi kafasızlık ve korku gizli. Herhalde bir yığılma süreci bu: Bir şişeyi çok hızlı altüst edin, şişenin ağzı aşağıya gelsin ve sıvı akmayacaktır, yolu açık olduğu halde şişede kalacaktır. Önemsizliğini şu anda utanarak hissettiğim bir anı ve çağrışım daha. Ama yine de işte! Daha büyük, anlatılmayacak kadar büyük şeyler benden daha çok öyle olmadık çağrışımları getirir ki sık sık! Size yan uğraşımdan, hakikatle asıl uğraşımdan bir örnek vereyim: Geçen yıldan bu yana yeni bir külliyat sunuyoruz halka, yirmi cilt olacak, Stuttgart'taki Cotta iyi bir para ödüyor bunun için, on altı altın, cömert, hatta cesur bir adam, bazı özveride bulunuyor, inanın bana, çünkü yadsınamaz bir gerçek ki halk, üstadın eserlerinin büyük bir bölümüne karşı ilgi duymuyor. Neyse, bu külliyatın ortaya çıkması için işe kalkıştık, o ve ben, *Çıraklık Yılları* yeniden gözden geçirildi; baştan sona birlikte okuduk, bu arada ben bazı ince gramer şüphelerini işaret etmekle, insanın asla tam emin olmadığı imla ve noktalama meselelerinde önerilerimle yardımcı olabildim. Bu sırada benim için güzel, bazı ara konuşmalar da oldu, üslubu hakkında; üslubunu kendisine karakterize edişime ve açıklayışıma az hoşlanmadı yani, çünkü o, kendisi hakkında az şey bilir, *Meister*'i yazdığı sıralarda en azından, kendi itirafına göre, iyice uyurgezer gibi çalışıyordu ve kendisi hakkında esprili bir şekilde aydınlatılmaktan çocuksu bir tat alıyordu, ki bu da Meyer'in de, Zelter'in de değil, bir filologun yapacağı iştir.

"Ne güzel saatlerdi onlar, Tanrı biliyor ya, içinde tabiat şiiri ve manzara tasviri hiç yer almadığı halde çağın övüncü olan ve adım başı insanı hayran eden bir eseri okumakla geçirdiğimiz! Avare çağrışımlardan söz etmişken saygıdeğer hanımefendi, bu kıtada nasıl bir uzun uzadıya soğuk gevşeklik! Çok kez insan şunu açıkça bilmek zorunda kalıyor ki, çekicilik ve başarı yalnızca, çoktan düşünülmüş ve söylenmiş olan şeyin kesin, çok isabetli ve iç açıcı bir şekilde tam formüle edilişindedir, bununla da ta-

bii bir yenilik özelliği ve yenilik cazibesi, rüyamsı bir cesaret ve nefes kesen güçlü bir gözükaralık bağlanır, hatta akıllı uslu gelenekle atılganlığın, daha da ilerisi çılgınlığın bu çelişkisi işte bu eşsiz yazarın bize sağladığı tatlı heyecanın kaynağıdır. Bir gün bunu ona gerektiği gibi bir çekingenlikle dile getirdiğimde güldü ve dedi ki: 'Yavrucuğum, sunduğum içkilerle ara sıra başınız dönüyorsa, ben ne yapayım!' Kırkını aşmış ve ona bazı şeylerde öğretmenlik edebilen birine 'yavrucuğum' demesi, tuhaf kaçabilir, ama aslında bir çeşit samimiyeti kanıtlar, yüksek, alçak, şerefli, şerefsiz hizmet uğraşları farkının tamamıyla ortadan kalktığı bir samimiyet. Adi sekreterlik hizmeti mi? Gülerim buna, çok sayın hanımefendi. Değil mi ya uzun yıllar onun mektuplaşmasını yalnızca dikte tarzında değil, tamamıyla kendi başıma, onun adına, daha doğrusu onun kafasıyla yürüttüm. İşte şimdi de, gördüğünüz gibi bağımsızlık meselesi o dereceye ulaşıyor ki diyalektik olarak tersine dönüşüyor, hem de şöyle, ben artık hiç var olmuyorum, yalnız o, benim içimden konuşuyor. Çünkü öylesine tekinsiz ve gizli kapaklı deyimlerle uğraşıyorum ki, benim kalemimden çıkan mektuplar onun yazdırdıklarından daha çok Goethe'varidir; ve toplumda, işim iyice bilindiği için bir mektubun ondan mı yoksa benden mi olduğuna dair çok sıkıcı şüpheler hüküm sürer – kusur bularak eklemeli ki, aptalca ve kibirli bir merak bu. Şüpheler bende de var tabii, ve şeref problemi konusunda; en güç ve en huzursuz edicilerden biridir bu konu. İnsanın kendi beninin ödevi konusunda belki, çok genel deyişle, utanılacak bir şey olabilir – en azından ben bunun var olduğundan kuşkulanıyorum. Ama insan bu yolla Goethe oluyor ve onun mektuplarını yazıyorsa, o zaman daha yüksek bir şeref de düşünülemez. Öte yandan o kim? Benliğinde kendini kaybetmenin ve kendi ben'ini adamanın yalnızca son derece şerefli olacağı kimse eninde sonunda kim ki? Şiirler, muhteşem şiirler, Tanrı bilir ya. Ben de şairim, *anch'o sono poeta*, onunla karşılaştırılamayacak kadar değersiz bir şair, dişlerimi gıcırdatarak itiraf ederim ve 'Esschlug

mein Herz'i, 'Ganymed'i ya da 'Kennst du das Land'ı -bunlardan yalnız birini yazabilmiş olmak için neler vermez insan- tabii verecek çok şeyi olduğunu varsayarsak! Böyle Frankfurt kafiyeleri, ekseriya başardığı gibi -çünkü hiç düşünmeden 'zeigen'la 'weichen'i kafiyeler, konuşurken 'zeische' değilse bile 'zeichen' dediği gibi- böyle kafiyelere bende rastlamazsınız, ben Frankfurtlu olmadığım için. Ama acaba bunlar onun eserlerinin tek 'insan hali' yanı mıdır? Hiç değil, kesinlikle değil, çünkü ne de olsa insan yapısı bu eserler ve asla şaheserler toplamı değil. Çılgın hiç değildir. 'Kim verirmiş ki hep şaheserleri?' demeyi sever, haklıdır da. Aklı başında bir dostu Merck, tanırsınız ya, 'Clavigo'ya 'zırva' demiştir ve o kendi de bu kanaatten pek farklı laf etmemiştir, çünkü bu eser hakkında hep der ki: 'Her şeyin fevkalade olması gerekmez ya!' Şimdi bu tevazu mu yoksa ne? Zanlı bir tevazu. Aslında yüreğinin derinliklerinde gerçekten de mütevazıdır, belki de yerinde olsa bir başkasının yapamayacağı kadar mütevazı, hatta söz aramızda onu ben uydurdum. *Gönül Yakınlıkları*'nı bitirdikten sonra gerçekten sesi çıkmıyordu, ancak çok sonra bu eser hakkında şüphesiz layık olduğu gibi yüksek düşünmeyi öğrendi. Ama övgüye karşı duyarlıdır ve onu bir şaheser yarattığına inandırmalarına ses çıkarmaz, az önce bu konuda ciddi şüpheleri olmuş olsun isterse. Tabii unutmamak gerekir ki onun tevazuuyla bir bilinçlilik birleşmiştir, şaşılacak boyutta bir bilinçlilik. Tuhaf tarzından, tabiatının belli zaafları ve güçlüklerinden söz edebilecek ve yüzü kızarmadan şunları ekleyecek durumdadır: 'Bu ve benzeri şeylere benim muazzam meziyetlerimin ters yüzü olarak bakmak gerek.' İnsanın ağzı açık kalıyor, sizi temin ederim, bunu duyunca ve insan neredeyse ürperiyor böylesi basitlikten, kendi kendine itiraf edince ki, işte olağanüstü kafa yeteneklerinin böyle naiflikle birleşmesi, dünyanın hayranlığını çağıran şeydir. Ama bununla yetinmeli mi yani? İnsan harcama konusu için yeterli bir savunma mı bu? Ne diye yalnız o, derim kendi kendime, başka şairleri okuduğumda, mesela dindar Claudius, sev-

gili Holty, soylu Matthisson. Orada da tabiatın tatlı sesi, içtenlik ve yalın Alman melodisi yok mu, yalnız onda mı var? 'Doldursun fundalığı, vadiyi' bir mücevherdir, doktora diplomamı bağışlarım bu uğurda o şiirin yalnız iki kıtasını yazabilecek olsam. Ama Wandbecker'in 'Ay Doğdu'su, daha mı az değerlidir yani ve Holty'nin 'Mayıs Gecesi'nden utanması gerekir: 'Gümüş ay fundalıklar arasında ne zaman parlar?' Hiç değil. Tam tersi! Çok şükür ki onun yanında başkaları da, büyüklüğünden sinip felç olmadıklarını iddia edebilmektedir, onlar onun saflığına karşı kendi saflıklarını çıkartıp sanki o yokmuş gibi şiir yazmaktalar. Bu yüzden işte onların şarkılarına saygı duymak gerek, çünkü bir ürünün mutlak değeri değildir önemli olan, bir şeylerin gerçekleştiği koşullara bakan ahlaki bir değerlendirme de olmalı. Sorarım: Neden yalnız o? Onu yarı tanrı yapan, yıldızlara yükselten artı değer nedir? Büyük bir karakter? Ama şu Eduard, Tasso, Clavigo ve hatta şu Meister ve Faust ne ki? Eğer kendini yansıtmışsa, problemli, çaresiz, zayıf biri. Hakikaten, hanımefendi, öyle anlarım oluyor ki, 'Cäsar'da Britanyalı Cassius'un sözlerini düşünüyorum: 'Tanrılar! Aklım almıyor bir türlü, gururlu dünyanın böyle zayıf tabiatlı bir adamı nasıl oluyor da yarışı kazanıp yalnız başına kupayı alıyor!'"

Bir suskunluk oldu. Riemer'in iri beyaz elleri, sağ elin işaretparmağında şövalye yüzüklü, bastonun tutamağında dinlenme halinde olmalarına rağmen fark edilir derecede titriyordu ve ihtiyar hanımın süratli baş eğmeleri yine başlamıştı. Charlotte şöyle dedi: "Neredeyse kendimi görevli hissedeceğim, Doktor Bey, benim ve rahmetli kocamın gençlik arkadaşı, sizin hiç anmadığınız, oysa ününün temeli olan ve bence en mükemmeli olarak kalan eseri *Werther*'in yazarını –sizin– kusura bakmayın – onun büyüklüğüne karşı ortaya koyar göründüğünüz muhalefete karşı korumayı. Ama bu sınavdan ya da ödevden kurtarılmış oluyorum, sizin bu dehayla dayanışmanızın benimkinden hiç de geri kalmadığını, onun on üç yıldır dostu ve yardımcısı olduğunuzu, eleştirinizin –veya buna ne de-

mem gerekirse–, kısacası görüşünüzün gerçekçiliği diyeyim, sadık bir hayranlıktan belli bir ölçüyü şart koşuyor ve bunun yanında benim savunmamın, benim arka çıkmamın çok gülünç, çok aptalca sonuçlanacağını düşününce. Ben sade bir kadınım, ama iyice bilirim ki, insanın bazı şeyleri söylemesi ancak herkesten daha çok bundan etkilenmiş oluşundan, meselenin bunları rahatlıkla kaldırabilirliğindendir; bu arada hayranlık, kötülüğün dilini konuşur, çekiştirme övgünün başka bir biçimi oluyor. İyi isabet ettirdim mi?"

"İhtiyacı olanı benimsemek ve vaadimi doğru değerlendirme lütfunda bulunuyorsunuz. Açıkça ben ne söylemiş olduğumu bilmiyorum, ama sözlerinizden anlıyorum ki meramımı doğru anlatamamak gelmiş başıma. Dilimiz küçük bir oyun oynuyor bize, bir ya da iki kelimeyi son derece tuhaf evirip çevirerek dinleyenlerin gülüşüne hak vermek zorunda kalıyoruz. O büyük adam konusunda ise çok kez yanlış laf ediyoruz ve bir Tanrı, sözü ağzımızda uzun uzun evirip çevirtiyor, öyle ki aslında yerdiğimizi sandığımız yerde övüyoruz ve hayır duası ettiğimizi sandığımız yerde lanet okuyoruz. Gözümün önüne geliyor. Kim bilir tanrıların doluştuğu salon, ağzımızın bu yenilgisi karşısında nasıl Homeros kahkahalarıyla çınlıyordur! Ama ciddiyim: Büyük adamdan hep ve yalnızca 'Büyük! Büyük!' diye söz etmek yararsız ve yakışıksız görünüyor ve sevimlilik zirvesi hakkında sevimli laflar etmek de neredeyse zırva. İşte böyle, o aramızda yaşıyor ve peygamber ağzıyla konuşuyor. Peygamber ağzıyla, hanımefendiciğim! Külliyatını, eserlerinin bu dünyasını, istediğiniz yerden açın; mesela 'tiyatroda ön oyun' gibi bir şeyi alın ele –ben bu sabah, berberi beklerken tekrar okudum– mesela, sineğin ölümü meseli gibi neşeli, derin anlamlı bir ayrıntıyı alın:

'Hırsla emiyor hain içkiyi,
Hemen, ilk yudumdan başı dönüp;
Hoş hissediyor kendini ve çoktan, eklemleri
o incecik bacakların felç olmuştur...'

"Ama gülünç bir tesadüf işte, rastlantıların en gözü kör olanı, benim kalkıp da başka şeye değil buna el atmam, o önümde açılan uçsuz bucaksız hazine içinde, kısacası, her şey nasıl da peygamber ağzıyla, kusursuzluğun o kükreyen Tanrı ağzıyla söylenmiş, her eserde, tiyatro, şarkı, hikâye, Alman atasözü olsun, her şeyde nasıl en kişisel sevimlilik damgasını vurmuş, o Egmont'vari sevimlilik! Ben bu adı takıyorum ve bu eser aklımdan çıkmıyor, çünkü orada özellikle mutlu bir birlik, ruhsal bir yansıma egemendir ve kahramanın asla kusursuz olmayan bir sevimliliği, içinde dolaştığı eserin aynı şekilde hiç de kusursuz olmayan sevimliliğine koşuttur. Ya da alın düz yazılarını, hikâye ve romanlarını, bu konuya dana önce de değinmiştik, galiba hatırlıyorum, bu konuda söz edip meramımı yanlış anlatmıştım. Daha değerli bir tat, daha mütevazı ve daha neşeli bir deha olamaz. Orada ne tantana vardır ne kibir, kaba anlamda üstünlük de yoktur, oysa ince anlamda her şey harikulade üstündür ve onun yanında her anlatım üslubu, yani üst düzeydeki bile insana bayağı görünür, törensellikten, vaiz tavrından, kaçıklıktan ve coşkunluktan hiçbir şey yoktur, tutkunun fırtınası ve borusu duyulmaz, sessiz, yumuşak esintiler içinde, azizim, Tanrı yine vardır. İnsan bu dilin hep en aşırıya gittiğini düşünmese, aklı başındalıktan, katıksız bir iyilikten söz edesi geliyor, ama bunu orta çizgide, temkinle, tam bir efendilikle yapar, cesareti yasaldır, cüreti ustaca, edebi nezaketi kusursuzdur. Durmadan yanlış konuşmuş olabilirim, ama size yemin ederim -gerçi büyük yeminler meseleye pek uygun düşmez ama- karşıt deyimler kullanıyorsam da hakikati söylemek için şimdi ben de aynı şekilde çaba harcıyorum. Şunu diyorum, demeye çalışıyorum: Her şey orta yüksek bir sesle ve orta güçte iyice ölçülü ve iyice nesnel söylenmiştir, ama bu, dünyanın gördüğü harika cesur bir nesirciliktir; yeni bulunmuş kelimenin bıyık altından gülen hınzırca bir anlamı vardır, şen -hayalî olana doğru ilerler, hoş hem de, ya da memlekette dendiği gibi 'hoşça' ve özlü- en tatlı şekilde bağlı, en güzel şekilde biçimlen-

miş, çocukça zeki bir büyüyle dolu, terbiyeli bir mahcubiyet içinde ilerler."

"Mükemmel konuşuyorsunuz, Doktor Riemer! Sizi dakikliğinizin uyandırdığı bütün bir minnettarlıkla dinliyorum. Söz konusu mesele hakkında öyle bir konuşma tarzınız var ki, çok yakından ilgilenmişliği, uzun ve keskin bir bakışı kanıtlıyor. Ve buna rağmen, müsaadenizle itiraf edeceğim, korkunuzun, şimdi de bu olağanüstü konu hakkında yanlış konuştuğunuzu söyleyebilirsiniz, tamamıyla haksız olup olmadığından emin değilim. Aldığım tadın, alkışlanmamın aslında öz doyumdan, tam bir yeterlikten çok uzak olduğunu inkâr edemem. Övgünüzde -belki işte dakikliği sayesinde- biraz küçümseyici bir şeyler var, beni gizliden gizliye korkutan ve kalbimin direnciyle çarpışan bir çekiştirme, içimden buna yanlış bir konuşma demek geliyor. Gerçi büyük bir kimse için hep 'Büyük! Büyük!' demek aptallık olur, belki siz bana, özelliğini pekâlâ bildiğim ve sevgiden kaynaklandığını hissettiğim, inanın bana, bir dakiklikle ondan söz etmek istiyorsunuz. Ama acaba, sorumu bağışlayın, salt bir dakiklikle şair-coşkusuna ulaşılır mı?"

"Coşku," diye tekrarladı Riemer. Uzunca bir süre ağır ve yavaş bastonuna eğildi ve ellerini indirdi. Ama birden içini çekti ve hareketini sağa sola doğru başını oynatma şekline döktü.

"Yanılıyorsunuz," dedi, "o, coşkulu değildir. Başka bir şeydir, bilmiyorum, ne, belki biraz daha yüce bir şey, şöyle diyelim: Nurludur; ama coşkulu değil. Tanrı'yı coşkulu tasavvur edebilir misiniz? Edemezsiniz. Tanrı coşkunun konusudur, ama onun kendine zorunlu olarak yabancıdır bu; ona, ister istemez özel bir soğukluk, mahvedici bir kayıtsızlık atfederiz. Tanrı ne için coşsun ki? Neyin savunuculuğunu üstlensin ki? O bütünün kendidir çünkü, bu yüzden de kendinden yanadır, kendi tarafındadır ve gücü, besbelli kapsamlı bir ironidir. Ben ilahiyatçı değilim, sayın hanımefendi, filozof da değilim, ama tecrübe beni, hepsi ile hiçbiri, hiçlik arasındaki akrabalık, hatta

bir olma hali üzerine sık sık düşünmeye itti ve izninizle bu muazzam kelimeden bir zihniyet, bir dünya görüşü ifade eden bir söz türetmek isterim, yani tümü kapsama ruhuna işte bu hakla 'nihilizm' diyebiliriz, bundan da şu sonuç çıkar ki Tanrı ile şeytanı karşıt ilkeler olarak almak tamamıyla yanlıştır, daha ziyade, doğrusu, şeytani şey yalnızca bir yüzdür, bir ters yüzdür, diyebilirsiniz ama ne diye ters yüzü olsun? Tanrısalın? Başka nasıl olabilir ki? Tanrı bütün olduğuna göre, şeytanı da kapsar ve besbelli, şeytani olana yaklaşmadan tanrısal olana da yaklaşılmaz, öyle ki insanın bir gözünden cennet ve sevgi, öbür gözünden en soğuk olumsuzlamanın ve en yıkıcı tarafsızlığın cehennemi fışkırır. Ama iki göz, azizim, ister birbirine yakın ister birbirinden uzak olsun, bir tek bakış sağlar; şimdi sorarım size; içinde ve kendisine gözlerin en ürkütücü çelişkisinin yöneldiği bakış nasıl bir şeydir? Size söyleyeyim, size ve bana yani. Bu, sanatın, mutlak sanatın bakış tarzıdır, o sanat ki hem mutlak sevgi hem de mutlak yıkım ya da kayıtsızlıktır ve tanrısal, şeytani olana o ürkünç yaklaşmadır, yani bizim 'büyüklük' dediğimiz şey. İşte size! Bu sözler ağzımdan çıkarken fark ettiğimi sanıyorum, berberin bana sizin gelişinizi haber verdiği andan itibaren size söylemeyi arzu ettiğim şey işte buydu; çünkü bunun sizi ilgilendireceğini kabul ettim ve kendi ferahlamam amacıyla da geldim size. Düşünebilirsiniz ki bu deneyimle, bu olayla yüz yüze öylesine günlük hayatı sürdürmek ufak tefek bir iş değildir, biraz yorucudur, belli bir zorlanma anlamındadır ama bu türlü şeylerin besbelli hiç olmadığı Rostock'a gitmek için ondan ayrılmak ise kesinlikle imkânsızdır... Size meseleyi daha yakından anlatmam gerekirse –sanırım konuyla ilginiz olacağını ve bu konuda benden daha somut şeyler dinlemek istediğinizi peşinen varsaymakla yanılmamışım– kısacası, o fenomen hakkında bir şey daha söyleyeyim izninizle, bana sık sık İncil'deki yaratılış hikâyesinin sonunda Yakub duasını düşündürmüştür, orada, hatırlarsınız, Yakub hakkında denir ki o, Her Şeye Kadir Olan'ın lütfuna ermiştir, gökten inen lütuf ve altta,

derinlerden gelen lütuf. Kusura bakmayın, kitabın bu yerini anmam aslında yalnızca görünürde yolu uzatmaktır, düşüncelerim derli toplu ve ipin ucunu kaybetme tehlikesinde değilim başka zamanki gibi. En güçlü kafa kabiliyetleriyle en şaşılası saflığın bir tek insan yaratılışında birleşmesinden söz ediyor ve işte bu birleşmenin, insanlığın en yüce sevincini oluşturduğuna işaret ediyorduk ya! Ama o şükran sözüyle anılan başka bir şey yok. Söz konusu, kafa –ve bedendeki çifte Tanrı vergisi– bu, iyice düşünülürse aslında bütün insan nesline vergidir – ama öte yandan bir lanet ve bununla da bir algılamadır, insan, varlığının oldukça büyük bölümleriyle iyice tabiata aittir, ötekileri ise de, denebilir ki önemli olanlarla maneviyat dünyasına aittir; hatta biraz gülünç, ama yine de meselenin özünü çok iyi dile getiren bir benzetmeyle denebilir ki insan bir ayağıyla âlemlerin birine, ötekiyle öbürüne basmaktadır, güçlüğünü bize Hıristiyanlığın en derin ve en canlı şekliyle hissetmeyi öğrettiği cambazvari bir durum: İnsan bu ürkütücü ve çoğu zaman utandırıcı durumun en net hesabını verdiği ve kendini tabii bağlardan kurtarıp saflığa, düşünselliğe doğru kurtuluşu özlediği zaman Hıristiyan olur. Hıristiyanlık bir özlemdir, bu tespitte yanıldığımı sanmıyorum. Galiba sözü uzatıyorum, ama bundan huzursuzluk duymayın sakın! Uzatsam da asıl söyleyeceğim, başından itibaren aklımdadır. Çünkü işte adını andığımız büyüklük olgusu – gerçekte de hem adam hem büyük olan *büyük* adam olgusu, tabii o hayır dua, o, insanın ürkütücü durumu, benliğinde bir arada *doruğa ulaşmış* ve *birbirini götürmüş* göründüğü sürece – birbirini götürmüş diyorum, şu anlamda: Burada özlem ve benzeri dilencilikler hiç söz konusu olamaz ve o Tanrı vergisi bileşim, yukarıda semadan aşağı ve aşağıda bulanan derinlikten yukarı, her türlü kaçak sapmaya başvurmadan tevazusuz, ama alçaltılmamış ve mutlak bir ahengin ve dünya mutluluğunun bir formülü olur. Büyük adamın benliğinde düşünsellik doruğa ulaşır, ama tabiiliğe karşı herhangi bir düşmanlık kendisine bulaşmaksızın; çünkü

onda düşünce öyle bir karakter kazanır ki buna tabiat güven duyar, aynı yaratıcı ruha olduğu gibi, çünkü bununla herhangi bir biçimde bağlıdır, yaratıcılığa aşina bir düşüncedir, tabiatın, kendiliğinden sırlarını açıkladığı kardeşidir; çünkü yaratıcılık, düşünceyle tabiatı bağlayan ve içinde bunların bir oldukları uyumlu kardeşçe öğedir. Bu, büyük düşünce olgusu, -ki tabiatın hem sevgilisi hem sırdaşıdır, bu, Hıristiyanlık dışı ahenk ve insan büyüklüğünün olgusu- anlarsınız, insanı dokuz değil, on dört değil, sonsuza kadar kendine bağlayacak güçtedir ve gerçekleşmesiyle onunla temastan vazgeçilecek hiçbir erkek hırsı onun karşısında direnemez ve ayakta kalamaz. Tatlı ve acı şereften söz etmiştim, bu farklılığı tespit ettiğimi hatırlıyorum. Ama hangi şeref daha tatlı olabilir, bu dehaya sevgi hizmetinden, onun yanında yaşamak ve her gün bakışlarını tatma lütfunda, hem de ilk yudumdan başlayarak hep büyülenerek? İnsan onun yanında kendini *iyi* hissediyor mu diye sormamış mıydınız? Galiba hayal meyal hatırlıyorum, yanında olmanın verdiği karmaşık bir iyilikten söz edilmişti, bunun da bazı algılama tarzı ve sıkılmayla bağlı olduğundan, öyle ki insanın bazen sandalyesinde kalmaya dayanamayıp kaçıp gitmek istediğinden... Bağı şimdi tam hatırlıyorum, -onun toleransı, serbestliği, anlayışlılığı vesilesiyle bundan söz etmiştik- sanırım aslında yumuşaklık, Hıristiyanlık vs. çağrıştırdığı sürece yanıltıcı olan bu isim geçmişti: Yanıltıcı dedim, çünkü anlayışlılık kendi başına bir olgu değildir, hepsi ile hiçbirinin, her şeyi kapsamakla nihilizmin, Tanrı ile şeytanın birliğine bağlıdır, gerçekten, bu birliğin sonucudur ve bu yüzden yumuşaklıkla hiç ilgisi yoktur, daha ziyade çok özel bir soğukluğa dayanır, mahvedici bir kayıtsızlığa, tarafsızlığa, mutlak sanatın nemelazımcılığına, Sayın Hanımefendi, mutlak sanat, yani kendi başına bir taraf olan, bir mısrada dendiği gibi 'çıkarını hiçbir şeye bağlamamış', yani her şeyi içine alan bir ironi. Bir keresinde bana arabada şöyle demişti: 'İroni, sofraya konanların onsuz yenmeyeceği bir tutam tuzdur.' Bu sözler karşısında yalnız ağzım açık kal-

madı, sırtımdan soğuk ter boşaldı; çünkü hanımefendi, karşınızda gördüğünüz adam, ürpertici konular söz konusu olduğunda, öğrenmekten kaçan biri kadar da kalın kafalı değildir; ben çabuk ürperirim, bunu dosdoğru itiraf edebilirim, burada da şüphesiz yeterli bir neden vardı. Düşünün bir, bu ne demek oluyor: İroni, yani nihilizm katılmadan hiçbir şeyin tadı olmazmış. Nihilizmin ta kendisi bu ve hayranlığın yok edilmesi, tabii mutlak sanata karşı olanı, buna hayranlık denirse, dışında. Bu ifadeyi hiç unutmadım, her ne kadar şu gözlemi –olağanüstü bir gözlemdir– yapmışsam da: İnsan onun söylediklerini kolay unutuyor. Evet kolay unutuyor. Sebebi belki, insanın onu sevmesi ve söylerkenki sesine, bakışına, ifadesine fazla dikkat etmesi, öyle ki söylenen şeye yeterince dikkat kalmıyor, daha doğrusu: Belki bakış, ses ve tavır çekilip çıkarılırsa söylenen sözden pek bir şey kalmıyor, çünkü onlar sözün parçaları ve onda alışılmış olandan daha fazla derecede nesnel olan kişisel olana bağlı ve kişisel olan sayesinde –bunu söylemeye cüret ediyorum–, doğruluğuna varıncaya kadar belirlidir, öyle ki sonuçta kişiselliğin katkısı ve dayanağı olmasa hiçbir şey doğru değildir. Bütün bunlar olabilir, karşı çıkmıyorum asla. Ama yine de ifadelerinin göze çarpar derecede kolay unutulabilirliğini açıklamaya yetmez, o sözlerde bizzat bulunan başka bir sebep daha olmalı ve işte burada aklımdaki, çelişki, sözlerin çoğu zaman içinde taşıdıkları çelişki, nasıl adlandırılacağı bilinmeyen bir çifte anlamlılık, bu, galiba tabiatın ve mutlak sanatın işi ve onların sağlamlığını, kavranabilirliğini sağlıyor. Kavranabilir ve zavallı insan kafasına yardımcı olan, yalnızca ahlaki olandır. Ama ahlaki olmayıp elementer, yansız ve hınzırca altüst edici, kısacası tekinsizdir; durun, bu terimde biraz oyalanalım: Tekinsiz, dedim, yani genel bir serbestlik ve yıkıcı bir toleranstan, gayesiz ve nedensiz, içinde kötünün ve iyinin eşit, ironik hakka sahip olduğu bir dünyadan gelen şeyi, insan aklında tutamaz, çünkü ona güven duyamaz, tabii yine de her şeye rağmen buna duyduğu o muazzam güven hariç! Ve bu güven de kanıtlar

ki insan, çelişkili olana karşı ancak çelişkili davranabilir. Çünkü hanımefendi, bu sınırsız güven tekinsiz varlıkla bağlı olan ve aynı zamanda da ona karşı olan, öyle ki ona ters düşüp insanın neye ihtiyacı olduğunu sen ne bilirsin, diye cevap veren muazzam bir babacanlık anlamındadır. Onun bir başka cevabı şudur: Arı bir söz, güzel eylemlere götürür. İnsan, ihtiyacı olan şeyi pek iyi hisseder ve ciddi ciddi öğüt alır. Böylece sırf babacanlıktan, tekinsiz şey ve kapsamlı ironi yine de ahlaki olur, ama, açıkçası, insanın ona karşı duyduğu o muazzam güven, hiç de ahlaki değildir, yoksa hiç de muazzam olamazdı. Kendi açısından elementer, doğal ve kapsamlıdır. Bu, ahlaksızca, ama insanı babacanlığa karşı tamamıyla dolduran bir güvendir; o babacanlık ki adamı doğuştan bir dertbabası ve her şeyi bilen ve tanıyan, insanın her şeyi söylemek istediği ve herkese hayrına bir şeyler yaptığı ve dünyalarını düzenleyip onu sevmeyi öğrettiği için her şeyi söyleyebileceği günah çıkaran papaz yapar. Saygıdan dolayı değil ama sevgiden dolayı ya da şöyle diyelim: sempatiden dolayı; bu kelimeyi tercih edelim, bu bence onun yanında hissettiğimiz, sık sık adı geçen ve tamamıyla olağanüstü hoşnutluğa daha çok yakışıyor ve öteki, daha coşkulu olandan daha açıklayıcı (hoşnutluk konusuna tekrar döndüm, çünkü o konuda diyeceğimi tam demeyi başaramamıştım). Zaten hoşnutluk, coşkulu değildir, diyeceğim: Düşünsel değildir pek, tersine daha çok -kelime arayıştaki sıkıntıma bakın bir!- özenli, duygusal tarzdadır ve her ne kadar, çelişkisini, yani en aşın sıkıcılık ve algılama çeşitliliğini içinde taşısa da; ve eğer üstünde insanın korkulu bir kaçış isteğinden dolayı rahatça oturamadığı bir sandalyeden söz ettimse, bu hoşnutluk duygusunun düşünsel olmayan, coşkulu olmayan ve ahlaki olmayan niteliğiyle ilgilidir; her şeyden önce ise kabul etmelidir ki bu rahatsızlık doğrudan bizden çıkmamakta, oradan, ait olduğu hoşnutluğun da bize kendini ilettiği yerden, yani hepsi ile hiçbirinin aynılığından, mutlak sanatın ve kapsamlı ironinin dünyasından gelmektedir. Çünkü orada mutluluğun ba-

rınmamasında, azizim, bundan böyle muazzam bir sezgi duyuyorum ki bazen kalbim çatlayacak gibi oluyor. Sizce, her biçime dönüşen ve her birinde rahat eden, gerçi hep Proteus ama hep bir başkası olan ve aslında hiçbir şeye tam güvenmeyen Proteus, sizce o, izninizle sorarım, mutlu bir yaratık mıdır? Bir tanrıdır o ya da öyle bir şey işte ve tanrısal olanı hemen sezeriz biz, eskiler öğretmiştir bize, özel güzel bir koku vardır hemen onu belli eden ve bu, yakınında teneffüs ettiğimiz Tanrı ozonundan Tanrı'yı ve tanrısalı fark ederiz, anlatılamaz hoş bir izlenimdir bu. Ama biz; bir Tanrı, dediğimizde Hıristiyanlığa uymayan bir şey söylüyoruz, zaten ne olursa olsun Hıristiyanlık yok burada, bu kesin bir kere, dünyada iyi bir şeye inanç yok, iyi olandan yana olmak yok: Diyeceğim, ruh yok, hayranlık yok, çünkü hayranlık, düşünsel olanındır, oysa tamamıyla tabiat haline gelmiş düşünce, düşüncelere son derece az önem verir, inançsız bir kafadır o, ruhsuzdur, bir ruh yalnızca sempati kılığında ve onun yanında belli bir sevgili kılığında ortaya çıkar ve işi, geniş bir şüpheciliktir – Proteus'un şüpheciliği. Sezdiğimiz harika hoş izlenim, kanımca, bizi burada mutluluk olduğu inancına sürüklememeli. Çünkü mutluluk, yanılmıyorsam, yalnızca safdillikte ve hayranlıkta, hatta yan tutmada vardır, yoksa tekinsiz ironide ve yıkıcı adamsendecilikte değil. Tanrı ozonu – evet, tabii! Solumaya doyum olmuyor. Ama insan dokuz artı dört yıl bu havayla mutlu olamaz, deneyimler ki insan onları rahatlıkla benim mutluluk dediğim şeyin hafiften ürkünç belirtileri olarak yorumlayabilir, yani: Bol bol somurtkanlık, keyifsizlik ve tam sosyetenin, şanssızlık halinde onda görmeye alışkın olduğu çaresiz bir suskunluk, ev sahipliği sırasında değil tabii, hayır, böyle bir durumda kendine hâkim olur, ama misafirlikte haydi haydi, çıt çıkarmayan bir sessizliğe bürünür ve üzgün, sımsıkı kapalı dudaklar, bir köşeden öbürüne dalar gider. Düşünün bir bu berbat durumu, bu sıkıntıyı! Herkes susuyor, o hiçbir şey söylemeyince kim konuşacak ki? Sonra o kalktığı zaman, herkes eve kaçar ve ezik bir halde mırıldanır: 'Somurtkandı.' Biraz fazla sık

olur böyle. Bizim, arkasında esrarengiz utancın gizlendiği öyle bir soğuk halimiz, katılığımız, zırhlı bir seremonimiz, acayip çabuk yorulurluğumuz ve hasta düşmemiz, katı bir hayat çevremiz ve münavebemiz var ki: Weimar-Jena Karlsbad-Jena-Weimar, yalnızlığa doğru kemikleşmeye, müstebit bir hazımsızlığa, titizliğe, acayipliğe, cazip bir suniliğe doğru artan bir eğilim, aziz, değerli Hanımcığım, bu sırf yaşlılık değil, yaşlılık böyle olmak zorunda değildir, burada gördüğüm, görmeyi öğrendiğim şeyler, doruğa varmış bir inançsızlığın ve tekinsiz kapsamlı ironinin ürküng belirtileridir; yani hayranlığın yerine çağ hizmetini, en şaşılası çalışmayı ve çekici düzeni koyan ironi. İnsanlara saygı göstermez o, onlar hayvandır ve ebediyen de ıslah olmayacaklardır. Düşüncelere inanmaz ironi – özgürlükmüş, vatanmış, tabiat yoktur onlarda, ot gibidir. Ama ironi mutlak sanatın anlamı olduğu için, acaba yalnızca sanata mı inanır? Kesinlikle bunu yapar, azizim. Aslında sanata karşı son derece hükümranca davranır. Onun 'Bir şiir, aslında hiçbir şey değildir,' dediğini duydum. 'Bir şiir biliyor musunuz, insanın dünyaya verdiği bir öpücüktür. Ama öpücüklerden çocuk olmaz.' Bundan sonra hiçbir şey söylemek istememişti. Ama siz bir şey eklemek istiyorsunuz, yanılmıyorsam?"

Charlotte'ye sözü vermek için ona doğru uzattığı eli, izin verilmeyecek ve merak uyandıracak derecede titriyordu; ama fark etmemiş görünüyordu ve Charlotte, onun elini çekmesini çok istediği halde, o buna aldırmaksızın, sanki bir yer sarsıntısından titreyen, hatta sallanan parmaklarını uzun bir süre havada tuttu. Adam iyice bitkin görünüyordu ve buna da şaşmamak gerekirdi. Bir çırpıda böyle uzun konuşulmaz ki, hem de böyle şeylerden, yani insanı burada besbelli bu doktor beyi ilgilendirdiği gibi yakından ilgilendiren şeylerden böyle gergin bir usturuplu havada ve kendini heyecanlı göstermeksizin ve Charlotte'nin onda, etkilenerek, –ziyaretçinin hoşlandığı bir kelimeyi kullanırsak– "algılayarak", ama üstelik sıkılmadan da değil, fark ettiği şeyi, belirtileri açığa vurmaksı-

zın; solgundu, alnında ter damlaları, iri dana gözleri âmâ gibi ve dimdik bakıyordu, açık ağzı, başka zaman yalnızca somurtkan olan havası, trajik bir maske ifadesine benzemişti, ağır, hızlı ve işitilir bir sesle soluyordu.

Gövdesinin horultusu ve titreyişi ancak yavaş yavaş sakinleşti ve hassas hiçbir kadın, bir erkeği –hep geçerli bir sebebi olsa bile– önünde alı al moru mor heyecan içinde görmek istemeyeceğinden, Charlotte de, son derece metin –çünkü onun heyecanı ve gerilimi de büyüktü, hatta efsaneviydi– rahatlamayı öpücük hakkındaki o şakaya şuh bir kahkahayla kolaylaştırmaya çalıştı. Gerçekten de bu espri onun için bir çeşit anahtar kelime olmuştu; öyle bir hareketle tepkime göstermişti ki Riemer bunu, onun konuşmak istediği şeklinde yorumlamıştı, yanlış da değildi, gerçi ne söyleyeceğini bilmiyordu ama. Şimdi konuşmaya başladı, rasgele, "Ama siz ne istersiniz ki, Doktor Beyciğim? Şiire kötülük de edilmiyor, haksızlık da, onu öpüşle karşılaştırınca. Tam tersine, şiire tamamıyla kendine uygun bir şey veriliyor, yani şiirsellik ve o, hayata ve gerçekliğe karşı uygun, onurlu bir karşıtlığa sokuluyor... Bilmek ister misiniz?" diye sordu hemen ardından, sanki bu hararetlenmiş adamı eğlendireceği başka düşüncelere çekeceği bir şey gelmiş gibi aklına, "Kaç çocuk getirdim dünyaya? On bir, Tanrı'nın geri aldığı ikisini de sayarsam. Övünmemin kusuruna bakmayın – ben tutkulu bir anneydim ve o gururlu kadınlardanımdır, hani ışığını söndürmeyip çoluk çocuğunun iyiliği için didinen, bir Hıristiyan kadının, putperest kraliçenin –isim hafızamın yardımına koşar mısınız?– Niobe'nin başına gelenlerle karşılaşacağından korkmasına gerek yok. Üstelik çok çocukluluk benim ailemde vardır, kişisel bir övünç değil yani. Biz evde, Deutschorden evinde, beşi ölmeseydi, on altı idik, anne olmadan bu rolü oynadığım o küçük kasabacığın dünya çapında belli bir ünü var ve Goethe'yle özel bir yakınlığı olan kardeşim Hans'ın *Werther* kitabından nasıl bir keyif aldığını hâlâ bilirim, kitap evde elden ele dolaşırken, aynı anda herkes yararlanabilsin diye sayfalarını ayırdığı-

mız iki nüsnaydı ve o ufaklıklar, hele neşeli Hans, kendi ev ilişkilerini bir romanda anlatılmış görünce keyfine dokundurmuyordu, bizler, benimki ve ben, kişiliklerimizin böyle teşhir edilmesinden, sonra bu kadar çok gerçekdışı şey eklenmiş bunca hakikatten kendimizi istediğimiz kadar kırgın ve ürkmüş hissedelim..."

"İşte tam da bunları, bu duyguları size sormaya niyetliydim," dedi, artık dinlenmeye başlamış olan ziyaretçi.

"Öylece bu konuya değindim," diye devam etti Charlotte, "bilmem nasıl oldu, zaten oyalanmak da istemiyorum. Bunlar kabuk tutmuş yaralar ve kabukları bile o zamanki acıları tam hatırlatamaz. Eklenmiş sözü geldi aklıma, o zamanlar tartışmada bir rolü olduğu için ve dostumuz da mektuplarında buna karşı kendini şiddetle savunduğu için. Besbelli her şeyden önce, ona koymuştu. 'Eklenmemiş, dokusuna katılmış,' diye yazmıştı, 'size ve başkalarına rağmen!' Öyle olsun, dokusuna katılmış diyelim. Bu, bizler için meseleyi ne düzeltiyor ne de daha beter ediyordu. Kestner'i de Albert olmadığı, kesinlikle olmadığıyla teselli etmişti – ama millet inandı mı? Benim Lotte olmadığımı iddia etmedi ama, Albert'çiğimle bana haber yollamış: Adımın binlerce kutsal dudaktan telaffuz edildiğini bilmek birkaç dedikoduya karşı bir ödeşme imiş, bunda da galiba haklıydı. Zaten başlangıçtan beri kendime değil, kırılmış Albert'ime üzülüyordum ve bütün kalbimle ona mutluluk diledim, hayat, mükemmel özellikleri sayesinde verdi de bunları kendisine, özellikle on bir ya da dokuz tabii, çocuğumun babası oluşuyla, bu çocuklar için de, hakkını yemeyelim, öteki hep anlayış ve sevgi göstermiştir. Hepsinin vaftiz babası olmak istediğini yazmıştı bir kez bize, çünkü hepsine bizim kadar yakınmış ve gerçekten de ona, en büyüğümüzde, 74 yılında, vaftiz babalığı yaptırdık, gerçi oğlana onun istediği gibi Wolfgang adını vermek istememiştik, arkasından Georg dedik oğlana. Ama 83 yılında Kestner ona o zaman hayatta olan çocuklarının hepsinin siluetlerini göndermiş, o da sevinmişti. Altı yıl öncesinde bile oğlum Theodor'a, doktor olup bir Frankfurtlu kız-

la, Lippert soyadlı, evli olana, vatandaşlık hakkı alması ve tıp-ameliyat okulunda kürsü sahibi olması için yardım etti, evet, tabii, affedersiniz, bu işte forsunu kullandı; ve Theodor, kardeşi Meclis Üyesi August'la Gerbermühle'de Doktor Willemerlerde onun karşısına çıkınca, her ikisini de çok iyi karşılamış, beni sormuş ve onlara rahmetli babalarının, onlar daha küçükken, yani kendisi henüz hepsini tanırken gönderdiği resimlerden söz etmiş. August ve Theodor, ziyareti bana en ufak ayrıntısına kadar anlatmak zorunda kaldılar. Siluetlere değinmiş ve bu, birbirine hatıra olarak resim hediye etmek gibi aslında çok yararlı bir âdetin modasının geçtiğine kızmış; dostunun sadık bir gölgesi oluyormuş bu. Çok candanmış, yalnız küçük bir grubun toplandığı bahçedeki sohbette biraz huzursuzmuş, insanların arasında oraya buraya gidip gelmiş, bir eli cepte, öteki eli göğsünde ve sakin durduğunda, ayakları üzerinde sallanıyor ya da yaslanıyormuş."

"Bunları hiç bilmemeli insan," dedi Riemer. "Somurtkandı. Ve siluetlerin kaybolduğuna dair kelamı ise büsbütün anlamsızdı, bir şey söylenmiş olsun diye söylenmişti, bir ne olursa olsun yani. Neyse, kayda geçirecek değiliz."

"Bilmiyorum ki, Doktor Bey. Herhalde siluet sanatının cazibesini ve yararlarını öğrenmişti. Çocuklarıma beslediği sevgiye rağmen onları tanımak ve eski dostu Kestner'i tekrar görme fırsatını hiç yakalamadığı ya da bulamadığına göre, kendisine gönderdiğimiz bu siluetlerden başka neyle tasavvur edecekti ki onları? Siluetler işe yarıyordu o zaman. Wetzlar'da benim siluetim de vardı kendisinde (hâlâ saklıyor mu, bilmek isterim) ve Kestner onları armağan ederken, sevinçten ve şükrandan havalara uçmuştu. Bu icada bağlılığı belki de oradan geliyordur."

"Ah, kesinlikle. O anının, hâlâ sakladıkları arasında olup olmadığını size söyleyemeyeceğim. Önemli olmalı, bu konuda ondan, iyi bir saatinde bilgi almaya hazır olduğumdan emin olabilirsiniz."

"Bunu kendim yapmak isterdim. Her halükârda şunu biliyorum ki, o zamanlar o zavallı resme taparcasına bağlıy-

dı. 'Binlerce, binlerce öpücük kondururdum, binlerce selam yollardım, evden çıkarken ya da eve dönünce.' Böyle yazılıdır. *Werther*'de resmi bana vasiyet eder; Tanrı'ya şükür ve hepimizin hayrına, kendini vurmadı, öyleyse resim hâlâ onda olmalı, eğer zaman onu elinden uçurmadıysa. Aslında bana vasiyet etmeye hakkı yoktu, benden almamıştı ki, Kestner'den almıştı. Ama söyleyin şimdi bana, Doktor Bey: Benden değil ama nişanlımdan, yani ikimizden aldığı bu armağana gösterdiği bu aşırı sevinç ve buna o büyük bağlılığı, şaşılacak bir tevazuu açığa vurmuyor mu?"

"Bu, şair tevazuu," dedi Riemer, "sizin sözünü ettiğiniz şey ve başkaları yokluk çektiği halde zenginlik sayarlar onu."

"Herhalde," diye başını salladı Charlotte, "onun, çocukların siluetleriyle yetinmesini sağlayan da aynı şeydi. Onları, o bir sürü seyahat fırsatı varken gerçekten tanımak öyle kolayken! Kaldı ki eğer August ile Theodor inisiyatifi ele alıp onu Frankfurt dışında Gerbermühle'de ziyaret etme cesaretini göstermeselerdi, bu çocuklardan hiçbirinin yüzünü görmüş olmayacaktı; oysa o çocukların, kendisinin de dediği gibi, elinden gelse topunun vaftiz babası olurdu, çünkü onlara bizim kadar yakındı. Bizim gibi. Onun eski Kestner'i, benim Hans Christian'cığım, göçüp gitmek, beni yalnız bırakmak zorunda kaldı, ta on altı yıl öncesinden, onu bir daha görmeksizin ve o, çocuklardan benim hatırımı sormuş, kibarca, ama her ikimizin de uzun ömrü boyunca, dönüp bizzat bakmak için en ufak bir girişimi olmamıştır ve eğer ben de perde kapanmadan inisiyatifi ele almasaydım – ki bunu yaparken belki çekinmem gerekirdi, ama ziyaretine geldiğim kimse, Ridel, benim kız kardeşim ve geri kalan her şey, anlaşılacağı gibi, 'yeri gelmişken' oluyor."

"Çok aziz hanımefendi," dedi Dr. Riemer ve yüzüne bakmaksızın ona doğru eğildi; daha ziyade gözlerini kapalı tutuyordu ve dile getirmeyi düşündüğü bir şey için belli bir ciddiyet hâkim olmuştu çehresine ve sesini, söyleyeceklerine göre ayarladı: "Çok aziz hanımefendi, bu 'yeri

gelmişken'e saygım var, ayrıca sözlerinizde oraya çıkan hassasiyeti ve hafif burukluğu, bir inisiyatif eksikliğine acı bir şaşkınlık duymanızı anlıyorum. Bu eksiklik belki insana çok tabii gelmeyebilir, insan duygularına belki çok uygun düşmeyebilir. Sizden ricam, şaşmayın! Daha ziyade düşünün ki hayran olmaya bu kadar çok nedenin olduğu yerde, şaşmaya, yadırgamaya birkaç vesile de bulunacaktır. Sizi hiç ziyaret etmedi, siz ki bir zamanlar gönlüne öylesine yakındınız, ona ölümsüz bir duygu ilham etmek için adeta gönderilmiştiniz. Tuhaf şey bu. Ama insan eğer tabiatın ve kanın bağlarını sevgi ve şükrandan daha yükseklere yerleştirmek isterse, o zaman göze çarpar acayipliği, sizi kendi tecrübenizin soğukluğu konusunda teselli edecek gerçekler ortaya çıkar. Tuhaf bir hevessizlik var, ruhun insani bakımdan kurala aykırı, hatta itici olanı gösteren, tanımlanması güç engelleri var. Ömrü boyunca, kendi kan bağı olan akrabalarına karşı nasıl davranmıştır? Onlara karşı davranışı olmamıştır, âdet olan dinî kavramlarla konuşursak onları hep ihmal ederek günah işlemiştir. Daha, anne babasının, kız kardeşinin hayatta olduğu gençlik yıllarında, yargılamaya cesaret edemeyeceğimiz bir çekingenlik, onları ziyaret etmesini, hatta onlara yazmasını güçleştirmişti.

"Hayatta kalan bu tek kız kardeş, zavallı Cornelia'yı hiç adam yerine koymamıştır, bilmez böyle şeyleri. Frankfurt'taki dayılara, teyzelere, yeğenlere, amca kızlarına ise daha da hiç önem vermemiştir. Rahmetli annesinin ihtiyar kız kardeşi Madame Melber orada oğluyla yaşar, onlarla da hiç ilişkisi yoktur; şu, kendisine annesinden dolayı borçlu oldukları küçük bir para dışında. Ya o anne, hani kendisinden 'neşeli mizacı, hayal kurma zevkini aldığını açıkladığı annecik'?" Konuşmasını sürdüren adam daha da öne eğildi ve gözlerini yumarak sesini daha da alçalttı: "Sayın Hanımefendiciğim, kadıncağız bundan sekiz yıl önce hakkın rahmetine kavuştuğunda (o sıralarda bizimki Karlsbad'da uzun, güzel bir geziden, süslü evine geri dönmüştü) onu görmeyeli tam on bir yıl olmuştu. On

bir yıl, gerçeği söylüyorum, insan ne diyeceğini şaşırıyor. Fena olmuştu, çok sarsılmıştı, görüyorduk, biliyorduk hepimiz ve sonra Erfurt'un ve Napoléon'la buluşmanın bu şoku atlatmasına yardımcı oluşuna sevindik. Ama on bir yıl boyunca aklına gelmemişti ya da başaramamıştı, memleketine, baba ocağına uğramayı. Tabii, özürler, bahaneler yok değil: savaşlar, hastalıklar, gerekli kaplıca ziyaretleri. Ama ben öylelerini de bilirim, kusursuzluk hatırına, ama benim için bir ayıp sayılma tehlikesini göğüsleyerek söyleyeceğim: Bu geziler aslında istense hiç zorlanmadan oraya arada bir uğrama fırsatı verebilirdi. Bunları fark etmeye zahmet etmedi. Neden, sormayın bana! Çocukluğumuzda din dersinde hoca, Hz. İsa'nın annesine söylediği ve bizlere acımasız, hatta acayip gelen bir sözünü kabul ettirmek için çok uğraşmıştı:

"'Kadın, seninle işim ne benim?' Kulağa geldiği gibi kastedilmiyormuş, bizi temin ediyordu, ne o görünürdeki saygısız hitap ne de devamı, yani Tanrı'nın oğlu İsa'nın bizim hepimizi ilgilendiren şeyi o yüce, dünyayı selamete çıkaracak kaderine teslim etmekten başka şey değilmiş. Boşunaydı, yorumlayıcı hiçbirimizin ağza almak istemeyeceği kadar nahoş gelen bu kelimeyle bizi barıştıramamıştı. Kusura bakmayın, bir çocukluk anısı işte! Bu bağlam içinde aklıma geliverdi ve ister istemez karışıverdi size o acayip davranışı hoş gösterme çabama, sizi göze çarpar bir inisiyatif eksikliğinden dolayı teselli etme çabama; 1814'ün yaz sonlarında o, Ren-Main gezisi sırasında yine Frankfurt'ta mola verdiğinde doğum yeri, kendisini görmeyeli 17 yıl olmuştu. Nedir bu? Hangi ürkeklik, hangi kaçırıcı ters durum ve uzun süren utanç belirliyordu bu dâhinin soyuna sopuna, onun bebekliğini bilen ve sonra içine sığamayıp dünyaya yayıldığı şehir surlarına ilişkisini? Sormak ve tahmin yürütmekten başka şey gelmiyor elimizden. Ne şehir ne de o muhteşem ana belli etmiştir gücendiğini. *Frankfurter Oberpostamt* gazetesi, gelişi onuruna bir makale yayımladı (saklarım bu yazıyı); ve daha önce annesine gelince; azizim! Oğlunun büyüklüğüne an-

layışlılığı her zaman, dünyaya armağan ettiği harikaya olan gururuna, sonsuz sevgisine eşit düşmüştür. Goethe gerçi uzak dururdu, ama eserlerinin yeni baskısını cilt cilt yollardı ve bunların ilki, şiirler, annenin hep yanı başındaydı. Öldüğü yılın temmuzuna kadar sekiz kitap geçti eline ve onları ciltletti..."

"Sevgili Doktorcuğum," diye atıldı Charlotte, "size söz, ne memleketinin gevşekliğinden ne de ana sevgisinden utanç duymayacağım. Anladığım kadarıyla, istiyorsunuz ki bu ikisinden dersimi alayım, sanki ihtiyacım var gibi! Rahat durduğuma bakmayın, küçük tespitlerde bulundum bulunmasına, ama acı duymadım. Görüyorsunuz ya, peygamber misali, ben dağa geldim, dağ bana gelmeyince. Peygamber ürkek olsaydı gelmezdi. Gerçi sadece yolu düştüğü için geldi, bunu unutmayalım; sırası gelmişken de işte dağı ihmal etmeyi düşünmüyor, çünkü asıl bu duygusallık olurdu. Beni doğru anlayın, bütün bunlarla demek istemiyorum ki rahmetli, aziz Bayan Goethe'nin anaç fedakârlığı bence tasvip edilir bir şeydir. Ben de anneyim, bir sürü oğlan doğurdum ve büyüyüp itibarı yerinde, çalışkan insanlar oldular. Ama eğer biri bile Bayan Goethe'nin efendi oğlu gibi yapsa ve beni on bir yıl görmese de benim oturduğum şehirden transit geçerek içmelere gidip dönse, inanın bana Doktor, ona söyleyeceğimi bilir, iyi bir benzetirdim!"

Öfkeli, şen bir havaya girmişe benziyordu Charlotte. Acı veren sözlerini, şemsiyesini yere vurarak güçlendiriyordu, kül rengi saçlarının altında alnı kızarmıştı, ağzı gülümsemeye hazırlanmayacak gibi gerilmişti, mavi gözlerinde enerji gözyaşları vardı ya da ne yaşlarıysa işte o. Gözleri bunlarla parlarken şöyle devam etti: "Hayır, itiraf ederim ki, böyle bir ana alçakgönüllülüğü benim tarzım olmazdı; çok büyük faziletleri de olsa, bunun aksini de istemezdim, yani oğul alçakgönüllülüğü. Göreceksiniz, ben peygamber misali dağa gelirdim, ama aklını başına almasını sağlamak için, dediklerime inanacaksınız, çünkü şimdi de dağın doğru yanını görmek için çıkıp geldim. Ondan

bir şeyler beklediğimden değil, Tanrı korusun, ben onun annesi değilim ve o istediği kadar alçakgönüllülük göstersin bana... Gerçi inkâr edecek de değilim, benimle o 'dağ' arasında görülecek eski bir hesap var, sıfırlanmamış ve beni buralara sürükleyen belki de bu eski, acı veren, görülmemiş hesaptır..."

Riemer onu dikkatle izliyordu. Ağzından çıkan "acı veren" sözleri, aslında ağzının ifadesine, gözlerindeki yaşlara uygun düşen şeydi. Bu ağır adam şaşırmıştı ve kadınların böyle bir şeyi yaptıklarına ve duyguda kurnazlıklarını nasıl koruduklarına hayrandı: Charlotte başlangıçta öyle bir sohbet konusu başlatmıştı ki, acının, besbelli ömür boyu süregelen acının ifadesine, gözyaşlarına kısılmış dudaklara başka bir anlam yüklemiş, bunu yanıltıcı bir şekilde açıklamıştı, sanki eğlenceli-öfkeli bir konuşmaya aitti ve uzun zaman yanıltıcı bir bağlam içindeydi, gerçek anlamının kelimesi ortaya çıkınca, insan bu ifadeyi ona bağlamaya kalkmasın diye ve daha çok daha önce sözü edilen bir ara bu ifadeye hakkı varmış gibi davrandığı, ama yanlış anlaşılmasına da çalıştığı şeyler anlamında anlaşılsın diye... Yaman bir cins, kadınlar, diye düşündü Riemer. Saklamada son derece becerikli, sahteyle doğruyu ayırt edilmeyecek bir biçimde karıştırmaya yetenekli ve topluma, gönül entrikalarına tam uygun. Biz, öbür erkekler, onlarla karşılaştırıldığında ayının tekiyiz, toplum içine çıkamayacak yaratıklar... Ben eğer onun elindeki kartları görüyor ve hilesini fark ediyorsam, sebebi yalnızca şu ki, ben de acıdan, benzer bir acıdan anlıyorum ve biz ikimiz dert ortağıyız, dertte ortak... Onu suçlamalarla rahatsız etmemeye çalıştı. Çok şey gören gözlerini karşısındaki kadının biçimsiz dudaklarına dikti merakla. Kadın şöyle diyordu: "O zamanki on dokuz yaşımın üstüne eklenen kırk dört yıl, Doktorcuğum, bir bilmece olarak kaldı, azap veren bir bilmece, ne diye saklayacakmışım, resimlerle yetinme, edebiyatla yetinme, öpüşlerle yetinme, hani çocuk yapmaya yetmez dediği, çünkü çocuklar başka şeyden oldu, sayısı on bir, ölenleri de sayarsam; tabii Kestner'imin hakiki ve samimi

aşkından. Hayatım boyunca bu meselenin hakkından gelemediğimi anlamak için aklınızı ve hayalinizi epey işletmelisiniz. Bilmiyorum, acaba o ilişkiler sizce... Hannover Bölge Mahkemesi Teftişi'nin başlamasından hemen sonra Wetzlar'a gelmişti Kestner, 68 yılında, Falcke'nin yardımcısı olarak –Falcke, Bremen Prensliği'nin elçisiydi, bilmezsiniz–, tabii bütün bunlar günü gelince tarihte yerini alacaktır ve kültürlü olma iddiasındaki kimsenin bunları bilmesi gerekecek, emin olabiliriz yani. Öyleyse, devam: Kestner, Bremen elçilik sekreteri olarak geldi bizim şehre, sakin, temiz, düzenli bir genç adam, ben on beşinde bir şey çünkü o zaman sadece on beş yaşındaydım, ona karşı hemen samimi bir güven duydum, ağır işleri müsaade ettiği kadar sık bizim Deutschorden'a gelip gitmeye başladığında ve kalabalık evimize, daha bir yıl önce, *Werther*'den dünyanın bildiği sevgili, değerli, unutulmaz annemizi kaybettiğimiz ve babamız, devlet adamının, bir sürü çocuğun ortasında yapayalnız kaldığı ve ikinci çocuğu benim, henüz kendim çocuk, elimden geldiğince rahmetlinin yerini ev eşlerinde ve aile içinde doldurmaya çalıştığım, küçüklerin burnunu silip karınlarını doyurduğum ve aklımın erdiği kadar aileyi ayakta tutmaya çalıştığım evimize, çünkü en büyüğümüz Line'nin bütün bu işlere ne hevesi ne de kabiliyeti vardı, kendisi sonra, 76'da Saray Müşaviri Dietz'le evlenmiş ve ona beş oğlan doğurmuştur, içlerinden en büyüğü, Fritz'çik yine saray müşaviri oldu ve Hazine Mahkemesi'nin arşivinde çalıştı, bütün bunları günün birinde öğrenmek zorunda kalacaklar, çünkü kültür uğruna araştırılmak zorunda olacak, bu yüzden şimdiden sıkı tutuyorum, ama aynı zamanda da size göstermek istiyorum ki Caroline, en büyüğümüz, sonraları kendi tarzında son derece muhteşem bir kadın oldu, tarihin ona karşı da adaletli olmasını sağlamak gerek. Ama o zamanlar öyle harika değildi, harika olan bendim, herkesin fikri buydu, o sıralar pek silik bir şey olmama rağmen, yani sapsarı saçlı, açık mavi gözlü; ancak dört yıl sonra kadın olarak biraz kendimi gösterir oldum, galiba belli bir karar alarak,

yani evcimen mükemmelliğimden dolayı hemen bana göz koymuş, hadi her şeyi adıyla söyleyeyim, bana âşık olmuş olan Kestner'in hatırı için. Ve her şeyde ne istediğini bildiği gibi, ilk günden itibaren biliyordu ki benim karısı olmamı istiyordu, damat olarak ortaya çıkacak kadar her şeyini tamamlayınca. Bu, tabii devlet memuru babacığımızın şartıydı, evlenmemize rıza göstermesi için, Kestner'in bir evi besleyecek hale gelmesi gerekti, o sıralar benim on beşinde silik bir taze oluşum cabası. Ama bir nişan söz konusuydu daha o zamandan, her iki taraftan gelen sağlam, sessiz bir söz: O, dürüst erkek, beni harikalığımdan dolayı mutlaka istiyordu ve ben de onu bütün kalbimle istiyordum, beni istediği için ve samimiyetine güvendiğim için, kısacası, nişanlıydık biz, hayat için birbirimize güveniyorduk ve ben ondan sonraki dört yıl içinde vücutça biraz serpilip ne derler genç kız endamına, güzel bir genç kıza dönüşünce, tabii, böyle olmasaydı da bu yine olacaktı, benim için yeniyetmelikten genç kızlığa, şairane deyişle bakireliğe geçişimin zamanı gelmişti, böyle olunca zaten haydi haydi! Ama benim duygularım ve hayalime göre durum bambaşkaydı, o zaman oldu işte ve günbegün belli bir ilke doğrultusunda, yani beni isteyen sadık erkeğin sevgisiyle ve onun şerefi için, yani o nasıl benim talibim olarak kendini gösterebiliyorsa, benim de onun nişanlısı ve çocuklarının müstakbel annesi olarak onu utandırmamam gerekirdi... Bilmem anlıyor musunuz, hep şunu vurgulamaya önem veriyorum: Ben açıkça onun için, beni bekleyen o sadık ve iyi adam için kadınlaştım, zarif bir hanım oldum, en azından saygın biri oldum."

"Gayet iyi anladığımı sanıyorum," dedi Riemer gözlerini yere eğip.

"İşte, işler bu yolda kıvamına ulaşmışken, üçüncü kişi çıkageldi, yani dost, vakti bol olan sevgili arkadaş, dışarıdan çıkageldi ve bu ilişki üzerine ve bu iyi hazırlanmış şartlara kondu, renkli bir kelebek, bir yaz kuşu gibi. Ona kelebek dediğim için kusura bakmayın, çünkü şüphesiz öyle hoppa bir oğlan değildi, -demek istediğim: Ger-

çi biraz hafifti, biraz çılgın ve kılık kıyafetinde biraz kendini beğenmiş, gençlik gücüne ve canlılığına güvenen ve en usturuplu oyunu oynayarak çevresinin en iyi sosyete adamı olmaktan hoşlanan, en iyi dansözün seve seve elini uzatacağı bir çapkındı– bütün bunlar, evet aslında kendisine kibir ve kelebek ihtişamı her zaman öyle pek yakışmazdı, çünkü bütün bunlar için fazla ağırdı, gönlü ve kafası fazla doluydu, ama işte bu ruh derinliğinden hoşlanma ve büyük düşüncelerden gurur duyma, bunlar, ciddiyetle hafiflik, melankoli ile kendini beğenmişlik arasındaki bağlardı ve o, genelde çok tatlıydı, doğruya doğru; ne kadar zarif ve terbiyeli ve bir çılgınlıktan samimi bir dönüşüme her zaman iyi niyetle ne kadar hazır! Kestner'le benim, ona hemen kanımız kaynamıştı, üçümüz birbirimizden hoşlanıyorduk; çünkü o, dışarıdan gelen, bizim içinde bulunduğumuzu gördüğü ilişkiye hayran olmuştu ve bir dost ve bir üçüncü kişi olarak katılmaktan son derece mutluydu, zaten buna vakti de vardı, çünkü Yüksek Mahkeme'yi kendi haline bırakıyordu ya da pek önem vermiyordu diyelim, yani boştu, oysa benimki, bir an evvel bir şeylere ulaşsın diye, tabii benim için, kendini paralıyordu elçinin yanındaki çalışma odasında. Bugün bile eminim ve bu hikâyenin araştırılmasına ve hatırlanmasına katkıda bulunmak istiyorum; dostumuz da buna hayrandı, yani Kestner'in ağır iş yüküne – nedeni, bu sayede benim yanımda kalma şansının ve özgürlüğünün bol olması değildi, çünkü hain biri değildi; ona kimse bu damgayı vurmasın! Üstelik her şeyden önce, o da bana hiç âşık değildi, bunu doğru anlamalısınız, tersine o bizim nişanlılığımıza âşıktı, bizim o bekleyen mutluluğumuza; ve benim iyi kalpli erkeğim bu âşıklıktan dolayı, onun herhalde hiç ihanet etmeyi düşünmediği sevgili kardeşiydi, beni onunla beraberken sevmek ve bizim sağlam ilişkimize katılabilmek için ona sımsıkı bağlanmıştı, –kolu onun omzunda, gözleri bana dikili– ama bazen o sadık kolun omuzda biraz unutkanlığa geldiği ve gözlerin de başka bir unutkanlığa düştüğü olmaz değildi. Doktor Bey, bir

tasavvur edin halimi, yıllar boyunca bunları öyle çok ve öyle net düşündüm ki, çocuklara hamileyken, onları büyütürken ve sonra, bugüne kadar! Tanrım, farkındaydım tabii, fark etmemek için kadın olmamam gerekirdi: Gözleri, sadakatiyle çelişkiye düşüyordu zamanla ve artık bizim nişanlılığımıza âşık olmamaya başlamıştı, bana âşık oluyordu, yani dört yıldır kendimi hazırladığım, beni hayat arkadaşı olarak isteyen, çocuklarımın babası olarak isteyen Kestner'ime ait olan kimseye! Bir keresinde bana okumak için bir şeyler vermişti, durumun ne merkezde olduğunu, benim için Kestner'in omzundaki eline aldırmaksızın neler hissettiğini ima edecek bir şeyler, matbu bir şeyler, yayımlamiştı onları, çünkü hep yazı ve şiir yazıyordu ve elyazmasını, dram gibi bir şey, Wetzlar'a yanında getirmişti, 'Goetz von Berlichingen mit der eisernen Hand', 'Kronprinz'teki yemek arkadaşları biliyordu, bu yüzden de aralarında adı 'Namuslu Goetz'tü ama eleştiriler ve benzeri şeyler de yazıyordu, bu da onun *Frankfurter Gelehrtenanzeigen*'a gönderdiği bir şeydi ve Polonyalı bir Yahudi'nin yazıp ortaya çıkardığı bir şiirle ilgiliydi. Ama o Yahudi'den ve şiirlerinden söz edilmiyordu uzun uzadıya, hemen gence ve kıza geçiyordu: Bu kızı, genç, kırsal bir uyum içinde keşfetmişti ve ben utansam da tevazu göstersem de mecburen bu kızda kendimi fark etmiştim: Metin, anıştırmalarla benim ilişkilerime, kişiliğime ve işte kendini gösteren sevgi içindeki sessiz sedasız aile çevresine o kadar giriyordu ki... Burada kız, evinin ikinci annesi olarak iyilik ve zarafetle gelişmiş olmalıydı, öyle hoştu ki sevgi yaratan ruhu her kalbi karşı konmazcasına kendine çekiyordu (onun kelimelerine bağlı kalıyordum) ve şair olsun bilge olsun herkes bu genç kızın yanına gönüllü olarak öğrenciliğe gitmek isteyeceklerdi, Tanrı vergisi erdemi, Tanrı vergisi bir zenginliği ve inceliği sevinç içinde seyretmek için. Kısacası, anıştırmaların sonu gelmiyordu, işin neye varacağını fark etmemek için iyice ahmak olmam gerekirdi ve öyle bir durumdu ki, gerçi utangaçlık ve tevazu, kendini fark etmeye direniyordu, ama bunu engel-

leyemiyordu. Daha da kötüsü ise, içimi sıkan ve beni korkutan şuydu: Bu genç, kıza onunki gibi taze ve sıcak dediği kalbini açıyordu, kalbi onunla bu dünyanın uzak, gizli mutluluklarının öcünü almak için yaratılmıştı (böyle anlatıyordu meramını) ve o kalbin canlandırıcı birlikteliğinde (bu canlandırıcı birlikteliği nasıl olur da tanımam!) o, sonsuz beraberliğin (kelimesi kelimesine alıntılıyorum) ve ölümsüzce saran bir aşkın altın imkânlarına sımsıkı bağlanıp koşmalıymış."

"İzninizle, aziz hanımefendi, neleri gün ışığına çıkarıyorsunuz!" diye lafa karıştı Riemer. "Öyle şeyler anlatıyorsunuz ki, bunların edebiyat araştırmaları için önemine tam değer biçmez görünüyorsunuz. Bu gençlik yazısından kimsenin haberi yok, ben, şu halimle ilk defa duyuyorum mesela. İhtiyar, kesinlikle bunu benden gizledi, üstat o belgeyi benden sakladı. Bence unuttu..."

"Sanmam," dedi Charlotte. "Böyle bir şey unutulmaz. 'Onunla dünyanın uzak, gizli mutluluklarından öç almak' – bunu kesinlikle benim kadar az unutmuştur."

"Besbelli," diye kızıştırdı Doktor, "*Werther*'e götüren ilişkiler bol ve tabii onun temelinde yer alan yaşantılar! O sayfa sizde mi? İncelemek gerek, filolojiye açmak gerek..."

"Beni onurlandırmalı," dedi Charlotte. "Bilime bir işaretle hizmet etmiş olmak, gerçi şunu da söyleyebilirim ki bu çeşit tek tük katkıyla bilimden bir şeyler istemeye de ihtiyacım yok benim."

"Çok doğru! Çok doğru!"

"Yahudi yazısı bende var," diye devam etti. "Bu konuda sizi hayal kırıklığına uğratacağım. Vaktiyle onu bana işte sırf okuyayım diye vermişti ve yanı başında okumamı istiyordu ki ben bundan kaçınırdım kaçınmasına, eğer tevazuumla ileri görüşlülüğümün içine düşeceği çelişkiyi fark etmeseydim. Kâğıdı, onun yüzüne bakmadan geri verdiğimde, nasıl bir çehre takınmıştı bilmiyorum. 'Hoşunuza gitti mi?' diye sordu çekingen bir sesle. 'Yahudi pek beğenmeyecek,' cevabını verdim soğukça. 'Ama siz, Lotte'ciğim,'

dedi ısrarla, 'siz kendiniz beğendiniz mi?' 'Ben de onun gibiyim,' cevabını verdim. 'Ah keşke ben de öyle olsam!' diye haykırdı, sanki Kestner'in omzuna atılmış kolun öylece unutulduğunu ve bütünüyle hayatın, Kestner'e ait olan şeye baktığı o gözlerde toplanmış olduğunu ve aşkının ısıtan, uyandıran bakışı altında yalnız onun için bende nelerin ortaya çıktığını bana öğretmek için bir yazı yetmiyormuş da böyle bir haykırış gerekiyormuş gibi! Evet, ben ne idiysem, bende ne var idiyse ve o on dokuz yaşımın sevimliliği diyebileceğim şey, o dürüst erkeğime aitti ve samimi hayat planlarımıza adanmıştı ve 'gizli mutluluklar' için ya da 'ölümsüzlük dokuyan aşk' için hiç de yeşermiyordu. Ama siz anlayacaksınız Doktor Bey ve dünya da, umarım anlayacaktır ki bir genç kız, eğer onun bahar güzelliğini gören bir tek erkek değilse, bundan zevk alır, yani yalnız sözlüsü olduğu ve diyeceğim bu güzelliği çağıran kimse değil, başkaları da, üçüncü kimseler de bu güzelliği görecek göze sahipse bundan hoşlanır, çünkü bu bize kendi değerimizi onaylar, bize ve bunu sunduğunuz kişiye – nişanlımın, benim başkalarında, özellikle de bu dâhi dostumuzda uyandırdığım hayranlıktan memnuniyet duyduğunu görmek beni nasıl da mutlu ederdi, benimkinden biraz daha farklı bir memnuniyetti onunkisi, çünkü bana güveniyordu, çünkü aklımdan emindi ve tahmin ediyordu ki ben, ne istediğimi biliyorum, ona ise ne istediğini açıkça ve tam olarak bilmediği şaşkınca ve amaçsız bir şair olarak, yani o öylesine sevdiği için güveniyordu. Kısacası, görüyorsunuz işte, Doktor! Kestner bana beni ciddiye aldığı için güveniyordu, ona ise ciddiye almadığı için, her ne kadar ona ihtişamı, dehasıyla hayran oluyor ve amaçsız şairce sevgilerin kendisine nasıl acı verdiğine acıyorsa da. Acımasına ben de acıyordum ona, benim yüzümden böyle ıstırap çektiği için ve iyi bir dostluktan böyle bir karmaşaya düştüğü için, ama onun adına kırılıyordum da, Kestner onu ciddiye almayınca ve ona, pek de onurlu olmayan bir tarzda güvenince. Bu yüzden vicdanım sızlardı çoğun; çünkü hissederdim ki dostumuzun ruhu ona gösterdiği güven

tarzından inciniyor diye kırılışım, dürüst erkeğime bir ihanetti, gerçi bu güven beni yine rahatlatıyordu ve o üçüncü kişinin iyi dostluğunun nasıl da düşündürücü bir şekilde bozulduğuna, onun dostun omzunda elini unuttuğunu gördükçe göz yummama, titizlenmeme izin veriyordu. Acaba anlıyor musunuz Doktor Bey, yani kırgınlık duygusunun benim görev ve akıldan kendi yabancılaşmamın artık bir belirtisi olduğu ve Kestner'in güven ve kayıtsızlığının beni bir parça düşüncesiz yaptığı sizce apaçık, değil mi?"

"Yüksek görevim dolayısıyla," cevabını verdi Riemer, "bu türlü inceliklere temrinim var ve sanırım o zamanki durumu kuşbakışı görebiliyorum. Ve bu durumun siz hanımefendiye ne türlü güçlükler getirdiğini de kendimden gizlemiyorum."

"Bunun için size teşekkür ederim," dedi Charlotte, "ve her şeyin çok eskilerde kalmış olması yüzünden de, sizin anlayışınıza karşı şükranımın azalmasına izin vermiyorum. Gerçekten de burada zaman, hayatta kolay kolay olmayacak gibi çok zayıf rol oynuyor ve diyebilirim ki şu kırk dört yıl içinde o zamanki durum, tüm tazeliğini ve düşünceleri yepyeni ve doğrudan yoran varlığını korudu. Evet, aradaki bir sürü yıl ne kadar sevinçler ve acılarla dolu olursa olsun, bir gün yoktur ki o zamanki durumu derin derin düşünmemiş olayım, sonuçları ve düşünce dünyası için anlamı, herhalde bunu açıklıyor."

"Tamamıyla akla yatkın."

"Ne güzel sizin bu 'akla yatkın' deyişiniz, Doktor Bey. Nasıl ferahlatıyor insanı ve de yüreklendiriyor. Bu iyi sözü her an söylemeye hazır kimse, iyi bir sohbet arkadaşıdır. Besbelli, sizin şu 'yüce görev' dediğiniz şey, bazı bakımlardan gerçekten sizi değiştirmiş ve size bir günah çıkaran rahibin ve büyük şairler sultanının özelliklerinden çoğunu kazandırmış: İnsanın kendisine her şey söylemek istediği ve söyleyebileceği bir kimse, çünkü her şeyi tamamıyla akla yatkın bulabiliyor. Bazı yaşantıların bende o zaman ve daha sonra sebep olduğu kafa yormalardan, beni huzursuz eden birkaçını daha size açmam için beni cesaretlen-

diriyorsunuz, yani şu, dışarıdan gelen ve hazır bir yuvaya kendi duygusunun acayip yumurtasını bırakıveren üçüncü kişinin rolü ve karakteri. Ne olur benim 'acayip yumurta' gibi deyişlerime alınmayın, başı çekmiştiniz. Mesela 'şeytani', bence bu, 'acayip yumurta'dan daha az vahim değil. Öte yandan kelime, yıllar boyu süren bitmez tükenmez ve zorlanmış bir kafa yormanın yalnızca anlatımıdır, beni doğru anlayın, 'sonucudur' demiyorum! Öyle olsaydı güzelliği ve uygunluğu azalırdı, kabul ederim bunu, hayır, bu tip deyişler bir dereceye kadar çabalamanın kendisinden ibarettir, öncelikle başka bir şey değil... Konuşuyorum işte ve bütün demek istediğim yalnızca şu: Uyanık bir genç, sevgisini bağışladığı ve hakkında övgüler düzdüğü kıza –aynı zamanda talip olmak da demek olan ve kızı etkileyen övgüler– ve bunlar, anlamak zor değil o şüpheli genç değişik ve parlak bir şekilde kendini ortaya koyduğu ve çevresi canlı olduğu ölçüde daha da etkilidir ve kızın gönlünde bazı doğal yakınlaşmalar çağırır: Demem şu ki, genç, seçtiği kızı gerçekten kendi eliyle seçmeli, onu hayatı pahasına kendi keşfetmeli, değerini kendi tanımalı ve onu sevmek için tanınmamışlığın karanlığından çekip çıkarmalı. Şu kırk dört yıldır kendi kendime sorduğum şeyi size niye sormayacakmışım? Çevresi istediği kadar coşkulu olsun, bulmanın ve sevmenin bu özerkliğinden yoksun olan ve üçüncü kişi sıfatıyla gelip bir başkası için ve bir başkası sayesinde serpilen kızı sevmeye kalkan gencin uyanıklığı nasıl bir uyanıklık? Başkasının nişanlılığında deli divane olan, başkalarının hayat tarzına çöreklenip yabancı sofrasında sebeplenen gencin? Nişanlı bir kıza âşık olmak – işte benim, yıllarca evliliğim ve dulluğum boyunca kafamı yoran budur, üstelik damada sadakatte kusur etmeyen bir aşk; her türlü sahip olma isteklerine rağmen, ki bu aşkta zaten vardır, hiçbir zaman aşkı bulan adamın haklarını hiçe sayınayı düşünmemiştir ya da diyelim ki olsa olsa bir öpüşten ileri gitmemiştir, her türlü hayat hakkını ve ödevlerini aşkı bulan insana ve damada içtenlikle kardeşçe bırakmıştır ve daha baştan, bu evlilikten doğacak çocukların vaftizini üstlenmeye, bu

mümkün olmazsa onların resimlerini takip etmeye karar vermiştir... Bütün bunlar ne demeye gelir, anlıyor musunuz? Nişanlı bir kıza duyulan aşk, yıllarca kafa yormanın nasıl konusu olabiliyor? Bende oldu, çünkü bir sözü unutmayı beceremedim ve bütün iyi niyetime rağmen, bütün çekingenliğime rağmen, kurtulamadım: 'asalaklık' sözü..."

Sustular. Yaşlı kadının başı titriyordu. Riemer gözlerini yumdu, dudaklarını da bir süre sımsıkı bastırdı birbirine. Sonra dinginliğini vurgulayarak konuştu:

"O kelimeyi telaffuz etme cesaretini bulduğumuz zaman, herhalde, bende onu algılama cesaretinin eksik olmadığını hesap etmiştiniz. Şunları söylerken bana hak vereceksiniz: Bizi bir an için susturan ürperme, yalnızca bu tanrısal ilişkiler ve bu kelimede bulunan çağrışımlardan ürpermedir –o kelimeyi ağzınızdan çıkardığınız anda, şüphesiz ki bu da dikkatinizden kaçmadı. Siz beni bu düşüncenin tamamıyla doruğunda buluyorsunuz–, lütfen bu yüzden ferahlayın. Tanrısal bir asalaklık vardır, Tanrı'nın insan hayatına yerleşmesi, tasavvurlarımıza hiç de yabancı değil, dünyevi mutluluğa başıboş bir tanrısal katılım, burada daha önce adı geçen bayanın yüce bir seçilişi, tanrılar prensinin bir insanoğlunun kadınına karşı aşk tutkusu; bu insanoğlu da bu tür ortaklıkla kendini haksızlığa uğramış ve aşağılanmış değil, yüceltilmiş ve saygınlık kazanmış hissedecek kadar dindar ve saygılıdır. Onun güveni, onun rahatlığı, ortağın dolaşıp duran tanrısallığına bağlanmalıdır, bu tanrısallıkta, uyandırdığı saygı ve dindar hayranlığa zarar vermeksizin belli bir gerçek önemsizlik saklıdır, bunu niçin mi anıyorum, siz 'ciddiye almak'tan söz ettiniz de ondan. Tanrısal şey, gerçekten öyle tamamıyla ciddiye alınmaz, yani insani alanda geçici olarak kaldığı sürece. Haklı olarak, o dünyevi damat kendine şu sözleri söyletebilir: 'Ses çıkarma, o yalnızca bir Tanrı', oysa bu 'yalnızca' sözü, tabii, ortak sevenin yüce tabiatına karşı en içten duygularla doludur."

"Ta kendisi, dostum, böyle bir duyguyla dopdoluydu, belki biraz fazla, mesela Kestner'de, zavallımda, sık sık

eksiklenmeler ve kuşkular fark edilir olurdu, acaba kendisi, ötekinin tam ciddiye alınamayacak olsa da daha yüce tutkusu karşısında, sahip olma değerinde mi, acaba beni öteki kadar mutlu edebilecek midir, acaba daha iyisi çok acılar pahasına fedakârlığı mı seçmelidir? İtiraf edeyim, benim onun bu eksiklenmelerini reddetmeye yatkın olmadığım, bütün kalbimle buna hazır ve istekli olmadığım zamanlar vardı. Ve bütün bunların, dikkatinizi çekerim, bütün bunların, bu tutkuda istediği kadar acı versin insan işi olmayan bir çeşit oyunun, gerçekdışı, insanlıkdışı şeylere gönül vesilesinin söz konusu olduğu hakkında gizli bir sezgi taşıyorsak da."

"Çok aziz hanımefendiciğim," dedi sekreter heyecanlı ve aynı zamanda da uyarıcı, öğüt verici tonda, hatta yüzükle süslü işaretparmağını yukarı kaldırdı, "şiir, tanrısallığı bir yana, beşeri olmayan bir şey değildir. Dokuz artı dört yıl var ki onun yamağı ve sekreteriyim, onunla sıkı fıkı uğraşımda, hakkında bazı deneyimler edindim, onun hakkında ben de konuşabilirim. Aslında şiir bir gizdir, tanrısalın insanlaşmasıdır; gerçekten de o, tanrısal olduğu kadar insanidir de –bizim Hıristiyan inanç öğretisinin en derin sırlarını hatırlatan bir olgu– ve üstelik cazip bir şekilde putperestliği de. Çünkü nedeni ister onun tanrısal-insani çifte tabiatı olsun, ister onun, güzelliğin ta kendisi olması olsun, yeter, işte bir tarzda kendini yansıtmaya eğilimlidir, hani bizlere hayran, kendi güzelliğinin yansımasına eğilen oğlan çocuğun o eski, sevimli resmini çağrıştıran şeye. Şiirde dilin, gülümseyerek kendini seyretmesi gibi, duygu da, düşünce de, tutku da öyledir. Kendini beğenme, toplumda hoş karşılanmayabilir, ama yüksek mevkilerde, azizim, bu adın hor görücü bir tınısı yoktur artık – güzellik, şiir kendinden nasıl hoşlanmayacakmış ki? Bu işi en tutkulu tutkuyla yapar ve acı çekmede insanidir, ama kendini beğenmede tanrısaldır. Aşkın tuhaf biçimleri ve karakterlerinde kendinden hoşlanır, mesela bir nişanlı kıza aşkta, yani izin verilmeyen, yasak olanda. Tespit ettim ki, yabancı, tasvip görmeyen bir aşk dünyasından kaynağını alışının baştan

çıkarıcı işaretleriyle süslenip insani bir ilişkiye girmekten ve ona katılmaktan son derece tat alıyor, düştüğü ve kendisini çağıran günahla sarhoş. O çok yüksek efendisinden çok şeyi vardır –efendinin de ondan–, bu efendi kendisini hayran, gözü kamaşmış kolaycacık sade sevgili rolüne girdiği küçük halk kızının önünde pelerinini açmaktan ve kendini ona İspanyol saray kıyafeti içinde göstermekten zevk alır... İşte bu türlüdür kendini beğenmişliği."

"Bu kendini beğenmişlik," dedi Charlotte, "bence kendisine hak veremeyeceğim kadar fazla tevazuyla bağlı. O zamanki şaşkınlığım –itiraf edeyim ki uzun süren bir şaşkınlıktı– her şeyden önce sizin deyişinizle tanrısal olanın baş eğdiği o acıma uyandıran role yönelikti. Siz, azizim, ağzımdan kaçan çirkin bir söze yüksek, ulu bir anlam vermeyi bildiniz, ben de size bundan dolayı şükran duyuyorum. Ama doğruyu söylemek gerekirse, öte yandan bu tanrısal konukluk ne kadar zavallıydı ve biz düpedüz birbirine bağlı insanları nasıl bir utanç dolu şaşkınlığa sürükledi, kendimizi bu üçüncü kişiyle birleşmek, biz ölümlülerden şan şöhret bakımından çok üstün olan bu dostla birleşmek için acıma duymaya zorladı. Sadaka kabul eden olması gerekir miydi? Çünkü benim o bağış resmim, Kestner'in armağan ettiği o kurdele sadaka ve bağış değil de neydi? İyice biliyorum ki bunlar aynı zamanda bir kurban, bir barışma bedeli gibi bir şeydi, ben, nişanlı kız, halden gayet iyi anlıyordum ve bağış, benim tasvibimle olmuştu. Yine de, Doktor Bey, bir ömür boyu son vermedim, bu tanrısal gencin tevazuu konusunda kafa yormaya. Size bir şey anlatayım, kendimin aynı şekilde kırk yıl boyunca işin aslını keşfetmeksizin kafa yorduğum bir şey, Born'un bir keresinde bana naklettiği bir şey, o zamanlar Wetzlar'da yanımızda olan stajyer Born, Leipzig Valisi'nin oğlu, bileceksiniz, onunla daha üniversiteden arkadaş. Born onun iyiliğini isterdi, bizim de, özellikle Kestner'in de, iyi yetişmiş dört dörtlük bir genç, yakışanın ne olduğunu bilirdi ve bazı şeyleri görmekten hoşlanmıyordu. Sonradan öğrendiğime göre onun bana ilişkisini,

davranışını kendine dert edermiş, bu davranış düpedüz bir gönül eğlemek görünümündeymiş, Kestner için tehlike, yani beni sanki Kestner'den koparıp kendine almak için kur yapıyormuş. Bunu kendisine söylemiş ve yüzüne çarpmış, bana sonra, o gittiğinde anlattığına göre. 'Kardeşim,' demiş, 'bu böyle gitmez, sonu ne olacak, neler yapıyorsun? Kızın adını çıkaracaksın, ben Kestner'in yerinde olsam, Tanrı biliyor ya, hiç hoşuma gitmezdi. Aklını başına al, kardeşim!' Ve, biliyor musunuz o ne cevap vermiş? 'Ne yapalım, ben deliyim işte,' demiş, 'kızı harika bir şey sayıyorum ve beni aldatacak olursa (ben onu aldatırsam, demiş yani), kendini adi bir şey olarak ortaya koyarsa ve cazibesini daha da artırmak için Kestner'i davranışının temeli yaparsa – bunu keşfettiğim an, onu bana yaklaştıran an, tanışıklığımızın sonu olur.' Buna ne buyrulur?"

"Bu çok asil ve ince bir cevap," dedi Riemer, gözlerini öne eğerek, "size olan güveninin kanıtı, yani iltifatlarını yanlış anlamadığınıza güveninin."

"Yanlış anlamadığımınmış. Bugün bile, yanlış anlamamak için zorluyorum kendimi, ama doğru anlamak nasıl oluyor? Hayır, içi rahat olabilirdi, nişanlılığıma dayanarak cazibemi artırmayı hiç düşünmemiştim, bunu yapamayacak kadar cahildim ya da onun sözleriyle söyleyeyim, yeterince adi değildim. Ama tersine, o, Kestner'i ve benim Kestner'le nişanlılığımı, davranışlarına ve 'ona daha çok yaklaşma'yı yasaklayan bir nişanlı kıza karşı tutkusuna dayanak etmedi mi? Beni aldatan ve dâhice gergin, benim de ruhumu geren, benim kapılmayacağımdan emin olduğu cazibesiyle bana acı veren o, değil miydi? Uzun Merck de bazen Wetzlar'a ziyarete gelirdi, arkadaşıydı, hoşlanmazdım ondan, hep alaylı, her şeye burnunu sokardı, yarı öfkeli, içimi karartan ters bir çehre, ama akıllıydı ve onu gerçekten başka kimseyi sevmediği gibi, kendi usulünce severdi, herhalde bu yüzden de onun işine geliyordum. Şimdi, bu adamın ona ne dediği, daha sonraları kulağıma geldi. Çünkü dansta ve Brantların kızları Annchen ve Dorthelchen'le, *gaj* oyununda birlikteydik, Savcı

Brant'ın kızları, Ordenhof'un kira evinde otururlardı, benim komşum ve arkadaşlarımdı onlar. Dorthel güzel ve iri yapılıydı, Kestner uğruna geliştiğim halde hâlâ biraz bücür olan benden çok daha yapılıydı ve vişne gibi gözleri vardı ki onun kara gözleri sevdiğini ve aslında açık mavilere tercih ettiğini bildiğimden bu gözlerden dolayı Dorthel'i kıskanırdım. İşte o sırık, Goethe'yi karşısına alıp ne dese beğenirsiniz: 'Deli! Nişanlı kızın etrafında ne diye dolanıp duruyorsun, çapkın oğlan sen de! Vaktine yazık değil mi? İşte fıstık Dorothea, kara gözlü kız, onun çevresinde dolaş, kız serbest ve bağlı değil. Ama nerede, sen vaktini harcamazsan, rahat etmiyorsun ki!' Dorthel'in kız kardeşi Annchen bunu duymuş, sonra bana anlattı. Mercken'in sözlerine sadece gülmüş, dediğine göre ve vakit öldürme ve onun bağlı olmayışının benim meziyetlerime üstün gelen bir şey olmadığı düşüncesindeydi diyorsanız, bu benim için daha onur okşayıcı. Ama kitaptaki Lotte'ye Dorthel'in kara gözlerini vermiş, yalnız onunkiler olsa... Çünkü derler ya, Maxe La Rosch'tan da ya da doğrudan doğruya ondan gelmeymiş bu kara gözler; Frankfurt'taki Brentano, *Werther*'i yazmadan önce, yeni evliyken onda çok kalırmış, ta ki kocası olay çıkarana ve bu eve girme hevesi kalmayıncaya kadar. İşte onun gözleriymiş, diyorlar ve bazıları da utanmadan iddia ediyor ki *Werther*'in Lotte'sinde benden olan şeyler başkalarından olanlardan fazla değil. Sizce böyle mi, Doktor Bey, estetikçi olarak sizin yargınız ne? Ağır değil mi ve kırılsam yeri değil mi, nihayet birazcık kara gözler yüzünden artık Lotte bile olmayacakmışım?"

Riemer, onun ağlamakta olduğunu şaşırarak gördü. Yaşlı kadının yana eğerek gizlemek istediği yüzünde burunçuğu kıpkırmızıydı, dudakları titriyordu, zarif parmakları çantasında mendili acele acele aradı, birden parlayan menekşe gözlerden akmak üzere olan yaşlara engel olmak için. Ama daha önceki gibi, doktor fark etmişti işte: Bahane ettiği sebepten ağlıyordu. Çarçabuk ve kurnazca, kadınsı bir mırın kırın ihtiyacı içinde bir sebep uydurdu, çoktandır gözlerini dolduran, akıl almaz ve kendisini

utandıran bir şeye gözyaşlarını, çok basit görünen, gerçi oldukça saçma bir anlamda bağlamak için. Mendili kısa bir süre, avuçlayarak gözlerine bastırdı.

"Çok sevgili, çok değerli hanımefendi," dedi Riemer. "Hiç olur mu? Şerefli durumunuzdan böylesine tatsız bir şüphe sizi etkileyip bir an bile canınızı sıkabilir mi? Şu anki durumunuz, sabırlı ve diyeceğim 'keyifli' kurbanları biz olan bu kuşatma, milletin kimde o ölümsüz figürün tek ve hakiki aslını gördüğü hakkında sizde hiçbir şüphe bırakmamalı. Bunları da, sanki üstat –izninizle– itiraflarının üçüncü bölümünde bu konuda konuştuktan sonra hâlâ şüphe kalmış gibi söylüyorum işte. Size hatırlatmam gerekir mi? Nasıl, bir sanatçı, diyor bilirsiniz, bir Venüs'ü birçok güzelden inceleyip çıkarırsa, o da birçok sevimli çocuktan kendi Lotte'sini oluşturmak iznini almış; ama ana çizgiler, diye ekliyor, en çok sevilen kızdan alınmış, en çok sevilen, aziz hanımefendi! Ve kimin evini ve ailesini, kimin karakterini, görünüşünü ve güler yüzlü koşuşturmalarını ve ince hiçbir karışıklığa izin vermeyen bir dakiklikle –bakın isterseniz!– on ikinci kitapta tasvir ediyor? Aylaklar istedikleri kadar tartışsınlar Werther'in Lotte'sine bir tek mi, birçok mu model olduğu konusunda, kahramanın hayatındaki, aşkla sarsan epizodlardan birinin kadın kahramanı, genç Goethe'nin Lotte'si, hanımefendi, ne olursa olsun, yalnız bir kızdır..."

"Bunu bugün daha önce de duydum," dedi gülümseyerek, mendilini çekince kızarmış yüzünü ortaya çıkararak. "Garson Mager, buradaki, hatta sık sık bunu söylemeye kalktı."

"İtirazım yoktur," dedi Riemer gayet ölçülü, "düpedüz hakikat olan şeyi anlama konusunu, sadelikle bölüşmeye."

"Aslında," dedi Charlotte hafifçe iç geçirerek ve bu arada gözlerini kuruladı, "öyle heyecanlandırıcı bir hakikat değil bu, karşımda tutmalıyım hep. Bir serüvene, tabii ki, bir kadın yeter. Ama serüvenler birden çoktu, derler ki bir sürüymüş. Benim de katıldığım bir halka."

"Ölümsüz bir halka!" diye ekledi Riemer. "Beni, kaderin kattığı..." diye düzeltti kadın. "Şikâyet etmek istemem. Mesele, bizim ötekilerden ziyade benim için oldukça hoştu, çünkü bana, akıllıca sadık kaldığım dürüst erkeğin yanında eksiksiz, hayırlı bir hayatı çok görmedi. Aramızda, yapayalnız kederler içinde mahvolan ve genç yaşta mezara girip huzura orada bulan solgun, üzüntülü kimseler var. Ama beriki, benden gerçi ıstırapsız değil ama Frederike'den daha temiz bir vicdanla ayrıldığını yazıyorsa, o zaman şunu demem gerek: Benim durumumda da vicdanı bir parça sızlayabilirdi, çünkü o amaçsız talip olmalarıyla bana, nişanlılığım yüzünden az çektirmemişti ve zavallı ruhumu çatlayacak gibi germişti. O zaman çekip gittiğinde ve bizler onun bıraktığı pusulayı okuduğumuzda, biz sade insanlar kendi kendimize kaldığımızda, gerçekten üzülmüştük ve bütün gün hep ondan söz etmek istedik. Ama hafiflemiştik de, evet,.kendimizi ferahlamış hissediyorduk ve iyice aklımdadır, o zaman neler düşündüğüm ve kendimi şu inançta bulduğum: İşte bize uygun, tabii, doğru ve huzurlu günler yine sağlandı ve ebediyen bize ulaştı. Evet, şerefe, afiyet olsun! Asıl şimdi başlıyordu, çünkü kitap ortaya çıktı ve ben o ölümsüz sevgili oldum, tabii yegâne değil şükürler olsun, bir halka söz konusu ya; ama en ünlüsü ve insanların en çok sorduğu oldum. Ve şimdi de edebiyat tarihine dahilim, araştırma konusuyum, yoluna düşülen kimseyim ve insanlık katedralinde kalabalığın mihrabına üşüştüğü bir çeşit azize figürü. Bu benim kaderimdi ve izninizle kendime sorup duruyorum, nasıl bu hale geldim? Beni o yaz boyunca sınayan ve altüst eden genç, sanki ne diye öyle büyük oldu ve ben de onunla birlikte büyük oldum ve kendimi hayatım boyunca o gerilim içinde ve onun o amaçsız talip oluşlarının beni sürüklediği acı veren yücelme içinde hapsolmuş buldum? Benim o zavallı, acemi sözlerim nedir ki onları bir ebediyet içinde söylemiş olayım? O zaman halamla arabada, baloya giderken ve konu romanlardan açıldığında, sonra da dans sırasında ben şundan bundan söz ederken, aman Tanrım,

hayalimin ucundan geçmezdi yüzyıllar boyu kalıcı olacak sözlerim ve ebediyen kitapta kalacak bunlar. Yoksa kapardım çenemi ya da en azından ebediyet için birazcık daha uygun düşecek şeyler söylerdim. Ah, Doktor Bey, okudukça öyle utanıyorum ki! O genç mademki bir şairdi, öyleyse benim sözlerimi birazcık mükemmelleştirip birazcık aklı başında hale soksaydı da ben insanlık mabedinde bir mihrap heykeli olarak o sözlerle daha dimdik dursaydım! Aslında onun göreviydi bu, madem beni, bana sormadan böyle bir ebediyet dünyasına soktu..."

Yine ağlıyordu. İnsan bir kez ağladı mı, gözyaşları daha bir hazır olur inmeye. Kaderini çaresizce lanetlercesine başını sallayarak, avucundaki mendili gözlerine bastırdı.

Riemer, onun kucağında örgü çanta ve şemsiye kabzasıyla bir arada bulunan kısa eldivenli öbür eline doğru eğildi ve kendi elini hafifçe koydu üzerine.

"Çok aziz, çok değerli hanımefendi," dedi, "o zamanki sözlerinizin gencin gönlünde uyandırdığı heyecanlar, daima duygulu bütün bir insanlık tarafından paylaşılacaktır, bir şair olarak o, bunu sağlamıştır ve önemli olan, sözler değildir. Buyrun!" dedi mekanik bir şekilde, duruşunu ve konuştuğu yumuşak, teselli edici ses tonunu değiştirmeksizin. Kapı çalınmıştı.

"Tevazu içinde, aldırış etmeyin," diye devam etti, "adınız onun yüce eserinin devirlerini gösteren ve kültür dünyasının çocuklarınca, Zeus'un aşkları gibi öğrenilecek kadın adlarının arasında ebediyen parlasın dursun. Buna rıza gösterin –zaten siz çoktan göstermiş bulunuyorsunuz–, siz de benim gibi, onun sayesinde tarihin, efsanenin, ölümsüzlüğün ışığının, aynı İsa'nın çevresindekilere olduğu gibi, düştüğü insanlara, erkeklere, kadınlara, kızlara dahilsiniz... Ne var?" diye sordu doğrularak ve hâlâ yumuşak bir sesle.

Mager içerideydi. Hz. İsa'dan söz edildiğini duyduğundan ellerini kavuşturmuş duruyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Telaşla çantasına tıktı Charlotte mendilini. Çabucak gözlerini kırpıştırdı ve hızlı, hafîf hıçkırıklar içinde, burnu kızarmış soludu. Garsonun ortaya çıkışıyla bozulan durumu bir şekilde geçiştirdi. Yüzündeki ifade yeni girene aitti: Hiç çekinmesiz bir ifadeydi bu.

"Mager! Yine mi geldi?" diye sordu sertçe. "Sanırım ona, Bay Doktor Riemer'le konuşacağım önemli şeyler olduğunu ve rahatsız edilmek istemediğimi söylemiştim!"

Mager, buna itiraz edebilirdi, ama saygısından, vazgeçti yanılmadığını savunmaktan.

"Hanımefendi!" dedi yalnızca, zaten birbirine kavuşturduğu ellerini yaşlı kadına doğru kaldırarak. "Hanımefendi emin olabilirler ki rahatsız etme işini elimden geldiğince geciktirdim. Çaresizim, ama kendisini alıkoymak imkânsızdı. Bir ziyaretçiniz, Weimar sosyetesinden bir bayan, kırk dakikadan fazla bir zamandır bekliyor, içeri alınmak için. İstediğini daha çok engelleyemedim ve Doktor Bey'in ve kendilerinin sağduyusuna güvenerek kararımı verdim: Bu sağduyu, sizleri de öteki yüksek ve gözde kişiler gibi, vaktini ve iyiliğini, birçoklarına adil davranabilmek için bölüştürmeye alıştırmıştır."

Charlotte yerinden kalktı. "Bu kadarı fazla, Mager," dedi. "Üç ya da bilmem kaç saattir, zaten bir de uyuyakalmışım, beni kuşkusuz artık merak etmeye başlamış akrabalarıma gitmeye niyetleniyorum ve siz beni yeni ziya-

retlerle engelliyorsunuz. Hakikaten çok fazla. Ona Miss Cuzzle'dan dolayı öfkelenmiştim, Doktor Bey'den dolayı da öfkelenmiştim, gerçi burada olağanüstü ilginç bir ziyaretin söz konusu olduğu ortaya çıktı ya. Şimdi de yeni bir engel çıkarıyor başıma! Bana karşı takınmayı becerdiği o saygılı tavrı gerçekten şüpheyle karşılamam gerek, beni bu yolla dünya âleme sergilediği için."

"Hanımefendi," dedi garson kızarmış gözlerle. "Hoşnutsuzluğunuz, kutsal görevlerin çatışmasından zaten parçalanmış bir kalbi paramparça etmektedir. Çünkü bu parlak konuğumuzu gün ışığından saklamak görevini nasıl olur da kutsal saymam! Ama hanımefendi, beni kesin olarak suçlamadan önce düşünmek lütfunda bulunsanız ki sizin otelimizdeki varlığınız hakkında dolaşan havadisle, yüzünüzü görme konusunda tutkulu bir istekle içi dolan soylu kişilerin duyguları da benim gibi bir adam için kutsaldır!"

"Her şeyden önce," dedi Charlotte sert sert bakarak, "bu haberin kim aracılığıyla yayıldığı sorusunu ele almak gerek."

"Arayan kimmiş?" diye sordu kendi de yerinden kalkan Riemer.

Mager cevap verdi:

"Matmazel Schopenhauer."

"Hı..." diye iç geçirdi Doktor. "Hanımefendi, bu haberi iletmede öyle haksız değil zavallı adam. Açıklamama izin verirseniz, söz konusu Adele Schopenhauer, en etkili çevrelerden, çok kültürlü bir genç kız, on yıldır burada yaşayan zengin bir dul hanım Madame Johanna Schopenhauer'in kızı, Madame Schopenhauer ise üstadın saygılı bir arkadaşı, üstelik kendi de edebiyatçı ve üstadın henüz dışarıya çıkmaktan hoşlandığı devirlerde sık sık akşamlarını geçirdiği kültürlü bir salonun sahibesi. Sohbetimize ilgi göstermek lütfunda bulundunuz. Ama bundan eğer çok yorulmuş hissetmiyorsanız kendinizi, küçükhanıma birkaç dakikanızı bağışlamanızı tavsiye etmeye cüret edeceğim. Genç, hassas bir kalbe vereceğiniz bu armağanın ötesinde, garanti ederim ki bu size

buradaki hayatımız hakkında bazı şeyler kazanma fırsatı verecektir, yalnız yaşayan bir bilim adamıyla konuşmanın sunduğundan mutlaka çok daha iyisini. Bu bilim adamına gelince," dedi gülümseyerek, "her halükârda şimdi sahneden çekiliyor, bu sahneyi gereğinden çok meşgul ettiğinden maalesef kendi de şikâyetçi."

"Çok mütevazısınız Doktor Bey," dedi Charlotte. "Hafızamda değerli ve önemli olarak kalacak bu saat için size teşekkür ederim."

"Bir değil ikiydi ya," düzeltmesini yaptı Riemer, Charlotte ona elini uzatırken ve o da duyguyla bu ele eğilirken. "Bu arada belirtmeme izin verirseniz, iki saatti. Ve böylece öğle yemeği biraz geciktiğinden, hanımefendiye Matmazel Schopenhauer'i takdim etmeden, ufak bir kahvaltıyla, mesela sandviçle ya da zarif bir kadeh Macar şarabıyla bir kâse çorba içirerek güç toplamasını tavsiye edebiliriz herhalde."

"İştahım yok," dedi Charlotte, "üstelik kuvvetim tamamen yerinde. Hoşçakalın, Doktor Bey! Önümüzdeki günler sizi, yine göreceğimi umarım. Ve siz, Mager, Tanrı aşkına çağırın o küçükhanımı bana, ama şunu da ekleyin ki onu selamlamak için ancak birkaç dakikası kaldı ve onlar da beni bekleyen sevgili akrabalarımdan çaldığım ve hesabını bilmem nasıl vereceğim dakikalar."

"Emredersiniz, hanımefendi! İzninizle hatırlatmak isterim. İştahsızlık, yemeğe ihtiyacı olmamanın delili değildir. Hanımefendi şu biraz güç toplama tavsiyeme dönmeme müsaade ederlerse... Bu, onlara da iyi gelecektir, çünkü dostum Belediye Çavuşu Ruhrig'in teklifine yaklaşmaya da yatkın olurlar... Kendisi bir arkadaşla birlikte bizim binanın önünde güvenlik görevini yürütüyor ve az önce benimle birlikte koridordaydı. O diyordu ki şehir halkı, hanımefendiyi bir görebilse, çekilip gitmelerini ve rahatlamış olarak dağılmalarını sağlamak daha kolay olur. Ve kendileri valiye ve emniyete hizmet etmiş olurlar, eğer halka yalnızca bir an giriş kapısından veya açık pencereden görünmeye rıza gösterirlerse..."

"Kesinlikle olmaz, Mager! Hiçbir şekilde olmaz! Gülünç, anlamsız bir fikir bu! Bir söylev vermemi mi isteyecekler yoksa? Hayır, sahneye çıkmam, asla! Bir sultan değilim ben..."

"Daha da çoğu, hanımefendi! Ondan daha çoğu ve daha etkileyicisiniz. Kültürümüzün bugünkü seviyesinde, artık yığınları toplayanlar sultanlar değil, fikir hayatının yıldızları."

"Saçma, Mager! Bana yığını mı öğretmeye kalkıyorsunuz, onların aslında fikriyatla acınacak kadar az ilgisi bulunan meraklarının olsa olsa çok kaba motifleri vardır. Maskaralık bunlar. Sağıma soluma bakmadan çıkıp gideceğim, ziyaretler bitince. Ama 'görünmek', yok öyle şey."

"Hanımefendi yalnız kalacaklar. Biraz bir şeyler yiyip içtikten sonra meseleyi bambaşka görürdünüz, demek acı ama gerçek... Gidiyorum. Matmazel Schopenhauer'e haber vereceğim."

Charlotte, yalnızlığının o pek az dakikalarından yararlanıp pencerenin önüne gitti, amacı eliyle kapalı tuttuğu basma perdeden dışarı bakarak meydanda her şeyin eskisi gibi olduğundan, otel girişindeki kuşatmanın hiç hafiflemediğinden emin olmaktı. Dışarı bakarken kafası şiddetle titriyordu ve kâtiple sohbetin uzun süren serüvenlerinden yanakları al al yanıyordu.

Dönerek gözünü kamaştıran ışıyı dışarıdan anlamak için iki elinin parmaklarının tersiyle dokundu. Üstelik kendini zinde ve canlı hissettiğini yalandan söylememişti, gerçi bu neşenin biraz aceleci tabiatı konusunda kendine yarı yarıya hesap vermek istiyordu. Rahat bir konuşkanlık ve hararetli bir şekilde alevlenmiş bir içtenlik onu sohbete devam etmek için sabırsızca heves duyacak gibi sarmıştı ve tabii en hassas konunun bile hakkından gelebileceği, sıradan olmayan bir ifade gücünün neredeyse iddialı bilinci de. Belli bir merakla kapıya baktı, yeni konuğa açılacak kapıya.

Mager'in içeriye soktuğu Adele Schopenhauer, yerlere kadar eğilerek diz çöktü, elini uzatan Charlotte onu

kibarca ayağa kaldırdı. Charlotte'nin tahminince yirmi yaşlarındaki bu genç bayan epey çirkin, ama entelektüel görünüşlüydü, hatta ilk andan itibaren ve sürekli o ela-yeşil gözlerinin çok belirgin şaşılığını kısmen gözlerini yumarak, kısmen etrafına, özellikle de tavana bakarak gizlemeye çalışması, sinirli bir zekâ izlenimini uyandırıyordu ve geniş, ince, ama zekice ve besbelli kültürlü bir konuşmaya temrinli bir ağız, o upuzun burnu, keza pek uzun boynu, insanı sıkan bir şekilde kepçe gibi kulakları göstermeyebiliyordu; güllerle çevrili, bir parça iddialı biçimli hasır şapkadan sarkan lüleli zülüfler bu kulakların yanı başındaydı ve yanaklarına düşüyordu. Kızın boyu kısaydı. Zayıf omuzlarını ve ensesini çevreleyen farbelalı, kısa kollu beyaz bir bluzun içinde beyaz, ama dümdüz bir göğüs adeta yok oluyordu. Çıkmış kısa eldivenler ince kolların ucunda aynı şekilde kuru, beyaz tırnaklı kızarmış parmakları ortaya koyuyordu. Bunlarla şemsiyesinin ucunu yakalamıştı, aynı zamanda da ipek kâğıda sarılmış birkaç çiçeğin sapını ve yuvarlak bir paketi.

"Hanımefendi," dedi Adele, "iyiliğiniz, size saygılar sunma mutluluğunu bana da bahşettiği için ne kadar müteşekkirim, anlatacak kelime bulamıyorum." Ara vermeksizin devamla: "Bunu yalnız kendi adıma değil, gerçi başkasının emriyle de değil, –çünkü böyle bir imkân olmaz– bizim sanatseverler derneği adına yapıyorum. Derneğimizin ruhu ve birliği, sizin varlığınızın harika haberiyle kendini kanıtlamış oldu. Şöyle ki üyelerimizden biri, sevgili arkadaşım Kontes Line Egloffstein az önce hizmetçinizden aldığı müjdeli haberi hemencecik bana ulaştırdı. Vicdanım bana, Museline'ye (Line Egloffstein'ın kulüpteki adıdır; böyle isimlerimiz vardır, söylesem gülersiniz) niyetimi nankör olmayıp haber vermem gerektiğini fısıldıyor; çünkü herhalde o da katılırdı. Ama birincisi, gerçekten bu kararı onun ayrılmasından sonra aldım, ikincisi, siz hanımefendiye Weimar'a hoş geldiniz demeyi tek başıma gerçekleştirmek ve sizinle baş başa konuşmak konusunda önemli nedenlerim vardır... Acaba size

bu birkaç yıldızçiçeğini, hezarenleri ve petunyaları, buradaki sanat çabasının bu küçük örneğiyle birlikte sunabilir miyim?"

"Sevgili yavrum," diye cevap verdi Charlotte keyifli çünkü Adele'nin petunyayı bedunya olarak telaffuz edişi onda gülme krizi uyandırdı ve neşesini saklaması gerekmiyordu, çünkü Museline'ye bağlayabilmişti, "yavrucuğum, bu çok hoş. Ne zevkli renk kompozisyonu! Bu muhteşem çiçekler için su bulmalıyız. Ne güzel petunyalar"–işte yine gülmesi tuttu– "görmedim diyebilirim şimdiye kadar..."

"Biz bir çiçek bölgesiyiz," diye cevap verdi Adele. "Çiçekten tat alırız." Ve bakışlarıyla duvardaki alçı heykeli gösterdi. "Erfurt'un tohumculuğu yüz yıldan fazla bir zamandır dünyaca ünlüdür."

"Fevkalade!" diye tekrarladı Charlotte. "Ya şu, hani Weimar'ın sanat çabası dediğiniz şey? Ben meraklı bir yaşlı kadınım..."

"Ah, kullandığım söz fazla örtmece. Bir oyalanma işte, hanımefendi, el emeğim, çok mütevazı bir hoş geldiniz armağanı. Paketi açmada size yardım edebilir miyim? Böyle işte, izninizle. Bir siluet, siyah elişi kâğıdından yapılıp beyaz kartona yapıştırılmış, gördüğünüz gibi bir grup resmi. Bizim sanat birliğinden başka bir şey değil, portre türü olsun istemiştim. Adını andığım Museline, bu, Line Egloffstein, dediğim gibi, fevkaladedir ve büyük prensesimizin en çok sevdiği saraylıdır. Şuradaki, Julie, onun güzel kız kardeşi, ressam, Julemuse diye çağrılır. Daha sonraki, ben, Adelmuse adım kabul edeceğiniz gibi, iltifat etmek için verilmedi bu ad ve bana kolunu dolamış olan Tillemuse, yani Ottilie Pogwisch sevimli bir yüz, değil mi?"

"Çok sevimli," dedi. Charlotte, "çok sevimli ve inanılmayacak kadar canlı, hepsi öyle! Becerinize hayran oldum, değerli evladım. Nasıl işlenmiş! Bu farbelalar, bu düğmeler, bu masa ve sandalye bacakları, lüleler, burunlar, kirpikler! Tek kelimeyle, çok fevkalade. Siluet sanatını eskiden beri takdir ederim ve hep şu fikirdeyimdir ki, bu kaybolup giderse gönlümüz ve aklımız sızlar. Burada

besbelli olağanüstü tabii bir yeteneğin gelişmesini ve zirveye ulaşmasını sağlayan içten gayrete daha da çok hayran oluyorum..."

"İnsanın buralarda yetenekleri için bir şeyler yapması gerek ve her şeyden önce de yetenekli olması gerek," cevabını verdi genç kız, "yoksa toplum içinde tutunamıyor, kimse yüzüne bakmıyor. Burada herkes sanata kurban, kibarlık bunu gerektirir, gerçekten de iyi bir gelenek, değil mi? Böylesi olmasa düşündürücü olurdu. Küçük yaştan beri sevgili anneciğimi örnek almışımdır, rahmetli babamın hayatta olduğu sıralar, buraya yerleşmeden önce resimle uğraşmış, ama bu özelliği ancak burada tam ciddice geliştirmeye başlamıştı, bana ayrıca piyanoda canla başla öncülük etti, üstelik de o sıralar hayatta olan sanat bilgini Fernow'dan İtalyanca dersleri alırdı. Benim küçük şiir denemelerimi her zaman çok büyük bir özenle korumuştur, kendide şiir yazma yeteneği verilmemişken, en azından Almanca'da yani – Petrarca tarzı İtalyanca bir soneti bir zamanlar Fernow'un denetiminde gerçekten yazmıştı. Hayran olunacak bir kadın! On üç-on dört yaşlarında bir kız olan bana, o zamanlar kendisinin buraya yerleşmesi ve evini bir çırpıda güzel sanat meraklılarının buluşma merkezi yapıverişine muazzam bir etki yapmış olmalı! Eğer siluet sanatında bir şeyler becerebiliyorsam, bunu yalnızca onun hocalığına borçluyum, çünkü çiçek kesmede ustam oydu ve odur ve Danışman Bey, çay toplantılarımızda da onun parçalarına bayılırdı..."

"Goethe mi?"

"Tabii ya... Annem bütün bir şömine paravanını kesme çiçeklerle bezemeye karar verinceye kadar diretmişti kendisi ve sonra da ona yapıştırmada bütün ciddiyetiyle gayretle yardım etmişti. Hâlâ gözümün önündedir, şömine paravanı tamamlandığında nasıl karşısına geçmiş, tam yarım saat hayran hayran seyretmişti..."

"Goethe mi?"

"Tabii ya! Bu büyük adamın, yapılmış her şeye, sanat çabasının ürününe ve her çeşit beceriye, tek kelimeyle in-

san elinin eserine sevgisi hakikaten duygulandırıcı. İnsan onu bu yanıyla tanımıyorsa hiç tanımıyor demektir."

"Hakkınız var," dedi Charlotte. "Hatta bu yanıyla da tanıyorum onu ve görüyorum ki hiç değişmemiş, yani öylece kalmış: genç çocuk. Bizler gençken, vaktiyle Weimar'da, benim renkli ipekten küçük nakışlarımdan çok hoşlanırdı ve resim defterime bu şeyler için bazı örnekler çizerken bana sadakatle ve gayretle yardım ederdi. Hiç bitmeyen bir aşk mabedini hatırlarım, merdivenlerinde, eve dönen bir hacı, sevgilisi tarafından karşılanıyordu; bunun kompozisyonunda payı çok olmuştu..."

"Harika!" diye bağırdı ziyaretçi. "Neler anlatıyorsunuz öyle, sevgili hanımefendi! Ne olur, ne olur devam edin!"

"Ayaküstü kesinlikle olmaz, tabii, tatlım," dedi Charlotte. "Size rahatınıza bakın demeyi unutmuş olabilirim, öte yandan zaten dikkatiniz ve bu candan armağan, sizi böyle uzun süre bekletmiş olmaktan dolayı beni iyice utandırıyor."

"Hazırlıklı olmalıydım ben de," diye cevap verdi Adele, yaşlı hanımın yanına, basamaklı kanepeye yerleşirken, "yüzünüzü görmek için sizin popülerlik zincirinizi yaran insanların ne ilki ne de biriciği olmadığımı anlamaya. Şüphesiz son derece ilginç bir sohbete dalmıştınız. Riemer Amca'yı, giderken selamladım..."

"Nasıl, sizin..."

"Yok canım. Ona çocukluğumdan beri, annemin salı ve perşembe çaylarının sürekli ya da sıkça gelen bütün konuklarına olduğu gibi hitap ettim ve öyle hitap ederim. Mesela Meyerler, Schützeler, Falklar, Terentius'un çevirmeni Baron Einsiedel, Binbaşı von Knebel ve *Allgemeine Literaturzeitung*'un kurucusu Elçilik Müşaviri Bertuch, Grimm ve Fürst Pückler ve Schlegel Kardeşler ve Savignyler! Evet, bütün bunlara amca ya da teyze derdim ve derim. Hatta Wieland'a bile amca demişimdir."

"Goethe'ye de mi öyle dersiniz?"

"İşte ona değil. Ama karısına teyze derdim."

"Vulpius'a mı?"

"Goethe'nin geçenlerde ölen karısı. Nikâhtan hemen sonra anneme getirmişti onu, yalnızca anneme, çünkü onu takdim etmek başka her yerde biraz zordu. Hatta denilebilir ki bu büyük adam yalnız bize gelir giderdi, çünkü rahmetliyle beraber yaşamasını saray ve sosyete görmezden geldiyse de yasal olanı kızdırmıştı onları."

"Barones von Stein?" diye sordu, yanakları hafifçe kızaran Charlotte, "Herhalde o da kızmıştı?"

"En çok, o! İlişkinin yasallaşmasını özellikle yadırgadığını gösterdi en azından, oysa aslında bu ilişki ona eskiden beri epeyce dert olmuştu."

"İnsan anlıyor onun duygularını."

"Şüphesiz. Ama öte yandan, bu zavallı kadını yasal eşi yapması, üstadımızın güzel bir davranışıydı. O korkunç Fransız işgalinde, 1806 yılında, sadakatle ve cesurca yanından ayrılmamıştı ve bunlara katlanan iki insan, Tanrı'nın ve insanların huzurunda karı koca olmalıdır diye düşündü tam olarak."

"Davranışlarının bazı noksanları olduğu doğru mu?"

"Evet, avamdı," dedi Adele. "*De mortuis nil nisi bene*, ama yüksek derecede avamdı, obur ve kırmızı yanaklı, yusyuvarlak ve dans delisi ve şarap kadehini gereğinden fazla severdi, hep komik adamlarla ve çoluk çocukla, oysa kendisi artık hiç de öyle genç değilken, sonra hep maskeli balolar ve ziyafetler ve kayak partileri ve öğrenci baloları, o yüzden de Jenalı delikanlılar hanımefendiye her çeşit şaka yapabileceklerine inanıyorlardı."

"Ya Goethe, hazmediyor muydu böyle bir davranışı?"

"Görmezden geliyordu, belki de için için gülüyordu, hatta denilebilir ki kadının bu çeşit dağıtmasına bir dereceye kadar o önayak olmuştur, bence nedeni şuydu: Kendine, duygusunun özgür olmak hakkını geliştirmeyi bundan çıkarıyordu. Bir şair dahi, edebi esinlenmelerini herhalde yalnızca evlilik hayatından edinemez."

"Çok cömert, çok salt düşünsel görüş açılarınız var sizin, yavrucuğum."

"Ben Weimarlıyım," dedi Adele. "*Amor* burada çok değerlidir, neyin yakışık alır olduğuna karşı duyarlı olunmasının yanı sıra. Şunu da söylemek gerekir ki hanımefendinin kaba yaşama sevincine bizim toplumumuzun eleştirisi, ahlakiden ziyade estetik kökenliydi. Ama ona karşı adil olmak isteyen herkesin itiraf etmesi gerekir, o, yüksek eşine kendi üslubunca mükemmel bir eşti, kocasının vücut afiyetine asla kayıtsız değil, her zaman bağlılık içinde titiz ve onun gerçi hiçbir kelime bile anlamadığı (düşünsellik onun için üç kez kilitlenmiş bir bahçeydi) yaratıcılığının şartlarına karşı anlayış dolu, bu yaratıcılığın dünya için önemini ise iyiden iyiye saygıyla anlıyordu. Beriki nikâhtan sonra da bekârlık hayatının alışkanlığını asla bırakmamış ve hep yılın büyük bölümünü Jena'da, Karlsbad, Töplitz'de kendi başına yaşamıştır. Ama karısı geçen haziranda sancılarından öldüğünde yabancı bakıcı kadınların kolları arasında can vermişti, çünkü kendisi o gün rahatsızdı ve yatıyordu, zaten eskiden beri sağlığı şöyle böyleydi, karısı ise hayatın ta kendisiydi –gerçi çirkinlik ve iticilik derecesinde–: Öldüğü zaman, derler ki yatağına atmış kendini ve haykırmış: Beni terk edemezsin, yapamazsın bunu bana!"

Charlotte susuyordu. Uygarlığı gereği sohbetin takılıp kalmasına dayanamayan konuksa bu yüzden sözü sürdürmeye baktı.

"Ne olursa olsun," dedi, "annem akıllılık etmişti, kadını –buranın sosyetesi içinde tek başına– evine buyur etmek ve onun bütün çekingenliğinden sıyrılmasını incelikle sağlamakla. Çünkü bu sayede o büyük adamı, kendisinin gittikçe tutunan salonuna da olsa olsa daha sıkı bağlamaktaydı, tabii salonun en büyük çekiciliğini de yine o oluşturuyordu. Vulpius'a teyze dememi de annem istemiştir. Ama Goethe'ye hiçbir zaman amca demedim. Yakışık almazdı bu. Gerçi o beni severdi ve benle şakalaşırdı. Bize gelirken kullandığı feneri üfleyip söndürmeme izin verirdi, keza oyuncaklarımı göstermemi isterdi ve benim en sevdiğim bebeğimle dans ederdi, Ekozes dansı!

Ama yine de: Ona amca denmeyecek kadar saygın bir kişiydi, yalnız benim için değil, gördüğüm kadarıyla, yetişkinler için de. Çünkü çoğunlukla biraz da suskundu, bir türlü çekingen, geldiğinde, sessizce kendi başına oturur, masasında bir şeyler çizerdi, ama yine de salonda o egemendi, düpedüz her şey ona yöneldiği için ve topluluğu hizaya sokardı, hot zot biri olduğundan değil, sırf, başkaları ona boyun eğdiği ve onu egemen olmaya zorladığı için. O da egemen oluyordu işte ve onları yönetiyordu, masasını tıklatıyor, şunu bunu istiyor, İskoç baladları okuyor, bayanların tekrarlanan mısraları koro halinde söylemelerini bekliyordu ve içlerinden biri gülmeyegörsün, çekeceği vardı: O zaman gözleri çakmak çakmak bakar, derdi ki: Artık okumuyorum! Ve annem bundan sonra disiplin olacağına kefil olarak durumu düzeltmeye çok çabalardı. Ya da o, korkak bir kadını en ürkütücü hortlak hikâyeleriyle, çekip gidecek kadar korkutmak gibi bir şakaya kalkardı. Zaten kızdırmaktan hoşlanırdı. Hâlâ hatırlarım, bir akşam ihtiyar Wieland Amca'yı, ona durmadan karşı gelerek –inandığından değil, sırf safsatacı muziplikten– nasıl çileden çıkarmıştı; sonuçta Goethe'nin muhafızları Meyer ve Riemer onu yukarda teselli ettiler ve öğüt verdiler: 'Aziz Wieland, meseleyi böyle ele almamalısınız.' Ben küçük bir kızken açıkça hissediyordum ki, yakışık almıyordu, başkaları da farkındaydı, yalnız Goethe, hayır, tuhaftır."

"Evet, tuhaf, bu."

"Hepşu izlenimim vardır," diye devam etti Adele, "sosyete, en azından bizim Alman sosyetesi, boyun eğme huyuyla, efendilerini ve sevdiklerini kendisi mahvediyor ve onları, üstünlüklerini fena halde kötüye kullanmaya zorluyor, bundan da her iki tarafın zevk alması imkânsız oluyor. Goethe, bütün bir akşam boyunca milleti, fazla uzattığı bir şakayla ölesiye yormuştu, onları az önce örnekler okuduğu, kimsenin bilmediği yeni parçaların konusunu, tek tek özelliklerden tahmin etmeye zorluyordu. Bilinmeyeni çok fazla bir problemdi bu, iyice imkânsızdı, hiç kimse bir ilişki kuramıyordu, gittikçe surat asılıyor, esneme-

ler gittikçe sıklaşıyordu. O ise durmaya hiç niyeti değildi ve herkesi can sıkıntısının eziyeti içinde tutmaya devam ediyordu, öyle ki insanın sorası geliyordu: Herkese ne tür bir yük yüklediğini hissetmiyor mu acaba? Hayır, hissetmiyordu, toplum, bunu hissetme alışkanlığını yok etmişti, ama inanılır şey değildir, bu insafsız oyunda kendisinin sıkıntıdan patlamamış olması... Despotluk, şüphesiz sıkıcı bir zanaat."

"Bunda haklı olabilirsiniz, yavrum."

"O bana kalırsa, hiç de öyle doğuştan despot değil, tam tersine insan dostu. Bunu hep şundan anlamışımdır: O, insanları güldürmeyi özellikle sever ve bunu fevkalade becerir. Bu özelliği varsa, insan despot olamaz, kesinlikle. Okuyuculukta olduğu gibi hikâye anlatırken ya da komik şeyleri ve insanları tasvir ederken bu özelliği korumuştur. Okumaları öyle düpedüz başarılı değildir, bunu herkes söyler. Gerçi güzel bir derinliği olan sesine kulak vermek hoştur, heyecanlı yüzüne de bakmak insana keyif verir, ama ciddi sahnelerde kolaylıkla coşkuya, gösterişliliğe kapılır, hatta gürler, bu da her zaman hoşa giden bir şey değildir. Buna karşılık komik olanı her zaman öyle bir etki, öyle bir tabiilik, öyle hoş bir gözlem ve kusursuz anlatımla ortaya koyar ki bütün dünya bayılır. Hele hele eğlenceli anekdotları aktarırken ya da akıl almaz saçmalıkların tasvirine dalıp kendini kaybederken biz hepimiz gülmekten kırılırız. İlginçtir. Eserlerinde genel olarak, insanı olsa olsa bazen gülümseten büyük bir ağırbaşlılık ve karakterlerin inceliği egemendir, ama güldürmeye vesile olan bir şey yoktur, en azından bildiğim kadarıyla. Ama kendisinin en hoşlandığı şey, sergilediklerinin karşısında herkesin gülmekten kırılmasıdır ve ben, Wieland Amca'nın başını peçeyle örtüp ondan kaçacak yer sorduğunu bilirim, çünkü dayanacak hali kalmamıştı, zaten masadaki öteki kişiler de gülmekten katılmıştı. O kendisi böyle hallerde belli bir dereceye kadar ciddiyetini korurdu; ama şimşek bakışlarla ve belli bir keyifli merakla, bu kahkahalara ve genel çözülmüşlüğe öyle özel bir bakışı vardı ki. Çok dü-

şünmüşümdür, böyle çok görmüş geçirmiş muazzam bir adamın insanları gülmekten kırıp geçirmekten hoşlanmasının anlamı nedir?"

"Herhalde şu," dedi Charlotte, "büyüklüğü içinde genç kalmış ve hayatının ağır ciddiyeti içinde gülmeye bağlılığını korumuş, bu beni şaşırtmaz ve değerli bulurum. Gençliğimizde bir arada çok ve kahkahalarla gülmüşüzdür, ikimiz ve üçümüz, hatta o acıya meylettiği, melankoliye düşer gibi olduğu anlarda, birden kendini toplar, değişiverir, bizi, aynı annenizin çay konukları gibi şakalarıyla güldürürdü."

"Ah, devam edin, hanımefendi!" diye yalvardı genç kız. "Bu iki kişi, üç kişi geçirdiğiniz ebedi gençlik günlerinden söz etmeye devam edin! Ben cahil şey neler hissediyorum şu anda? Kime gittiğimi, kime içimi açmak için sabırsızlandığımı biliyordum. Ama şu anda, bu kanepede yanında oturduğumun kim olduğu sanki aklımdan kaçtı ve ancak sözleriniz tekrar aklımı başıma getirdi, korktum neredeyse. Ah, yalvarıyorum size, o günlerden anlatın yine!"

"Daha iyisi," dedi Charlotte, "daha iyisi ben sizi dinleyeyim, yavrum. Bana öyle hoşça vakit geçirtiyorsunuz ki, sizi bu kadar uzun süre beklettiğim için durmadan kendime kızıyorum ve size sabrınız için bir kere daha teşekkür etmeliyim."

"Ah, sabrıma gelince... siz yüce hanımefendiyi görmek ve size bazı konularda içimi dökmek için öyle yanıp tutuşuyordum ki, bu sabırsızlığımın hatırına sabır gösterdim diye övülemem. Ahlaki olan şey, çoğu zaman tutkunun yalnızca ürünü ya da aracıdır ve sanata mesela, sabırsızlıktaki sabrın yüksekokulu denebilir."

"Ah ne hoş, yavrum! Sevimli bir nükteli söz. Görüyorum öteki yeteneklerinize bir de pek az olmayan felsefi kabiliyet ekleniyor."

"Ben Weimarlıyım," diye tekrarladı Adele. "İnsan kolaylıkla ediniyor bunu. Bir insan Paris'te on yıl yaşadıktan sonra Fransızca konuşuyorsa bunda hayran olunacak bir

şey yoktur, değil mi? Üstelik biz sanatseverler edebiyata olduğu gibi felsefe ve eleştiriye de düşkünüz. Birbirimize yalnızca şiirlerimizi sunmayız, okuduklarımıza ayırdığımız inceleme ve çözümleme yazılarımızı da sunarız; bunlar eski deyişle espri alanının, şimdi *'Geist'* ve *'Bildung'* diyorlar, en yeni şeylerini işler. Yaşlı Saray Danışmanı bu toplantılardan en iyisi hiç haberdar olmaz."

"Hiç mi? Niçin?"

"Engel olan birçok neden var. Birincisi, edebiyatçı kadınlara karşı alaycı bir tutumu var; bizim için çok değerli olan bu çabalarımızla eğleneceğinden korktuk. Görüyorsunuz, bu büyük adamın bizim cinsimize düşman olduğu tabii söylenemez, yoksa savunması güç bir iddia olur. Ama yine de kadına karşı tutumuna olumsuz bir hal karışmaktadır, neredeyse diyebilirim ki kaba bir hal, bizlere en yücenin, şiirin ve düşüncenin kapılarını kapamak isteyen ve bizim en ince yanımızı komik bir ışık içinde görmek isteyen bir erkek tekelciliği. Yeri olsun olmasın, söyleyeceğim, bir keresinde bir bahçe çimeninde birkaç bayanın çiçek topladığını görünce demiş ki kendisine duygusal keçiler gibi geliyorlar. Bunu yakışık alır buluyor musunuz?"

"Tam değil," cevabını verdi Charlotte gülerek. "Gülmekten kendimi alamıyorum," diye açıkladı, "çünkü kötü niyetle, isabetli bir yanı var. Ama tabii kötü niyetli olmamak gerek."

"İsabetli," dedi Adele, "mesele bu işte. Böyle bir sözün düpedüz öldürücülüğü var. Bir gezinti sırasında eğilip ilkbaharın birkaç çocuğunu bağrıma basmaya kalkmıyorum artık, kendi kendime hemen duygusal bir keçiymişim gibi geliyor, hatta defterime, benim olsun olmasın bir şiir yazsam, kendime böyle görünüyorum."

"Bundan o kadar etkilenmemeniz gerekirdi. Ama Goethe, sizin ve arkadaşlarınızın estetik çabalarından niçin hiçbir şey bilmeyecekmiş?"

"Çok aziz hanımefendi, ilk emirden dolayı."

"Nasıl yani?"

"Hani şu," dedi Adele, "benden başka Tanrın olmasın. İşte yine despotluk maddesine döndük, sayın hanımefendi, yani kesinlikle zoraki yüklenilmemiş, toplum tarafından verilmemiş, tersine tabii ve belli bir egemen büyüklükten hiç ayrılmayan bir despotluk, insanın boyun eğmemek ve ürküp kaçmakla iyi edeceği bir despotluk. O, büyük ve yaşlı biri ve kendinden sonra gelenin değerinin olmasına pek az yatkın. Ama hayat devam ediyor, en büyük için bile duraklamıyor, bizler, yeni hayatın çocuklarıyız, biz Muselineler, Julemuseler, yeni bir türüz, yani duygusal keçiler değiliz, tam tersine, kendi çağına, zevkine cesareti olan, bağımsız, ileri kafalarız ve yeni tanrılar tanıyoruz. Dindar Cornelius ve Overbeck gibi ressamları tanıyor ve seviyoruz, ki bunların resimlerine, kendisinden dinlediğime göre, silah çekmek gelirmiş içinden ve şahane David Casper Friedrich'i, onun hakkında da der ki resimlerini tersten de seyretmek mümkün. 'Bu, ortaya çıkmamalı!' diye kükremiştir, tam bir despot kükreyişi, inkâr edilemez, ama bunu bizim sanatseverlerde saygıyla karşılarız, o arada da şiir defterimize Uhland'dan mısralar yazıyoruz ve aramızda hayranlıkla Hoffmann'ın müthiş orijinal hikâyelerini okuyoruz."

"Ben bu yazarları tanımıyorum," dedi Charlotte gayet soğuk. "Herhalde, bütün orijinalliklerine rağmen *Werther*'in yazarına ulaştıklarını söylemek istemiyorsunuz."

"Ona ulaşamıyorlar," diye cevap verdi Adele, "ama yine de –çelişkiden dolayı özür dilerim!– onu aşıyorlar, yani zaman bakımından daha ileride oldukları için, yeni bir basamağı temsil ettikleri için, bize daha yakın, daha bildik, daha akraba oldukları için, bize, hükmederek ve yasaklayarak yeni çağa ulaşan kaya gibi sert bir büyüklükten daha yeni, daha özel şeyleri söyleyebilecekleri için. Lütfen bizi saygısız bulmayın! Saygısız olan, eskiyi terk edip yeniyi getiren zamanın kendisi. Kuşkusuz, büyüğün ardından küçüğü getiriyor. Ama bu, ona ve çocuklarına uygun olandır, bizi ilgilendiren canlı ve bugününkü dür ve

saygının eksik olduğu bir doğrudan doğruya tarzda, ait olduğu kalplere ve sinirlere hitap ediyor ve bir arada ortaya çıkaranlara ait."

Charlotte çekimserce sustu.

"Aileniz, küçükhanım," dedi sözü keserek ve biraz suni bir kibarlıkla, "duyduğuma göre Danzigli?"

"Çok doğru, hanımefendi. Anne tarafı tamamıyla, baba tarafı tam değil. Rahmetli babamın büyükbabası tüccar olarak Danzig Cumhuriyeti'ne yerleşmiş, ama Schopenhauerler Hollanda asıllıdır ve eğer babamın eğilimlerine göre gitse İngiliz asıllı olmayı isterlerdi, çünkü kendisi her türlü İngiliz dostu ve hayranıydı, sapına kadar centilmendi ve Oliva'daki köy evi tam İngiliz zevkine göre yapılmış ve döşenmişti."

"Bizim ailenin, yani Buffların," diye araya girdi Charlotte, "İngiliz kökenli olduğu söylenir. Bu konuda belgeler bulabilmiş değilim, her ne kadar ben önemli nedenler yüzünden ailemizin geçmişiyle çok uğraşmış, büyük bir çabayla soy incelemeleri yapmış ve bazı ilgili vesikalar toplamışsam da – her şeyden önce, sevgili Hans Christian'ımın ölümünden başlayarak, yani bu tür araştırmalara daha çok vakit bulunca."

Adele'nin yüzü bir an bomboş kaldı, çünkü bu araştırmanın "önemli nedenleri"ni hemen anlamamıştı. Sonra heyecan içinde kavradı ve haykırdı:

"Ah, ne kadar büyük hizmet, ne kadar teşekküre değer, bu çabalarınız! Sizin gibi seçkin, sizin gibi insan kalbinin tarihi bakımından değerli bir kadının kökeni ve aslı hakkında bilgi edinmek isteyen gelecek kuşaklara bununla ne iyilik yapıyorsunuz!"

"İşte bu," dedi Charlotte vakarla, "benim de tahminim, daha çok, benim deneyimim, çünkü görüyorum ki bilim daha bugünden benim kökenimin araştırılmasına zorlanmış hissediyor kendisini ve ben ona gücüm yettiği ölçüde yardımcı olmayı görev sayıyorum. Gerçekten de ailemizin kollarını ta Otuz Yıl Savaşları'na kadar izlemeyi başardım. Mesela Simon Heinrich Buff adlı bir postacı

1580'den 1650 yılına kadar Wetterau'daki Butzbach'ta yaşamış. Oğlu fırıncıymış. Ama daha onun oğullarından biri, Heinrich, papaz yardımcısı ve zamanla da Münzenberg'de başpapaz olmuş ve o zamandan beri Bufflar öncelikle din adamı ve din meclisi üyesi olarak köy papaz evlerinde oturmuşlar, Crainfeld'de, Steinbach'ta, Windhausen'da, Reichelseim'da, Gladerbach'ta ve Wiederwöllstadt'ta."

"Bu önemli, bu değerli, bu son derece ilginç," dedi bir solukta.

"Umdum ki," dedi Charlotte, "bu sizi, edebi hayatın daha küçük havadislerine zaafınıza rağmen ilgilendirecektir. Yeri gelmişken söyleyeyim, beni ilgilendiren ve düzeltilmeden yaşamaya devam etme tehdidinde olan bir hayatı teşhis etmeyi başardım: Yaş günüm olarak hep 11 Ocak kutlanırdı, Goethe de bunu bellemişti, belki hâlâ öyle bilir. Aslında 13'ünde doğmuş, ertesi gün vaftiz edilmişim, Wetzlar kilise kütüğünün güvenilirliği kuşku kaldırmaz."

"Her şeyi yapmak gerek," dedi Adele, "ve ben, kendi payıma, bu konudaki hakikati yaymak için elimden geleni yapmaya kararlıyım. Her şeyden önce Danışman'ın kendisi aydınlatılmalı, ziyaretiniz bu iş için mükemmel bir fırsat sunacak zaten. Ama genç kız elinizin o sevgili eserleri, onun gözleri önünde ürettiğiniz nakışlar, yarım kalmış aşk mabedi ve ötekiler, Tanrı aşkına, bu kutsal anılar ne oldu? Maalesef uzaklaştık o konudan..."

"Duruyorlar," dedi Charlotte, "bu, aslında önemsiz nesnelerin korunup iyi bir denetim altında tutulması için çaba sarf ettim. Rahmetli babamızın daha hayatının son zamanlarında daireyi yöneten ve bizim Deutschorden'da onun halefliğini üstlenen kardeşim Georg'u bununla görevlendirdim. Bu hatıraları ona emanet ettim: mabedi, sarmaşık çelengi içinde şu ya da bu özdeyişi, birkaç örme kese, resim defteri vesaire. Gelecekte bunlara bir müze değerinin biçileceğini hesaba katmak gerek tabii, aynı bütünüyle eve olacağı gibi, aşağıdaki, bizim onunla birlikte öyle çok oturduğumuz oturma odası ve yukarıdaki,

caddeye bakan ve bizim iyi oda dediğimiz, duvar kâğıtları Tanrı figürleriyle süslü ve kadranı manzaralı, tiktaklarına ve gonglarına onun da çoğu zaman bizimle birlikte kulak kabarttığı eski duvar saatinin bulunduğu o köşe başı odası. Oturma odasındansa bu iyi oda, kanımca oturma odası olarak müze daha uygundur ve bana göre orada bütün hatıra eşyalar vitrinde ve çerçeve içinde bir araya getirilebilir."

"Gelecek kuşaklar," diye kehanette bulundu Adele, "bütün gelecek kuşaklar, yalnız bizim vatandaşlarımız değil, ziyarete gelen dış ülke insanları da size bu hizmetiniz için teşekkür edecek."

"Umarım," dedi Charlotte.

Sohbet takılıp kaldı. Konuğun uygarlığı diretiyor gibiydi. Adele, şemsiyesinin ucunu ileri-geri oynattığı zemine bakıyordu. Charlotte, durumdan beklenebileceği gibi, kızın kalkmasını öyle canla başla istemese de bekliyordu. Hatta denebilir ki sevindi bile, genç kız eskisi gibi hızlı konuşmaya yine başlayınca:

"Değerli hanımefendi, yoksa artık size saygıdeğer dostum diyemez miyim? Ruhum kendimi suçlamalarla dolu, bunların en sıkıcısı, zamanınızı armağan olarak hiç çekinmeden almaksa, bir ikincisi, belki aynı derecede ağır olanı, bu armağandan kötü yararlanmam... Büyük bir fırsatı harcamakla cezayı hak ediyorum ve bir halk masalının motifi aklıma geliyor, biz gençler şimdi halk masalları şiirine çok meraklıyız, biri bir zamanlar sihir gücüyle üç dilek dileyebilecekmiş ve üçünde de en iyiyi, en önemliyi düşünmeksizin çok ayrıntı ve olmasa da olur şeyler dilemiş. İşte ben de sizin önünüzde gözle görülür bir kayıtsızlık içinde şundan bundan gevezelik ediyorum ve benim için çok önemli olan ve beni -bırakın nihayet itiraf edeyim- size getiren asıl şeyi ihmal ediyorum: Çünkü bu amaçla sizin öğüdünüze, yardımınıza ihtiyacım var ve onları umuyorum. Sizi, bizim sanatseverlerden haberlerle eğlendirmeye kalktığım için şaşırmış, kızmış olmalısınız. Ama yine de bu konuyu hiç açmazdım, eğer size isim an-

madan ve güvenerek dilek getirdiğim, onunla ilgili endişe ve korku olmasaydı."

"Nasıl bir endişe bu, yavrum ve kime ve neye ilişkin?"

"Sevgili bir insancıkla ilgili, hanımefendi, sevdiğim bir kız arkadaşım, biriciğim, ciğerparem, dünyanın en canayakın, en soylu, mutluluğa en değer yaratığı; işte onun yanlış, hiç mi hiç gerekli olmayan ama yine de galiba çaresiz bir kadere sürüklenmesi beni çileden çıkaracağa benzer, tek kelimeyle: Tillemuse."

"Tillemuse?"

"Ah, affedersiniz, bu, arkadaşımın Birlik adı, vaktiyle benden çıkmıştı, yani Ottilie'ciğimin adı, Ottilie von Pogwisch."

"Ay! Matmazel von Pogwisch'i nasıl bir kaderin korkuttuğunu söylüyorsunuz?"

"Nişan arifesinde kendisi."

"Yani, siz de... Peki kiminle öyleyse?"

"Meclis üyesi Bay von Goethe ile."

"Demeyin! August'la mı?"

"Üstatla matmazelin oğluyla, evet. Hanımefendinin vefatı, onun zamanında Ottilie'nin ailesinin, genel olarak toplumun itirazı yüzünden engellenecek bir birleşmeyi mümkün kılıyor."

"Bu birleşmenin korkulacak yanı nerede sizce?"

"İzin verin, anlatayım," diye rica etti Adele. "Anlatarak hafifleteyim bunalan kalbimi ve sizden yardım isteyeyim, sevgili, tehlikeye düşmüş bir taze için, o ki sizden böyle bir yardım istediğim için bana kızar, oysa buna hem muhtaç hem değer!"

Matmazel Schopenhauer, bazen geniş, iyi laf eden ağzının köşesinde biraz tükürük birikerek ve sık sık tavana bakarak şaşılığını gizleyip açıklamalarına şöyle başladı:

BEŞİNCİ BÖLÜM

Adele'nin Anlattıkları

"Ottilie'ciğim, baba tarafından Holstein-Prusya asıllı bir subay ailesinden gelir. Annesinin (Henckel von Donnersmarck soyundan) Bay von Pogwisch'le evliliği, aklın ne yazık pek az payı olan bir gönül birliğiydi. En azından, Ottilie'nin büyükannesi, Kontes Henckel'in görüşü buydu; kendisi ancak geçen asrın yetiştirdiği soydan bir asil kadındı: dobra dobra, soğuk, cesur, her türlü naza yabancı tarzda alaycı, haşin esprili. Kızının duyguya öyle hoş ve aklı havalarda kapılıp gidişine hep karşıydı. Bay von Pogwisch yoksuldu, Henckellerin bu kolu da öyle, herhalde kontesin Jena Savaşı'ndan iki yıl önce Weimar Saray işlerine girmesi ve bizim yeni evlenen Doğu prensesinin veliaht prensesin başmürebbiyesi olması bu yüzdendi. Kızı için de benzer bir iş arıyordu ve bunu ona, aynı zamanda mutluluğu durmadan büyüyen maddi sıkıntılarla sönme tehlikesinde olan bir evliliği var gücüyle yıkmaya uğraşarak mümkün hale getirebilirdi de. Prusya subayının o zamanki dar geliri statüye uygun bir hayatı imkânsız kılıyordu; ve bunu zoraki ayakta tutma çabası ise gittikçe daha güç mali suçlara sebep oluyordu – kısacası, eşlerin yıpranması, annenin arzularını zafere ulaştırdı: Şimdilik mahkeme kararıyla olmasa bile ayrılığa, anlaşarak birbirlerinden uzaklaşmaya karar verildi.

İki sevimli kız çocuğu, Ottilie ile küçük kardeşi Ulrike'yi dert yoldaşı karısının yanında bırakan kocanın, yani babanın kalbi ne durumda, kimse bakmadı. Sevdiği, baba mesleği ve kendisi için mümkün iş askerlikten atılma korkusu, ona bu üzücü kararı aldırmış olmalı. Kadının yüreği kan ağlıyordu ve herhalde şunu söylemekle abartmış olmayız: Zorunluluk ve bununla yandaş olan bir annenin ısrarı karşısındaki o teslimiyetten sonra artık bir an bile mutlu olamadı. Kızlara gelince; yakışıklı centilmen bir erkek olan babanın hayali, ruhlarına hiç silinmemek üzere nakşoldu, özellikle daha duygulu ve romantik olan büyüğünün: Ottilie'nin bütün his hayatı ve çağın olaylarına ve zihniyet sorunlarına karşı ruhsal tutumu, göreceğiniz gibi, o kaybolan insanın anısıyla belirlendi kaldı.

Bayan von Pogwisch, ayrıldıktan sonra kızıyla bir arada, Dessau'da bir köşede sessiz sedasız birkaç yıl yaşadı ve hezimet günlerini orada geçirdi, Büyük Friedrich'in ordusunun felaketini, vatanın yok oluşunu, Güney ve Batı Almanya devletlerinin müthiş Korsikalının iktidar sistemine girişini. 1809 yılında, yaşlı kontes bir saray görevi sağlama vaadini gerçekleştirebildiği için, Düşes Luise'nin nedimesi olarak bizim Weimar'a taşındı.

Ottilie o zaman on üç yaşındaydı, yaradılışından çok sevimli ve saf. Gelişimi bazı huzursuzluklar ve tutarsızlıklar içinde oldu, çünkü prens hizmeti ev düzeniyle zor bağdaşır işte ve annenin saraya bağımlılığı yüzünden kızlar pek bir kendi hallerine kalmıştı. Ottilie başlangıçta sarayın üst katında otururdu, sonra büyükannesinin yanında (ki biraz daha büyük olan ben de az sonra bunlara katıldım) geçirirdi. Çünkü ekseriya yemeklerini, kızlarıyla benim çok samimi olduğum Başnedime von Egloffstein'ın yanında yerdi, işte orada bir gönül bağımız olmuştu ki bu bağın yaşı bizce yıllarla ölçülemez; çünkü söz konusu, hayatın önemli ilerleme yıllarıydı ve o süre içinde bizler kanatlanmamış yavru kuş olmaktan çıkıp deneyimli insan evladı olduk. Ama belli bir ilişkide –sevimlilik bana takdir etmeyi kolaylaştırıyor– Ottilie, karakterinin kararlı özelli-

ği, düşüncelerinin vaktinden evvel billurlaşmış oluşu sayesinde, bu grubun lideri, akıl anasıydı.

Bu, özellikle politik meseleler için geçerlidir, o meseleler ki bugün, dünyamız en güç sınavlardan ve içinde şu dâhi dev, kaderin, kendisini devirmeye kalktığı sarsıntılardan sonra pasif bir huzura döndüğü ve kutsal düzen güçlerinin himayesi altında olduğundan, hem genel hem özel bilinçte daha bir geriye çekilmiştir ve salt insancıl olana daha çok alan bırakmıştır, oysa o zamanlar neredeyse sırf kaba güçle ruh sahnesine hâkimdi. Ottilie tutkuyla kendini vermişti bunlara, hem de öylesine ki bütün çevresinden soyutlanmıştı iyice, kendi gizli muhalif tutumundan hiçbir şeyi açığa vurmasına izin olmaksızın – yalnız ben sırdaşı istisna. Çünkü bu sırdaş da onu kendi duyguları ve düşünceleriyle doyurmayı biliyor, onunla birlikte sır denen şeyin hoş heyecanını tatmak için, inancının ve ümitlerinin dünyasına çekiyordu.

Hangi sırrın mı? Dükü, muzaffer şeytanın affına mazhar olup onun sadık vassalı olarak ülkeyi yönettiği Federal Ren Devleti'nin orta yerinde; herkesin uzun süre sarsılmayacak bir inançla fatihin dehasına bağlandığı ve onun dünya nizamcısı, kıta düzenleyicisi olma konusundaki ilahî görevine coşku içinde olmasa da saygıyla güvendiği yerde, benim Ottilie'ciğim sapına kadar Prusyalıydı. Prusya Ordusu'nun yüz kızartıcı yenilgisine aldırmaksızın Kuzey ırkının, kendi deyişiyle içinde yaşamaya mahkûm olduğu ve zorunlu olarak gizli tuttuğu, yalnızca bana açtığı bir küçümseme duyduğu Saksonya Türingen ırkına üstünlüğüne iyice inanmıştı. Bu sevgili çocuğun kahraman yaradılıştaki ruhu, *tek bir* ülkünün egemenliğindeydi: Prusya subayı. Bu kutsal imajın kayıp babanın hayal meyal çizgileriyle hatırlanışından az çok izler taşıdığını söylemek gereksiz olur. Ama yine de, bu noktada onun yaradılışındaki genel sempatik duyarlılık ve duygululuk etkiliydi, bunlar onu, biz öbür insanların aldırmadığı uzak olaylar için kulağı delik yapmıştı, onu bunlarla ilgili bir ilişkiye sokar ve bana peygamberceymiş gibi gelen ve gerçekten de hemen

böyle olduğunu kanıtlayan bir tarzda bunlara katılmasını sağlardı.

Hangi olayları kastettiğimi tahmin etmekte güçlük çekmiyorsunuz. Onun asıl memleketinde çöküşü izleyen ahlaki dirilme ve yeniden ayağa kalkmaydı bu; gerçi cazip ve inceltici, ama sinir tüketici ve çöküşe katkısı olmuş, ona sebep olmuş olabilecek bütün eğilimleri kararlı bir şekilde hor görme, cezalandırma ve kökünü kazıma; halkın dünya görüşü ve geleneklerin bütün yaldız ve tantanasından kahramanca arındırılması ve bir zaman yabancı egemenliğinin yıkılışını, özgürlüğün doğuşunu getirecek olan zafer günü için güçlendirilmesi. Zaten mukadder olanın ciddi bir biçimde kabullenilmesiydi bu, yani yoksulluğun! Ve zaruretten fazilet çıkarıldığında bu aynı zamanda iki ayrı keşişçe erdem ve beklenti için de geçerliydi: iffet ve itaat; feragat ve ödün vermeye hazır oluş, disiplinli bir topluluk, vatana adanmış bir hayat.

Bu sessiz sedasız gerçekleşen düşmana ve zalime aynı, birlikte yürüyen gizli askerî yeniden yapılanma gibi kapalı kalan ahlak sürecinden ise, bizim pek tasası olmayan ve çoğundan egemen efendinin koyduğu emir ve yüklere öfleyip pöfleyen ama inançlı, başarısı bol kültüre yaslanmış küçük dünyamızın pek haberi olmuyordu. Bizim çevrede, bizim toplulukta suskun, coşkulu-duygulu bir kalple buna bağlanan yalnızca Ottilie vardı. Bir de uzak yakın şu ya da bu bilgin ve eğitimci de vardı, genç kuşağa ait olup kendinin bu devrim hareketinin yandaşı olduğunu itiraf eden ve benim sevgili arkadaşımın haliyle hemen düşünce ve duygu alışverişine girdiği.

Mesela Jena'da Tarih Profesörü Heinrich Luden vardı, en soylu milliyetçi zihniyetle mükemmel bir adam. O rezalet ve yıkım ününde bütün malı mülkü ve bilimsel gerçekleri yok edilmişti, öyle ki genç karısını tamamıyla perişan, soğuk ve korkunç pis bir eve geri getirmek zorunda kalmıştı. Ama bu yüzden boyun eğmedi –açık açık söylediği şuydu: Yeter ki savaş kazanılsın, o her ziyana seve seve katlanır, kaçan düşmanın arkasından çıplak bir di-

lenci olarak bayram ederdi–, tam tersine, öğrencilerine de en ateşli şekliyle aktarmayı bildiği vatan meselesine inancında sarsılmadan sımsıkı kaldı. Keza burada, Weimar'da lise öğretmeni Passow vardı, yayvan ve güçlü bir konuşma tarzı olan bir Mecklenburglu, çok bilgili ve bu arada yüksek düşünce coşkusuna kapılmış, vatan ve özgürlük hayranı. Yunanca öğretirdi (o zamanlar komşusu olan kardeşim Arthur'a da özel ders vermişti), estetik ve bir de dil felsefesi; ama dersinde yeni ve özgün olan şey, bilimle hayat arasında, antikite hayranlığından Alman ve milli olan ve özgürlükçü halkçı zihniyete bir köprü kurmasıydı, başka deyişle: Helen varlığının bizim şimdiki siyasetimize uygulanışıyla canlı bir yorum!

Bu tür adamlarla işte Ottilie'nin gizli, diyebilirim ki duygu birliğine dayalı bir dostluğu vardı. Ama aynı zamanda da bizim Fransız dostu, imparatora saygılı sosyetemizin zarif bir üyesinin hayatını sürüyordu ve ben, onun arkadaşı ve sırdaşı olarak katıldığım bu ikili varoluşun belli bir keyifle tadını çıkardığı, bundan romantik bir haz almayı bildiği izleniminden kendimi asla kurtaramamışımdır. Bu, çelişkinin çekiciliğiydi ve kanımca, ciğerparemi dört yıldır içinde düğümlenmiş gördüğüm ve ilmeklerinden onu kurtarmak için her şeyimi verebileceğim o duygu serüveninde önemli bir rolü vardı.

Rus Seferi'nin başıydı ki August von Goethe, Ottilie'nin aşkına talip olmaya başladı. Yıl sonundan önce Heidelberg'den dönmüş ve neredeyse hemen saray ve devlet hizmetine girmişti: Saray subayıydı, Dük Danışma Meclisi'nde gerçek bir yargıç adayıydı. Ama bu makamların görevlerinin 'gerçekliği' haşmetmeabın isteğine uyularak saygıyla daraltılmıştı, August'un maiyetiyle onun büyük pederinin yanında uyum içinde olmak zorundaydılar, işte bu pederi her türlü günlük dertten ve mali ufak tefekten hafifletmek, onu sosyal formalitelerde ve hatta Jena'ya teftişlerde temsil etmekle görevliydi ve kendisine koleksiyonlarında bekçi sekreter olarak yardımcı oluyordu, hele Dr. Riemer o sıralarda hanımefendinin arkadaşı

Matmazel Ulrich'le evlenmek üzere evden ayrıldığından dolayı.

Genç August bu sorumlulukları tamı tamına yükleniyordu, hatta aile babasına yakışır türde oldukları sürece de tutumlu bir titizlikle; ve bu titizlik karakterinin kuruluğuna, şu an kuruluk diyorum, ama şöyle tamamlamak isterim: Tekdüze ve kasıtlı kuruluğuna uygun düşüyordu. Açıkçası, bu karakterin sırrına ulaşma konusunda bir acele hissetmiyorum, acıma ve nefretten yeterince tuhaf bir karışım oluşturan belli bir ürkeklikten erteleyip duruyorum bunu, o genç adamın bu duyguları uyandırdığı insanların ilki değildim ve değilim de: Mesela Riemer -bana kendisi itiraf etmiştir- daha o zaman bile ondan gerçek bir ürküntü duyarmış ve kendi evini barkını kurma kararı işte bu eski öğrencisinin baba ocağına geri dönüşüyle çok hızlanmış.

Ottilie saraya girip çıkmaya o zaman başlamıştı ve herhalde August onunla ilk olarak orada tanıştı. Ama belki de Frauenplan'daki evde Saray Danışmanı'nın birkaç yıl boyunca düzenlediği pazar konserlerinde ve bunların provaları sırasında olmuştur. Çünkü sevgili arkadaşımın çekiciliklerinden ve tabii başarılarından biri de, onun müzikal ruhunun bedensel anlatım aracı ve enstrümanı diyebileceğim hoş berrak sesi idi ve haftada bir gün Goethelerin evinde prova yapıp pazar öğleleri sofrada ve daha sonra konukların önünde söyleyen küçük koroya çağrılmasını buna borçluydu.

Bu imtiyaza o büyük şairle yüz yüze gelmek de dahildi, o şair ki, şöyle denebilir, daha başından beri kendisinden gözünü alamıyordu, onunla sohbet etmekten, şakalaşmaktan hoşlanıyor ve kendi deyişiyle bu 'insancık'a karşı sempatisini asla gizlemiyordu... Sanırım endamının büyüsünü gözünde canlandırmayı henüz denemedim -zaten nasıl deneyecektim ki, sözlerle anlatılmaz- ama bu genç kız cazibesinin özelliği yine de burada çok değerlidir, yön verici önemdedir. Masmavi, ifade dolu gözler, gür sarı saçlar, daha ziyade minyon iyice tanrıça gibi hoş ince

ve sevimli bir endam – kısacası önünde varlığını sürdürmenin, duygu ve şiir dünyasının en yüce şerefine ulaştırabileceği kişisel bir zevke hitap etme şansına oldum olası sahip bir tip. Daha çok konuşmayacağım. En çoğundan şunu hatırlatacağım: Bu tipin son derece hoş, modern bir çeşitlemesi, bilindiği gibi onu, sonu olmayan ama toplumsal nezaketin bütün bekçilerince kızgınlık yaratan ünlü bir nişanlılığa sebep olmuştu.

Ve eğer şimdi o zamanın kaçak damadının oğlu –çok yeni asalet unvanı almış birinin gayri meşru oğlu–, sevimli Ottilie'ye von Pogwisch-Henckel-Donnersmarckların kızına talip olmaya başlamışsa, aristokrat bağnazlığı için aynı bir zamanlar Frankfurt'taki bir benzer öfkenin oluştuğu inkâr edilemez; şu farkla ki durumun tamamıyla olağanüstülüğünden dolayı, sonra bu majeste yeni asilin ileri sürebileceği ve oğlu için de bilinçle ve ödeyerek geçerli kılmak istediği çok özel iddialardan dolayı yüksek sesle söylenemiyordu. Ben burada yalnızca kendi düşüncemi açıklıyorum, ama olayların acı verecek kadar net bir gözlemine dayanmaktadır ve aldatamaz herhalde... Ottilie ile ilk ilgilenenin, babanın kendisi olduğu ve ancak onun kıza gösterdiği sevecenliğin, oğulun dikkatini kıza çektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır; bu, hemencecik tutkuya dönüşen bir dikkatti ve bununla o, babasıyla beğenisinin aynı olduğunu ilan etmiş oluyordu, bunu bir sürü başka konuda da gösteriyor ya – en azından görünürde; çünkü aslında söz konusu olan, bir bağımlılık ve kabullenmeydi ve söz aramızda, kendisinin hiç zevki yoktur, hatta kadınlarla ilişkisinde en açık şekliyle kanıtlamıştır bunu. Ama tabii bunu daha sonraya bırakalım, ne zaman olsa henüz erken sayılır! Çok daha önce Ottilie'den söz edeyim.

Bu sevimli yaratığın Bay von Goethe ile karşılaştığı zaman yaşadığı durumu nitelemek için en uygun kelime 'bekleyiş' olacaktır. Kısmetleri çıkmıştı, daha çocuk denecek yaşta ve yarı yarıya oynarcasına karşı geldiği bazı iltifatlara erişmişti. Gerçekten sevmiş değildi henüz ve ilk aşkını bekliyordu; kalbi, her şeyi zorlayan Tanrı'yı karşıla-

mak için aynı şekilde süslenmişti ve bu çok özel olağanüstü asil talibin onda uyandırdığı duygular içinde, onun gücünü fark ettiğine inanıyordu. Büyük şaire karşı saygısı, doğal olarak, engindi; onun kendisine gösterdiği sempati ise son derece gururunu okşuyordu, şaşılacak ne var, oğulun, babanın herkesçe bilinen onayıyla adeta onun adına yaptığı teklif de kendisine karşı konulmaz göründü. Sanki oğulun gençliği sayesinde gençleşip talip olan, babanın kendisiydi. 'Genç Goethe' onu seviyordu, başlatıcıyı, kaderinin erkeğini onun şahsında görmekte neredeyse hiç tereddüt etmiyordu, onun sevgisine cevap vereceğine şüphesi yoktu.

Bana öyle geliyor ki, o, kendi eğilimini, kaderinin büründüğü bu kişiliğe kanının kaynamasını ihtimaldışı hissettiği ölçüde bundan emindi. Aşk denince bildiği şey, bunun başına buyruk, güvenilmez bir güç olduğuydu, her şeyden önce bağımsız, aklı birazcık aldatan ve mantığın yargılarına aldırış etmeden kendi hakkını savunan. Kendi seçeceği genci bambaşka tasavvur etmişti: yani daha çok kendisi gibi yaratılmış, August'tan daha güleç, daha hafif, daha şen, daha aydınlık. Onun, kafasındaki hayale böyle az uyuyor olması, sanki eğiliminin hakiki olduğunun romantik bir kanıtıydı. August öyle pek başarılı bir çocuk değildi, öyle çok şeyler vaat eden bir oğlan değildi. Kendisine uzun bir hayat verilmemişti ve düşünce yeteneklerine gelince; evin dostları arasında şu izlenim öndeydi ki bu yeteneklerden çok şey beklenemez. Sonra ilkgençliğinin yarı nanemollalığından kurtulup babayiğit bir delikanlı olmuştu, biraz ağır ve karanlık görünüşlü, biraz nursuz diyesim geliyor ve bunu derken de özellikle gözleri aklımda, güzel olan ya da eğer daha anlamlı, daha keskin olsa güzel olabilecek gözleri. Ondan, geçmiş zaman kipiyle söz ediyorum, amacım şahsını kendimden daha iyi uzaklaştırıp daha rahat yargılayabilmek. Ama onun hakkında söylediğim her şey yirmi yedi yaşındaki genç adama aittir, Ottilie ile tanıştığı ilk zamanlarki delikanlıya değil. Hoş, hareketli bir cemiyet adamı değildi. Kafası sanki işletmeye karşı

isteksizlik, inat, daha doğrusu ümitsizlik denebilecek bir melankoliyle engellenmişti ve çevresine belli bir ıssızlık yayıyordu. Bu neşe eksikliğinin oğul tutumundan, bu somurtkan feragatin her zaman ürkütücü yakınlıkta ve cesaret kırıcı nitelikteki babayla karşılaştırılma korkusundan kaynaklandığı kesindi.

Bir büyük adamın oğlu olmak büyük bir mutluluk, anlaşılabilir hoşluk ve aynı zamanda da ezici bir yük, kendi benliğinin sürekli bir aşağılanışı. Daha çocukken babası ona bir albüm armağan etmiş ve işaretlemişti, yıllar boyunca burada Weimar'da ve oğlunun eşliğinde seyahat ettiği yerleri: Halle'de ve Jena'da, Helmstädt'te, Pyrmont'ta ve Karlsbad'da, Almanya'nın ve hatta dış ülkelerin bütün ünlülerinin imzasıyla. Bunlar arasında bir teki bile yoktu ki bu genç insanın en gayri şahsi özelliği olan ama bütün hepsinin odak noktasını oluşturan özelliğe nüfuz etmemiş olsun, yani oğulluk özelliğine. Belki yüceltici olabilir –gerçi genç bir ruh için aynı zamanda iyiden iyiye ürkütücüdür– filozof Profesör Fichte'nin albüme şu satırları yazmış olması: 'Milletin sizden büyük beklentileri var, siz, çağımızın biriciğinin biricik evladı!' Peki bir Fransız memurun hatıra defterine düştüğü şu özlü sözün bu ruhta yaptığı etkiyi nasıl düşlemeli? 'Büyük bir adamın oğulları nadiren ölümsüz olur.' İstisna olmaya bir davet olarak mı almalıydı bu sözü? Bu da eziciydi. Ama bunu, Dante'nin cehennemin girişine yazdığı yazıtın anlamında anlamak daha uygundu.

O öldürücü karşılaştırmaya hiç meydan vermemek ise August için kaba bir kararlılıkla akıllılıktı. Özellikle her türlü edebiyat hırsını, güzel sanatlar dünyasıyla her türlü ilişkiyi neredeyse içi acıyarak, hatta kaba bir tarzda reddediyordu ve göründüğü kadarıyla yalnızca pratik bir orta halli adam, kuru bir işadamı ve vasat bir dünya adamı olmak istiyordu. Diyeceksiniz ki, çabalamaya izni olmadığı ve eğer içinde çekirdek halinde mevcutsa her tarafta o meşum karşılaştırmayı kışkırtmamak için inkâr etmek ve bastırmak zorunda olduğu yüce şeylerden bu kararlı, itici

bir feragatte kazançlı çıkan, saygıdeğer bir gurur kendini gösteriyor. Ama kendinden emin olmayışı, hoşnutsuzluğu ve keyifsizliği, güvensizliği, sinirliliği ile kazanma heveslisi değildi ve bunlar ona gururlu demeye pek izin vermiyordu. Herhalde şöyle demek gerek: Artık gururlu değildi, gururu kırılmaktan mustaripti. Şu anki hayat düzeyine, menşeinin ona sağladığı -şöyle dense belki daha doğru olur- karşısına çıkan bütün kolaylaştırmaların yardımıyla ulaşmıştır. Bütün bunlara eyvallah demiştir, aslında benimsemeksizin ve özbilincinde, erkekliğinde yıkıcı olmalarını engellemeksizin. Eğitimi iyice özgür, iyice gevşek ve hoşgörülü olmuştu. Temsil ettiği makamlar, o, bilgi ve becerilerini önce kanıtlamak zorunda kalmadan kendisine verilmişti; bunları kendi çabasına değil imtiyazlı oluşuna borçlu bulunduğunun bilincindeydi. Başkası olsa böyle arka çıkılmış olmaktan hoşnutluk duyardı; ona gelince, yaradılışı gereği bundan eziliyordu. Bu onurlu bir şeydi; ne var ki bu türlü avantajları kendinden hiç uzaklaştırmaya kalkmamıştır.

Ötekini de unutmayalım! August'un, yalnız babasının oğlu değil, annesinin, matmazelin oğlu olduğunu; onun dünyaya karşı tavrına ve benliğine bunun tuhaf bir bölünmüşlük getireceğini de unutmayalım: şu ya da bu tarzda belirlenmiş olmanın, asaletle doğumdaki melez düzensizliğin çelişkisi. Dükün daha on bir yaşındaki çocuğu, dostunun, yani babanın ricası üzerine, *propternatales*, asalet unvanıyla bağlı bir meşruluk ilanıyla affetmesi bunu değiştirmedi, keza anne babasının altı yıl sonra nikâhlanması da pek bir şey değiştirmedi. 'Bir aşk çocuğu'; bu, akıllarda dipdiri duruyordu -tabii onun kafasında da-, aynı 'Biriciğin oğlu' gibi. Bir keresinde bir çeşit skandal yaratmıştı, on üç yaşında yakışıklı bir çocukken düşesin yaş günü onuruna verilen bir maskeli baloda Aşk Tanrısı maskesi içinde asil kadına çiçek ve mısralar sunduğundan. Yüksek sesle protesto edilmişti: Bir aşk çocuğu, denmişti, şerefli insanlar arasında Aşk Tanrısı kılığında dolaşamaz. Bu kınama ulaşmış mıydı ona? Bilmiyorum. Ama benze-

ri karşı çıkışlarla hayatta daha sonraları çok defalar yüz yüze gelmiştir. Durumu, babanın otoritesi ve ünüyle, dükün ona karşı lütfuyla örtülmüştü; ama ilki anlamlı kaldı. Dostları vardı –ya da öyle denenler– liseden, işyerinden, saray hizmetinden. Bir dostu ise yoktu. Bir dostu olmayacak kadar güvensizdi, içine kapalıydı, yüksek ve kuşkulu anlamda özel konumuyla çok fazla dopdoluydu. Davranışı hep karışıktı: Annesinin ona yaklaştırdıkları biraz Çingeneceydi, bir sürü oyuncu tayfası, bir sürü kavgacı genç ve kendisi de inanılmaz derecede erken başladı içkiye. Bizim aziz Barones von Stein bana anlatmıştı, on bir yaşındaki çocuk, annesinin neşeli bir toplantısında tam on yedi bardak şampanya içmiş ve ziyaretine geldiğinde onu şaraptan uzak tutmak için göstermediği çaba kalmazmış. Sanki, diyordu –bir çocuk hakkında böyle şey söylemek ne kadar tuhafsa– derdini içkiyle unutmak dürtüsü vardı, belli bir vesileyle ortaya çıkan dert ama, çünkü, babasının yüzüne bakarken ağladığını görmek şokunu yaşamıştı o zaman. Üstadın, 1800 yılındaki ağır hastalığıydı söz konusu, kendisini mezarın eşiğine getiren asabi öksürük, çiçek döküğü. Güçlükle şifa bulurken, zafiyetten, çok ağlıyordu; ama en çok da oğlanı karşısında görür görmez ve bizimki de o zaman on yedi bardağı kafaya dikmekte bulmuştu çareyi. Zaten babası da buna karşı pek bir şey düşünemezdi, çünkü Tanrı lütfu saydığı şarapla arası, eskiden beri gayet iyiydi ve şu ara onu oğluna da çok görmüyordu. Oysa biz başkaları, August'un karakterindeki bazı berbatlıkları, mesela öfke, melankoli ve yabanıllık ve çiyliği, onun, Baküs zevklerine o erken ve ne yazık durmadan artan eğilimine bağlamadan edemiyoruz.

İşte bu genç adamın şahsında, yani ona pek hoş, pek eğlenceli bir tavırda yaklaşmayan birinde, sevgili Ottilie kendi kısmetini, kaderinin vücut bulmuş halini bulduğuna inanıyordu. Onun aşkına cevap vereceğine inanıyordu, bu ne kadar ihtimaldışı görünse de, ya da, dediğim gibi, belki de böylesine ihtimaldışı olduğu için. Ottilie'nin temiz kalbi, onun varlığındaki trajik-üzücü olana karşı şiirsel

anlayışlılığı bu inancında yardımcılarıydı. Onun içindeki şeytanın kurtarıcısı, onun iyilik meleği olarak düşlüyordu kendini. Weimar sosyetesi hanımı ve gizli bir milliyetçi olarak sürdürdüğü çifte hayattan almayı bildiği romantik keyiften söz etmiştim. August'a sevgisi ona bu keyfî yeni, yoğun bir biçimde tattırıyordu: Onun zihniyetiyle, gelini olduğu evinki arasındaki çelişki, tutkusunun paradoksunu doruğa çıkartmıştı ve işte bu yüzden de ona tutkunun ta kendisi gibi görünüyordu.

Söylemek zorunda değilim ki, bizim kültür kahramanımız, milletin şöhretini öyle muazzamca çoğaltan o Almanya'nın gururu, ne vatanın yenilgisi üzerine asil kalpleri saran sıkıntıya ne de kurtuluş saati çaldığında biz hepimizin ruhumuzu çatlatan coşkuya hiç katılmamıştır, her ikisine karşı da soğuk ve itici tavır almıştır ve bizleri adeta düşmanın karşısında ortada bırakmıştır. Başka türlü olmamıştır. Bunu unutmamak ve acısına katlanmak gerek, yani onun dehasına hayranlığı, büyük şahsiyetine beslenen sevgi ile eritmek gerek. Jena hezimeti ona da ağır tatsızlıklar getirirdi, tabii muzaffer Fransızlar tarafından değil, savaştan önce onun bahçeli evine girip ateş yakmak için kapıları, mobilyaları kıran, ordugâh kuran Prusyalılar tarafından. Ama sonradan gelen şeyden de nasibini aldı. Diyorlardı ki bu bela ona tamı tamına iki bin altına patlamış, sırf şarap bir kere on iki fıçı, ve teröristler onu yatak odasında bile rahatsız ediyorlarmış. Ne var ki talan edilmemişti onun evi, çünkü kapısının önüne hemen bir koruyucu almıştı, mareşaller orada karargâh kurmuşlardı, Ney, Augereau, Lannes gibi ve sonunda Mösyö Denon bile geldi, kendisini Venedik'ten iyi tanırdı, Kraliyet Müzeleri'nin genel müfettişi ve Napoléon'un sanat konularında danışmanı, yani yendikleri ülkelerde sanat eserlerini ganimet olarak almada danışmanı...

Bu adamı karargâh konuğu etmek, üstadın çok hoşuna gidiyordu, sonraları, sanki olup bitenleri, onu pek az etkilemiş gibi geçiştirmeye önem verse de. Kendisine çok koyan, Profesör Luden bir keresinde anlatmıştı

bana, vuku bulan dehşetten dört hafta sonra Knebellerde ona nasıl rastlamış, o büyük felaketten söz edilirken Bay von Knebel arka arkaya haykırmış: 'İğrenç! Berbat!' Ama Goethe sadece birkaç anlaşılmaz söz mırıldanmış ve Luden, ona, Ekselansları'nın bu hezimet ve felaket günlerini nasıl anlattıklarını sorduğunda şöyle cevap vermiş: 'Benim pek şikâyetim yok. Sağlam bir kayadan aşağı, deliren denize bakan ve kazazedelerin yardımına koşmasa da çatlayan dalgaların uzağında kalan bir adam gibi – bir bilmem hangi ihtiyara göre bu, hatta rahat bir duyguymuş.' Burada o ihtiyarın adını düşünmüş; ama Luden bildiği halde ona yardım etmemek için kendini tutmuş, oysa Knebel, az önceki haykırışlarına rağmen araya girmiş: 'Lucretius'a göre!' 'Tamam, Lucretius,' demiş Goethe ve şöyle bitirmiş sözlerini: 'İşte ben de sağsalim durdum ve bıraktım vahşi gürültü yanımdan geçip gitsin.' Luden emin olmamı istedi ki bu, gerçekten belli bir rahatlık içinde sarf edilmiş kelimeleri duyarken göğsüne buz gibi bir soğuk gelmiş. Ama bu ürperme ona bir sohbet sırasında sonra birkaç kez daha gelmiş çünkü vatanın hezimeti ve felaketi konusunda birkaç duygulu söz söylediğinde gerçi Knebel sık sık 'Bravo! Çok doğru!' diye haykırmış, ama Goethe ne bir kelime söylemiş ne de etkilenmiş, öyle ki sonunda binbaşı, az önce haykırışlarda bulunmuşken sohbeti edebiyat konusuna çekmiş, Luden ise hemen çekip gitmiş.

Böyle anlattı bana bu mükemmel adam. Ama üstadın bizim lise hocası Doktor Passow'un nasıl beynini yıkadığını kendi kulaklarımla duydum, çünkü annemin salonunda oldu ve ben yeniyetme bir kızdım o zamanlar. Çok güzel konuşan Passow, hareketli sözlerle anlatmaya başlamıştı, Helen Antik Çağı'nın ortaya çıkarılışı, Yunan ruhunun gelişimi sayesinde hiç olmazsa bireyin maneviyatında, Almanların genelde utanılacak bir şekilde kaybettiği şeyi: Özgürlük ve vatan sevgisini canlandırma düşüncesine bütün benliğiyle nasıl sarılmış. (Bu arada dikkat çekici bir şey: Böyle erkekler durmadan nasıl da kayıtsızca ve safça içlerini döküyorlar o dâhinin önünde! Çünkü

hiç düşünemiyorlar ve en uzaktan ihtimal veremiyorlar ki, kendilerine böylesine sağlıklı ve iyi görünen fikirlere herhangi bir kimsenin bazı itirazları olabilir. Bu büyük adamın bu konuda hiç de aynı telden çalmaya niyetli olmadığını ve onunla bunlardan söz edilemeyeceğini anlamaları uzun sürmedi.) 'Bana da kulak verin!' diyordu şimdi. 'Antikite'den ben de bir şeyler anladığıma inanırım, ama onlardan edinileceği düşünülen özgürlük anlayışı ve vatan sevgisi sağlam değildir ve her an yapmacık haline dönüşebilir.' Onun 'yapmacık' sözünü nasıl bir soğuk kin içinde söylediğini hiç unutmam; bu onun kullandığı her alanda en öfkeli küfürdür. 'Bizim medeni varlığımız,' diye devam etmişti, 'antikiteden çok farklıdır. Alman insanı, kendi içine kapanmak yerine, dünyaya kucak açmak zorundadır. Başka uluslardan düşmanca kendini soyutlama, bizim hedefimiz olmamalı, tam tersine bütün dünyayla dostça alışveriş, toplumsal erdemlerin geliştirilmesi olmalı hedef, hatta doğuştan getirdiğimiz duygulara, hatta haklara ters düşse bile!' Bu sonuncusunu, hükmedercesine yüksek sesle söylemişti, işaretparmağıyla önünde duran masaya tıklatarak ve şöyle devam etmişti: 'Yukarıdakilere karşı gelmek, muzaffer birine, sırf biz Yunan ve Latin'i hazmetmişiz, oysa bu şeylerden az ya da hiç anlamaz diye dik başlı davranmak, çocukluktur ve tatsızdır. Sahibini hem gülünç yapan hem de zararlı çıkaran bir öğretmen gururudur bu.' Burada ara verdi. Ve orada kalakalmış genç Passow'a dönüp daha sıcak ama daha sıkıntılı bir tonda bitirdi sözünü: 'Sizi üzmek kadar istemediğim bir şey yoktur Doktor Bey. Biliyorum, niyetiniz iyi ama niyeti iyi ve temiz olmak yetmiyor; insan, yaptığı işin sonuçlarını da önceden görebilmeli. Sizinki beni ürkütüyor, çünkü, günün birinde Almanlar arasında bu, iğrenç çılgınlıklara dönüşecek ve öyle ki siz, eğer haberi kulağınıza ulaşacak olsa mezarınızdan kalkarsınız.'

Gelin de şimdi, genel ezikliği, odanın içinden geçen meleği bir düşünün! Annem, sıradan bir sohbeti tekrar başlatmak için ne çekmişti! Ama o böyleydi işte, böyle davra-

nırdı ve konuşarak ya da susarak bizi en kutsal şeyimizde yaralardı. Bütün bunları, onun İmparator Napoléon'a olan hayranlığına bağlamak gerek. O Napoléon ki 1808'de Erfurt'ta açıkça ödüllendirmiş ve kendisine, şairimizin her zaman vurgulayarak en aziz nişanım dediği Şeref Nişanı'nı vermişti. İmparatorun şahsında, o, dünyaları düzenleyen başı, Jüpiter'i görmüştür bir kere ve Alman Federal Devlet yapısında, Güney, eski ve asıl Alman bölgesinin Ren Birliği'nde toplanmasında ise yeni, taze ve umut verici bir şeyler görmüştür, kendisinin çok şeyler borçlu olduğunu söylediği Fransız kültürüyle verimli bir ilişki içinde Alman fikir hayatının yükselmesi ve arındırılması konusunda mutlu beklentileri olmuştur. Düşünün bir kere, Napoléon onu ısrarla davet etmiş, hatta Paris'e yerleşmeye çağırmıştır ve Goethe taşınma işini uzun süre ciddi tartıp biçmiş ve günlük hayat özellikleri hakkında çok çeşitli bilgi edinmiştir. Erfurt'tan bu yana onunla imparator arasında senli benli bir ilişki vardı. Beriki ona adeta dengi gibi davranmış, üstatsa onun, düşünce dünyası, Almanlığı için korkulacak bir yanı olmadığı, Napoléon'un ruhunun kendisininkine düşman olmadığı konusunda güven kazanmıştı, elâlem ondan tir tir titremeye istediği kadar sebep bulsundu.

Siz buna bencil bir güven ve dostluk diyebilirsiniz, ama ilk önce şunu açıklığa kavuşturmalı ki böyle bir adamın bencilliği, kişisel bir şey değildir, daha yüce, daha genel bir şey olmak iddiasındadır, sonra ikincisi: Acaba inançları ve görüşlerinde yalnız mıydı? Kesinlikle hayır, korkunç haminin ülkemize yüklediği yükler her ne kadar çok acı verdiyse de, Devlet Bakanı Sayın von Voigt, bizim Meclis Başkanı mesela, hep o kanaatteydi ki çok yakında Napoléon kuşkusuz son düşmanını da yere serecek ve o zaman birleşik bir Avrupa, onun asası altında barışı tadacak. Bunu birden çok kereler, topluluk içinde kendi ağzından duydum ve gayet iyi bilirim, nasıl 1813 yılına doğru, her yandan *invito rege* bir İspanya'ya dönüştürülmek istenen Prusya'ya geçişleri hoş karşılamıyordu. 'Zavallı kral!' diyordu. 'Nasıl acınacak halde ve sonu nasıl ola-

cak onun açısından, bu işte istediği kadar suçsuz olsa da!' Biz diğer insanlar aklımızı başımıza alıp temkinli olmalıyız, eğer aynı şekilde mahvolmak istemiyorsak. Bizi daha bugünden yöneten bu akıllı ve vicdanlı devlet adamı. Ya Dük Hazretleri? İmparator yeni ordular kurmuşken ve prensimiz ona Elbe'ye doğru biraz refakat ederken, üstelik Moskova'ya; buraya o bizim bütün beklentimizin aksine (bizler yakın zamana kadar, Prusya kralının tekrar Napoléon'la barbarlara karşı yürüyeceğinden başka türlü düşünmüyorduk) ona karşı birleşen Prusyalılarla Rusları tepelemek için gidiyordu: İşte o seferden Karl August eve tam bir hayranlık içinde döndü, ona İlahî Biri, bir Muhammed gibi görünen, kendi deyişiyle bu gerçekten olağanüstü adama hayran olmuştu.

Ama Lützen'den sonra Leipzig geldi ve bu İlahîlik sona erdi: Kahramana hayranlığın yerine başka bir şey geçti, yani özgürlük ve vatan aşkı. Passow'un hayranlığı; ve söylemek zorundayım, insanların dış olaylardan ve inandıkları bir adamın şanssızlığından ne çabuk ve ne kolay ders aldıklarını ve düşüncelerini değiştirdiklerini anlamak tuhaf oluyor. Ama daha da tuhafı ve insanın aklının zor aldığı şey, büyük ve üstün bir insanın sonradan ortaya çıktığı gibi ondan daha iyi bilmiş olan çok daha küçüklere ve mütevazılara karşı hadiselerle haksız çıktığını görmek. Goethe o zaman hep şöyle demiştir: 'Ey siz saf adamlar, yalnızca zincirlerinizi şakırdatın; bu adam size göre değil!' Bak gör ki: Zincirleri düştü, dük Rus üniforması giydi, biz Napoléon'u Ren'in öte yakasına sürdük ve üstadın o acıyarak 'saf adamlar' dedikleri Luden ve Passow onun karşısında, haklı ve muzaffer çıkanlar olarak dimdik durdular. Çünkü şans işte, Luden'in Goethe üzerindeki zaferine başka bir şey denemez. Ve o, kendi de kabullenir bunu, utanır ve pişman olur ve Berlin için şenlik oyunu *Epimenides*'i yazar ve içinde şu söylere yer verir: 'Rahat geçirdiğim o saatlerden utanıyorum tabii –sizlerle acı çekmek kazançtı– çünkü sizler, hissettiğiniz acı sayesinde şimdi benden daha büyüksünüz.' Ve şunları yazdı:

'Evet, uçurumdan cesurca kurtulan şey –demirden bir kaderle– dünyanın yarısına hükmedebilir ama uçuruma dönmek zorundadır!' Evet, görüyor musunuz, işte imparatorunu, dünya nizamcısını, asil büyüğünü uçuruma yolluyor, en azından şenlik oyununda; çünkü başka zaman ve kendi kendine, sanırım, hâlâ 'siz saf adamlar' diyordur.

Gelelim onun oğlu, Ottilie'nin sevgilisi August'a; o da politik zihniyetçe babasının aynını yapıyordu; bu konuda onun kopyasından başka bir şey değildi. Tamamen Ren Birliği'nin adamıydı, Almanya'yı burada birlik içinde görüyordu, kültür için de söz konusuydu ki bu ona baba Goethe'den daha az yakışıyordu; çünkü kendisinin yaradılışında bir barbarlık çizgisi vardı, demek istediğim, aşırılık, hatta çiylik, hiç de asil görünmeyen olsa olsa karanlık bir hüzünle karışık. 1811 yılında imparator, elçisini, söylemek gerek, yakışıklı, insancıl bir centilmen olan Baron von Saint Aigon'u bize Weimar'a gönderdi, Goethe'nin büyük bir hayranıydı bu zat ve onunla dostça ilişkide oldu. August'a gelince; o da alelacele baronun sekreteri von Wolbock'u kendine dost edindi, bunu neden mi anıyorum? Birincisi, bu genç adamın arkadaşlarını nerede aradığını size göstermek istiyorum, ikincisi, bu von Wolbock, 1812'de, Napoléon Moskova'dan gelip Erfurt'tan geçerken imparatorun selamını getiren adamdı. Bu, August için de anlamlıydı, çünkü müstebitin şahsına her zaman tapardı, oysa bu ona yakışmıyordu, çünkü ne diye, bu hayranlığın hiçbir düşünsel temeli yoktu ki! Ama bugün hâlâ Napoléon portreleri ve hatıralarından oluşma bir koleksiyonu vardır, babası artık kendi pek taşımayacağından şeref madalyasını da armağan etti bu koleksiyona.

Çok nadir, denebilir, farklı yaradılışta iki kalbi aşkın bağı sarmıştır. August, Ottilie'ye, Napoléon'a taptığı gibi tapıyordu; evet bu karşılaştırmayı yapmadan edemiyorum, tuhaf kaçsa da; ve benim zavallı arkadaşım; –yadırgayarak ve ürkerek görüyordum ki– onun bu kaba sevgisine incelikle eğiliyordu, düşünceler ve zihniyetler üzerinde gülerek zafer kutlayan Aşk Tanrısı'nın aman dinlemez gü-

cünden emin. İnançlarını saklamak zorundayken, kendininkileri açıkça ortaya koyabilen August'tan çok daha güçtü işi. Ama aşkım dediği şeyi, büyük şairin oğluyla duygusal-çelişkili yaşantısını bizim küçük dünyamızda saklamasına gerek yoktu, bu dünyada duygu ve duygu kültürü, en değerli şerefti ve herkesin katıldığından emin olabilirdi. Ben şahsen, onun serüveninin tek tek aşamalarını ve bölümlerini sadakatle onunla birlikte geçiren endişeli yoldaşıydım. Ama, annesine de aynı cesaretle acıtabiliyordu, çünkü Bayan von Pogwich uzun zamandan beri benzer durumdaydı ve kızıyla itiraflarında kadın kadına dostça dertleşiyordu. Onun problemi yakışıklı Prens Edling'di, bir Güneyli, saray nazırı ve devlet bakanı, üstelik kızının vasisi ve cici babası, aile dostu ve yakında daha da fazlası. Çünkü evleneceklerini umuyordu kadın, ummaya hakkı da yok değildi ve onun son sözünü bekliyordu, ama bu söz gecikiyordu. Böylece *Amor,* ana-kıza karşılıklı dert dökmek için malzeme veriyordu; bol bol sunduğu günlük sevinç ve acılar, tatlar, umutlar ve hayal kırıklıkları.

August'la Ottilie birbirlerini sarayda, komedide, August'un babasının evinde bazı özel toplantılarda görüyorlardı. Ama cemiyetin dışında, ıssız yerlerde de buluşuyordu sevgililer, Ilm yakınlarındaki o iki eski bahçe ve evleri, Goethe'nin ve Ottilie'nin büyükannesinin mülkleri, bunun için en emin fırsatı sunuyordu. Bu buluşmalarda ben, ciğerimin köşesinin hep yanındaydım ve onun nasıl inleyen bir mutlulukla buradan döndüğüne ve nasıl yüzünü kızartan kucaklaşmalarla bana yardımlarım için teşekkür edişine şaşmadan edemezdim, çünkü bana kesin görünüyordu, benim bu buluşmaları böylesine verimsiz, konuşmaları böylesine zorlama buluşum, yalnız üçüncü kişi ve dadı rolümden ileri gelmiyordu. İsteksiz ve sık sık takılıp kalarak bir kotiyon, bir saray dedikodusu, niyetlenilen ya da tamamlanmış bir gezi çevresinde dolaşıyordu ve en çok, genç adamın, babasının yanında çalışması söz konusu edilince canlanıyordu. Ama Ottilie hoşnut-

suzluğunu, can sıkıntısını kendine itiraf etmiyordu. Sanki böyle tatsız bir birliktelikte ya da gezide ruhları buluşmuşmuş gibi yapıyor ve annesine de herhalde bu mealde anlatıyordu; herhalde karşılığında da annesinden aldığı haber, kontun henüz söylemediği sözün şimdi çok yakında olduğuna bütün belirtilerin işaret ettiğiydi.

İşler bu merkezdeydi ki sevgili kızcağızın hayatına bir olay girdi, bütün kalbimle katılarak anlatmadan edemeyeceğim bir olay; çünkü biz ikimiz için, zamanın bütün güzellikleri ve büyüklüğü burada toplanmış ve biz ikimiz için insan kılığına bürünmüştü.

1813 yılının şafak vakti başlamıştı. Prusya ülkesinde mükemmel adına neler oldu, vatanseverlerin ayaklanması, kralın geciken tutumuna karşı onların zaferi, gönüllü birliklerinin kuruluşu ki bunlara öğrenimden ve rahattan seve seve vazgeçmeye hazır, hayatlarını vatan uğruna esirgememek için can atarak ülkenin en soylu gençliği akın akın katılıyordu, bütün bunlardan, daha önce de söylemiştim, başlangıçta yalnızca pek az bu muğlak bilgi ulaşıyordu bizlere. Size sözünü etmiş olduğum bir şey de, arkadaşımın ruhunu kayıp babasının hayatına bağlayan ve ona Prusyalı akrabalardan gelen somut haberlerle beslenen duygusal bağdı. O sevimli benliği, hazırlanmakta olana, bizim masalımsı çevremizde yaşayarak çoktan özleyip sezdiği oluşmakta olana temas ettikçe sararıp bozarıyordu. Kendini kan bağıyla ve fikriyat yönüyle onlardan saydığı kahramanlar, Fransız zulmünün rezaletini üstlerinden atmak için ayaklanmıştı! Bütün benliğini bir coşku kapladı ve hemşehrileri örnek olup bütün Almanya'yı nasıl şeref ve özgürlük için heyecanlandırıyorsa, o da beni kendisiyle sürüklüyor ve beni, nefretinin ve ateşli ümidinin yandaşı yapıyordu. Ama her ikisiyle, şehirde de artık eskisi gibi yalnız kalmıyordu. Vatan komplosu burada da Ren Birliği'ne bağlı, Napoléon'a inanan bir çatı altında bile yanıyordu ve Mabeyinci von Spiegel ve Meclis Üyesi von Voigt gibi genç soylular, Jena'da Prusyalılarla gizlice tehlikeli bir birleşmeye girdiler, amaçları onlara Weimar'daki

olaylar hakkında işaretler vermekti: Ottilie kısa zamanda onlarla buluştu ve fısıldayan bir tutkuyla onların eylemlerine katıldı. Hayatıyla oynuyordu ve yarı yarıya onu uzak tutmak, yarı yarıya da kendi merakımdan, onun bu politik sırlarında arkadaşıydım, aynı genç kız kalbiyle ilgili sırlarında, August von Goethe ile buluşmalarında olduğum gibi. Bu arkadaşlıklardan hangisi beni onun için daha çok endişelendiriyordu, bilemem.

Başlangıçta savaş olaylarının nasıl az ümitli göründüğü malumdur. Gerçi Ottilie, Weimar'da Prusya üniforması görme mutluluğuna erişti, çünkü nisan ortası, 16'sında, bugün gibi aklımda, bir süvariler ve atlı avcılar birliği, şehrimize burada kalan Fransız askerlerinin birkaçını esir aldıkları bir baskın düzenlediler ve çekilirken onları yanlarında götürdüler. Haber üzerine Erfurt'tan gelen imparatorluk süvarileri şehirde artık Prusyalıları bulamadılar ve mevkilerine geri döndüler: Ne yazık ki biraz fazla acele, çünkü ertesi sabah –Ottilie'nin sevincini bir tasavvur edin!– genç Blücher'in birlikleri, süvariler de keza ve yeşil avcılar şehre girdi, halkımız tarafından coşkunlukla karşılandılar; ve bir dans ve içki başladı ki bunların dertsiz rahatlığı, düşünceli insana bir parça sıkıntı verdi ve gerçekten de birkaç saat sonra çok acı cezalandırdı. Fransızlar, diyorlardı ve erkeklerimiz içki âleminden kaçıp silahlara davrandılar. Şehre girenler, General Souhon'un birlikleriydi, sayıca çok fazla ve Fransızların tekrar şehre egemen oldukları savaş kısaydı. Kendilerine az önce neşe içinde şarap ve yiyecek taşıdığımız kahramanlarımızın canı için endişe ederek odalarımızda oturuyor, perdelerin ardından sokaktaki kavgayı gözetliyorduk; sokaklar borazanların sesi, tüfek ateşlerinin çatırtısıyla doluydu, ama dövüşme az sonra bunlardan parka ve şehre yayıldı. Zafer, düşmanındı. Ah, buna ne de çok alışkındı ve insan istemese de onu ayaklanmaya –hem de bastırıldığında ortaya çıktığı gibi çocukça aptal bir ayaklanmaya– düzenin üstün gelmesi şeklinde algılamadan edemiyordu.

Huzur ve düzen, her kim tarafından sağlanırsa sağ-

lansın, hoş gelir. Biz, Fransızların konaklatılmasıyla uğraşıyorduk; şehir taşıyamayacağı, kaldıramayacağı kadar dolmuştu Fransızlarla ve bu yük altında ezilecekti uzun süre. Ama barış geri gelmişti, caddelerde dolaşmak, güneş batıncaya kadar serbestti ve muzafferin şüphesiz ağır gelen himayesi altında, vatandaş her zamanki işinin peşinde olmak istiyordu.

Bilmiyorum hangi gizli dürtü, hangi sezgi, Ottilie'yi ertesi gün beni hemen öğleden sonra bir gezintiye götürmek için almaya zorladı. Yağmurlu olan bir gecenin ardından, hoş bir neşe içinde, o nisan günü, tatlı ilkbahar umuduyla dolu, güneşi içmiş rüzgârları davet ediyordu. Güvenlik içinde caddelerde dolaşmamızı sağlayan şey, aynı zamanda merakın bir büyüsüydü.

Bu caddelerde dün erkek kavgasının dehşeti tozu dumana katmıştı; bıraktığı izleri, evlerin isabet eden tüfek kurşunlarıyla gördüğü zararları, duvarlardaki, şurada buradaki kan lekesini dehşet içinde gözlemlemiştik; bu merak büyüsüne, biz kadınlardaki, öbür cinsin sert ve vahşi cesaretine hayranlık, hatta imrenme de karışır.

Açıklıklara, yeşilliklere ulaşmak için biz iki arkadaş saraydan ve pazardan geçerek tarla kıyısına geldik ve Ilm yönünde ondan ayrıldık; Ilm'in kıyısından pek uzak olmamak üzere çayırlık yollarda ve çalılık geçitlerde ahşap kulübelerin yanından geçerek Roma Evi'ne doğru gezdik. Ezilmiş toprak, şurada burada düşüp kalmış silah ve üniforma parçaları gösteriyordu ki kavga, kaçış ve kovalayış buralara kadar sürmüştü. Başa gelen şeyden ve herhalde daha gelecek olan şeyden, Saksonya şehirlerinin Doğu ulusları tarafından işgali haberinden, Weimar'ın Kraliyet Erfurt bayramları ile yaklaşan Prusya ve Ruslar arasındaki korkulu durumundan, saygıdeğer dükün geçmişiyle büyük prensin tarafsız Bohemya'ya gezisi ve Fransız elçisinin Gotha'ya hareketinden konuştuk. August'tan da söz etmiştik, hatırladığım kadarıyla ve kendininkilerin gösterilerini affeden ve aynı zamanda da tehdit altındaki şehri terk eden babasından: Dün erkenden, Blücherliler buraya

girmeden az önce o, arabasıyla Karlsbad'a hareket etmişti, hatta onlara anayolda rastlamış olması gerekirdi.

Daha ileri, tenha yerlere gitmek akıllıca görünmüyordu; böylece geri dönmek üzereydik ki konuşmamıza bir ses karıştı, yarı çağırma, yarı inlemeydi ve ayaklarımızı bağladı. Kulak kabartıp dinledik ve korktuk: Yolun ana tarafındaki çalılıktan aynı inleme, aynı imdat sesi geliyordu. Ottilie korkudan benim elime sarıldı, sonra bıraktı ve kalbimiz küt küt atarken tekrar 'Biri mi var?' bağrışları içinde biz iki kız, bahar çalıları arasında kendimize yol açtık. Dehşetimizi, altüst oluşumuzu ve çaresizliğimizi kim anlatabilir? Ormanda, ıslak çimlerin üstünde güzel bir genç serilmiş yatıyordu, kovalanan kahramanlar grubunun bir üyesi; lüleli kumral saçları darmadağın ve yapışmış, hatları soylu çehresinde sakalı yeni terlemiş, ateşli yanaklarının kırmızısı, alnının mum gibi solgunluğuyla son derece korkunç bir görüntü veriyordu, sırılsıklam ve çamurlu, yarı kurulukta kaskatı kesilmiş üniforması lekeliydi –özellikle alt kısımları– aynı şekilde yarı kurumuş bir kanla. Korkunç ve aynı zamanda yüceltici, en derin duyguları uyandıran bir görünüm! Ürkerek telaşlanıp içimiz kan ağlayarak durumunu, yaralanışını öğrenmek için ona peş peşe sorduğumuz soruları düşünüyorsunuz. 'Sizi Tanrı gönderdi!' dedi sert Kuzey Almanca ağzıyla, ama bir yerini kıpırdattı mı güzel yüzünün sancılı gerilmesiyle birlikte aralarından havayı içine çektiği dişleri birbirine çarpıyordu. 'Dünkü hengâmede bir tane yedim üst bacağıma, birden atlattım ve bir süre, dik yürümek alışkanlığımdan vazgeçmem gerekti, ancak sürünebiliyordum, buraya kadar, aslında oldukça rahat bir yer, yalnız biraz ıslak, bu geceki gibi döküştürünce, dün sabahtan beri burada yatıyorum ve yatağa gitsem daha iyi aslında, çünkü galiba ateşim var.'

Böyle delikanlı üslubuyla anlattı halini kahraman, perişan durumda. Ve gerçekten de üniversiteliydi, az sonra açıkladığı gibi. 'Heinke Ferdinand,' dedi titreyerek 'Beslaulu hukukçu ve gönüllü avcı eri. Peki, bayan-

lar ne yapacak şimdi beni?' Böyle sorması normaldi, çünkü daha berbat bir durum düşünülemez ve bu maceranın bizi sürüklediği heyecan, ilahımız Prusya kahramanlarını birdenbire böyle yanı başımızda, kanlı canlı, rahatça konuşan bir gerçeklik içinde, Heinke burjuva adıyla karşımızda görüvermek, bizim hazırcevaplığımıza ve karar verme gücümüze pek yardım etmiyordu. Ne yapmalı? İki genç kızın, gerçek, üst bacağından yaralı, üstelik böyle yakışıklı bir gence el sürmekten duydukları ürküntüyü anlarsınız. Onu kaldırmamız, onu taşımamız mı gerekirdi? Nereye? Şehre değil tabii, üstelik şehir Fransız doluydu. Her çeşit daha yakın ve geçici yer ise, mesela ahşap kulübeler, onun takati için olduğu gibi bizimki için de ulaşılmaz demekti. Yarasının kanaması, kendi ifadesine göre gerçi durulmuştu, ama bacağı fena sancıyordu, bizim desteğimizle bile olsa, yürümesi düşünülemezdi. Kahramanı olduğu yerde, çalı çırpının derme çatma konağı altında bırakmaktan -kendi bu görüşteydi- başka yapılacak hiçbir şey yoktu, bizse şehre dönecek, güvenilir kişilere, değerli keşfimizin sırrını açacak, onlara akıl danışacaktık, ama bu da son derece büyük bir sessizlik ve gizlilik içinde yerine getirilecekti. Çünkü Ferdinand'ın en nefret ettiği şey, esir düşmekti ve 'Nöppel' dediği Korsikalıyı tepelemek, vatanı kurtarmak ve Paris'i yerle bir edip bir an önce iyileşip hizmete ve kavgaya tekrar başlamaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Bu ülkülerini, çene kemikleri soğuktan titrerken açıkladı, kendi kurtuluşuyla ilgili bütün güçlükleri bir yana bırakarak. Ona eziyet veren susuzluğa karşı Ottilie cebinde birkaç nane şekeri buldu, o da hemen bunlardan tat almaya başladı. Yanımda bulunan bir parfüm şişesini bir erkek alaycılığıyla geri çevirdi, ama pelerinlerimizi, birini başının altına yastık, birini çok ince bir örtü olarak ona bırakmamıza ses çıkarmadı ve bizi şu sözlerle uğurladı: 'Eh, bakın bakalım hanımlar, benim bu Allanın belası çamurdan kurtulmam için ne yapılabilir! Sizin değerli beraberliğinizi şimdilik feda etmek zorunda olduğum için üzgünüm.

Bu yalnızlığımda, yemin ederim ki çok hoş bir oyalamaydı.' Hep böyle kahramanca kalenderaneydi konuşması durumu hayat-memat çizgisindeyken. Bunun üzerine biz, uzanmış yatan adama eğilip selam verdik, o da bize, sanki çizmeleriyle selamlıyormuş gibi bir hareketle karşılık verdi ve biz aceleyle uzaklaştık...

Şehre nasıl geri ulaştık, anlatamam doğrusu. Sanki hayranlık, korku ve kendinden geçişin kanatları taşıdı bizi, oysa birinin bu telaşımızı fark etmesinden özenle korunmalıydık. O mükemmel insanı saklamak için ayrıntılı bir plan yapmayı göze alamıyorduk. Açıkça, çaresizce bir gece daha geçiremeyeceği, emin bir eve getirilip çok titiz bir bakıma teslim edilmesi gerektiği, bizim allak bullak düşüncelerimizin esas noktasıydı ve aynı kaçınılmaz kesinlikle şu istek de ortaya çıkıyordu ki biz ikimiz bu bakım işinden uzak tutulmalıyız. Annelerimizi sırrımıza ortak etmek akla yatkındı, ama katılacaklarından emin olabilseydik, nasıl öğüt verip nasıl yardım edeceklerdi? Erkek yardımı, kaçınılmazdı; ve bizler, aynı düşüncede olduğunu bildiğimiz o Mabeyinci Bay von Spiegel'i seçmeye karar verdik ve kendisi bu uğursuz Prusya yürüyüşünün başlatıcısı olduğundan bu işin bir kurbanına yardımcı olmak için yeterince sebebi vardı. O sıralar henüz özgürdü; onun ve dostu von Voight'un tutuklanması ancak birkaç gün sonra, çıkar arayan bir vatandaşın ele verişiyle olmuştu ve her ikisi de dik başlı milliyetçiliklerini canlarıyla ödeyecekti, eğer Napoléon, kendisi bizzat Weimar'dayken düşese kibarlıktan, affedildiklerini açıklamasaydı.

Bu, gizli. Şimdi anlatacaklarımla ayrıntıya girip kaybolmayacağım; kısacası, von Spiegel kendisine bağlanan umutları boşa çıkarmadı, hemen enerjik bir şekilde faaliyete geçti ve istenebilecek her şeyi en başarılı itinayla gerçekleştirdi. Bir sedye, gizlice ve hatta parça parça çıkarıldı, kuru elbiseler ve yiyecek az sonra zavallıya ulaştı, bir yara hekimi onu sevabına ziyaret etti ve akşam alacasında, siviller giymiş olarak rahatça şehir kıyısına doğru, saraya getirildi, burada ona mabeyinci hem de eski bölüm-

de, Bastille denen yerin kapı binasında, ta çatı altında bir odayı gizlenme ve sığınma yeri olarak, yönetimin rızasıyla hazırlamıştı.

Burada, bütün dünyadan gizli, hastalık süresini geçirdi bizim cesur dostumuz; haftalarca, çünkü ağırlaşan bacak yarasına, ıslak şehir parkında gecelemiş olmadan dolayı, fena bir öksürük ve göğüs iltihabı eklenmişti ki bu, ateşi ve ağrıları artırıyordu ve eğer hastanın gençliği ve iyi tabiatı ve olsa olsa bir an önce savaşa gitmek için sabırsızlık yüzünden kararan neşeli havası, ayağa kalkacağına dair en sevindirici garantiyi vermese, doktorunda endişe uyandıracaktı. Muntazaman yanına gelip konuşan doktorla, hastaya yemeklerini getiren şato kâhyası ile biz ikimiz, Ottilie ve ben, bakımını sırayla bölüşüyorduk, ona şarap, turşu ve ufak tefek lezzetli şeyler, eğlenceli kitaplar taşımak, onunla, durumu müsait olur olmaz sohbet etmek, ona bir şeyler okumak ve onun için mektup yazmak üzere çürük merdivenlerden o lanet odasına yukarı çıkıyorduk. Bize meleklerim diyordu, çünkü kendini sert-katı gösterme tarzının arkasında çok yumuşak bir ruh gizliydi ve bizim edebiyat merakımıza katılmayıp bunları gülerek kendinden uzak tutuyor ve hukuk ilminden, vatanından ve onun tekrar dirilmesinden başka bir şey düşünmüyorsa, ki onun için berikini yarıda kesmişti, biz kendi aramızda rahatça şunu itiraf ediyorduk: İnsan eğer edebiyatı bizzat temsil ediyorsa, ondan anlamasa da olur, onu hor görebilir ve gerçekten de bu güzel, iyi ve asil insan, şiiri kişileştiriyordu, rüyalarımızın gerçekleşmiş hali olarak görünüyordu; öyle ki şöyle bir şey oldu: Onu bir ziyaretimizde, aşağı inerken Ottilie suskun ama çok şey söylerken beni kucakladı ve ben de itirafına karşılık olarak onu içtenlikle öptüm, bu karşılıklı öpüşme, merdivenin eski özelliği yüzünden bize az kaldı dengemizi kaybettiriyordu.

Bunlar duygu dolu, yücelik dolu haftalardı ve bizim genç kız hayatımıza en güzel anlamı veriyordu: Vatan için hayatta kalmasına hizmet ettiğimiz bu kahraman gencin kısa bir bakım süresi sonucunda her yeniden görüşte ne-

kahete doğru gittiğini görmek son derece mutlu ediciydi ve sevinci de aynı o muhteşem hastamıza verdiğimiz duygular gibi kardeşçe bölüşüyorduk. Bu işte sevaba ve vatan aşkına daha ince, daha anlatılmaz bir şeylerin karıştığını, hem de her ikimizin gönlünde, size mutlaka kendi sezginiz söyleyecektir; ama burada da şu söz konusuydu: Benim duygularım, sevimli-çekici Ottilie'ninkilere adeta öncelik tanıyordu; bu, eşyanın tabiatında var. Ferdinand'ın teşekkürlerinin az bir kısmı ben çirkin yaratığa düşerdi şüphesiz, yüzüne öyle iyi öyle çok yakışan o sade düşüncelerine ve bundan kaynaklanan, benim dış güzelliğim yerine ortaya koyduğum armağanlara karşı kayıtsızlığına bakılırsa, daha başından beri pek bir şey ümit etmemek ve kendimi bu hikâyeden sırdaş rolünde ayırmakla akıllılık etmiştim. Buna hazırlıklıydı benim tabiatım ve kıskançlığa karşı ise yalnızca arkadaşıma karşı sevgim sayesinde değil, onun çekiciliğine karşı güzel bir gururla da korunmuştum; Ferdinand'ın gerçekten büyük bir eşitlik içinde bize davranması ve, benim insancıl affedilir bir hoşlanmayla fark ettiğim şeydi bu, ciğerpareme de arkadaşça bir sevgi tonunu hiçbir zaman kaybetmemesiyle değil yalnızca, üçüncü bir şey de yardımına koşuyordu: Yani Ottilie'nin bu yeni ve kimsenin aklına gelmeyecek yaşantı sayesinde August von Goethe'yle olan ilişkisinden, bana böylesine tuhaf, böylesine mutsuz görünen bağından epeyce uzaklaşabilir umudu. Bu yüzden de memnuniyetimi, rahatlayışımı hiç gizlemedim, o, boynuma dolanıp Ferdinand için neler hissettiğini, bunların kalbinin şimdiye kadar duyduklarından tamamıyla farklı olduğunu ve derinden ilgilenen bir dostlukla hakiki aşk arasında ayrım yapmayı hayatın şimdi kendisine öğrettiğini itiraf ettiğinde. Sevinci yalnızca, Heinke'nin soylulardan değil, düpedüz Sileyzalı bir kürk tacirinin oğlu olduğunu, yani Ottilie von Pogwisch'in asla dengi olmadığını düşünmekle azalıyordu. Ona arkadaşça sevgisinde sımsıkı ısrar etmesinde acaba Heinke'nin bu konunun bilincinde oluşu mu tek yön vericiydi, bu başlı başına bir soru.

Heinke'nin nekaheti sırasında eğlence mevsimi bitmiş, komedi sahnesi henüz kapanmamışsa da saray, başkişilerini son zamanlarda Fransız subaylarının oluşturduğu davetleri ve baloları azalttığından August'u kışın olduğundan daha ender görüyordu; ne var ki onunla karşılaşmalar, bahçelerde buluşmalar tamamıyla kesilmemişti, her ne kadar babasının yokluğu onun iş yükünü daha çok artırıyorsa da. Ve her ne kadar Ferdinand'ın hikâyesi öyle özenle saklanan bir sır haline getirilmemiş ve sırdaşlarla olay ortakları dışında hiç kimse bizim bulduğumuz bu gencin Uyuyan Prenses odacığından haberi yoksa da Ottilie danışman adayına bu konuda bilgi vermeyi görev saydı her şeyden önce şüphesiz dostluk ödevi, ama aynı zamanda da bence belli bir merak yüzünden, acaba bizim maceramıza ait haberi nasıl karşılayacaktı, yüz ifadesinde neler olacaktı? Tutumu, kayıtsızdı, hatta alaylı, özellikle de Heinke'nin ailesini sorup da soylu olmadığını öğrendikten sonra öyle az merak ve ilgi gösterdi, daha çok meseleyi kendinden uzak tutmak için öyle kararlı bir istek belirtti ki bunun üzerine yalnızca nadiren ve üstünkörü ve kısa keserek bu konu onunla bizim aramızda konuşuldu ve August, kahramanımızın mutlu iyileşmesi, onun şehirde daha sonraki kısa süre kalışı ve geçici kayboluşu hakkında kasıtlı bir bilgisizlik veya yarı bilgi içinde kaldı.

Bu sözlerle, işlerin gidişine önceden el atmış oldum. Sanıldığından daha çabuk olmak üzere yatağından zaman zaman kalkabiliyordu Ferdinand ve yüksek odacığında, gazi bastonuna dayanarak bacağının hareketliliğini deniyordu; sığınak hapishanesine yalnızca çatı katı penceresinden giren neşeli mevsim, onu desteklemek ve canlandırmak için kendine düşeni yapıyordu ve onu bu mevsimle daha özgürce temasa geçirmek amacıyla bir yer değişimi düzenlendi; kale beyinin Kegelplatz kıyısındaki saray harasının arkasında bir ayakkabı atölyesi çalıştıran bir yeğeni, nekahet devresindeki bu gence yanında zemin katında bir oda vermeye hazırdı ve o da haziran ayının birinde güvenlik içinde, saklandığı romantik yuvadan oraya taşındı;

burada ırmağın yakınlarında bir bankta güneşlenebilecek ve köprünün öte yakasında rahatça yeşilliğe, açıklığa, avcı kulübesine, Tiefurt ağaçlığına ulaşabilecekti.

O sıralar bizlere büyük kavgada bir teneffüs kısmet olmuştu, yalnızca yaz ortasına kadar sürecek şu ateşkes, maalesef demiyorum, çünkü daha sonra gelen şey her ne kadar müthiş korkular ve sonsuz ıstıraplardan geçerek olsa da, ün ve özgürlüğe götürdü. Şehrimizde hayat, devam eden ve zor alışılan konaklatma yüküne rağmen oldukça sakin geçiyordu. Yaz başlarına kadar ölçülü bir eğlence hayatı süregeldi ve bizim, yanakları, gözden kaçmayacak bir dolgunluk ve renk kazanan savaşçımız, sade sivil elbiseler içinde, gerekli dikkati göstererek katılıyordu bunlara. Hem benim annemin ve Ottilie'ninkinin yanında hem de Egloffsteinlarda, Bayan von Wolzogen'in salonunda ve başka birkaç yerde onunla bazı neşeli ve bu arada çok duygulu saatler geçirdik; yakışıklı gençliği ve asil sadeliği karşısında her yerde içtenlikle ve hayranlıkla kabul gören bu genç kahramanla. Mesela Dr. Passow, onun için yanıp tutuşurdu, çünkü onda, okul ideallerine göre, Helen güzelliğiyle vatansever özgürlük kahramanlığının bileşkesini vücut bulmuş görüyordu – haksız değildi; ne var ki erkek olarak, bence bizim delikanlıya hayranlığında biraz fazla ileri gidiyordu ve bana ne ilk ne de son şu saptamayı yaptırıyordu: Savaşkan milliyetçi ruh, biz kadınlarca hoş karşılanmayan, erkeğin kendi cinsine karşı fazla hayranlığıyla ilişkilidir; tarihte Ispartalıların geleneklerinde tuhaf-yabancı haliyle karşımıza çıktığı gibi.

Ferdinand'a gelince; o herkese karşı o anlattığım dengeli şen tutumunu koruyordu ve bize karşı davranışı da, yani Ottilie'ye karşı davranışı bu iki, birbirinden geceyle gündüz gibi ayrı genç insanlar bir araya geldiklerinde, ki Ottilie bunu engellemeyi bilirdi, von Goethe'nin kıskançlığına fırsat vermiyordu. Besbelli Ottilie, bu kahramana beslediği duygularla somurtkan sevgilisine karşı suç işlediğine inanıyordu, bunu ona karşı arkadaşlık ödevlerinden hırsızlık sayıyordu, öyle ki onlarla bir aradayken vic-

danı huzursuzlanıyordu; ve ben onu bu görüşe götüren ahlak kültürüne hayran olsam da sıkılarak şu sonucu çıkarıyordum: Heinke'yle olan yaşantı onun, bence ürkünç olan, üstadın oğluyla bağını çözeceği konusundaki ümidimin doğru olduğunu göstermeyecekti: 'Evet Adele,' dedi bir gün bana, mavi gözleri gölgelenip koyulaşarak, 'ben mutluluğu tattım, ışığı ve uyumu, dostumuz Ferdinand'ın kişiliğinde karşılaştım bunlarla. Ama gerçekleştirdikleri çizgi ne kadar soyluysa da, karanlığın ve acının bizim büyüklüğümüzden beklentileri daha derin ve ruhumun derinliklerinde hissediyorum kaderimi. Verebildiğim tek cevap 'Tanrı seni korusun, canım!'dı, yüreğimde bir ürperme, hani körü kaderin sabit bakışlarıyla karşılaştığımızda içimizi kaplayan ürperti vardır ya...

Heinke ortadan çekildi. Onu tekrar görecektik; bu sefer aramızda yedi hafta kaldıktan sonra yola çıktı: Önce Silezvig'deki vatanına, sevdiklerini, kürkçüleri ziyarete, bacağı tam iyileşinceye kadar kalmak üzere, ama sonra hemen orduya katılacaktı; ve Ottilie'ciğim ve ben, sessizce ağlıyorduk onu kaybedeceğimize, ama dostluğumuzun bundan böyle onun kahramanlığının hatırasının bizim tek kutsal şeyimiz olacağına karşılıklı yeminlerimizden sonra kendimize geldik. O, 'Leyer und Schwert' şairinin bildirdiği gibi bizlere vatan sevgisiyle coşan Alman gencinin ideal imajını somut bir şekilde canlandırıyordu ve et ve kan, ideal olana hep biraz karşı olduğundan ve belli bir ayıklığı beraberinde getirdiği için, açıkça söylemem gerekirse, iyi ve yararlı bir yanı da vardır, her ne kadar yokluk yüzünden salt ideale dönüşse de –yani Ferdinand son zamanda sade vatandaş kılığıyla karşımıza çıkmıştı, çünkü ruhumuzda başlangıçta bize göründüğü o şerefli elbiselerinde görünmeliydi– üniformanın erkeklik özelliklerini nasıl yükselttiği düşünülecek olursa büyük bir avantaj bu. Kısacası, resmi, gidişten sonra hayalimizde günden güne zayıfladı, ve bu sırada, gördüğünüz gibi ötekinin, yani August'un hayali gittikçe daha karanlık bulutlarla örtüldü.

10 Ağustos'ta, süresi içinde Prusyalılar, Ruslar, Avusturya ve İngiltere'nin Fransız imparatoruna karşı birleştiği silah bırakışma bitti. Bize, Weimar'a Prusya ordu komutanlarının, Blächner'in, Bülow'un, Kleist'ın, Yorck, Marwitz ve Trauentzien'in başarıları hakkında yalnızca pek az ve belirsiz haberler ulaşıyordu. Bizim Ferdinand'ın da bu zaferlerde şüphesiz payı olduğu, biz genç kızların içini ferahlatıcı bir gururla dolduruyordu; onun genç kanının vatan için dökülerek bu güzel planları gerçekleştirmiş olacağı düşüncesi bizleri titretiyordu. Biz hemen hiçbir şey bilmiyorduk. Kuzeydeki ve doğudaki barbarlar yaklaşıyordu, bütün öğrendiğimiz buydu; ama onlar yaklaştıkça bizde bu 'barbar' sözü onlara sarf edilmez oluyor, gittikçe halkımızın ve toplumun sempatisi ve ümitleri Fransızlardan uzaklaşıp onlara yöneliyordu; kısmen düpedüz muzafferleri onların şahsında görmeye başladığımızdan dolayıydı bu; onları daha uzakken, saygımızdan dolayı yumuşatacağımızı umuyorduk, daha doğrusu insanlar, şartlarla ve olaylarla, güçle iç uyum halinde yaşamak ihtiyacıyla yönlendirilerek boyun eğen yaratıklar olduğu için ve onlara herhalde kaderin kendisi zihniyet değiştirme işaretini ve emrini verdiği için. Böylece terbiyeye karşı başkaldıran barbarlar, birkaç gün zarfında kurtarıcı oldular; onların başarısı ve millet ile vatan için ilerleyişleri, Romen zalimlere nefrete ve fırtınalı bir patlamaya yardımcı oldu.

Ekim ortasından hemen sonra, müthiş bir hayranlık içinde, ilk olarak Kazakları Weimar'da gördük. Fransız elçisi kaçtı ve ona ayrılışından önce saldıramadıysa, bunun sebebi, kaderin nasıl olacağının henüz tam açık olmayışı, insanın güç ve başarıyla uyum içinde olmak için nasıl davranılması gerektiğini bilmeyişiydi. Ama ayın yirmisini yirmi birine bağlayan gece Hun süvarilerin tam beş yüzü buraya girdi ve komutanları, adı von Geismar'dı, bu gece, külahını kafasına yan geçirmiş, sarayda dükün yatağının önünde durdu ve müttefiklerin Leipzig yakınlarındaki büyük zaferini haber verdi. Dük ailesinin korunması için de-

diğine göre kendisi Çar Aleksander tarafından gönderilmişmiş. O zaman ekselansları olup biteni anladı ve akıllı bir prensin, kadere ve olayların gücüne bağlanma fırsatını kaçırmaması için nasıl davranması gerektiğini biliyordu.

Tanrım, ne günlerdi o günler! Şehrin çepeçevre ortasında, bizim sokaklara kadar müthiş bir şekilde cereyan eden kavgaların gürültüsüyle dopdolu. Fransızlar. Renliler, Kazaklar, Prusyalılar, Macarlar, Hırvatlar, Slavlar, vahşi tarihin değişimi bitmek bilmiyordu ve Fransızların Erfurt'a geri çekilmesi, sarayı hemen içine doluşan müttefiklere bıraktığından, büyük küçük her eve en aşırı, bazen yerine bile getirilemez taleplerle yük olan bir yerleşme dalgasıdır başladı buralarda. Şehir, insanlarla tıkış tıkış, çok ihtişam ve büyüklüğe tanık oldu, çünkü iki imparator, Rus ve Avusturyalı, üstelik Prusya veliahtı zaman zaman burada konaklıyordu, Başbakan Metternich gelmişti, mevki sahibi ve general kaynıyordu ortalık, yalnızca, kendilerinden bir şey beklenemeyecek olan sırf en yoksullar kendilerini seyir zevkine bırakıyordu, biz ötekiler, en dar alana sığışarak durmadan çalışmak, bir şeyler yapmak zorundaydık ve ellerimiz dolu olduğundan ve herkes, kendinden istenenin nasıl hakkından geleceğinin tasası içinde nefes nefese bırakıldığından, komşusuyla ilgilenecek güç kalmamıştı ve ancak sonradan öğreniyordu insan, şu ya da bu, her konuda ne çekmiş. Yine de, sıkıntının görünürdeki bütün eşitliğine rağmen bu dert ve yükte bir ruhsal fark vardı: Zihniyetleri, memleket davasındaki zaferden dolayı kendilerine bütün zahmetlerinin karşılığını bazen fazlasıyla da ödeyerek mutluluk bahşeden kimseler, bunlara daha kolay ve daha zevkle katlanıyordu – zafer, istediği kadar bazen biraz fazla çiy ve zalim davranan dostlar, Kazaklar, Başkırlar ve Doğu'nun süvarileri yardımıyla elde edilmiş olsa da. Her ikimizin, Ottilie'nin annesi ve benimki, emir subayları ve erleriyle birlikte yüksek rütbeli komutanları evlerinde konuk etmek ve bakımlarını üstlenmek durumundaydılar ve biz kızlar kendimizi, bu efendi konukların tam anlamıyla hizmetçisi haline

düşmüş görüyorduk. Ama benim sevdiğim, Prusyalı kalbini saklamak zorunluluğundan kurtulmuş, her şeye rağmen sevinçten parlıyordu ve çaresizliğe eğilimli olan bana da durmadan biz ikimiz için sevimli ve sessizce hayran olunan özellikler taşıyan o büyük, o muhteşem zamana ait coşkusunu anlatıyordu; bu özellikler, o kurtardığımız ve şimdi yerinde, nerede bilmiyorduk, özgürlüğün kanlı işini tamamlamaya yardım eden kahraman delikanlının özellikleriydi.

Bizim duygularımızdan, bizim durumumuzdan bu kadar söz etmem yeter; birkaç kişisel özel ton taşısa da genel kamu-halk ruh halinden hemen hemen hiç farkı yoktu üstelik. Ama benim Ottilie'ciğimi öyle tuhaf, öyle korkulu ilişkilerle kendine bağlayan o meşhur evde durum ne kadar farklıydı! Almanya'nın büyük şairi o günlerde şehirdeki, eyaletteki, belki de yüce duygularla kapılmış bütün ülkedeki en mutsuz insandı. 1806'da bunun yarısı kadar bile mutsuz değildi. Bizim sevgili von Stein'ımız ona melankolik olmuş gözüyle bakıyordu. Herkesi, onunla siyasetten söz etmemeye uyarıyordu, çünkü, en hafîf deyişle, şimdiki coşkumuza katılmıyor görünüyormuş. Tarihimizde aslında kırmızıyla işaretlenip pırıl pırıl göze çarpacak olan bu yükselme yılımızı 'üzücü', 'korkunç' yıldan başka bir isimle adlandırmıyormuş. Oysa bu yılın yadsınamaz korkuları hepimizden çok ondan uzak kaldı. Nisan ayında, savaş tiyatrosu buralara gelme tehdidindeyken, Prusyalılar ve Ruslar çevredeki tepeleri işgal edip Weimar yakınlarında bir savaş, yağmaları ve yangınlarıyla olası görünürken, onunkiler, August ve annesi, dirençli olsa da hep hastalıklı ve tiryakice ve vazgeçilmez alışkanlıklara bağlı bu altmış üçlük adamın, kendisinî 1806 yılındakinden daha berbat sonuçlanacak fırtınalara maruz bırakmasına katlanamıyorlardı. İkisi de onu hemen yolculuğa çıkmaya zorladı –sevgili Bohemya'sına, güven içinde işine, anılarının üçüncü cildini bitirmeye koyulacağı Töplitz'e gitsindi–, bu arada ana-oğul evde zamanın dehşetlerine göğüs gereceklerdi. Buraya kadar tamam, diyecek bir şeyim yok, be-

nim yok. Ama başkaları, gizlemeyeceğim, onun seyahate çıkmasını yadırgayanlar vardı, bu işte büyük bir adamın bencilce kendini korumasından başka şey görmeyenler! Ama hemen Weimar'ı geride bıraktığında onun arabasıyla karşılaşan ve 'Faust'un şairini tanıyan, yaklaşmakta olan Blücher'inkiler belli ki bu konuda başka türlü düşünürlerdi, eğer onun yalnızca gezmeye çıktığını sanmamışlarsa. Çünkü onun etrafını almışlar ve ona saf saf arsızca yalvarmışlar, silahlarına hayır duası etsin diye, o da biraz nazlandıktan sonra güzel sözlerle razı olmuş – güzel bir sahne, değil mi? Yalnız bir parça nahoş, sıkıcı biraz, temelinde yatan safça yanlış anlaşılmadan dolayı.

Üstadımız yaz ortalarına kadar kaldı Bohemya'da. Sonra, orası da pek rahat olmadığı için geri döndü, ama yalnızca birkaç günlüğüne, çünkü o sıralar Avusturyalılar güneydoğudan Weimar'a yürüyeceğe benzediğinden, August onu hemen yine yola çıkmaya kandırdı: Ilmenau'a gidip eylülün başına kadar orada kaldı. O zamandan sonra tabii yine aramızda oldu ve insan eğer onu seviyorsa şunu söylemek gerekir ki, başımıza gelenlerden o da yeterince, hatta fazlasıyla çekmiştir. Dediğim gibi, en berbat yerleştirme derdi zamanıydı ve onun barış ve özen dilemek gereken evi zorunlu sığınak oldu: Tam bir hafta boyunca her gün sofrasında yirmi dört kişi vardı. Avusturya Ordu Donatım Komutanı Prens Colloredo onda kalıyordu, şüphesiz duymuşsunuzdur, çünkü o sıralar bundan çok söz ediliyordu: Tuhaf bir bilinçsizlikle, yoksa inadına mıydı? Prens ve onun gibi büyük adamların yığının tutkularından uzak, kendi dünyalarında yaşamaları güveni miydi bu? Ona üstat selam için yaklaştı, şeref madalyası resmî kıyafetinin üstünde. 'Tüh, Tanrı cezanı versin!' diye bağırdı Colloredo, yeterince kaba, 'Nasıl taşır insan böyle bir şeyi?!' Bunu, ona! Anlamalı. Ordu Donatım komutanına karşı sustu. Ama sonra, başkalarına şöyle dediğini duymuşlar: 'Nasıl? İmparator bu savaşı kaybetti diye mi artık onun madalyasını taşımayacakmışım?' En eski dostlarını anlamıyormuş, onlar da onu. Avusturyalıyı ona yirmi

yıldır fikren bağlı Bakan von Humboldt izledi, şairin kendisinden çok daha kaşarlaşmış bir dünya vatandaşı, yurtdışında bir hayatı yurtiçindekine hep tercih etmiştir. 1806'dan beri Prusya vatandaşıydı, iyi bir vatandaş, dendiği gibi, yani, hepsi bu. Napoléon başarmıştı o işi, neme gerek, Almanları çok değiştirdi. Son derece akıllı uslu bir mizacın sütünü, köpüren bir ejderha kanı haline getirdi ve hararetli hümanist von Humboldt'u öfkeli bir vatansever ve kurtuluş savaşı öncüsü yaptı. İmparatorun, bizim zihniyetimizi nasıl değiştirip bizi nasıl kendimize getirdiğini onun suçu mu yoksa başarısı mı saymalı? Bir yargıda bulunmak istemiyorum.

O zamanlar Prusyalı bakanla bizim üstat arasında konuşulanlardan birçoğu dışarıya sızdı, bir kısmı sosyete arasında ağızdan ağıza dolaştı durdu. Berlin havası soluyan Humboldt, aslında yılbaşından beri beklemişti ki genç Korner gibi, Schiller'in ve Goethe'nin oğulları da Alman meselesi için silaha sarılsınlar. Şimdi, eski dostun zihniyetini, August'un kararlarını araştırıyordu, sonuçta, herkese öyle büyük, öyle muhteşem gelen şeye karşı, birinde sıkıcı bir kayıtsızlık, ötekinde üzücü, suçlayan bir inançsızlık buldu. 'Kurtuluş mu?' diye sorduğunu üzülerek işitti. Bu, uçuruma doğru kurtulmakmış. İlaç, hastalığın kendinden betermiş. Napoléon'un alt edilmesi henüz hiç söz konusu değilmiş. Gerçi ürkütülmüş bir geyik gibiymiş, ama bundan hoşlanıyormuş ve avını yere sermesi hâlâ olabilirmiş. Ama diyelim alt edilmiş olsa ne olur? Halk gerçekten uyanmış mıymış, ne istediğini biliyor muymuş? Evet, hiç kimse, o güçlü kişinin yenilgisinden sonra ne olacağını biliyor muymuş? Fransız yerine Rus egemenliği mi? Weimar'da Kazaklar – üstelik onun, yani üstadın dilemek istediği şey hiç değilmiş bu. Acaba onların faaliyeti Fransızlarınkinden daha mı sevimliymiş? Dostlarımız bizi düşmanımızdan daha az yağmalamazmış. Askerlerimizin bile güçlükle sağlanan eşyaları çalınıyormuş. Bu, duygusal hikâyelerle süslenmek istenen hakikatmiş. Halk, siyasetle kendini mahveden şairleri dahil, iğrenç ve tamamıyla

edepsiz bir kızışma halinde bulunuyormuş. Kısacası tüyler ürpertici bir şeymiş bu.

Tüyler ürperticiydi gerçekten de, Hanımefendiciğim. İşte berbat olan, coşkunluk adına utandırıcı olan şey, üstadın dehşetinin her saat doğrudan yaşanana, nesnelerin duygusallığına sahip olmasıydı. Doğrudur: Fransızların geri çekilişi ve kovalanışları sırasında en korkunç yıkım ve sömürü oldu. Şehrimiz, içinde Prusyalı bir redif albayı, tam bir farfara, sonra bir Rus ve bir Avusturyalı cephe gerisi kumandanı kumanda ediyordu; sürekli çeşitli milletlerin geçip giden veya yerleşen kıtaları tarafından taciz ediliyordu. Kuşatılmış Erfurt'tan yaralılar, sakatlar, ishal ve sinir nöbetine yakalananlar sahra hastanelerimize akın akın geliyordu ve çok geçmeden savaş salgın hastalıkları yerli halk arasında yayıldı. Kasım ayında 500 tifüslü hastamız vardı – nüfusumuz 6.000 iken. Hekim yoktu, bütün doktorlarımız yatağa düşmüştü. Yazar Johannes Falk bir ayda dört çocuğunu kaybetti, saçları ağarıverdi. Bazı evlerde bir tek kurtulan bile olmadı. Dehşet, salgın korkusu, bütün hayatı mahvetti. Kükürt tütsüsü günde iki kere şehirden geçiyordu; ama ölü sepeti ve cenaze arabaları bunlara aldırmadan ürkütücü faaliyetini sürdürüyordu. Yiyecek sıkıntısının sebep olduğu çok sayıda cinayet oldu.

Meselelerin dış görünüşü, siz buna isterseniz gerçeklik deyin, buydu; ve bunlardan hareketle özgürlük ve vatan düşüncelerine yükselemeyen kimsenin işi berbattı. Bazıları yapabildi bunu: Profesör Luden ve Profesör Passow başta; onlarla birlikte Ottilie. Bizim şairler sultanımızın bunu yapamayışı veya yapmayı reddedişi, dertlerimiz arasında belki en acısıydı. Tutumunun ne olduğunu, oğlundan fazlasıyla açıkça öğreniyorduk, kendisi, babasının yankısından başka bir şey değildi ki ve babaya bu çocukça tıpatıp bağlılık insanı duygulandırsa bile, doğal olmayan bir şeyler vardı burada, onun sözlerinin bize verdiği acının ötesinde canımızı sıkan. Başı öne eğik, maviliği yaşlar arkasında parlayan gözlerini ancak bazen ona kaldırarak dinliyordu Ottilie, o babasının Humboldt'a ve başkaları-

na zamanın dertleri ve yanılgısı hakkında söylediklerinin hepsini alaycı bir edayla tekrarlarken bunların saçmalığı ve gülünçlüğü üzerine de. Çünkü, insanın eğer isterse ve başarabilirse, heyecanlı, kendinden geçmiş, tekdüze bir tutkusuyla hem yükselmiş hem de zihnen çökmüş insanların davranışında saçmalık ve gülünçlük bulabilmesi doğrudur. Berlin'de Fichte, Schleiermacher ve Iffland, tepeden tırnağa silahlanmış olarak dolaşıyorlar ve kılıçlarını kaldırımlarda şıkırdatıyorlardı. Bay von Kotzebue, ünlü tiyatro yazarımız, bir Amazon ordusu kurmak istiyordu ve eminim ki, bunu başarsa, Ottilie kendisini çağırtabilirdi, hatta beni bile heveslendirebilirdi, bugün sakin kafayla düşününce bu fikir ne kadar acayip gelse de. Ne yapalım, iyi zevk devri değildi, hayır ve yalnız bunun peşinde olan, yalnız kültür, aklıselim, dizginleyen bir özeleştiri peşinde olan, aradığını bulamıyordu. Bu kimse, mesela o heyecanlı dönemin bugün artık tabii çarpık bulduğumuz edebiyatında, bulamazdı, her ne kadar bu edebiyat o zaman halk heyecanıyla gözlerimizi yaşartıyorduysa da. Bütün millet şiir yazıyordu, dehşet hikâyeleri, kehanetler, kanlı nefret ve öç hayallerinin sonu gelmiyordu. Bir papaz, Rusya'da büyük ordunun yenilgisini alaya alan bir şiir ortaya çıkardı, bütünüyle olduğu gibi ayrıntılarında da düpedüz itici bir şey. Tanrım, hayranlık güzeldir, ne var ki eğer içinde bir kabiliyet pırıltısı eksikse ve taşkın halk, tarihî saat onlara çirkin zevklerini serbest bıraktığı için sıcak bir düşmanlık kanı içinde eriyorsa, işte o zaman tabii berbat bir şeydir. İtiraf etmek gerek: O zamanlar öfkeli kafiye dökümleri türünden, şu anda coşanların daha dün önünde korkudan ve inançtan öldükleri adamı hor görmek, alçaltmak, ona hakaret etmek için ülkeyi dolduran ne varsa hepsi şakanın, ciddiyetin dışında aklı ve edebi de aşıyordu, yani despota karşı ya da yeni yükseliveren adama karşı pek değil de halk ve ihtilal çocuğuna, yeni çağın başlatıcısına karşı olduğu ölçüde bu böyleydi, 'Terzi çırağı Nikolas'a düzülmüş acemice ve rezil küfür dizeleri benim Ottilie'me bile sessizce utanç veriyordu; yüzünden anlıyordum bunu. Al-

man kültürünün ve düşüncesinin şahı, *Iphigenie*'nin şairi nasıl üzüntü duymasın halkının bu zihin tutumu karşısında? Oğlunun aracılığıyla bize yakınıyordu: 'Lützow'un yaban avına benzemeyen bir şeyin kimse için bir anlamı yok.' İçimiz sızlıyordu; ama belki de anlamamız gerekirdi, o, bu kana susamış acemi çaylak işleriyle yetenekli şairlerin özgürlük şarkılarını, Kleist'ınkileri, Arndt'ınkileri de reddetmekte ve onları kötü örnek saymaktadır ve kahramanının çöküşünden yalnızca kaos ve barbar egemenliği beklemektedir.

Görüyorsunuz, benden pek beklenmese de, o büyük adamı savunmaya çalışıyorum; vaktiyle kendisinde fark ettiğimiz soğukluk ve katılımsızlığını bağışlamaya çalışıyorum, bunu şunun için daha da candan yapıyorum: Onun düşünce yönünden yalnızlaşması kendisine herhalde yeterince acı vermiş olmalı, edebi bakımdan halka yabancılaşmayı, avam olana karşı klasik mesafeye belli bir ölçüde çoktan artık alışmış olsa da. Ama onun hiç ama hiç affedemediğim şeyi, o sıralar oğluna zaten hüzünlü olan ruhuna ve dolayısıyla Ottilie'nin sevgisine yaptığıdır.

O büyük korkunç yılın kasım ayı sonunda dük, Prusya örneğine göre gönüllü çağrısını çıkardı, kendisini buna zorlayan, genel istek, açıkçası, Jena profesörleri ve üniversitelerince ortaya konan savaşma hevesiydi, öğrenciler *mosketo* taşımaya can atıyorlardı ve ekselanslarının sevgilisi güzel kadın von Heigendorf, aslan Jagemann'ın şahsında heyecanlı bir sözcüye sahiptiler, oysa prensin öteki danışmaları meselenin karşısında yer alıyordu. Bakan von Voight, delikanlıların ateşinin bilgece yatıştırılması gerektiği düşüncesindeydi. Aydın insanların yürümeleri gereksizdir, arzulanmamalıdır diyordu; köylü çocukları da üstelik daha iyi yapabilir bu işi. Öne atılan üniversiteliler Jena'nın tam da en yetenekli, bilim açısından çok şey vaat edenleriymiş. Onları geri çekmek gerekirmiş.

Üstadımız da bu düşüncedeydi. Ona, gönüllüler sorunu üzerinde ancak son derece tatsız karşılayacağı bilinerek söz edilebiliyordu ve gözde hakkında öyle sözler

kullandığına tanık olunuyordu ki bunları size tekrarlayamam. Askerlik mesleğine saygıda kusur etmiyormuş, ama gönüllülük müessesesi, kendi hesabına ve düzendışı gerilla savaşı, haddini bilmezlik, rezil bir şeymiş. İlkbaharda Dresden'de Kornerlerin evindeydi; bu ailenin küçük oğlu, izinsiz, en azından imparatora sadakat ve hayranlıkla bağlı olan elektörün onayı olmadan Lützowlularla savaşa çıkmış. Bu aslında isyancı bir davranışmış ve amatör askerlerin bütün bu keyfî hareketi, makamlara olsa olsa yalnızca tatsızlıklar hazırlayacak bir şarlatanlıkmış.

Böyle işte, üstat. Düzenli askerlikle gönüllülük arasındaki ayrımı kalbi hiçbir yanda vatan için çarpmadığından biraz zorlama sayılırsa da bir gerçeği söylemek gerek. Onun, gönüllüler konusunda -düşünceye dayanmayıp somut söylense de- tamamıyla haklı çıktığını söylemek gerek. Bunların eğitimleri yüzeyseldi, açıkça itiraf etmeli, hemen hemen hiçbir şey başaramıyorlardı ve düpedüz fuzuli olduklarını gösterdiler. Yeteneksiz subayları vardı, aralarında bir sürü kaçaklık oluyordu, zaten çok uzun süre bayrakları ambardaydı ve Fransa'daki zaferin ardından dük, bu genç adamları, yalnız savaş ihtişamı hakkındaki yöresel şairane tasavvurlarına değinen bir teşekkür yazısıyla evlerine gönderdi. Geçen yıl da Waterloo önlerinde kesinlikle tekrar tavsiye edilmediler. Ama bu yalnızca bir ayrıntı. Coşkusuz, her zamanki haliyle, şairimiz bu meselede gayet uyanık, açık seçik görmüştü ve başından beri gönüllülük müessesesine karşı olmuş ve Heigendorf'u hırs ve asker çılgınlığıyla suçlamışsa -bu arada onun kesin ifadelerinden bir-ikisi ağzından kaçtı- nedeni onun aslında kurtuluş savaşına ve bunun beraberinde getirdiği dalgalanmalara karşı oluşuydu - bunu her seferinde tazelenen bir acıyla telaffuz etmek zorunda kalıyor insan.

Neyse, en büyük celp oldu, kayıtlar başladı ve atlı 57 avcı, ama 97 de piyade bir araya geldi. Bütün erkeklerimiz, bütün delikanlılar toplandı; Mabeyinci von Gross, Saray Başnazırı von Seebach, von Helldòrt ve von Hässler beyler, Kaymakam von Egloffstein, Mabeyinci von Poseck,

Başkan Yardımcısı von Gersdorf'u unutmamalı – kısacası herkes. Görgü buydu, elzem olan buydu, ama vatani görevin, elzem şıklığın toplumsal biçimini almasının söz konusu oluşu güzel ve büyük bir şeydi. August von Goethe, buna katılmadan edemezdi – bireysel düşünüş tarzı değildi önemli olan, neyin yakışık aldığıydı, şeref meselesi yani ve o da gitti yazıldı, oldukça geç, babasının olurunu almaksızın, ellinci yaya avcı. Ve iş olup bittikten sonra babasıyla hararetli bir sahne yaşamış; bu adımı, aptalca ve görevinin ne olduğunu bilmez diye adlandırmış, duyduğumuza göre ve sonra öfkeden günlerce bir kelime konuşmamış zavallıyla, oysa hiç de coşkuyla hareket etmemişti.

Gerçekten de oğlu olmadan zordu işi ve kendisini bu huzursuzluktan kurtaracak hiçbir şey yoktu içinde. Dr. Riemer evi terk edip Ulrich'le evlendiğinden beri (affedilmez derecede ileri giden, hatta bu hassas adama karşı ham davranan August değildi tek neden) şairin yanında John adına biri, sekreterlik hizmeti görüyordu – yanı sıra babanın oğluna yazı işlerinde ve yüzlerce getir-götür işinde epey çok ihtiyaç duyduğu, biraz hatırlı bir adamdı bu. Ama aynı şekilde kesin bir şey, oğlunu kaybetmek zorunda olma hayalinin onu aşırı derecede kızdırdığıydı ve bu aşırılığın onun gönüllüler düşüncesine karşı düşmanlığıyla ve bir dizi düşmanlıklarla, ki bu, öbür yandan vesile sayılanların yalnızca bir ifadesiydi, ilişkili olduğuydu. Ne pahasına olursa olsun August'un savaş meydanına gitmesini istemiyordu ve bu andan itibaren de engellemek için elinden geleni yaptı. Bakan von Voigt'a, dük hazretlerinin kendisine bizzat başvurdu. Başvuru mektuplarına, ki bunların içeriğini August aracılığıyla öğreniyorduk, Tasso'variden başka bir sıfat yakıştırılamaz, bunlarda onun öteki benliğinin meyus ve ileri giden ölçüsüzlüğü vardı. Oğulun kaybı, diye yazıyordu, mektuplaşmalarının, yaratıcılığının en mahremine bir yabancının sokulma zorunluluğu, durumunu katlanılmaz, hayatını imkânsız hale getirecektir. Koşullara uygun değildi, ama hayatını terazi kefesine koyuyordu, muazzam bir varlık: Düştüğü

kefe, çok aşağıya bastırılmış olmalıydı ve bakan, dük, ona yardım için acele ettiler. August'un adını gönüllüler listesinden sildirmesi şeklinde değil; bu, şeref yüzünden ayıp yüzünden uygun olmazdı. Voigt'un teklif ettiği, Haşmetmeabın, gerçi August'un buna hazır oluşuna dudak bükerek, onayladığı şey buydu: Bu genç bey şimdilik bir kere Rühlmann'la; askerî iaşe paraları hakkında müzakereler için Mabeyinci Rühlmann'la birlikte Frankfurt'a Müttefiklerin merkez karargâhına gidecekti ama dönüşte gönüllülerin sözde başkanı Veliaht Prens Karl Friedrich'in yanında aynı şekilde sözde yâveri olarak görevlendirilerek babasının hizmetine bırakılacaktı.

Böyle de oldu ve böyle olduğu için Tanrı'ya şikâyet gerek! Yeni yılda Frankfurt'a gitti August, sırf o gün şehir kilisesinde arkadaşları avcıların atlı ve yaya, kutsandıklarında Weimar'da olmasın diye –1814 yılı Ocak'ının sonuydu– ve onların Flamanlara doğru harekete geçmelerinden bir hafta sonra, geri döndü, prensin yanında yâverlik hizmetine başlamak amacıyla. Prens gibi o da avcı üniforması giydi ve babası buna 'avcı borazanına uymak' dedi. 'Oğlum avcı borazanına uydu,' diye açıklıyor ve sanki her şey yerli yerinde gibi davranıyordu. Ah, ne yazık, durum böyle değildi. Evde kalan yirmi dört yaşındakine omuz silkmek, tek tük insanın tepkisi değildi, herkes, kendisi Alman milletinin yeni vatansever hayatına yalnız başına katılmamakla kalmayıp oğlunu da uzak durmaya zorlayan bir babaya kızıyordu. Bu gencin arkadaşlarına, dışarıda tehlikelere katlanan öteki gönüllülere karşı durumunun tuhaflığı daha başından beri belliydi. Geri döndüklerinde onun iş ve hayat arkadaşları olacaklardı. Onlarla bunun arasında temiz bir ilişki düşünülebilir miydi? Ona saygı, arkadaşlık sunmak isteyecekler miydi? Korkaklık suçlaması havada asılıydı – işte burada, hissedilmiş bir bilgiyi araya sıkıştırmak zorundayım, hayatın haksızlığı üzerine ve şu konuda: Nasıl oluyor da başka birinde tuhaf diye kötülenen ve cezasız kalmayan bir şey, bir insanca doğru ve tabii görünebiliyor? Ama bu herhalde insanların farklılığına

dayanıyor ve bir de şuna: Bizim ahlaki ve estetik yargımızı belirleyen çok derin kişisel nedenlerle, birine caiz görünen ötekine asla doğru gelmiyor, daha açıkçası, bir başkası için çok uygun ve gayet tabii diye aldırmadığımız şey, bir insan için rezil bir uygunsuzluk gibi görünüyor. Benim bir erkek kardeşim var, Saygıdeğer Hanımefendi, adı Arthur, kendisi genç bir bilim adamı, bir felsefecidir, aileden yana değil, aslında tüccar olması isteniyordu ve bu yüzden de bazı eksikleri vardı giderilecek: Dr. Passow'un yanında Yunan kültürü öğrendiğini söylemiştim ya. Kafası çalışan biri, şüphesiz, her ne kadar dünya ve insanlar hakkındaki yargılarında biraz acımasızcaysa da, onda büyük istikbal gören insanlar bilirim ve en büyük istikbal gören ise kendisidir. Neden mi: Kardeşim, kendini vatan için savaşa atmak amacıyla öğrenimini bırakanların kuşağındandır ama hiç kimse beklemezdi ondan bunu, bunu yapabileceğini bile hiç kimse düşünmezdi, hem de çok tuhaf bir sebeple, çünkü bunu en az, ya da hiç mi hiç düşünmeyen insan Arthur Schopenhauer'di. Gönüllülerin teçhizatı için para vermiştir; onlarla savaşa gitmek hiç aklına gelmemiştir, en büyük doğallıkla işi, 'tabiatın fabrika işi' dediği insanlara bırakmıştır. Ve hiç kimse şaşmadı. Onun tutumunu kabullenen insanların kayıtsızlığı tamdı, onaylamadan hiç farkı yoktu ve şu noktada hiç kuşkum kalmadı ki bizi ahlaki ve estetik olarak rahatlatan, onayımızı isteyen şey, ahenk ve uygunluktur.

Aynı davranış biçimi konusunda, August'un durumunda skandal çıkaran bir burun kıvırmanın sonu gelmiyordu. Bizim sevgili von Stein'ımızın sözleri hâlâ kulağımdadır: 'Goethe, oğlunun gönüllülerle gitmesini istemedi.' Buna ne buyurursunuz? Burada, evde oturan tek soylu genç insan! Bayan von Schiller'in sözleri hâlâ kulağımdadır: 'Ne pahasına olursa olsun, dünyada hiçbir şey için engel olmazdım Karl'ımın askere gitmesine! Bütün varlığı, benliği paramparça olurdu, oğlan melankolik biri olup çıkardı.' Melankolik; zavallı dostumuz da öyle olmadı mı sanki? O hep melankolikti. Ama bu uğursuz andan itiba-

ren derinleşti durmadan zavallı ruhunun hüznü ve tabiatına eskiden beri yakın olan yıkıcı eğilimlerin patlak vermesi şekline büründü: ölçüsüz şarap içmeler, kötü kadınlarla (kulağınızı rencide etmekten korkuyorum) ilişki; çünkü bu bakımdan ihtiyacı hep çok olmuştur ve saf insanın anlamadığı şey, yalnızca bunun, onun melankolisi ve bununla gölgelenen Ottilie-sevgisiyle nasıl bağdaştığıdır. Bana sorarsanız -çünkü sorulmadan bu konuda görüşümü açıklamaktan kaçınırım- bu sefalette onun, toplumun şüphelendiği erkekliğini, başka bir alanda, tabii daha az soylu bir alanda kanıtlamak arzusu gizliydi.

Sözünü etmeme müsaade edilirse, benim bütün bunlara karşı duygularım, en karmaşık olanlardı. Acıma ve iğrenme, August konusunda, kalbimi kaplamakta yarış ediyordu; ve onun büyük insan, babasına karşı saygıyla yarışan ise, şüphesiz çok kimsede olduğu gibi, onun çağdışı yasak koymasının reddi idi. Ama bütün bunlara gizlice şu umut karışıyordu: August'un utanılacak rolü, onun sarsılan saygınlığı, bütün şehirce bilinen sefahati, ona benim sevgili arkadaşımın duygusunu yabancılaştırsındı, bu birbirinin dengi olmayan, tehlike vaat eden ilişkiden nihayet Ottilie'nin vazgeçmesi, davranışları onun en kutsal inançlarına böylesine ters düşen ve o kendisiyle ilişkinin o sıralar son derece şüpheli bir şeref verdiği genç adamla bozuşması sayesinde dertlenişimden kurtulmak istiyordum. Aziz hanımefendiciğim, bu ümit boş çıktı. O vatansever, o Ferdinand Heinke'nin hayranı Ottilie, August'tan yana oldu, onunla dostluğa sımsıkı bağlandı, onu affetti ve hatta topluluk içinde her fırsatta savundu onu. Onun hakkında kötü bir haber getirildiğinde ya inanmaya çekindi ya da yüce ruhlulukla bunu romantik bir hüzün anlamında yorumladı, öyle bir illet ki, kızcağız kendini bunun kurtarıcılığının kendisine nasip olduğunu hissediyordu. 'Adele,' derdi hatta, 'inan bana, o kötü değil, hiç değil, insanlar onun hakkında istedikleri kadar ileri geri konuşsunlar! Ben onlardan nefret ediyorum ve isterdim ki o da bu duyguya katılsın, o zaman onların kötülüğüne, çekiştirmek

için daha az malzeme verir. Soğuk, ikiyüzlü insanlarla yalnızlık çeken bir can arasındaki çekişmede sen, Ottilie'ni hep yalnızın yanında bulacaksın. Böyle bir babanın oğlunda soylu bir ruh yapısı olduğundan şüphelenebilir mi? Seviyor da beni, Adele ve ben, görüyorsun, ona sevgiden yana borçlu kaldım. Ben, büyük mutluluğu –Ferdinand'la olan mutluluğumuzu– tattım ve bunu hatırımda tutmaya devam ettiğim sürece bunu August'un bir alacağı olarak hesaplamadan, ödemek için kara gözlerinin beni uyardığı bir borç olarak hesaplamadan edemiyorum. Evet, ben onun önünde borçluyum! Çünkü, eğer onun hakkında söylenen ve tabii tüylerimi diken diken eden şey, doğruysa, onu buna iten şey, benim yüzümden duyduğu kuşku değil mi? Çünkü, Adele, bana güvendiği sürece, o başka türlüydü ya!'

Birden çok kereler böyle konuşmuştur önümde ve burada da duygularım bölünmüş ve çelişkiliydi. Çünkü o hayırsızdan kurtulamayışını görmek canımı sıkıyordu ve kendini ona, büyük adam babasının isteğine uyarak ebediyen adamak düşüncesinin onun ruhunda bir olta-kancası gibi durması, keza. Ama öte yandan tatlı bir teselli ve ahlaki bir rahatlama da veriyordu sözleri bana; çünkü onun Prusyalılığı, savaşkan-vatancı görüşü zaman zaman benden acaba o ince şeffaf bedeninde ham, barbar bir ruh mu barınıyor diye gizli bir ürküntü yaratmaya kalkıyorsa da, onun August'a karşı tutumu, bizim Heinke'nin yakışıklı, sade kahraman tipine duyduğu eğilimden dolayı vicdan huzursuzluğu, bana onun ince asaletini, yufka yüreklilığini tanıttı ve onu bu yüzden bir kat daha içtenlikle sevdim, öte yandan bu sayede ona olan özenim de bir kat daha arttı.

Bu 1814 yılının Mayıs'ında August'la ilgili sıkıntı doruğuna çıktı. Sefer bitmiş, Paris fethedilmişti ve ayın yirmi birinde Weimarlı gönüllüler geri döndü, vatan için pek de çok hizmetleri olmamıştı ya, ama yine de ün kazanarak ve alkışlanarak geri döndüler ülkeye. Bu andan hep korkmuştum ve içinde bulunan bütün uğursuzluğu ortaya

çıkardı. Beyler, evde oturan arkadaşlarına nispet ve alaylarını açıkça ve en acımasızca ortaya koymaktan kaçınmıyorlardı. Bu vesileyle bir kere daha anladım, insanların güya kendilerini harekete geçiren duyguların son derece hakiki olduğuna inancım ne kadar da azdı. Kendiliklerinden eylemde değillerdi, tersine ellerine belli geleneksel bir davranış kalıbı veren bir durumun ölçütüne göre hareket ediyorlardı. Durumun izin verdiği şey, acımasızlık mı, daha iyi ya. Düşüncesizce ve sonuna kadar kullanıyorlardı bu izni, öyle cömertçe kullanıyorlardı ki şüphe edemiyordunuz; insanların ekserisi durumun kendilerine çiylik ve acımasızlıklarını serbest bırakmasını ve canlarının istediği gibi vahşice davranmalarına izin vermesini bekliyorlar. August, arkadaşlarına prens onur başkanının yâveri olarak giydiği avcı üniforması içinde rastlamak saflığını veya mağrurluğunu göstermişti. Ama özellikle de bununla –yine de anlaşılabiliyor– savaşçıların küçümsemesine, suçlamasına sebep oldu. Theodor Korner durup dururken yazmamış o dizeleri: 'Ocak başında oturan, kapıkullarının kanatları altında, saray hizmetçilerinin arkasında gizlenen oğlana yazıklar olsun! Şerefsiz, zavallı bir bacaksızsın sen!' Bu dizeler tıpatıp uyuyordu ve yeterince yüksek sesle anılıyordu. Von Wertern-Wiese adında bir süvari yüzbaşısı ise, çiyliğe bu kadar elverişli bir durumdan en son şeyi koparma gayretinde özellikle ortaya çıkıyordu. August'un kökenine ve taşıdığı kana bir anıştırma yapıp onun korkak ve erkekliğe yakışmayan davranışını bunların yeterince açıkladığını söylüyordu. Bay von Goethe, eğer elini tutmasalar hiç kullanmadığı kılıçla kafasına hücum edecekmiş. Bu sahnenin sonucu ise, ağır şartlar altında bir düelloya davetti.

Saray Danışmanı o sırada buranın yakınlarında bulunan Berka Kaplıcaları'ndaydı ve *Epimenides*'i yazıyordu. Berlin Tiyatro Müdürü Iffland'ın, kendisine Prusya kralının yurda dönüşü üzerine bir şenlik piyesi yazması teklifini, başka edebiyat çalışmalarını erteleyecek kadar çekici ve şerefli sayıp dünyanın bütün şenlik piyeslerinden

böyle son derece farklı 'yedi uyur' mecazını yaratmıştı. 'Ama ben sakin geçirdiğim saatlerden utanıyorum,' diye yazmıştı ve şunu da yazmıştı: 'Uçuruma dönmek zorunda kalacak tabii.' Bu arada eline, bir hayranı, saraylı bir kadın olan Bayan von Wedel'in mektubu geçti; mektup August'un süvari yüzbaşısıyla çatışmasını ve işin neredeyse fena sonuçlanacak durumda olduğunu uyararak haber veriyordu. Bu büyük baba hemen karşı tedbirler aldı. Oğlunu savaş hizmetinden olduğu gibi düellodan da kurtarmak amacıyla dostluklarını kullanmak, saygınlığını esirgemek, ona kendisini tanıdığım kadarıyla, August'un hayatına özenden de öte belli bir memnuniyet sağladı; çünkü aristokrat ayrıcalığından, farklı eşitsizlikten hep hoşlanmıştır. Kendisini uyaran hanımı, aracılığı için ziyaret etti. Başbakana yazdı. Yüksek bir memur olan Danışman von Müller, Berka'ya geldi, veliaht prens, dükün kendisi bu işle ilgilenerek, süvari yüzbaşısının özür dilemesi sağlanarak kavga ortadan kaldırıldı. En üst makamca kollanan August dokunulmaz olmuştu, eleştirici sesler azalmış, ama tamamen susmamıştı; gerçekleşmeyen düello, tam tersine erkekliğinin açıkça küçümsenmesini artırdı, omuz silkiyorlar, ondan uzak duruyorlardı, arkadaşlarıyla onun arasında öylesine rahatça bir ilişki artık yalnızca düşüncede kalıyordu ve Bay von Werthern her ne kadar o saygısız imasından dolayı yukarıdan fırça yediyse de ve hatta hapiste cezalandırıldıysa da, August'un gayri meşru doğumu, deyim yerindeyse melezliği neredeyse unutulmuşken yeniden daha güçlü bir şekilde insanların belleğinde hortladı ve davranışına yönelik suçlamalara karıştı, 'İşte belli oluyor,' diyorlardı. 'Zaten nereden gelsin ki?' Şunu eklemek gerek şüphesiz, üstadın karısı, hayat tarzıyla bu dönemlerin ciddiyetine az aldırıyordu ve eğlence düşkünlüğüyle dedikodulara durmadan malzeme vermişti –kötü malzeme değil, ama gülünç derecede uygunsuz malzeme–.

Sonunda Ottilie'nin mızmız talibinin şeref duygusunu, onun meseleyi derinden ve acı dolu bir şekilde sineye

çekmesi gösterdi; şöyle ki bizlere, bunu yaptığını tuhaf dolaysız bir tarzda anlattı: Yani kendisinin o yenilen kahramana, Elbeli adama gittikçe artan tutkulu, hatta saplantılı saygısıyla. Ona coşkun sadakati, Napoléon gününü yılın en büyük bayramı olarak kutladıklarını hatırlamak istemeyen 'dönekler'in horlanmasıyla inadına ve gururuna ulaştı – anlaması güç değil; çünkü onunla ve onun uğruna acı çekmemiş miydi? Ötekilerle birlikte ona karşı savaşmak için sefere katılmadığından alaya ve ayıplanmalara katlanmamış mıydı? Yığının ruh hali ve günün modasına yukarıdan bakan bir babanın karşısında lekelenmesine öfkesini açıkça, imparatora karşı bir hayranlık biçiminde dile getirebiliyordu; bunu bizim karşımızda da yapıyordu, aldırmadan ve inatçı bir dürtüyle, bu konuşmalarla Ottilie'nin duygularını ayaklar altına aldığını umursamadan ve Ottilie onun bencil saldırganlıklarına (çünkü bununla kendine iyilik etmiş oluyordu, başkalarına verdiği acıya bakmadan, hatta bu acıyla bilenerek) sabırla, tabii ki güzel gözleri yaşlı, göğüs gerse de benim gizli arzularıma yine de göz kırpmış oluyordu; çünkü arkadaşımın August için ince vicdanlı duygusunun bu kötü davranışlara sürekli olarak dayanacağı, zaten onun ısrarlı Napoléon aşkının arkasında başka bir şey gizlendiği ya da daha doğrusu gizlenemediğinden daha da ihtimaldışıydı, Napoléon aşkına bürünmüş ve yine de çırılçıplak ortaya çıkan bir şey vardı bunda: Yine aramızda bulunan ve August'un durmadan kulağımızın dibinde barbarlığa bağlı bir imparatorun bütün kıta için düşündüğü selamet planını ahmakça çiğneyen Teutomanların tipik temsilcisi diye alay ettiği genç Heinke'ye duyduğu kıskançlık.

Evet, bizim bulduğumuz o genç, Weimar'daydı – daha doğrusu: İkinci kez yine buradaydı. Leipzig yakınlarındaki savaştan sonra birkaç hafta boyunca Prusya komutanının yâveri olarak şehrimizde hizmet gördü ve tekrar topluluk içine girip çıktı ve herkesin sevgisiyle karşılaştı. Şimdi, Paris olayından sonra Fransa'dan geri dönmüştü, Demir Haç madalyasıyla; herhalde anlarsınız ki bu kutsal

işareti onun göğsünde görmek, bu muazzam gence karşı bizim genç kız duygularımızı, özellikle Ottilie'nin duygularını pırıl pırıl alevlendirmişti. Bu, işte birazcık durultucu etki, onun her zaman değişmeyen güler yüzlü, hep müteşekkir ama biraz çekingen tutumuydu, sık sık olan birlikteliğimizde, her zaman olduğu gibi, bize karşı bu tutuma çaba gösteriyordu ve bu da, gösterdiğimiz duygularla pek örtüşmüyordu. Çok geçmeden, tabii ve bizim için -bunu da itiraf etmeli- biraz ayıltıcı çözümü gerçekleşmeliydi. Ferdinand bize, her ne sebeple olursa olsun şimdiye kadar gizlediği, şimdi ise açıklamayı görev saydığı şeyi ortaya çıkardı: Prusya Silezya'sında sevgili nişanlısı kendisini bekliyordu ve o da yakında evlenmeyi düşünüyordu.

Bu açıklamanın biz kızları içine soktuğu hafif duygu burukluğu anlaşılır herhalde. Acıdan, düş kırıklığından söz etmiyorum,- böyle şeyler olamazdı, çünkü bizim onunla ilişkimiz platonik bir heyecan ve hayranlıktı, gerçi bize kurtarıcıları olarak yakın duran o sempatik kişiliğine karşı bir hak iddia etmek bilinciyle karışık. O, bizim için bir kişilikten çok bir kişileştirmeydi, biri ötekinden her zaman açık seçik ayırt edilmese de ve sonunda insanı kişileştirmeye yetenekli kılan şeylerin kişinin özellikleri olsa da. Her halükârda bu genç kahramana beslediğimiz duygular -ya da ben burada uygun olduğu gibi geri çekildiğimde-, Ottilie'ninkiler asla somut ümitler ve isteklerle bağlanamazdı çünkü böyle şeyler Ferdinand'ın kürkçü oğlu olarak sade kökeni bakımından ortaya çıkamazdı. Bu soy-görüş açısından, zaman zaman düşündüğüm gibi, böyle düşünceler taşıyabilecek insan daha çok ben oluyordum; hatta zayıf anlarda şunu düşlüyordum: Onun için ulaşılmaz olan arkadaşımın sevimliliği bende eksik olanın yerine geçebilir ve bana bu genci kazandırabilirdi, ama bunun iğrenç tehlikelerinden hemen ürpererek kaçıyordum... Bunları belli bir edebi ilgi olmadan göze alıyor değildim; çünkü kendime diyordum ki düşlerim herhalde Goethe gibi biri tarafından ince, ahlaki-tensel bir işlenişe konu yapılabilir.

Kısacası, düş kırıklığından eser yoktu ve değerli varlığımızın ihanetine düştüğümüzü hissedebilmiş olduğumuz söylenemez! İtirafını en içten kutlamalarla karşıladık, ne var ki bize uzun zamandır gösterdiği esirgeme –aslında daha uzun süre tadına varmak isterdik– yüzünden bir parça utanarak. Çünkü yine de Ferdinand'ın sadakatini ve saygısını bilmeyle belli bir altüst oluş ve şaşkınlık, yarım yamalak itiraf edilebilecek bir üzüntü bağlanmıştı; belirsiz bir şeyler, düş ve umutça belirlenemeyen, şimdiye kadar onunla dostça ilişkimizi tatlandırmış bir şeyler kayboluyordu. Ama biz, açıkça kararlaştırmaksızın, ama yine de sanki kararlaştırmışçasına bu kötü duygudan kaçmaya çalışıyorduk, şöyle ki nişanlısını sevgi ve saygımıza katmaya azmettik, artık hayranlığımız bu kahramanla onun eşine –değerliliğinden asla şüphelenmediğimiz ve yarı Thusnelda, yarı ve hatta daha çok Goethe'nin Dorothea'sı gibi ama tabii siyah gözlü değil mavi gözlü tasavvur ettiğimiz bu kıza– yönelik bir çifte dürtü.

Heinke'nin nişanlılığını bizden uzun süre sakladığı gibi bizim de bunu August'tan sakladığımızı bilmem nasıl açıklamalıyım? Ottilie böyle istiyordu ve biz de bunu sebepleri üzerine aramızda konuşmadık. Söylemeliyim: Şaşıyordum; çünkü bu genç savaşçıya karşı vatansever eğilimini, melankolik sevgilisine karşı bir suç gibi hissediyordu, ama bu eğilimin, toplumsal koşullar bir yana onun için amaçsız ve ümitsiz denebilecek hiçbir tehlike taşımamasını ona belli etmek istemiyordu, oysa bu haber kesinlikle onu sakinleştirmeye yarayacak, muhtemelen de onu Ferdinand'a karşı daha adamsendeci bir güler yüzlülüğe götürecekti. Belirteyim, yasağına ses çıkarmadan uydum. August'un keyifsizliği, Ferdinand'dan kin dolu söz edişi hiç de teselli ve ödeşme hak etmiyordu. Sonra da: Bu kızgınlığı, onu günün birinde fazla ileri götürmeyecek mi, Ottilie'nin duygusunun bitmez tükenmez horlanışı benim Ottilie'nin ruh selameti bakımından sessizce özlediğim çözülmeye nihayet vardırmayacak mıydı?

Saygıdeğer dinleyicim, işte böyle oldu. Başında, hiç

olmazsa o an için benim gizli emellerime uygun ilerliyordu durum. Bizim, Bay von Goethe ile karşılaşmalarımız ve buluşmalarımız bu sıralar gittikçe daha sıkıcı, daha sinirli bir görünüm aldı; tiyatro üstüne tiyatro! Rezil edilmekten, tesellisiz kalan kıskançlığından başı dertte, bizim ona dostluğumuza irikıyım aptal bir adamla, safkan Michel'le ihanet ettiğimize dair suçlama ve şikâyetlerden bıkıp usanmadı. Ottilie ise tabii ona Heinke'nin Silezya engellerinden bir şey söylemeksizin, sadakati incinerek gözyaşları içinde boynuma sarılıyordu ve nihayet her zamanki gibi siyasetle kişisel olanın karıştığı gürültü koptu: Bir öğleden sonra Prenses Henckel'in bahçesinde, August, yine Napoléon'u çılgınca göklere çıkarıp ve onun düşmanlarını yenmek için kullandığı tabirleri de ihmal etmeyerek, son derece açık bir şekilde Ferdinand'a yüklenmeye başladı. Ottilie ona karşılık verdi, milletlerin belası o adama nefretini açıkça ortaya koyarak ve şerefle ona karşı başkaldıran gençliğe doğrudan doğruya bizim kahramanımızın özelliklerini yakıştırarak; ben kendisini destekledim; August, öfkeden sapsarı kesilmiş, boğuk bir sesle, bizimle kendisi arasındaki her şeyin bitmiş olduğunu, bizi artık tanımadığını, bizim onun için bu andan itibaren bir hiç olduğumuzu açıkladı ve tam bir öfke içinde bahçeyi terk etti.

Ben, sarsılmama rağmen, arzularımın hedefinde buldum kendimi, Ottilie'ye de açıkça söyledim bunu ve bütün hitabetimi kullanarak onu Bay von Goethe'yle olan atışmasından dolayı teselli ettim, onunla ilişkisinin asla iyi olamayacağını açıklayarak. Söylemesi kolaydı. Arkadaşım çok korkunç bir halde bulunuyordu ve anlatılmaz bir şekilde üzüyordu beni. Düşünün bir, hayranlıkla sevdiği genç, bir başkasına aitti ve güzel bir iyilik dürtüsüyle hayatının fedakârlığını yapmaya hazır olduğu insansa ona sırtını çevirmişti, kaba sözlerle dostluğunu ayaklarının önüne fırlatarak. Bu kadarla da bitmiyor! Ottilie kendini terk edilmişliği içinde annesinin kollarına attığında, kendi de az önce korkunç bir düş kırıklığına uğramış ve keza teselli verecek gücü olmaktan ziyade teselliye muh-

taç bir yürek buldu karşısında. Ottilie, August'la o mahvedici sahneden sonra, öğüdüme uyarak birkaç haftalığına akrabalarının yanına Dessau'ya gitmişti, ama acele postayla çağrılıp palas pandıras eve geri dönmek zorunda kaldı. Kahredici bir şey olmuştu. Dük Edling, o kibar aile dostu ve vasi, cici baba, eyaletin, Bayan von Pogwisch'e evlenme teklifi yüzde yüz beklenilen o en yakışıklı adamı, ansızın, hem de uyandırdığı ümitler hakkında hiç ağzını yormadan, Moldau'dan gelen Prenses Sturdza ile evlenivermişti!

Nasıl bir sonbahar, nasıl bir kış, hanımefendiciğim! Bu haykırışımın sebebi, şubatta Napoléon'un Elbe'den kaçması ve yeniden yenilmesi gerektiği değil, kaderin, tahminler açısından bu ana-kıza, ruhlarının gücü ve onurunu aşan ve birbirine çok benzeyen imtihanlar sunmasıydı. Bayan von Pogwisch, sarayda hemen her gün, bu dükle çoğu zaman da genç karısıyla karşılaşmak ve yüreğinde ölüm, yalnız yüzünde tebessümü korumak değil, aynı zamanda buna, kendisinin boşa çıkmış umutlarını pek iyi bilen ve oh çeken bir dünyanın karşısında katlanmak zorunda kalıyordu. Ottilie, annesine bu neredeyse insan gücünü aşan direnişte yardımcı olmak durumunda, bu arada elden geldiğince büyük bir metanetle aynı şekilde sosyetenin bildiği ve merakla izlediği ihtilafı, yüzüne bakmayan somurtkan bir kışkırtıcılıkla meydan okuyup görmezlikten gelen Bay von Goethe ile yaşayıp aşmak zorunda kalıyordu. Ve bana düşen, bu şanssız durumlarda içim kararmış, sıvışıp kaçmaktı, benim de yüreğim bomboştu, çünkü Noel'den az önce Ferdinand, Silezya'ya gitmek ve Thusnelda'sını, ya da Dorothea'sını -gerçekte adı Fanny'ydi- gelin getirmek için bizden ayrılmıştı ve tabiat bana onunla ilgili herhangi bir özel ümit besleme hakkı vermemişse de ve beni hep dert ortağı rolüne zorlamışsa da, onun ayrılığından doğan dopdolu acıyı bana da tattırdı, benim durumumda bu duyguya biraz ferahlama hissi, hatta hafif bir öç alma kattıysa da. Çünkü çirkin bir kız için bir güzelle birlikte rüyalarının kaybolup giden bir kahra-

manını hatırlama törenleri yapmak ne de olsa daha kolaydır, yani bizim, o kahramanın maddi varlığının farklı farklı mutluluğunu onunla birlikte bölüşmemiz gibi bunu yine yaptık.

Bana, gencimizin uzaklaşması ve üçüncü biriyle birleşmesiyle her türlü acının yanı sıra hoş bir rahatlama bağışlanması gibi bunun aynısının Ottilie için August ile olan bozuşmadan ortaya çıktığını hoşlanarak görüyordum. Evet, beraberinde getirdiği her türlü toplumsal tatsızlığı bana itiraf ediyordu etmesine, ona iyi geliyormuş, kendisiyle onun arasında her şeyin sona ermesini mutluluk, kurtuluş olarak hissediyormuş, kalbinin bu ilişkinin eskiden beri neden olduğu o sinirleri mahvedici ikilemlerden kurtulup kalenderce bir barış içinde dinlenmesini istiyormuş. Şimdi Ferdinand'ın yüce anısının rahat tadını çıkarabilecek, acınacak durumdaki annesine tesellilere kendini verebilecekti. Bunları duymak iyiydi, ne var ki benim, acaba onun için korkmaya hakkım var mı konusundaki şüphem, bunu tamamen yatıştırmak istemiyordu. August bir oğuldu; bu, onun hayatının temel özelliğiydi. Benliğinde o büyük babayla hesaplaşma söz konusuydu, o baba ki bu 'kızcağız'la bozuşmayı kesinlikle onaylamıyordu, oğlu ise ondan izinsiz gerçekleştirmişti bunu ve baba aynı kesinlikle bu bozuşmayı düzeltmek için otoritesini kullanacaktı. Onun, beni korkutan bir birleşmeyi arzuladığını ve onardığını biliyordum; oğulun Ottilie'e karşı hüzünlü tutkusu, bu arzunun ve iradenin yalnızca bir ifadesiydi. Ottilie'de babasının tipi olanı seviyordu, aşkı taklitti, miras, uysallıktı, bu aşkı reddetmekse sahte bir bağımsızlık göstergesi, sürekliliğini ve direnme gücünü benim maalesef az diye değerlendirmek zorunda olduğum bir başkaldırmaydı. Ya Ottilie? Gerçekten o kendini bu babanın oğlundan koparmış mıydı? Kendini gerçekten kurtulmuş sayabilir miydi? Kuşkuluydum, ben de kuşkulanmakta haklıydım.

August'un hayat tarzı hakkında bazı, o sıralar üst üste gelen haberleri aldıkça yaşadığı sarsıntı, inançsızlığımın

doğruluğunu bana fazlaca açık bir şekilde tanıttı. Bu genç adamın ahlaki dayanağını çalmak, ona sarhoşluğu aratmak ve onu tuhaf bir sağlamlıkta, tekin olmayan tarzda duygusal tabiatının oldum olası eğilim duyduğu kötülüklerin kucağına itmek için çok şey bir araya gelmişti. O lanet gönüllü hikâyesi yüzünden toplum tarafından lekelenmiş olması, Ottilie ile kavgası, bu yüzden babasıyla ve aslında da kendisiyle içinde düştüğü ruhsal ve belki de dış problem; bunları sıralayışım onun genel söylentiye göre kendini koyverdiği o hovarda haberler geliyordu kulağımıza, bu arada Schiller'in kızı Karoline ve oğlu Ernest'ten, August'un artık acınası değil kavgacı, vahşi ve kaba öfkeli yaradılışından yakınmalarıyla bağıntılı olarak. Deniyordu ki şaraba ölçüsüzce düşmüş ve gece sarhoş halde berbat bir kavgaya karışmış, hatta bu kavga ona poliste gözaltını tattırmış, ancak adının hatırına hemen salıverilmiş ve o tatsız mesele örtülmüş. Sadece paçavra denebilecek kadınlarla ilişkisi bütün şehirce biliniyordu. Saray Danışmanı'nın ona mineral ve fosil koleksiyonunun sergilenmesi için kurduğu, Ackerwand'daki bahçe kulübesi (çünkü August babasının koleksiyon çabasını tekrarlıyor ve kendi eliyle yürütüyordu) görünüşe göre, ekseriya yoldan çıkmalarında işine yarıyordu. Bir süvari karısıyla aşk hayatı yaşadığı biliniyordu. Süvari, karısı eve hediyeler taşıdığı için bu ilişkiye ses çıkarmıyormuş. Pek çirkin olmasa da uzun, yontulmamış kalas gibi biriydi bu ve millet gülüyordu, çünkü ona 'Hayatımın güneşisin!' diyormuş ve o da bunları övünmek için etrafa yayıyormuş. Yarı rezil, yarı kârlı bir hikâyeye de gülüyorlardı: Yaşlı şair bir gün akşamüstü âşık çiftle evin bahçesinde düpedüz karşılaşmış ve sadece demiş ki: 'Çocuklar rahatınıza bakın siz!' ve sonra da toz duman olmuş. Bu olaya kendim kefil olamam, ama doğrudur derim, çünkü o büyük adamın belli bir ahlaki teveccühüne, ki birçokları onu bununla suçlamaktadır, bense hiçbir hükümde bulunmuyorum, tıpatıp uymaktadır.

Şimdi bu konuda, kendimin ileri geri içim rahat olarak değil ama bu türlü düşüncelere takılmak bana ya da

kimseye yakışır mı diye şüphe duyarak çok düşündüğüm bir tek şeyi söylememe izin verin. Yani diyordum ki, oğulda son derece şanssız ve yıkıcı olarak kendini gösteren belli özelliklerin, onları tekrar tanımak güç de olsa ve bu türlü yeniden tanımadan saygı ve sevgi insanı ürkütse bile, büyük babada çekirdek olarak var olduğunu görüyorum. Çünkü baba konusunda bu özellikler henüz mutlu, verimli ve sevimli bir dengede bulunuyor ve dünyaya sevinç aşılıyorlardı, oysa oğuldaki miras olarak kaba, düşünceden ırak ve muzır bir şekilde kendini gösteriyor ve ahlaki iğrençlikleriyle açıkça ve utanmadan gün ışığına çıkıyor. *Gönül Yakınlıkları* romanı gibi mükemmel, büyüleyici, hatta ahlakça büyüleyici bir eseri alın ele. Çoğu kez dâhiyane ve son derece rafine zina romanına karşı tutucu kesimce ahlaksızlık suçlamasında bulunulmuştur ve tabii klasik duygu ürünüydü şüphesiz, onu kabaca ve yobazca reddetmek ya da sadece omuz silkerek geçiştirmek. Hayır, hanımefendiciğim, ne biri ne de ikincisiyle iş biter. Vicdanına elini koyup kim inkâr edebilmiştir ki bu gerçekten yüce eserde ahlaken şüphelinin, rahatın bir unsuru, hatta -kusura bakmayın!- ikiyüzlülük unsuru egemendir, evliliğin kutsallığıyla oynayan düşündürücü bir saklambaç oyunu, tabiat mistisizmine gevşek, kaderci bir itiraf... Ölüm bile, görüyor musunuz, -ahlaki tabiatın özgürlüğünden kurtulmakta onun aracı olarak anlamamız gereken ölüm- aslında tensel arzunun ertelenmesi ve son tatlı kaçış yeri olarak hissedilip işlenmemiş midir? Ah, tabii biliyorum, August'un başıboşluğunda ve avare hayatında, insanlığa o roman gibi bir armağan oluşturmuş olan o yeteneklerin bir başka, sevimsizleşmiş görüntü biçimini fark etmek ne kadar anlamsız, ne kadar kötü görünmeli. Zaman zaman hakikatin eleştirel araştırılmasının bağlı olduğu vicdan azabından daha önce söz etmiştim zaten, bunda, hakikatin doğrudan doğruya ulaşılmaya çabalanacak, öğrenmekle görevli olduğumuz bir şey olup olmadığı, yasak hakikatler olup olmadığı problemi ortaya çıkmaktadır.

Ottilie'ye gelince; Bay von Goethe'nin değişimi hakkındaki haberlerden çok etkilenmiş ve fena halde rahatsız olmuş görünüyordu, öyle ki onun kişiliğine gerçekten ilgisiz olduğu bana artık pek inanılır gelmiyordu. Süvari karısına nefreti apaçıktı, insanın daha uygun bir ad takabileceği bir nefret. Bir kızın, önem verdiği erkeğinin şehvet duygularının nesnesi olan ve kendine oranla böyle alçak olduğu kadar gerçekten avantajlı yaratıklara karşı duyguları şüphesiz bir uçurum demektir. Hor görme ve iğrenme, reddedilen rakibeyi ne kadar kendi hayat şerefinin altına çekse az gelir; ama hasetin, kıskançlık denen o korkunç özel şekli istemese de onu yine kendi katına yükseltir ve nefretin, kendine denk bir nesnesi yapar, denklik cinsiyet açısındandır. Öte yandan galiba erkeğin ahlaksızlığı, uyandırdığı her türlü ürküntüye rağmen böyle bir ruh üzerinde derin, müthiş bir çekicilik gösterir, yani artık sönmekte olan bir eğilimi bile yeniden canlandırabilecek bir çekicilik; çünkü asil insanda bir şey asil olur, erkeği, kendi fedakârlığıyla daha iyi olan benliğine iade etmek, özverinin, dileğin niteliğine bürünür.

Kısacası: Kesinlikle emin değildim, arkadaşımın, August'un yeniden yaklaşma denemesini olumlu karşılamayacağından ve o, kendi iradesinin arkasında bulunan Ottilie'yle bozuşarak ona karşı boş yere başkaldırdığı daha yüksek bir iradeyle er geç böyle bir adıma yüreklendirilmeyecek miydi? Beklentilerim, korkularım gerçekleşti. Geçen yılın haziranında –o akşamı sanki dün akşammış gibi hatırlıyorum– sarayda aynalı salonda dördümüz oturuyorduk: Ottilie ve ben, bir de arkadaşlarımız Karoline von Harstall ve von Gross diye bir bey; bu sırada, uzun zamandır çevremizde dolandığını, sinsice iz sürdüğünü gördüğüm August, grubumuza katıldı ve söze karıştı. Başlangıçta özellikle hitap ettiği kimse yoktu, ama sonra –bu son derece gergin ve biz oradakilerin hepsince kendine hâkim olmayı gerektiren bir andı– doğrudan doğruya Ottilie'ye bir-iki soru ve söz yöneltti. Sohbet, genel konularda oluyor, savaş ve barış, ölü listeleri, babasının itirafları, Prusya

balosu ve onun mükemmel kotiyon dansından söz ediliyordu; August'un bakışlarında ise bu arada onun ve bizim biçimci kayıtsızlığımıza hiç uymayan bir parıltı vardı ve vedalaşma sırasında, önünde reverans yaparken (çünkü zaten ayrılmak istiyorduk) çok mutluydu.

'Gözlerindeki parıltıyı gördün mu?' diye sordum Ottilie'ye merdivende. 'Gördüm,' cevabını verdi, 've acıdım. İnan bana, Adele, eski sevgiye geri dönmesini dilemem, çünkü ben, kendimi iyi hissettiğim bir kayıtsızlığı eski azaba yeğliyorum!' Böyleydi sözleri. Ama büyü bozulmuş, herkesin bildiği küslük son bulmuştu. Tiyatroda ve topluluk içinde yaklaşma fırsatı arıyordu von Goethe; ve Ottilie onun peşinde olduğunu yalnız onunla birlikte olmaktan kaçıyor idiyse de bana itiraf etti: Kendisi eski zamanları hatırlatan bakışından tuhaf şekilde etkilenmekte olduğunu hissediyormuş ve ona bazen bakışındaki sınırsız mutsuz ifade, yüreğindeki suçluluk duygusunu tazeliyormuş. Ona, bu vahşi, yıkıcı insanla ilişkisinin bende yarattığı korkudan ve tekinsizlikten, sonra bu insanla dostluğun düşünülemez olduğundan, çünkü ondan, sandığım kadarıyla vermeye hazır olmadığı şeyleri gitgide daha çok isteyeceğinden söz edince şöyle cevap veriyordu: 'İçin rahat etsin, canım, ben özgürüm ve hep öyle kalacağım. Bak, bana bir kitap ödünç verdi: *Pinto'nun 21 Günlük Harika Gezisi* – henüz elime almadım. Ferdinand'dan olsaydı ezberlemez miydim bu kitabı?' Bu doğruydu tabii. Onu sevmediğine inanmasına inanıyordum. Ama bu bir teselli, bir güvence miydi? Görüyordum, ondan ve onun olmaktan bir kuşcağızın yılandan kaçtığı gibi kaçıyordu.

Onu August'un karısı olarak düşününce aklım başımdan gidiyordu; ama yine de, bütün bunların sonu nereye varacaktı? Yüreğimi parçalayan, akıl almaz şeyler oluyordu. Bu mutsuz adamın onu mahvedeceğine inancım daha başından kendini kanıtlayacağa benziyordu, çünkü geçen sonbaharda arkadaşım ciddi bir hastalığa tutuldu, besbelli ruhi ikilem yüzünden. Üç hafta boyunca sarılıktan yattı, yatağının altında katranlı bir tekne; ona bakmak

bu hastalığa iyi gelirmiş. Ama iyileştikten sonra toplulukta August'a yine rastlayınca, sanki August onu hiç aramamış, yokluğunu fark etmemiş gibi görünüyordu!

Ottilie mahvolmuştu, hastalığı depreşti ve bir hafta daha tekneye bakmak zorunda kaldı. 'Onun uğruna,' diyordu göğsüme yaslanıp hıçkırarak, 'cenneti feda edebilirdim, oysa beni aldattı!' Ama siz ne düşünüyorsunuz? Neye inanıyorsunuz? On beş gün sonra zavallı kız benzi cenaze gibi, bana geldi ve donuk gözlerle haber verdi, August ona gelecekteki birleşmelerinden, gayet rahat, sanki çoktan kesinleşmiş bir şey gibi söz etmiş! Neler hissediyorsunuz? Daha tuhaf bir şey düşünülebilir mi? Ona açılmamış, kendini sevmesini istememiş, hatta evlilikten söz ettiği bile söylenemez; daha doğrusu bu konuya, iğrenç bir sıradanlıkla değinmiş. 'Ya sen?' diye haykırdım. 'Yalvarırım, Tillemuse, hayatım, sen ona ne cevap verdin?!' Hanımefendiciğim, söz verdiğini itiraf etti bana.

Benim bu kaderin yavan küstahlığına karşı kudurduğumu anlıyor musunuz? Varlığı şüphesiz, eğer Bay von Goethe usulünce Ottilie'yi annesinden ve büyükannesinden isterse, önemli bir engel teşkil edecek olan kadında karşısında hiç olmazsa bir sığınak çıkıyordu: Yani Saray Danışmanı'nın hanımı, Matmazel Christiane. Hanımefendiciğim, geçen haziranda öldü o. Bu etki yok oldu, hatta daha da fazlası: Ölüm olayıyla durum tehditkâr bir sivrilme gösterdi, çünkü babacığına yeni bir hanım kazandırmak August'un işi olmuştu artık matemle bağlı, üstelik sessizleşen mevsimde Ottilie'yi yaz boyunca çok seyrek görüyordu. Buna karşılık bir olay oldu, yarı gülünç, yarı üzücü bir sırla örtülü olduğu için, öldüresiye önemi kesin olan bu olay hakkında size tam bir bilgi veremeyeceğim. Ağustosun başında Ottilie Ackerwand Sokağı'nda Saray Danışmanı, Almanya'nın büyük şairiyle karşılaştı.

Tekrarlıyorum: Nasıl cereyan ettiği hakkında bilgi veremeyeceğim, çünkü bilgim yok. İnsanı hiç de sevindirmeyen bir şakacılıkla saklıyor Ottilie benden; olayı bir çeşit şuh şenlikli bir sır havasına büründürmekten hoşla-

nıyor. Ben ısrar edince gülümseyerek diyor ki: 'Kendisi, İmparator Napoléon'la konuşmasını asla tam anlatmıyor, hafızasını burada dünyaya ve dostlarına kapıyor, özenle saklanan bir hazine gibi. Bu konuda onu kendime örnek alıyorsam ve bana karşı çok nazik olduğu haberiyle yetinmeni istiyorsam affet beni Adele.'

Ona karşı nazikmiş, size bunu ileteyim Hanımefendi. Ve bu haberle bitiriyorum hikâyemi, gördüğünüz gibi çok sevimli türden bir hikâye bu, sonunda bir nişanlanma var ya da en azından yakın bir müjde olarak göz kırpıyor. Bir mucize olmazsa, kader bizzat işte karışmazsa, saray ve şehir bu olayı Noel'de, olmazsa kesinlikle yılbaşında bekleyebilir."

ALTINCI BÖLÜM

Burada, Matmazel Schopenhauer'in anlattıkları, hiç kesilmeden bir bütünlük içerisinde korundu. Gerçekte matmazelin o geniş, temrinli ağzından dökülen Saksonya şivesi çalan konuşması iki kere kesildi: ortada ve sona doğru, ikisinde de görevi altında ezildiği belli olan ve sürekli özür dilemelerle yeni haberler getirmek için konuk salonunda boy gösteren garson Mager tarafından.

Birincisinde, Mabeyin Danışmanı Hanımı'nın evet demek zorunda kaldığı yardımcısıydı. Evden gönderilen bu kız, alt kat koridorundaymış, diye haber veriyordu ve hanımefendinin halini ve geç kalışını soruyormuş, öğle yemeğinin soğuduğu Esplanade'da çok meraklanmışlarmış. Boş yere ona anlatmaya çalışmış ki "Elephanten"ın parlak misafiri, önemli ziyaretler yüzünden kız kardeşine gecikmiştir ve kendisi, yani Mager, bu sırada rahatsız edecek adam değilmiş. Ama kız onu yine de, biraz bekledikten sonra içeri girmeye zorlamış, gelişinin haber verilmesinde ısrar etmiş, çünkü hanımefendinin yanına ulaşmak ve onu, huzursuzluğun ve açlığın ileri safhada olduğu eve getirmeye sıkı emir almış.

Charlotte, yüzü kıpkırmızı, ayağa kalktı, yüzünde ve davranışında şöyle bir kararı kesinlikle bildirir gibi bir ifade vardı: "Evet, bu, sorumsuzluktur! Saat kaç oldu ki? Gitmem gerek! Bu seferlik kesmek zorundayız." Ama şaşılacak bir tarzda, bu tepkiden sonra hemen yine oturdu ve beklenenin tersini söyledi.

"Tamam, Mager," dedi, "biliyorum, bir kere daha içeri girmek istemezsiniz. Kıza söyleyin, sabretsin ya da gitsin – en iyisi, gitsin ve hanımına söylesin, yemeğe beni beklemesinler canım, ben sonradan gelirim, işler müsaade eder etmez, üstelik beni merak etmelerine hiç neden yok. Rideller tabii huzursuzlanmışlardır, kim olsa huzursuzlanır, ben de öyle, çünkü saatin kaç olduğunu çoktan bilmiyorum artık ve bütün bunları hiç de böyle tasavvur etmemiştim. Ama olan oldu, ne yapalım artık sade vatandaş değilim, bekleyen bir öğle yemeğinden daha yüksek beklentiler olduğunu kabul etmek zorundayım. Kıza söyleyin, iletsin, resmimi yaptırmak zorunda kaldığımı, sonra Bay Doktor Riemer'le önemli konular hakkında görüş alışverişinde bulunmam, şimdi ise bu bayanın konferansını izlemem gerektiğini ve işin orta yerinde çekip gidemeyeceğimi. Bunu ona söylerken yüksek beklentilerin yanı sıra benim de yabancısı olmadığım huzursuzluğu unutmayın, ne var ki idare etmem gerek ve onların da aynı şeyi yapmasını rica edin."

"Başüstüne, teşekkür ederim," diye cevap vermişti Mager rahatlayıp anlayıp duyarak ve ayrılmıştı, bunun üzerine de Matmazel Schopenhauer hikâyesine devam etmişti, hani genç kızlar parkta bulduklarından sonra sevincin kanatları üzerinde şehre doğru uçmuşlardı ya, işte oradan, ağzı dinlenmiş olarak.

Garsonun ikinci defa kapıyı tıklaması, hikâyenin ancak, süvari karısının ve *Gönül Yakınlıkları*'nın söz konusu olduğu yerinde idi. Daha öncekinden daha hızlı çaldı kapıyı, öyle bir yüz ifadesiyle içeri girdi ki bu kez rahatsız etmeye kendini iyice yetkili hissediyordu ve hiçbir kusur ya da şüphe kendini dertlendirmeyecekti. İşinden emin, haber verdi:

"Hazine Danışmanı Bay von Goethe."

Bu haber üzerine divandan sıçrayan Adele olmuştu, bu arada Charlotte'nin yerinden kalkmayışı, rahatlığına değil kuvvetinin bir çeşit yokluğuna işaret ediyordu.

"*Lupus in fabula!*" diye haykırdı Fräulein Schopen-

hauer. "Ey iyi tanrılar, ne olacak şimdi? Mager, ben Danışman Bey'le karşılaşamam! Ne yapıp yapın işte! Herhangi bir şekilde beni onun önünden sıvıştırmalısınız! Becerikliliğinize güveniyorum!"

"Boş değil, Küçükhanım," diye cevap verdi Mager, "boş değil. Bu çeşit bir isteği hesaba katmıştım aşağı yukarı, çünkü toplum ilişkilerindeki nazikliği bilirim ve insanın hiçbir zaman emin olamayacağını da bilirim. Sayın Hazine Danışmanı'na hanımefendinin şu anda meşgul olduğunu söyleyip kendisini çay salonumuza aldım. Bir kadeh Madeira alıyor, şişeyi de yanına bıraktım. Böylece hanımların yanına gelip konuşmalarını bitirecek durumdayım ve önce küçükhanımı koridordan geçirip sonra Bay Hazine Danışmanı'na haber vereceğim, hanımefendi kendisini kabul edebilir diye."

Bu düzenleme için Mager her iki hanım tarafından övüldü ve gitti. Ama Adele demişti ki:

"Çok Sayın Hanımefendi, ben bu anın büyüklüğünün bilincindeyim. Oğul geldi işte – bu, babadan haber demektir. Sizi en çok ilgilendiren kişice de burada olduğunuz artık biliniyor, nasıl bilinmesin ki, sansasyon büyük ve Weimar'ın şöhreti bir kaşık düşmanı tanrıça, size haber yolluyor, size kendini oğlunun şahsında takdim ediyor, çok heyecanlandım, zaten size anlatmama izin verdiğiniz olaylardan sarsılmaz olduğum gibi, gözyaşlarımı zor tutuyorum. Bu ziyaret benimkiyle öylesine karşılaştırılmayacak büyüklük ve önemi haiz ki sizi mesela Hazine Danışmanı'nın Madeira şarabıyla oyalanmakta oluşu durumunu hesaba katıp onun ziyaretini kabul etmeden benim hikâyemi sonuna kadar dinlemenizi rica etmeyi düşünmüyorum bile. Hiç düşünmüyorum, Sayın Hanımefendi ve hemen ayrılışımla kanıtlıyorum..."

"Kalın, yavrum," dedi Charlotte kesin bir cevap olarak, "ve istiyorsanız, yerinize buyrun yeniden!" Açık kırmızı bir renk örttü yaşlı hanımın yanaklarını ve yumuşak mavi bakışları hararetle parlıyordu, ama divandaki oturuş tarzı son derece dimdik, kendine hâkim ve derli topluy-

lu. "Haber verilen," diye devam etti, "biraz sabredebilir. Sizi dinleyerek sizinle meşgulüm, değil mi, üstelik işler mde düzene ve sıraya uymaya alışkınım da. Lütfen, devam edin! Bir oğuldan, sevimli bir kararsızlıktan söz ediyordunuz."

"Çok doğru!" Matmazel Schopenhauer çabucak oturarak hatırlamıştı bunu. "Şu roman gibi muazzam eseri alın mesela..." Ve Adelmuse artırılmış bir tempo, en akıcı düzen içinde ve inanılmaz bir dilbazlıkla sonuna ulaşmıştı hikâyesinin, üstelik son kelimenin ardından ancak kısacak bir teneffüs vererek. Daha ziyade hiç nazlanmadan, yalnızca küçük bir ses değişimi içinde oldu, şimdi devam etmesi:

"İşte bunlar, geldiğinizi öğrenir öğrenmez, değerli hanımefendi, size aktarmak için sabırsızlandığım şeyler. Bunu gerçekleştirme arzusu, hemen sizi görmek, size saygılarımı sunmak isteğiyle birleşti ve bu yüzden, niyetimi kendisine söylemediğim ve onu bu ziyaretin dışında tuttuğum Line Egloffstein'a karşı borçluyum, çok aziz, çok saygıdeğer hanımefendi! Size sözünü ettiğim mucizeyi, işte onu sizden ümit ediyorum. Dediğim gibi, eğer kader son anda işe karışarak, tersliği ve tehlikesi ruhumu ezen bir birleşmenin gerçekleşmesinden korursa, size, içimde öyle bir his var, bu iş için yardım edecektir, hatta belki sizi bu iş için buraya getirmiştir. Birkaç dakikaya kadar oğulu, tahminime göre birkaç saate kadar 'büyük' babayı göreceksiniz. Etkili olabilirsiniz, uyarabilirsiniz, buna hakkınız var! Siz August'un annesi olabilirsiniz, olmadınız, çünkü o ünlü hikâyeniz başka türlü yürüdü, siz başka türlü istediniz ve başka türlü yön verdiniz. Bu işte dayanağınız, salt aklı, doğru ve uygun olana karşı kutsal sağlam sezgiyi burada da devreye sokun! Kurtarın Ottilie'yi. Sizin kızınız olabilirdi o, kızınıza benziyor: İşte bu yüzden de bugün, sizin bir zamanlar saygın bir itidalle karşı koyduğunuz bir tehlikenin içinde. Gençliğinizin bu modeline annelik edin, çünkü durumu bu, bu kimliğiyle seviliyor bir oğul tarafından, bir oğul aracılığıyla. Babanın deyişiy-

le bu 'kızcağız'ı koruyun – bu babaya bir zamanlar sizin olduğunuz o hayranlık kurbanı olmaktan koruyun onu, bu hayranlık son derece korkutuyor beni! Bilgeliğiniz sayesinde peşinden gittiğiniz adam hayatta değil, August'un annesi olan kadın da yok artık. Siz babayla ve oğlunuz olabilecek insanla ve kızınız sayılacak sevgili kızcağızla yalnızsınız. Sözünüz bir ana sözüne benzer, bunu yanlış olana, yıkıcı olana karşı kullanınız! Ricam, yalvarışım bu..."

"Yavrucuğum!" dedi Charlotte. "Benden ne istiyorsunuz? Karışmamı istediğiniz şey ne? Değişken duygularla, ama tabii en canlı ilgiyle hikâyenize kulak verirken buna böyle bir niyet demeyeyim ya, böyle bir güvenin bağlanacağını düşünmemiştim. Aklımı karıştırıyorsunuz – yalnız ricanızla değil, bu ricayı temellendiriş tarzınızla. Beni öyle ilişkilere sokuyorsunuz ki... benim gibi yaşlı bir kadına, kendimin bir çeşit yeniden dönüşünü göstererek... Saray Danışmanı'nın eşinin ölümü ile benim, bir ömür boyu görmediğim bu büyük adama karşı bağımın değiştiğine inanmış görünüyorsunuz – hem de benim onun oğluna anne hakları sağlayacak şekilde... Bu düşüncenin acayipliğini ve korkunçluğunu itiraf edin! Sanki ben bu yolculuğu bilmem neyle yapmışım gibi görünebilir... Belki sizi yanlış anladım. Affedersiniz! Bugünün, bildiğiniz gibi bir ya da başkalarının daha beklediği şu zahmet ve izlenimlerinden yorgun düştüm. Hoşçakalın, yavrum ve hoşsohbetliğiniz için teşekkürler! Bu vedalaşmanın bir geri çevirme olduğunu sanmayın! Sizi dinlerkenki dikkatim size kefil olmalı ki ilgisiz birine başvurmuş değilsiniz. Anlarsınız, beklediğim şu ziyareti kabul etmeden önce bilemem, size yardım etme durumuna gelecek miyim bakalım..."

Oturduğu yerde kaldı, bu arada diz kırarak eğilmek için yerinden fırlayan Adele'ye iyi kalpli bir gülümsemeyle elini uzattı. Başı, aynı onun gibi hararetli, uzanan eli saygıyla öpmek için eğilen genç kızınkinin üzerinde titriyordu. Sonra gitti Adele. Charlotte bir-iki dakika yalnız bekledi, başı öne eğik, konuklarının gelip gittiği odada, divandaki yerinde, ta ki Mager gelip tekrarlayıncaya kadar:

"Meclis Danışmanı Bay von Goethe."

August içeri girdi; kahverengi, birbirine yakın gözleri, meraklı bir pırıltı içinde, ama ürkek bir gülümsemeyle Charlotte'ye dikilmişti. Charlotte de ona, gülümsemeyle yumuşatmaya çalıştığı bir dikkatle baktı. Kalbi sanki boynuna kadar küt küt atıyordu, yanaklarının hararetiyle birlikte bu da herhalde yorgunluktan ileri geliyordu ve şüphesiz gülünç olsa da inşallah böyle birkaç mutluluk görmüş insan için hoştu. Altmış üçünde böyle bir okullu kız görülmemiştir bir daha. O kendisi yirmi yedisindeydi – o zamanki gençten dört yaş büyük, tuhaftır ama Charlotte'ye sanki o yazla aralarında yalnızca bu genç Goethe'nin o zamankinden ilerde olduğu dört yıl varmış gibi geliyordu. Muazzam bir zaman yığını, hayatın kendisi, tekdüze, ama yine de öyle hareketli, öyle zengin bir hayat, zengin, yani bol çocuklu, on bir zahmetli hamilelik, on bir lohusalık, on bir emziklilik dönemi, bunlardan ikisi, pek körpe, meme çocuklarının toprağa geri verilmek zorunda olunuşundan yararsız ve dertli kalmıştı. Ve sonra o on altı yıllık arkada kalış, dulluk ve ihtiyarlık çağı, ihtişamla solup giderek, yalnız başına, ölüme önden gidip yanındaki yeri boş bırakan eşinden ve çocuklarının babasından yoksun, hayatın, iş ve doğurganlıktan azade eşref zamanı; keza geçmişten daha güçlü bir şimdiden, düşünceleri mümkün olanın sınırına dayayıncaya kadar egemenliğine alan bir gerçeklikten azade, öyle ki hatıra için, hayatın "eğer ama"lı gerçekleşmemiş her şeyi için, kendisinin öteki, kişisel, manevi, gerçeklik ve annelik saygınlığı değil bir anlam ve bir efsane olan ve insanların hafızasında yıldan yıla daha büyük bir rol oynayan ve bu doğumların zamanındakinden çok daha fazla yer alan ve harekete geçirici bir hayal gücüne açık olan...

Ah, zaman – ve bizler, zamanın evlatları! Onun içinde solduk ve aşağılara indik, ama hayat ve gençlik hep yukardaydı, hayat hep gençti, gençlik hep hayattaydı, bizimle bir arada, bizlerin yanı başında ise yaşayıp gidenler; bizim ve onun zamanı olan aynı zaman içinde beraberlik, he-

nüz yüzüne bakabiliyorduk, buruşturduğu alnından öpebiliyorduk, gençliğimizin dönüşü, bizden doğmuş... buradaki ise ondan doğmamış, ama olmaz da değil, üstelik karşı olan öldüğünden bu yana, yalnız onun yanındaki değil, babanın, o zamanki gencin, yanındaki yer boş olduğundan bu yana, gayet iyi düşünülebilir bir şey. Charlotte onu gözleriyle inceledi, öteki kadının doğurduğunu, eleştirici, kötü niyetli, endamını süzdü, daha iyi doğuramaz mıydı acaba? Eh işte, matmazel işini orta halli becermişti. Babayiğitti, hatta yakışıklıydı bile, böyle denebilirdi. Christiane'ye benziyor muydu? O yatak dilberini hiç görmemişti. Belki de şişmanlığa eğilimi ondan geliyordu, yaşına göre fazla cüsseliydi, her ne kadar boyu bunu dengeliyorsa da: Babası daha inceydi zamanında, çocuklarını bambaşka bir forma sokan, giydiren, derli toplu, üstelik geçmiş zamanda; bigudili pudralı saçlar, ensede fiyonklu örgü ya da daha serbest, dantel gömlekte boynu harikaca açık; oysa karşıdaki gencin kumral lüleli dağınık saçları, pudrasız, devrim sonrası doğallığında yarı alnını örtüyordu ve şakaklarından kıvırcık sakal halinde, dimdik duran gömlek yakasına doğru iniyordu ki bunun içinde o körpe yumuşak çenesi neredeyse tuhaf bir saygınlıkla gizleniyordu. Kendine kesinlikle daha saygın ve topluma uygun, hatta resmî bir havayı ise yüksek, yaka boşluğunu örten boyunbağı ile vermişti karşıdaki genç. Kahverengi, modaya uygun geniş yakalı, kalıp apoletli ve kollarından birinde bir matem bandı bulunan redingotu, biraz semiz endamını sımsıkı ve tam sarıyordu. Zarif, hazır olda silindir şapkasını önünde elinde tutuyordu, boşluğu yukarı gelecek şekilde. Ama bu biçimci ve her türlü aşırılıktan kaçınan kusursuzluk, sanki çok muazzam olmayan, epey güzel olsa da vatandaş olarak pek kusursuz olmayan bir şeylere karşıydı ve onu unutturmak zorunda kalıyordu: Bunlar, gözlerdi, yumuşak ve melankolik, neredeyse yasak denebilecek nemli bir pırıltı içinde. Bunlar, yankı uyandıran bir tarzda düşese yaş günü mısraları sunmasına izin verilen *Amor*'un gözleriydi, bir aşk çocuğunun gözleri...

Bu hafif uygunsuz gözlerin tam kalıtımla geçmiş koyu kahvesi ve birbirine yakın hali –tabii genç adamın içeri girip bir an eğilip ona yaklaştığı saniyelerin elverdiği sürede– Charlotte'yi August'un babasıyla benzerliğine hemen duyarlı kıldı. Bu, onaylanan bir benzerlikti, tek tek zor kanıtlanır olsa da öyle çarpıcıydı ki: Daha dar bir alın, daha az gaga bir burun, daha küçük ve daha kadınsı bir ağız, yadsınmamacasına kendini ortaya koyuyordu, çekinerek taşınan, aşağılanmasının bilinci içinde biraz hüzünlenmiş ve aynı zamanda özür dileyen ve duruşta, geri çekilmiş omuzlarda, öne uzatılmış kafada, ister taklit ister hakiki bir miras sonucu öne kaykılmış bir gövdedeki benzerlik ise inkâr edilemezdi. Charlotte çok duygulanmıştı. Önünde gördüğü, hayatın bu, kendini tekrar etmek ve yine zamanın yukarısında, yine şimdi olma konusundaki dönüşüm akıl sır ermez denemesi, bu hatıra yüklü deneme, bir zamanlarınkiyle tabii yalnız bu noktada eşit, gençlik ve şimdilik kazanarak ihtiyar kadını öylesine sarstı ki Christiane'nin oğlu eline eğildiğinde –şarapla karışık bir kolonya kokusu geliyordu– Charlotte'nin nefesi, kısa, karşı konmuş bir hıçkırığa dönüştü.

Aynı zamanda karşısındaki bu tipte soylu gençliğin bulunduğu aklına geldi.

"Bay von Goethe," dedi, "hoş geldiniz! Nezaketinizi takdir ediyorum ve Weimar'a gelişimin hemen ardından sevgili bir gençlik arkadaşının oğlunu tanımaktan mutluyum."

"İyi niyetli kabulünüz için ben teşekkür ederim," diye cevap verdi August ve bir an, geleneksel bir gülümsemeyle biraz fazla küçük, beyaz, genç dişlerini gösterdi. "Babamdan geliyorum. Sizin o çok sevimli kartınızı almış bulunuyor ve mektupla cevap vermek yerine siz hanımefendiye benim aracılığımla şehrimize hoş geldiniz demeyi tercih etti; varlığınız, dediği gibi, şüphesiz burada son derece canlandırıcı etki yapacak." Duygulanır, etkilenirken gülmekten alamadı kendini.

"Ah, bu, hayattan bıkmış, yaşlı bir kadından çok şey

beklemek demektir! Ya bizim saygıdeğer Saray Danışmanımız nasıllar?" diye ekledi ve Riemer'le oturduğu sandalyelerden birini işaret etti. August sandalyeyi aldı ve onun yanına resmîce oturdu.

"Hatır soruşunuza teşekkürler," dedi. "Şöyle böyle. Şükredelim, şükretmek zorundayız. Genel olarak keyfi yerinde. Merak edecek, hatta özen gösterecek nedenler var her zaman, kararsızlık, zayıflık önemini koruyor ve yaşayışta büyük bir titizlik hep tavsiye edilecek. Hanımefendinin yolculuğu nasıldı, sorabilir miyim? Arızasız? Yeriniz fena değil? Bu haber babamı çok sevindirecek. Söylendiğine göre kıymetli ziyaret, kız kardeşinize, değerli hanımefendi Ridel'e, niyet edilmiş. Büyüklerin sevip küçüklerin dosdoğru saydığı bir evde bu ziyaret en derin sevinçleri uyandıracaktır. Ben şahsen sayın enişte-nizle resmen ve kişisel olarak en temiz ilişkiler içinde olmakla övünürüm."

Charlotte onun ifade tarzını çokbilmiş ve yapmacık şekilde ölçülü buldu. Daha "son derece canlandırıcı" deyişi bile tuhaftı; "en derin sevinçler", "en temiz ilişkiler" de güldürdü onu. Bu ve benzeri sözleri Riemer söyleyebilirdi, ne var ki bu, taptaze insanın ağzında çok acayip, özeninde düpedüz eksantrik sonuçlanıyordu. Charlotte bunun benimsenmiş bir konuşma tarzı olduğunu iyice duyumsuyordu, konuşan bu taklit edişin bilincinde olmadan besbelli; çünkü şunu saptamıştı ki, o yüzündeki iradesizce titremeye aldırmıyor, anlamadığı ve sebebi kendisine uzak olduğu için bunu fark etmiyordu. Bu arada Charlotte onun sözlerindeki saygınlığı ve sertliği, onun özelliklerinden bildikleriyle, o büyük, tükürüklü ağızdan onun hakkında duyduğu şeylerle karşılaştırmaktan kendini alamıyordu. Onun içkiye düşkünlüğünü, süvari karısını hatırladı, bir kere poliste kaldığını, Riemer'in onun kabalığından kaçtığını düşündü; keza aynı zamanda onun gönüllüler meselesinden bu yana nahoş; yalnızca suni olarak örtülen toplumsal konumunu, bastırılmış korkaklık ve katlanmak zorunda kaldığı kabalık suçlamasını da; ve bütün bun-

ların üstünde onun şu Ottilie'ye, "kızcağıza", ufak tefek sarışına karşı muğlak eğiliminin düşüncesi vardı, şimdi onun meramını anlatmadaki özel tarzına aslında ters düşmeyen, tersine, öyle geliyordu ki uzaktan ve yine de doğrudan bununla ilişkili ve örtüşen bu sevgi. Ama aynı zamanda bu sevgi onunla, yani ihtiyar Charlotte ile de, demek istediğim onun geniş ve genel benliğiyle çok duygulandırıcı ve durumu karmaşıklaştırıcı bir tarzda ilgiliydi, şöyle ki oğlun ve sevgilinin karakterleri karışıyordu, ama bu işte oğul büyük ölçüde oğul olarak kalıyordu, yani: Babası gibi davranıyordu. Tanrım, diye düşündü Charlotte, güzelce ve benzerlik dolu yüzüne bakarak. Tanrım! Bu yakarışında, bu genç insanın varlığının kendi içinde uyandırdığı duygulanma ve sevecen inceliği derinden birleştiriyordu ve aynı zamanda da onun konuşma tarzındaki o gülünçlüğü kavramıştı.

Ayrıca kendisine yüklenen görevi, vicdanına seslendikleri ricaya bir dereceye kadar el atmayı, olayların belli bir ilerleyişine set çekmeyi –bu ister "kızcağızın" aklından sevgiliyi çıkarmak, ister sevgilinin aklından "kızcağızı" çıkarmak şeklinde olsun– hatırladı. Ama açıkçası bu işe hiç hevesi ve yeteneği yoktu, tersine o "kızcağız"ı "kurtarmak için" ona karşı hile yapmasını istemekle kendisinden fazla şey istendiği görüşündeydi, daha ziyade apaçık mesele bu "kızcağız" olduğundan süvari karısını ve öteki takıntıları ortadan kaldırmalı ve kendisi, yani ihtiyar Charlotte bu amaç için "kızcağızla" tam bir dayanışma halinde olduğunu hissetmeliydi.

"Bunu duyduğuma sevindim, beyefendi," dedi, "siz ve eniştem gibi zeki iki insanın birbirini beğendiğini. Üstelik bunu ilk kez duymuyorum. Mektuplarda da," (ister istemez tekrarlıyordu, sanki onu, konuşmasının acayipliğinden kurtarmak istercesine) "mektuplarda da kız kardeşim bana bundan söz etmişti. Yeri gelmişken, sizin geçenlerdeki saray ve ticaret adamı olarak terfinizi kutlayabilir miyim?"

"Çok çok teşekkür ederim."

"Şüphesiz, bunlar hak edilmiş lütuflar," diye devam etti. Charlotte. "Ciddiyetiniz, prensinizin ve ülkenizin hizmetindeki dakikliğiniz üzerine çok övgüler geliyor kulağımıza. Yaşınıza göre, bunu söylememe izin verin lütfen, yükü ağır bir adamsınız. Babanıza da, her şeyin üstüne, övülmeye değer şekilde yardımcı olduğunuzu bilmiyor değilim."

"İnsanın memnun olması gerek," cevabını verdi, "her tarafta henüz imkân bulduğuna. 1801 ve 1805 yılındaki ağır hastalıklarından bu yana onu özellikle benimsememiz kadar tabii bir şey olamaz. Her iki olayda da ben çok küçüktüm, ama geçirdiğimiz korkuları gayet iyi hatırlıyorum. Önce çiçek hastalığı onu mezarın kıyısına getirdi. Yatağı ona yasaklayan şiddetli öksürükle daha da güçleşmişti, çünkü yatarsa boğulacak gibi oluyordu. Ayakta cebelleşmek zorundaydı. Büyük bir sinir zafiyeti uzun süre kaldı. Sonra, bundan on bir yıl önce, haftalarca bizi hayatından endişe ettiren öksürüklü bir zatülcenp oldu. Jena'dan Dr. Stark tedavi etti. Atlattığı krizden sonra hassas bir nekahet, aylar boyu sürdü ve Dr. Stark bir İtalya gezisi öngördü. Ama babam insanın o yaşta böyle bir şeye girişmeye artık karar veremediğini açıkladı. Elli altısındaydı o zaman."

"Bu, çok erken bırakmak demektir."

"Sizce de öyle değil mi? Bize öyle geliyor ki, Ren İtalya'sından da vazgeçti, oysa geçen yıl ve önceki yıl oralarda keyfi yerindeydi. Geçirdiği kazayı duymuş muydunuz?"

"Yapmayın! Ne geldi başına?"

"Geçti canım! Bu yaz, annemin ölümünden sonra..."

"Aziz Meclis Danışmanı," diye kesti sözünü, bir kez daha dehşete kapılarak, "bu sözünüze kadar ben anlamıyorum neden, size bu ağır, onarılmaz kaybınızdan dolayı başsağlığı dilemedim. Değil mi, yaşlı bir dostun acınıza samimi katılımından eminsiniz."

Koyu, yumuşak gözlerinden ona ani ve ürkek bir bakış yöneltti, sonra indirdi gözlerini.

"Çok teşekkür ederim," diye mırıldandı.

Birkaç acılı saniye geçti susarak.

"En azından," dedi Charlotte sonradan, "bu ağır darbe sevgili Saray Danışmanımızın çok değerli sağlığına inşallah pek zarar vermemiştir."

"O kendisi de annemin hastalığının son günlerinde iyi değildi," cevabını verdi August. "Haberler kötü olunca, çalışmakta olduğu Jena'dan koşup gelmişti, ama ölüm günü bir ateş onu yatağa bağladı. Biliyor musunuz, sancıyla, sancıdan öldü annem, çok zor bir ölüm! Benim de yanına girmeme izin verilmedi, sonunda arkadaşlarından bazıları yine de etrafındaydı. Riemer, Engeller ve Vulpiuslar geri çekilmişlerdi. Manzara, dayanılır gibi değildi. İki hastabakıcı kadın dışarıdan gelmişti ve son iş de onların kollarında oldu. Öyle bir şeydi ki, söylemeye dilim varmıyor, sanki ağır, korkunç bir kadın hastalığı, düşük ya da ölü doğumdu, bir ölüm doğumuydu. Bana böyle geliyordu. Olayı bu türlü görmeme neden olan, belki de o sancılardı, belki de beni kibarca bu işten uzak tutmaları bu izlenimi etkiledi. Anna hele babamı, o her türlü üzücü ve rahatsız edici şeyden kaçmayı gerektiren duyarlı yaradılıştaki babamı, kendiliğinden yatağa bağlı olmasaydı bile, korumaları gerekecekti. Schiller ölüm döşeğindeyken de o, yataktaydı. Onu ölümden ve mezardan uzak tutan şey, tabiatı, ben bu işte kısmetle ilkenin bir karışımını görüyorum. Dört kardeşinin daha memedeyken ölmüş olduğunu biliyorsunuz, değil mi? O yaşıyor – denebilir ki: Sonuna kadar yaşıyor; ama gençliğinden itibaren çok kereler kendi de ölüme yaklaşmıştı, bir an için ve bir zamanlık. 'Bir zamanlık'la *Werther* dönemini kastediyorum." Düşündü, biraz allak bullak oldu ve ekledi: "Ama daha ziyade o fiziksel krizler aklımda, gencin hemorajisi, elli yaşlarındaki o ağır hastalıkları – hele o gut nöbetleri ve onu erkenden Bohemya Kaplıcaları'na götüren böbrek taşı kolikleri, hele elle tutulur bir illeti olmadan yine de toplumun neredeyse her gün onu kaybedeceğini hesaba katacağı kadar durumunun tehlikeli olduğu dönemler de başka. On bir yıl önce bütün gözler dehşetle

ona dikilmişti – o sırada Schiller öldü. Annem onun yanında, o hastalıklı insanın yanında adeta çiçek açmış hayattı; ama ölen annem oldu, yaşayansa o. Her türlü hastalığa rağmen dipdiri yaşıyor ve sık sık düşünürüm, hepimizden çok yaşayacak. Ölümü hiç bilmek istemiyor, ölümü bilmezden geliyor, susarak aşıyor onu, eminim: Ben ondan önce ölecek olsam –ve bu çok kolay olabilir; gerçi ben gencim, o yaşlı, ama onun yaşlılığı karşısında benim gençliğim nedir ki! Ben onun tabiatının yalnızca sıradan, pek az yetenekli bir döküntüsüyüm– ben ölürsem, bunu da suskunlukla karşılar, hiç aldırmaz ve ölümü asla ağzına almaz. Böyle yapar, bilirim onu. Diyebilirim ki onun hayatla sürdürdüğü çok yarım yamalak bir dostluk ve bu yüzden de ölümle ilgili görüntülerden, can çekişme ve defnedilmelerden özenle kesin olarak kaçıyor. Toprağa verme törenlerine gitmekten hiç hazzetmemiştir, Herder'i, Wieland'ı, o aslında çok bağlı olduğu zavallı Düşesimiz Amalie'yi tabutta görmek istememişti. Wieland'ın Osmannstädt'te, üç yıl önceki töreninde onu temsil etme şerefi benimdi."

"Hım," dedi, yüreğinde neredeyse insancıl bir başkaldırı anlamında manevi bir huzursuzluk duyarak. "Defterime," diye ekledi, birkaç kere gözlerini kırpıştırdıktan sonra, "sevdiğim bazı sözler gibi şöyle de bir söz not etmiştim: 'Ölüm sana ne zamandan beri korku veriyor? Onun değişen manzaralarıyla sen aslında alışılmış şu dünyanın öteki yaratıklarıyla olduğu gibi rahatça yaşayıp duruyordun ya?' – *Egmont*'ta yer alır bu söz."

"Evet, Egmont!" dedi yalnızca. Ardından yere baktı, sonra hemen gözlerini yukarı kaldırdı, Charlotte'yi tam ve inceleyerek seyretmek için ve bakışlarını yeniden indirdi. Charlotte'de giderek şu izlenim uyanıyordu: Savaşmakta olduğu duyguları uyandırmaktı niyeti ve o ani bakışı başarısından emin olması içindi. Ama tabii sonra yön değiştirip sözlerinin etkisini zayıflatmak ve düzeltmek ister gibiydi, çünkü diyordu ki:

"Tabii babam, annemin ölüsünü gördü ve çok acıklı bir şekilde vedalaştı onunla. Annemin ölümü üzerine ka-

leme aldığı bir şiir var elimizde –sondan birkaç saat sonra yazdırmış–, maalesef bana değil, uşağına dikte etmişti, ben başka işlerle meşgul olduğumdan, aslında yalnızca birkaç dize, ama çok etkili: "Sen, ey güneş, boş yere çabalıyorsun – Kederli bulutlar arasından ışıldamaya – Hayatımın tek kazancı – Onun kaybına ağlamaktır."

"Hım," dedi Charlotte yine ve gecikmiş bir duygulanmayla eğdi başını. Aslında kendi kendine, bu şiiri bir yandan az önemli, öte yandan da abartılı bulduğunu itiraf etti. Ama bu sırada yine de emin değildi ve ona bakan gözlerin içinde belli bir açıklıkla şunu okudu ki karşısındaki böyle bir yargıyı ortaya çıkarmak istiyordu: Tabii bunu telaffuz edecek değildi, ama düşünsündü ve birbirlerinin gözünden okusunlardı bunu. Bu yüzden, yere indirdi bakışlarını ve muğlak bir övgü mırıldandı.

"Değil mi?" dedi August, aslında anlamadığı halde. "Son derece değerli," diye ekledi, "bu şiirin var olması, her gün seviniyorum buna ve çok sayıda kopyasını dağıttım herkese. Herkes –şüphesiz öfkeyle ve belki de nihayet utanarak ve öğrenerek– buradan anlayacak, babam –her türlü özgürlüğüne ve kendine doğal olarak koruduğu o yalnızlığına rağmen– anneme nasıl yürekten bağlıydı ve ne büyük bir hassasiyetle onun hatırasına saygı duymaktadır, sosyetenin, nefreti, kötülüğü ve hayırsız iftiralarıyla izlediği bir kadının hatırasına. Peki, neden?" diye sordu heyecanlanarak. "Sağlıklı günlerinde bir parça, dağıtmaktan hoşlandığı, dans etmekten hoşlandığı, neşeli bir toplulukta bir kadeh bir şey içmekten hoşlandığı için. Aman ne güzel sebep! Babam buna gülüp geçmiştir, hatta annemin biraz o güçlü yaşama sevinci üzerine benimle şakalaşmıştır, hatta bir keresinde bir dizecik bile kaleme almıştır, çevresinde nasıl hemen bir neşe çemberi oluşmasına, ama bu samimiydi ve daha çok iyi niyet taşıyordu, zaten o kendisi de kendi yolundan gidiyordu ve yanımızda olduğundan çok bizden uzaktaydı, Jena'da ve kaplıcalarda. Aynı zamanda benim de yaş günüm olan Noel'de Jena Sarayı'nda işinin başında kalıp yalnızca armağanları gönderdiği de vakidir.

Ama annemin, o ister yanında ister uzakta olsun, onun vücutça afiyette olması için nasıl çabaladığı, evin yükünü nasıl taşıdığı ve nazik işinde onu rahatsız edebilecek her şeyi ondan nasıl uzak tuttuğu ve bunları, gayet tabii hiç söze dökmediği konusunu acaba anlıyor mu başkaları? Eserlerine karşı en halis saygıyı duyardı, babam bunu biliyordu ve onun şükranından da haberdardı, toplum da onun şükranını bilmeliydi, her ne kadar babamın eserine karşı tam bir saygı varsa da, ama toplumun kısır ruhunda eksiktir bu ve annemi çekiştirmeyi ve dedikodusunu yapmayı tercih etti, ince olmadığı, zayıf olmadığı, açıkçası şişman, kırmızı yanaklı olduğu, Fransızca bilmediği için. Ama bunlar hep sırf hasetti, başka bir şey değil, safra gibi haset, şansı olmuş olduğu için, nasıl olduğunu kendi de bilmiyordu ya o, büyük şairin ve büyük devlet adamının evinin meleği ve karısıydı. İşte bu yüzden, annemin ölümü hakkındaki bu şiire sahip olduğumuz için öyle mutluyum ki! Çünkü bizim toplum, bunun böyle güzel ve anlamlı olduğuna hasetinden çatlayacak," diye atıldı, yumruğunu sıkmış, gözlerini yummuştu, alın damarları şiş şişti.

Charlotte, karşısında öfkeli, çabuk parlayan genç bir erkek olduğunu görüyordu.

"Aziz Meclis Danışmanı," dedi, ona doğru eğilip onun dizinin üzerinde titreyen yumruğunu eline alarak nazikçe parmaklarını açtı, "aziz Meclis Danışmanı, aynı sizin gibi hissedebiliyorum ve sizin o büyük babanıza yaslanmak gibi anlaşılır bir gururla yetinmeyip rahmetli aziz annenize böylesine arka çıkmanız gerçekten hoşuma gittiği için daha da memnuniyetle yapıyorum bunu. Sizin babam dediğiniz gibi bir babaya iyi bir evlat olmak zor bir sanat sayılmaz. Ama sizin dünyaya karşı, bizlerin genel ölçülerinin ötesinde bir annenin anısını şövalyece yüce tutmanızı, işte bunu çok içtenlikle beğeniyorum, ki ben de kendim anneyim ve yaşıma bakılırsa sizin anneniz olabilirim. Hele o haset! Tanrım, bu konuda sizinle tıpatıp aynı görüşteyim. O duygudan hep nefret etmiş ve elimden geldiğince ondan uzak durmuşumdur – rahatça diyebilirim ki

bu işi başarmam öyle güç olmadı. Bir başkasının kaderini kıskanmak – ne delilik! Sanki hepimiz insan olmanın acısını çekmek zorunda değilmişiz gibi ve sanki başkalarının kaderini kıskanmak bir hata ve yanılma değilmiş gibi. Üstelik bu, acınacak derecede işe yaramaz bir duygu. Bizler kendi kaderimizin uyanık ustası olmalı, başkalarını tembel tembel kıskanarak sinirimizi bozmamalıyız."

August, Charlotte'nin kendisine gösterdiği anne yardımına teşekkür için hafifçe eğilerek ve mahcup bir gülümsemeyle, kurtulan elini geri çekti.

"Hanımefendi haklılar," dedi. "Annem az çekmedi. Nur içinde yatsın. Ama acı çekişim yalnızca onun yüzünden değil. Babam yüzünden de. Neyse şimdi hepsi geçti gitti, hayat devam ediyor işte ve her şey düzeliyor. Sebebin kendisi nihayet toprağın altında. Ama bir zamanlar nasıl bir tahrikti o, ve hakseverler, sofular ve ahlak bekçileri için hep öyle kaldı, üstelik babama nasıl iftira ettiler ve ona taş attılar, sırf karşı koymaya cesaret ettiği, ahlak kurallarına karşı çıkarak basit halk kızını aldığı ve herkesin gözü önünde onunla yaşadığı için! Ellerinden geldiği her yerde bana da bunu nasıl hissettirdiler, hayatımı bu özgürlüğe borçlu olan bana alayla, omuz silkerek ve azarlayıcı bir acımayla yan bakıp durdular! Sanki babam gibi bir adamın kendi yasalarına göre ve ahlak bağımsızlığının klasik ana ilkesine göre yaşama hakkı yokmuş gibi... Ama onlar, o Hıristiyan vatanperverler ve erdemli aydınlanmacılar bunu ona çok gördüler ve dehayla ahlaklılık arasındaki çelişkiden sızlandılar, oysa özgür ve bağımsız güzelliğin yasası hayati bir şeydir ve sırf sanat meselesi değildir. Buna akılları yatmadı ve çelişkilerden, kötü örnekten dem vurup durdular. Bir sürü kadın dırdırı! Şahsın değilse bile acaba dâhinin ve şairin değerini kabul ettiler mi? Tanrı esirgesin! *Wilhelm Meister* onlara göre bir 'orospu yuvası'ydı. *Roma Ağıtları* laçka bir ahlak batağı ve *Gott und die Bajadere* ise *Braut von Korint* gibi edepsiz pislik, *Werther'in Acıları* bile en yıkıcı ahlaksızlık sayılmışsa, bunlarda şaşılacak ne var!"

"Yeni duyuyorum Meclis Danışmanı, demek cüret etmişler!"

"Cüret, hanımefendi, cüret. Ve *Gönül Yakınlıkları*'nda da keza, ona da cüret ettiler ve 'kepaze eser' adını verdiler. Eğer cüret etmezler diye düşünüyorsanız, insanları gerçekten iyi tanımıyorsunuz. Ve bunlar keşke halk olsa, aptal yığın olsa! Ama Klasiğe karşı, estetik bağımsızlığa karşı olanların hepsi, rahmetli Klopstock, rahmetli Herder ve Bürger ve Stolberg ve Nicolai ve diğerleri, hepsi babamı ahlakça taşa tuttular, eserlerine ve değişimlerine bakarak ve annemle hayatının kendi yasasını kendi koyuculuğu yüzünden annemi iyi görmediler. Ve bunu yalnızca eski dostu, Meclis Başkanı Herder, beni vaftiz ettirdiği halde, yapmadı, babamla birlikte *Xenien*'i yayımlayan rahmetli Schiller de yaptı, tabii, gayet iyi biliyorum, o da anneme burun kıvırdı ve ondan dolayı babamı gizliden gizliye çekiştirdi, evet Schiller'in kendisi gibi bir soylu kız almayıp sınıfının altına indiği için tabii. Sınıfının altınaymış! Sanki babam gibi bir adamın sınıfı olurmuş da! O tektir çünkü! Böyle bir adam kafaca ne olursa olsun, hep kendi sınıfının altına inmek zorundadır – öyleyse ne diye toplumda da böyle olmasın? Schiller başarı dolayısıyla soyluluk unvanını doğuştan soylular karşısında taşıyan ilk adamdı ve bu konuda babamdan daha atik davranmıştır. Öyleyse anneme ne diye burun kıvırmıştır, annem ki babamın sağlığına hizmeti dolayısıyla başarı soyluluğunu çoktan hak etmişti!"

"Sevgili Müşavir Bey," dedi Charlotte, "sizi insani bakımdan tamamıyla anlayabiliyorum, her ne kadar bu 'estetik bağımsızlık' dediğiniz şeyin ne olduğunu bilmediğimi ve öyle bence pek açık olmayan şeyleri acele bir onaylama yüzünden Kloptock, Herder, Bürger gibi çok saygın insanlarla ya da hatta ahlak ve vatanseverlikle ters düşeceğimi itiraf etmem daha iyi olursa da. Bunu istemiyorum. Ama düşünüyorum da, bu ihtiyatide beni, sevgili Saray Danışmanımıza taş atan ve onun vatanın büyük şairi olarak ününe zarar vermek isteyenlerin tümüne karşı kesinlikle sizin yanınızda olmaktan alıkoyamaz."

August dinlemişti. Kara gözleri, tazelenen bu öfkeyle güzelliğini ve yumuşaklığını kaybedip ileri fırlamıştı ve bir yandan öbür yana gidip geliyordu.

"Sanki her şey en iyi en soylu biçimde ayarlanmamış mıydı?" diye devam etti frenlenmiş bir sesle. "Babam annemi kiliseye götürüp onu yasal karısı yapmamış mıydı, sonra ben daha öncesinden en yüce kayıtlarla yasallaşıp babamın başarı asaletine dahil edilerek onun tam oğlu ilan edilmemiş miydim? Ama işte asıl neden, doğuştan soylu olanların temelde başarı asaleti alanlara hasetten çatlamaları. İşte bu yüzden böyle bir süvari zevzeği, ilk fırsatta bana annemi ima ederek arsızca kabalıklarda bulunuyor, neymiş, ben ikna edici nedenlerle ve babamla tam bir fikir birliği içinde, savaşa gitmek istememişim. Avrupa'nın büyük müstebitine karşı. Salt doğuştan ve tabiattan, kandan soylu olanın deha soyluluğuna karşı bu tür bir terbiyesizliğine karşı hapis, çok hafif bir ceza. Polis gelmeli, sopacı başı gelmeli, kızgın demir gelmeli..."

Kendinden geçmiş, yüzü kıpkırmızı, sıktığı yumruklarıyla dizine vurup duruyordu.

"Aziz Meclis Danışmanı," dedi Charlotte, önceki gibi yatıştırırcasına ve ona doğru eğildi, ama sonra onun, hiddetiyle artmışsa benzeyen şarap ve kolonya kokusunu duyunca yine geri çekildi. Titreyen yumruğun tekrar aşağıya inmesini bekledi ve parmaksız eldivenli elini yavaşça üstüne koydu. "Böyle kudurgan kim olabilir ki? Neden söz ettiğinizi bilmiyorum doğru dürüst, ama bana neredeyse şöyle geliyor ki şakalar ve kuruntular içinde kendimizi kaybediyoruz. Yolumuzu kaybettik. Ya da daha doğrusu: Siz kaybettiniz. Çünkü ben hâlâ sizin anlattığınız, aziz Saray Danışmanı'nın geçirdiği ya da anladığım kadarıyla atlattığı o kazayı düşünüyorum; çünkü eğer böyle anlamasaydım çoktan o noktada ısrar ederdim. Yani tam olarak neydi o?"

August birkaç kez daha soludu ve karşısındakinin iyiliğine gülümsedi.

"Kaza mı?" diye sordu. "Ah hiçbir şey, boş yere hiç

dert etmeyin. Bir yolculuk kazası... Şöyleydi: Babam bu yaz nereye gideceğini doğru dürüst bilmiyordu. Bohemya Kaplıcaları'ndan bıkmışa benziyordu, 1813, o en sıkıntılı yıl, son kez oradaydı. Töplitz'te, o zamandan beri de hiç, gerçi yazık, ama çünkü evde tedavi onun yerini tutmaz. Berka ya da Tennstädt de keza. Herhalde Karlsbad, kolundaki romatizmaya Tennstädt'in o işte yine az önce yararlandığı kükürtünden daha iyiydi. Ama ne var ki Karlsbad'ın kaynağından bir kez irkilmişti işte, çünkü orada 1812 yılında tam da orada bir böbrek sancısı krizi tutmuştu, hem de uzun zamandır başına gelmediği şiddette, bunu unutmadı. Wiesbaden'ı şöyle keşfetti: 1814'ün yazında ilk olarak Rhein, Main ve Neckar bölgelerine gitti, yolculuk ona beklenenin üstünde bir mutluluk ve canlılık verdi. Yıllardan beri ilk kez yine kendi memleketindeydi."

"Biliyorum," diyerek başını salladı Charlotte. "O sırada sevgili, unutulmaz anneciğinin, bizim aziz hanımefendimizin hayatta olmayışına nasıl üzülmez insan! *Frankfurter Oberpostamt* gazetesinin, şehrin büyük evladı şerefine esaslı bir makale yayımladığını da bilirim."

"Şüphesiz! Demek istediğim, bu olay, o, Zelter ve Oberbergli Kramer'le hoşça vakit geçirdiği Wiesbaden'dan döndüğündeydi. Oradan Rochus Kilisesi'ni ziyaret etmişti, sonra bizim burada onun için canlı bir mimber resmi planlanmıştı: Aziz Rochus'un genç bir hacı olarak atalarının şatosunu nasıl terk edip gönlü sevgi dolu, malını mülkünü çocuklara dağıttığını işleyen. Çok ince ve duygulandırıcı bir şeydir. Profesör Meyer ve dostumuz Jenalı Luise Seidler gerçekleştirdiler."

"Meslekten bir sanatçı hanım mı?"

"Ta kendisi. Kitapçı Frommann ailesinin bir yakını ve Minna Herzlieb'le sıkı dost."

"Sevimli bir ad. Açıklama yapmadan anıyorsunuz. Herzlieb Hanım – kim bu?"

"Affedersiniz! Bu, babamın Jena'da *Gönül Yakınlıkları*'nı yazarken çok girip çıktığı Frommannların evlatlığıdır."

"Gerçekten de," dedi Charlotte, "bu adı sanki ben de duymuş gibiyim. *Gönül Yakınlıkları*. En ince duyarlılık yeteneğinin eseri. İnsanın hayıflanmaktan başka bir şey gelmiyor elinden, böyle bir eserin *Werther'in Acıları* gibi öyle dünya çapında bir yankı uyandırmamış oluşuna. Sözünüzü kesmek istememiştim. Bu gezinin devamı nasıldı yani?"

"Çok keyifli, çok mutlu, dedim ya. Babama gerçek bir gençleşme sağladı ve bu geziye çıkarken sanki böyle olacağını sezmişti. Ren kıyısında Brentanoların evinde, Franz Brentano'nun yanında güzel günleri olmuştu."

"Biliyorum. Maxi'nin üvey oğullarından biri. Yaşlı, halim selim Peter Brentano'nun ilk evliliğinden devraldığı beş çocuktan biri yani. Farkındayım. Derler ki bu hanımın alımlı, kara gözleri varmış; ama çoğu zaman yalnız otururmuş, zavallıcık, kocasının o koskoca eski tüccar malikânesinde. Oğlu Franz'ın Goethe ile arasının vaktiyle kocasınınkinden daha iyi olduğunu duymak beni sevindiriyor."

"Aynı Frankfurt'taki kız kardeşi Bettina gibi, hani babamın anılarıyla günbegün rahmetli büyükannesine gençliğinin ayrıntılarını öğrenmek için baskı yapıp onunla ilgili her şeyi not etmekle öyle hizmeti geçmiş bayan. Yeni kuşak arasında zihniyetlerinde acayip değişikliklerin oluşmasına rağmen ona karşı sevgi ve saygı mirasını almış birçok iyi insanın bulunması, bir teselli."

August'un kendi kuşağını anış tarzındaki mesafeli hale gülümsemeden edemedi; ama o bunu fark etmedi.

"Frankfurt'ta, ikinci kez," diye devam etti, "Schlosserlerde kaldı, sizin anlayacağınız benim zavallı halam Cornelia'yla evlenmiş olan Georg'un kız kardeşi Bayan Schöffin Schlosser'in ve oğulları Fritz ve Christian'ın yanında; akıllı uslu, duygulu gençler, her ikisi de benim değindiğim konu için iyi örnektir, yani saçma bir döneme düşmüş ve ıslah olmaz romantik kimseler – onlara kalsa Ortaçağ'ı yeniden canlandırırlardı, sanki yeniden doğma diye bir şey yokmuş gibi, hatta Christian, Katolik

Kilisesi'nin kucağına geri dönmüştü, Katolik Kilisesi de herhalde Fritz'i karısıyla birlikte daha çok süre beklemeye niyetli değildi. Ne var ki babama karşı sevgi ve hayranlık konusunda devraldıkları miras bugünün modası zaaftan hiç zarar görmedi, belki de onun bu konudaki hoşgörüsü ve dindar insanların yanında kendini pek bir rahat hissetmesi asıl sebeptir."

"Onun gibi bir kafa," dedi Charlotte, "her çeşit zihniyeti anlayışla karşılama yeteneğindedir, yeter ki zihniyet, azimli bir insanlığa ait olsun."

"Tamamıyla," diye cevap verdi August eğilerek. "Ama sanırım Gerbermühle'ye, Yukarı Main bölgesinde Frankfurt yakınlarına, Willemerlerin çiftliğine taşınınca yine de memnundu."

"Ah, doğrudur! Oğullarımın onu ziyaret ettikleri yer orasıydı, kendi de onlarla tanışmış, onlara çok yakınlık göstermiş."

"İnanırım. 1814'ün Eylül'ünde önce oraya gitmişti, sonra ertesi ay Heidelberg'den dönmüştü. O çok dar arada ise Özel Danışman Willemer'in, evlatlığı Marianne Jung'la evliliği olmuştur."

"Roman gibi."

"Öyleydi. Özel danışman, dul ve henüz çocuk yaşında iki kız evlat babası, mükemmel bir adam, iktisatçı, pedagog ve siyasetçi, insancıl biri, hatta bir şair ve tiyatro sanatının aktif bir meraklısı, kısacası, on yıl, belki daha uzun bir zamandır genç Marianne'yi, Linz Tiyatrosu ekibinde bir çocukken evine almış, hem de onu sahnenin tehlikelerinden korumak için. İnsancıl bir davranıştı bu. Evin daha küçük kızlarıyla on altısındaki kumral lüle saçlı kız çok güzel bir birlik oluşturuyormuş; şarkı söylemeye bayılıyor, zarafeti ve enerjisiyle bütün bir geceyi düzenliyormuş ve kısmet işte, o insancıl adamdan, o pedagogdan ansızın bir damat çıkıvermiş."

"İnsanlık hali işte. Üstelik o özelliklerinden biri ötekini yok etmiyor."

"Kim demiş? Ev içi meseleler pek iyi sayılmazdı yine

de, sonra kim bilir babam ve babamın düzenleyici etkisi araya girmese iş nereye varırdı; herhalde, o geri geldiği zaman, ekim başlarında, Heidelberg'den, evlatlık edinmiş olan babamın evlatlığını ancak birkaç gün önce neredeyse apar topar kendine gelin etmesini buna bağlamak gerek."

Charlotte August'a hayretle baktı, o da ona. Hararet basmış yorgun yüzü, biraz şüpheli ve acı verir hale gelmişti, şu sözleri söylerken:

"Galiba sezdirmek istediğiniz şey şu ki durumdaki bu değişim, babanız için hayal kırıklığı gibi bir şey olmuş?"

"Asla değil!" cevabını verdi August şaşırarak. "Tam tersi, böyle düzene girmiş, temizlenmiş ve açıklanmış durumların arka planında onun bu güzel köşecikte konuk olarak keyfî artabilirdi. Orada muhteşem bir balkon, gölgeli bir bahçe, yakın bir koru, suyu ve dağları içine alan bir görünüm vardı, orada en özgür, en cömert bir konukseverlik vardı. Babam kendini ender olarak böyle mutlu hissetmiştir. Aradan aylar geçtikten sonra bile geniş Main Nehri akşam güneşinde kızarırken ve genç ev sahibesi ona Mignon'u, akşam şarkısını, Hint dansözü şarkısını okurkenki o ılık, rayihalı akşamları hayal ediyordu; bir de şu sevinci düşünebilirsiniz, yeni damadın, kendinin keşfedip topluma armağan ettiği bu küçük kadının kıymetinin bilindiği bir dostluğa bakarken duyduğu sevinç! Bu dostluğa benim tasarımlarıma göre, keyifli bir gururla bakıyordu, böyle bir gurur ise durumun o önce sağlanan düzeni ve güveni olmadan mümkün olmazdı. Özellikle babamın tadını çıkarmayı bildiği şey, 18 Ekim akşamıydı, o gece Willemerlerin manzara kulesinden hep birlikte Leipzig Muharebesi'nin yıldönümü meşalelerini seyretmişlerdi."

"Bundan zevk alma konusu," dedi Charlotte, "sevgili Meclis Danışmanı, bana zaman zaman babanızın vatanseverlik heyecanının eksikliği hakkında söylenenlerin bazılarını yalanlamakta. O yüce yıldönümünde, birkaç ay sonra Napoléon'un Elbe'den uzaklaşacağı ve dünyayı yeni bir girdaba sürükleyeceği tahmin edilmiyordu."

"İşte bu yüzden," diye baş eğdi August, "bu yüzden

babamın ertesi yıl için yaz planları mahvolmak tehlikesine girmişti. Bütün o kış mümkün olur olmaz o sevimli yerlere gezisini yenilemekten başka bir şey düşünmez ve söylemez olmuştu. Herkes de ona Wiesbaden'ın Karlsbad'dan daha çok yaradığı fikrindeydi. Uzun zamandır Weimar kışını böyle keyifli geçirmemişti. Kesinlikle şiddetli bir nezlenin onu sarstığı dört hafta çıkarılırsa, kendini hep muhteşem ve dinç hissetti, belki de şu yüzden; uzun zamandır, daha 1813 felaket yılından beri yeni bir araştırma ve şiir alanı ona kapılarını açmıştı, yani Şark, tam adıyla İran şiiri; üretken ve örnek alıcı tarzıyla bu şiire gittikçe daha çok daldı, öyle ki son derece acayip zevke ilişkin bir sürü özdeyiş ve şarkı, henüz hiç yazmadığı gibi, çantasında toplandı, bu arada birçoğu Doğulu bir şair Hatem'in Suleika adındaki dilberine hitaben yazılmış süsündeydi."

"İyi bir haber, sayın Meclis Danışmanı! Edebiyat dostları sizi sevinçle alkışlamalı – üstelik Tanrı'nın tam bir lütfu sayılacak yaratıcı güçlerin yenilenmesi yeteneğine, sebatınıza hayranlıkla. Kadın olarak, anne olarak, erkekteki bu kadar büyük sebata, dayanma gücüne kıskanarak ya da işte hayranlıkla bakmaya insanın her türlü hakkı var; bu sebat konusunda düşünsel verimlilik, kadınsı yaratıcılığa karşı daha avantajlı. Düşünüyorum da en az yirmi bir yıl oluyor, benim en küçük çocuğumu (Fritz'çik, yani sekizinci oğlum) dünyaya getirdiğim."

"Babam o sırrı bana açıkladı," dedi August, "şarapsever şairin adı –ki onun maskesi altında kendisi bu şarkıları yazmıştı– Hatem 'bol bol veren ve alan' demekmiş. Siz de, hanımefendi, izninizle belirteyim bolca veren imişsiniz."

"Ne var ki," dedi Charlotte, "karanlıklarda kaldı artık. Ama siz devam edin! Savaş Tanrısı, Hatem'in hesabını kapamak mı istedi?"

"O, meydandan sürüldü," cevabını verdi August. "Başka bir Tanrı tarafından yenilgiye uğratıldı, öyle ki biraz endişeden sonra her şey gönlünce oldu. Geçen yılın mayısında babam Wiesbaden'a gitti ve temmuza kadar orada içmelerdeyken savaş gürültüsü yatışmaya başladı,

nasıl olması önemli değil, ama yatıştı işte; ve pırıl pırıl bir siyasi ufuk olunca o da Ren kıyısında yazın sonunun tadını çıkardı."

"Main'da?"

"Ren'de ve Main'da. Nassau Kalesi'nde Bakan von Stein'ın konuğuydu, onunla Köln'e katedrali incelemeye gitti, katedralin inşasıyla yenilerde ilgileniyor ve anlattıklarına göre, Bonn ve Bay Görres'in ve onun, Stein'ın yasa planlarını öven *Rheinische Mercur* gazetesinin şehri olan Koblenz üzerinden son derece hoş bir dönüş yolculuğu yapmış. Bunlarla son derece anlaşmış olmasına çok şaşarım, hatta ona fısıldamayı iyi bildikleri katedralin tamamlanmasıyla ilgilenmesinden de çok. Ben onun bu süre zarfındaki bu keyifli halini daha ziyade güzel havaya, sevimli manzaradan aldığı tada bağlıyorum. Yine Wiesbaden'daydı, Main'daydı ve nihayet ağustosta Frankfurt şehri ve çoktan yoluna konmuş işleriyle rahat çiftlik onu yine bağrına bastı ve burada beş hafta boyunca, tam hayal ettiği gibi, geçen yılın keyfi, cömert bir konukseverlikle desteklenmiş olarak yeniden canlandı. Ağustos, onun doğduğu aydır – herhalde şu bir gerçek ki insanı hayata geçiren mevsime bağlayan bir duygu bağı var ve bu mevsim dönüşümlü olarak onun yaşama gücünü yükseltiyor. Ama düşünmeden edemiyorum, ağustosa İmparator Napoléon'un da yaş günü rastlıyor, daha kısa süre önce Almanya'da coşkunca kutlanmıştı ya ve şaşırmadan, daha doğrusunu söyleyeyim, sevinmeden edemiyorum, düşünce alanının kahramanları eylem alanının kahramanlarının karşısında ne kadar mutlu bir avantaja sahip. İşte o kanlı Waterloo trajedisi babama konuksever Gerbermühle yolunu açmıştı, oysa Erfurt'ta kendisiyle sohbet eden adam ise denizin içindeki kayalara zincirlenmiş oturuyordu, bu sırada berikine yaver giden bir talih, uğurlu bir anın tadını çıkartıyordu."

"Adaletin hükmü sürüyor işte," dedi Charlotte. "Bizim aziz Goethe'miz insanlara hoş ve iyi olandan başka bir şey yapmadı, öbür dünya azmanı, onları akreplerle eğitirken."

"Yine de," diye cevap verdi August, başını geri çekerek, "benim babamın da bir azman, bir hükümdar olduğunun yadsınmasını istemem."

"Bunu kimse yadsımıyor ki! Ve ne size ne ona karşı. Yalnız, durum, iyi ve kötü imparatorların varlığını öğrendiğimiz Roma tarihinde olduğu gibi. Ve sizin babanız, benim dostum böyle iyi ve selim bir imparator, öteki ise kana susamış bir cehennem kaçkını. Bu, sizin esprili bir şekilde işaret ettiğiniz kaderlerin farkında da yansıyor. Demek beş hafta kaldı Goethe yeni evlilerin yanında?"

"Evet, eylüle kadar, Karlsruhe'ye kralın emriyle oradaki ünlü maden ocağını incelemek için gidinceye kadar. Oraya bazen akrabalarını ziyaret etmek için Alsas'tan gelen Bayan von Türkeim'la, yani Frankfurtlu Lili Schönemann'la karşılaşmak ümidiyle gitmişti."

"Nasıl? Onca yıl sonra onunla eski nişanlısı arasında yeniden bir görüşme mi gerçekleşti?"

"Hayır, barones gelmemiş. Belki de kendisini gelmekten alıkoyan rahatsızlıktı. Söz aramızda, ince hastalıktan mustarip."

"Zavallı Lili," dedi Charlotte. "O ilişkiden pek bir şey çıkmadı. Birkaç şiir, ama öyle dünyayı sarsan bir eser yok."

"İşte," dedi Bay von Goethe az önceki açıklamasına ek olarak, "zavallı Brion'un da hastalığı, Badischen'de babamın o üç yıllık mezarına çok yaklaştığı Friederike von Sesenheim'ın ölümüne neden olan aynı hastalıktı. Hüzünlü bir hayat sürmüştü kendisi, eniştesi Rahip Marx'ın yanına sessizce sığınarak. Kendi kendime soruyorum, acaba babam yakınındaki mezarı düşünüp de ziyaret etmeye niyetlendi mi, ama bunu ona sormak istemedim ve şüpheliyim aslında, çünkü itiraflarında açıklamıştır ki kendisinde nahoşluğundan dolayı son elvedadan önceki ayrılma günlerinin hiçbir anısı kalmamış."

"Bu kıza çok acırım," dedi Charlotte, "kendisinin onurlu bir mutluluk hayatına atılıp mazbut, çalışkan bir erkeği çocuklarının babası olarak sevmek için gerekli ce-

sareti eksikti. Anılarda yaşamak, yaşlılığa yakışır, bir de tamamlanmış günlük işin akşamına. Gençlikte buna başlamak, işte bu ölümdür."

"Emin olabilirsiniz," cevabını verdi August, "sizin cesaret dediğiniz şey, tam babamın kafasına uygun, çünkü bu konuda kendisi demiştir ki, insan, yaralanmaları ve hastalıkları, bunlara herhalde suç ve nahoş anılar da dahil, gençliğinde çabuk aşar. Vücut temrinlerini, ata binmeyi ve eskrimi ve kayak yapmayı zinde bir yürekliliğe ulaşmada yararlı araçlar olarak anar. Ama kendi şahsı için yük olan şeyle başa çıkma ve onu etkisiz kılma konusunda en güzel beceriyi, şüphesiz şairlik yeteneği verir, yani içinde hatıraların düşünselliği, insancıl bir genellemeye doğru kanatlandığı ve hep hayranlık uyandıran esere dönüştüğü edebi itiraf."

Genç adam iki elinin parmak uçlarını birbirine yaslamıştı ve böylece birbirine değen ellerini, konuşurken dirseklerini oynattıkça kendiliğinden göğsüne doğru çekip duruyordu. Dudaklarındaki zoraki gülümseme, üzerinde alnının hare hare kızardığı kaşlarının arasındaki çizgilerle bir zıtlık oluşturuyordu.

"Anılar, başlı başına bir konu," diye devam etti. "Zaman zaman düşünmüşümdür, babam gibi bir kişiliğin, doğuştan yanında olmak bazı uygun ya da uygunsuz düşüncelere vesile oluyor. Anı, şairin eserinde ve hayatında şüphesiz büyük rol oynar ve bunlar öylesine büyük çapta 'bir'dirler ki aslında yalnız birini anmak yeter, eserinden hayatı diye, hayatından eseri diye söz edilebilir. Anının belirlediği ve damgaladığı şey yalnızca eser değildir ve yalnızca *Faust*'ta 'Götz'ün ve 'Clavigo'nun, Mariaların ve onların her ikisinin sevgilileri olan kötü figürlerde idefiks olarak durmadan ortaya çıkmakla kalmaz. Gördüğüm kadarıyla o, hep tekrarlanmak isteyecek bir saplantı olmaktadır, hayatın da saplantısı; konusu, mesela özveri, acılı vazgeçme ya da itiraf eden şairin kendisinin terk eden sadakatsizlikle, hatta ihanet olarak imaja döktüğü şey, başlangıçtaki, yön verici ve kader tayin edici şeydir ve de-

yim yerindeyse hayatın ana motifi, iz bırakan şekli olur ve bütün öteki vazgeçmeler, feragat etmeler, ödün vermeler bunun yalnızca sonucudur, tekrarlanan bir hatırlanışıdır. Ah, bu konuda çok kafa yordum ve büyük şairin, kaderi, eseri ve hayati kararları kişisel olanı aşan ve milletin eğitimini, karakterini, geleceğini belirleyen bir hükümdar olduğunu düşündükçe ruhum dehşet karşısında genişlerdi - ruhu genişleten dehşet de vardır. O zaman bizim asla unutmayacağımız tablo karşısında ruhum korkunç büyür, acaba biz de orada mıydık yoksa iki kişi kötü kaderleri içinde yalnız başlarına mı oradaydılar, at üstünde vedalaşan erkek, kendisini bütün kalbiyle seven ve kaderi ondan zalimce ayrılığı emreden kıza, o halk kızına at üstünden nasıl elini uzatır ve ikisi de gözleri yaşlı dururlar! Bunlar gözyaşlarıdır Madame, ruhum korkunç bir şekilde genişlemiş olsa da bu gözyaşlarının anlamını düşünerek bitiremiyorum."

"Bana kalırsa," dedi Charlotte, "biraz sabırsızlıkla derim ki, bu saf şey, halk kızı, sevgilisine ancak şu şartla layık olurdu: Eğer o gittiği zaman dünyadaki en korkunç şeye, yani eriyip gitmeye kendini koyvermek yerine, kendine doğru dürüst bir hayat kurmak için yeterli cesareti gösterseydi. Dostum, eriyip gitmek, en korkunç şeydir. Ondan kaçınmayı bilen kimse, Tanrı'ya şükretmeli, ama eğer her ahlaki hüküm bir sakınma olacaksa, ona kendini koyveren kimseyi azarlayabiliriz. Sizin ödün vermeden söz ettiğinizi duydum - şimdi, tümseğin altında yatan o cahil kız, ödün vermeyi bilmiyordu, onun için ödün eriyip gitmek demekti, başka bir şey değil."

"Onlar ikisi de," dedi genç Goethe, ellerinin parmak uçlarını birbirinden ayırıp sonra yine birleştirerek, "ikisi birbirine yakın oturuyorlar, herhalde onları hayatta da eserde de birbirinden tamamıyla uzak tutmak hep zor olmalı. Düşüncelerim bazen buna da ilişkin olmuştur, yani o gözyaşlarının anlamı benim ruhumu genişletince, -bilmem başaracak mıyım ya, meramımı dile getirmem gerekti- yani bildiğimiz gerçeği, nasıl olduysa öyle ve bilme-

diğimiz, sadece sezebileceğimiz muhtemeli zaman zaman gerçek karşısında bizi saran bir saygıyla kendimizden ve başkalarından saklayıp kalbimizin en derinlerine gömdüğümüz bir hüzünle, zaten gerçek karşısında 'mümkün' nedir ki ve mümkün için ağzım açmaya kim cesaret eder ki, çünkü gerçeğe karşı saygısını böylece zedeleme tehlikesine girer! Ama yine de bence burada sıkça bir çeşit haksızlık hüküm sürmekte, gerçeğin bütün alanları ve bütün hayranlığı kendi üzerine çekmesi hususu, bunu anlaşılır kılmakta, oysa mümkün olan, gerçekleşmemiş ve yalnızca bir şema ve 'eğer ama öyleyse'nin bir sezgisinden ibarettir. İnsan, bu çeşit 'eğer ama öyleyse'lerle, gerçeklik karşısındaki saygısını zedeleyeceğinden nasıl korkmamalı ki, bunlar büyük bir bölümüyle, eser ve hayatın, zaten özverinin bir ürünü olduğu idrakine dayanır. Ama mümkün diye bir şeyin var olması, her ne kadar yalnızca sezgimizin ve özlemimizin gerçeği olarak da olsa, yani 'ancak o zaman' şekliyle ve yine de neler olabilirdilerin fısıldayan toplamı haliyle de olsa, bu, küskünlüğün işaretidir."

"Ben şimdi de her zaman da," diye cevap verdi. Charlotte, hayır anlamında başını sallayarak, "cesaretten yanayım ve insanın dirençle gerçeği tutması ve mümkün olanı ise kendi haline bırakmasından yanayım."

"Burada sizlerle oturmak şerefine sahip olduğum için," dedi meclis danışmanı, "inanmakta güçlük çekiyorum, siz de çevrenizdeki 'mümkün'e bakınmak eğilimini tanımamış olamazsınız. Öyle akla yatkındır ki, bence, bu eğilim, çünkü işte gerçeğin ve gerçekleşmişin asıl büyüklüğüdür bizi kışkırtan, küskün, mümkün olan hakkında kafa yormaya. Gerçek olan, büyük şeyler sunar, şüphesiz, bu gücülleri olduktan sonra nasıl susmasın – o zaman her türlü yürümüştür iş. Böyle de yürümüştür, hem de yeterince güzel, özveriden ve sadakatsizlikten de bir şeyler çıkarılabilir ortaya. Peki de nasıl, diye soruyor insan kendi kendine ve eserle hayatın bu her türlü hayat ve tabii gelecek için şahane izler bırakıcı anlamına bakarak, peki öyle olmasaydı ne olabilirdi ve belki bizler hepimiz ne kadar

daha mutlu olurduk, eğer özveri düşüncesi, yön verici olmasaydı, o eski ayrılış tablosu olmasaydı, hani o at sırtından aşağıya uzatılan el ve unutulmaz veda gözyaşları! İşte konu sırf bu ve acaba babam Karlsruhe'de yakınındaki ve Badischen'de o oldukça yeni tümseği düşündü mü diye soruşumla bağıntılı olarak ortaya çıktı."

"İnsan," dedi Charlotte, "'gerçek karşısında 'mümkün' olanı kabullenen dehaya saygı duymalı, her ne kadar çok –ve işte her ne kadar çok olduğu için– avantajlıysa da ötekine göre. Her ikisinden hangisine, yani yürekliliğe mi dehaya mı ahlak önceliğinin yaraşacağı meselesini bir soru halinde açık bırakmamız gerekecek sanırım. Bu konuda da kolaycacık haksızlık karışabilir işe, çünkü dehanın öyle bir cazibesi vardır ki, oysa belki yüreklilik daha olgun bir ahlaki aşamadır. Aman neler söylüyorum ben? Bugün nutkum pek açık. Genelde kadınların işidir, bir adamın nasıl da her şeyi düşünebildiğine sadece hayran olmak. Ama siz benim oğlum olabilirdiniz, yaşa göre ve cesur bir ana, çabalayan oğlunu güç durumda bırakmaz. Konuşkanlığım bu yüzden, sonunda kadınsı edepliliğe ters düşse de. Şimdi artık nihayet 'mümkün'e mezarında rahmet dileyip biz tekrar gerçeğe dönelim, yani: Babanızın Ren ve Main kıyılarındaki dinlenme gezisine. Gerbermühle'den daha çok şeyler dinlemek isterim; Orası Goethe'nin benim çocuklarımdan ikisiyle tanıştığı yerdir ya."

"Maalesef bu karşılaşma hakkında anlatabileceğim bir şey bilmiyorum," cevabını verdi August, "buna karşılık şunu biliyorum ki bu misafirlik, hayatta ender gerçekleştiği gibi babamın ilk seferinde tattığı, afiyette oluşun kusursuz bir tekrarlaması, hatta bir çeşit artışını sağlamıştı – açıkçası, çıtırtı bir ev kadınının girişken yetenekleri ve ev sahibinin kusursuz konukseverliği sayesinde ve de düzene konmuş ilişkilerin arka fonunda Main Nehri yine rayihalı bir akşam ışıldıyordu ve yine çıtı pıtı Marianne, babanın fortepiyanosu eşliğinde şarkılar söylüyordu. Ama bu kez böyle akşamlarda o, yalnızca bir alıcı değil, zengin bir vericiydi de; çünkü, Hatem'in o Şark gülüne

yönelttiği durmadan çoğalan Suleika şarkıları hazinesinden okumak konusunda ricaları kabul ediyor ya da kendisi sunuyordu ve ev sahibi karı-koca bu parçaların ifade ettiği şerefin değerini biliyordu. Böyle bir adam neler de düşünebiliyor diye yalnızca hayran kalan kadınlardan biri gibi görünmeyen genç ev sahibesi kendi adına alıcı olmakla yetinmiyor, duyarlılığını öylesine ileri götürüyordu ki Suleika'nın adına tutkulu seslenişleri neredeyse aynı ayarda cevaplamaya başlıyordu; ve kocası o karşılıklı okumaları en konuksever iyi dileklerle dinliyordu."

"O, şüphesiz uyanık bir adam," dedi Charlotte, "gerçekliğin yararlarına ve haklarına karşı sağlıklı bir anlayışı var. Ama bütün hikâye, tabii bana göründüğü haliyle, galiba sizin, tekrarlamaya zorlayan hatıra hakkında söylediğiniz şeyin iyi bir resmi. Peki sonunda n'oldu? O beş hafta, besbelli sona erdi ve büyük konuk çekip gitti mi?"

"Bir mehtaplı veda gecesinden sonra, hatta bu gecenin şarkıları bolmuş ve geç saatler sonunda da, bana anlatıldığına göre, genç ev sahibesi, neredeyse konukseverlikle bağdaşmazca, kendisi vedalaşmaya can atmış. Ama tekrarlama isteği, burada da ve bilmem kaçıncı kez doyum aramış, babamın gittiği Heidelberg'de bir daha buluşma olmuş. Çünkü o karı koca, sürpriz biçimde orada bitivermiş ve dolunaylı bir akşam sonu bir veda gecesi gerçekleşmiş, hem de o çıtı pıtı kadın, hem kocasının hem de dostunun sevinçli şaşkınlığı içinde öyle güzel bir veda şiiri döktürüvermiş ki babamın elinden çıksa o kadar olur! Gerçekliğe şiirin karşısında kesin avantajlar, üstün haklar tanımadan önce iyice düşünmeliyiz. Babamın o sıralar Heidelberg'de ve daha sonra *Fars Divanı* için yazdığı şiirler, gerçekliğin taciri ve gerçeğin gerçeğinin ta kendisi değil midir? Bunları herkesten önce tanımak ve bazılarına sahip olmak konusunda gizli bir önceliğim var. Muhterem hanımefendi, bunlar, muazzam, anlatılmaz tuhaflıkta. Eşi benzeri, hiç olmamıştır. Babamın ta kendisidirler, ama yepyeni, hiç beklenmeyen bir yanından. Bunlara 'esrarengiz' demeye kalksam, bu sefer çocuksu bir nitelikte

de adlandırmak zorunda kalırım. Bu, evet nasıl demeli – tabiatın sırrı. Yani, yıldız kümesi özellikleri içinde en kişisel şey, öyle ki evren bir insan çehresine dönüşüyor, 'ben' ise yıldız yıldız bakıyor. Bunu kim tam anlatabilir! Hep peşimden giden iki mısrası vardır – dinleyin!"

Ürkek ve ödü kopmuş gibi alçak sesle okudu:

"Sen bir şafak gibi utandırıyorsun
Bu tepenin ciddi yamacını–"

"Buna ne buyuruyorsunuz?" diye sordu, hâlâ korkmuş bir sesle. "Bu 'şafak' sözüyle onun kendi adının kafiyeli Morgenröte-Goethe olduğunu –yani 'Hatem' der orada, ama kafiyesiz olanın maskesi altında ben-dolu kafiye hınzırca gösterir kendini– sözlerime eklemeden bir şey söylemeyin! 'Ve bir kez daha hissetti Hatem.' Size neyi çağrıştırıyor bu? Bu ihtişamla kendi bilincinde olan büyüklüğün gençlik tarafından öpülmesi, gençlik tarafından utandırılması, sizi nasıl duygulandırıyor?" Mısraları tekrarladı. "O ne duyarlılık, o ne azamet! Tanrım!" diye haykırdı. Ve genç Goethe, öne doğru eğilip alnını avucunun içine bastırdı, parmakları, lülelerine karışıyordu.

"Şüphesiz," dedi Charlotte itidalle, çünkü karşısındakinin bu tutkulu davranışı, daha önceki öfkesinden daha itici gelmişti, "kamuoyu sizin hayranlığınızı paylaşacaktır, bu şiirler günün birinde yayımlanınca. Ama besbelli öyle hınzırca değerli şiirler de herhalde üstelik gençlik coşkusunu taşıyan bir roman kadar kapsamlı bir dünya etkisine mazhar olamayacaktır. İnsan buna üzülebilir, canı isterse. Ya tekrarlar? Saçınızı bozdunuz. Tarağımı vereyim, isterseniz. Hayır, besbelli onları bozan parmaklar yine düzeltebilir. Ya tekrarlar, onlar son buldu mu?"

"Son bulmaları gerekiyordu," cevabını verdi August. "Bu yaz, annemin ölümünden sonra babam nerede kaplıcaya gitsin diye çok kararsızdı. Wiesbaden'a mı? Töplitz'e mi? Karlsbad'a mı? Halinden anlaşılıyordu ki batıya, Ren'e çekiyordu canı ve sanki destekleyici bir tanrının

işaretini bekliyordu, geçen sefer onun kendi eğilimine uymasına izin veren savaş cinini harekete geçiren tanrı. Böyle bir şey de oldu. Sohbeti hoş, dostu Zelter, Wiesbaden'a gidiyordu, kendisiyle gelmesini önerdi. O ise bu işareti kabul etmek istemiyordu, açıkça değil yani. 'Ren olsun,' diyordu, 'ama Wiesbaden değil de yolun Frankfurt üstünden değil Würzburg üstünden geçeceği Baden-Baden.' Pekâlâ, yolun tam Frankfurt üstünden gitmesi gerekmiyordu, ne olursa olsun oraya varmak için. Kısacası, 20 Temmuz'da babam yola çıktı. Sanat Profesörü Meyer'i kendine refakatçi olarak seçti ve o da bunun karşısında az sevinip övünmedi. Ama ne oldu? O pek elverişli Tanrı kendini pek duyarlı gösterip cin rolü oynamasın mı? Weimar'ın iki saat uzağında araba devriliyor."

"Aman Tanrım!"

"Ve iki yolcu da o kadar özenle seçtikleri yola birbiri üstüne tepetaklak düşüyorlar, bu arada Meyer, fena halde kanayan burnundan yaralanıyor. Buna rağmen, kendini beğenmişliğin keyfi için bedel ödeyen onu düşünmüyorum. Ama tuhaf bir neşeye kışkırtsa da, onların o kendinden muhteşem bir şekilde emin büyüklüklerini, insanın gözlerinin önüne getirmesi utandırıcı bir şey; iradeli bir ölçülülükle hareket etmeye çoktan alışmışken, nasıl çamura batmış elbiseleriyle, boyun bağları açılmış bir yol hendeğinde debelenirler!"

Charlotte tekrarladı:

"Aman Tanrım!"

"Hiçbir şey olmuş değil," dedi August. "Şanssızlık, nasıl diyeyim, azizlik, tam bir ucuz kurtulmayla son buldu. Babam, kendisi sapasağlam, Meyer'in mendiline kendi mendilini de can-ı gönülden eklemiş olarak Weimar'a geri döndü ve yolculuktan vazgeçti – yalnızca bu yaz için değil, besbelli Rheinische'den bu 'alamet'le ebediyen feragat etti; bunu, onun açıklamalarından anladım."

"Ya şarkılar kitabı?"

"Rheinische'den geçmekten daha güçlü bir motivasyona gerek var mı? Bu kitap büyüyor, gelişiyor ve dev bir

mucize oluyor, çoktandır o yer olmadan, hatta belki de onunla olmaktan daha iyi bir biçimde – bunu da o dost cintanrı aslında gayet iyi biliyordu. Belki de şu dersi anıtlaştırmak istiyordu ki bazı şeyler ancak amaca götüren araç olarak mubahtır ve haklıdır."

"Amaca götüren araç!" diye tekrarladı Charlotte onun sözlerini. "Bu deyimi, içim daralmadan duyamıyorum! Bu sözlerde şeref dolu olan şey, küçültücü olanla öylesine karışıyor ki kimse onları ayıramıyor ve kimse bilmiyor bu konuya nasıl bakmalı."

"Yo, hayır," dedi August, "ister iyi ister kötü bir imparator olsun, bir hükümdarın çevresinde insanın bu iki anlamlı kategoriye dahil etmek gereğini duyduğu pek çok şey vardır."

"Tabii," dedi Charlotte. "Yalnız her şey şu ya da bu tarafa çekilebilir; bakış açısıdır önemli olan. Ve herhangi bir cesur 'araç', kendini amaç yapmayı da bilecektir. Ama sizin sevgili Meclis Danışmanı," diye ekledi, "o ilginç şarkı hazinesinden kamuoyundan önce haberdar oluşunuzu kıskanmamak elde değil! Bu, gerçekten baş döndürücü bir öncelik. Babanız size birçok sırrını açıyordur?"

"Böyle söylenebilir herhalde," cevabını verdi August, küçük beyaz dişlerini gösteren kısa bir gülüşle. "Riemer ve Meyer gerçi akla gelebilecek şeyleri hayal edebiliyorlar ve mevkileriyle dünya âleme şu ya da bununla övünebilirler, ama oğul meselesinde yine de durum biraz başka, bu hasbelkader yardımcılardan oğul, tabiat tarafından ve statüce yardımcılığa ve temsilciliğe atanmıştır. Belli bir yaşa gelir gelmez, bazı cafcaflı işler ve evin erkeği olma dertleri insanın üstüne kalıverir, bunlar, dehanın ihtiyarlıkla bağlandığı bir şahaneden uzaklaştırılmalıdır çünkü. İşleyen bütçe hesaplamaları vardır, mal teslim eden tüccarlarla uğraşma vardır, yerine getirilecek şu ya da bu ziyaretlerde ve kabullerde bu tür öteki çıkar ve yükümlülüklerde temsil görevi vardır – mesela sırf cenaze törenlerini düşünüyorum. Gayet iyi düzenlenmiş ve durmadan gelişen özel koleksiyonlar üzerindeki bekçilik mesela, bizim mi-

neral ve sikke dairemiz, göz nuru kesme taşlar ve bakır gravürler, ansızın bilmem nereye koşmak gerekir, sırf o yerde önemli bir taş ya da bir fosil ortaya çıktı diye. O, hayır, insanın kafası boş kalmıyor. Siz, hanımefendi, bizim Saray Tiyatrosu'nun yönetim işinden haberdar mısınız? Ben şimdi orada yardımcı olmalıymışım."

"Yardımcı olmak mı?" diye tekrarladı Charlotte, neredeyse dehşet içinde...

"Tabii ya. Durum şöyle, babam gerçi en kıdemli bakan, ama uzun yıllardır, aslında İtalya'dan dönüşünden beri bir resmî görev yürütmüyor. Bir parça düzenli bir şekilde ancak Jena Üniversitesi'nin meselelerinde kendisine danışılabiliyor, ama bir murakıp titri ve görevleri bile onu rahatsız eder. Yakın zamana kadar sürekli olarak yerine getirdiği yalnızca iki görev vardı: Saray Tiyatrosu'nun yönetimi ve doğrudan sanat ve bilim kurumlarına yüksek denetleme: yani kütüphaneler, resim okulları, botanik bahçesi, rasathane ve tabii bilimler dairesi. Bunlar hep aslında prensin kurduğu ve desteklediği kurumlardır, bilesiniz ve babam onların kamu mülkünden kesinlikle ayrı tutulması ve farklı ele alınmasını savunur hâlâ, kral hazretlerinden herhangi başka birine bu konuda hesap vermeyi kendisi de ilke olarak reddeder, yalnızca ona bağımlı olmak ister ve kısacası, görüyorsunuz onun denetlemesi, bir parça, eski devirlerin kalıntısıdır, bununla yeni anayasa devletine karşı gösteride bulunur, bu devlet de ona -deyimi düşünerek kullanıyorum- vız gelir. Yani bilmezlikten gelir, anlıyor musunuz?"

"Çok kolay anlıyorum bunu. Eski ilişkilere bağlı kalıyor, tabiatında ve alışkanlığında vardır bu, prense karşı görevi şahıstan şahısa bir görev gibi görmek."

"Çok doğru. Bence bu ona fevkalade de yakışıyor. Beni zaman zaman huzursuzlandıran şey, -içimi size bu denli samimiyetle açışıma şaşırmanızı göreceğim besbelli- onun doğuştan yardımcısı olan bana bu işlerde düşen gölgedir. Çünkü onun adına bir sürü yol tepip bir sürü iş yapmam gerekiyor, bir inşaat varsa at üstünde Jena'ya git-

mek, profesörlerin isteklerini almak ve daha neler neler. Bu işler için fazla genç değilim, yirmi yedisindeyim, erkeklik çağındayım. Ama gelgelelim bunların olup bittiği zihniyet için fazla gencim. Beni yanlış anlamayın, bazen korkuyorum, yanlış bir duruma düşerim diye, babadan oğula geçmeyen eski moda bir denetlemeye yardımcı olmak yüzünden, çünkü bu yardımcılık, âdet olmadığı şekilde keza yeni devlet ruhunun muhalifi yapacağa benziyor..."

"Fazla vesvesecisiniz aziz Meclis Danışmanı. Böyle yapmacıksız verilen hizmetler karşısında kötü niyetli düşüncelere kapılacak kimseyi görmek isterim. Demek bir de Saray Tiyatrosu'nun yönetiminde yardımcı olacaksınız."

"Evet, öyle. Aracılığım hatta burada en gerekli. Babamın eskiden beri bu görünürde neşeli işten ne kadar bıktığını bilemezsiniz. Komedyenlerin, yazarların, sonra ekleyeyim halkın çılgınlıkları, kendini bir şey sanmaları! Saraylı kişilerin kaprislerine, isteklerine, en kötüsü de, şu hem de bu tiyatroya ait olankilerinkine saygı göstermek! İzninizle belirteyim, güzel Jagemann'ı, yani, prensin katındaki etkisi onunkini her zaman geçecek olan Bayan von Heygendorf'u gözlüyorum. Kısacası bunlar karışık ilişkiler. Üstelik babam da kendi payına hiçbir zaman tam sağlam biri olmamıştır – hiçbir ilişkide ve bunda da böyle. Her yıl oyun döneminde haftalarca burada yoktur, seyahattedir, kaplıcalardadır ve oyunla hiç ilgilenmez. İçinde tiyatroya karşı gayretle kayıtsızlık, tutkuyla küçümseme arasında tuhaf bir değişim vardı ve halen var, o bir tiyatro adamı değil, inanın bana, onu tanıyan herkes bilir ve anlar ki o komedyenler taifesiyle nasıl geçineceğini bilmez, insan, bu adamlardan istediği kadar yukarıda olsun, herhangi bir tarzda onların mizacında ve yolunda olmak zorundadır, onlarla yaşamak ve geçinmek için, ki bu da gerçekten babamda yoktur ama yeter! Bu konuda konuşmak, düşünmekten çok tiksindiğim bir şey. Anneme gelince; onda durum bambaşkaydı, gerekli tarzı bilirdi, aralarında kadın erkek arkadaşları vardı ve ben küçüklükten beri çoğun-

lukla yanlarında olurdum. Annem ve ben, onunla trup arasında tampon görevini üstlenmiştik, ona anlatır ve iletirdik. Ama daha işin başında o bir de saray muhafızlığından bir memuru kendine yardımcı aldı, Saray Nazırı Krims'i temsilci ve sonra da bu ikisi kendilerini daha iyi saklamak için başka kişileri çektiler, böylece şimdi baş dükalığın emrinde Saray Tiyatrosu yönetimi haline gelen bir ekip yönetimi başlattılar; babamın yanı sıra Krims, Meclis Üyesi Kruse ve Prens Edling dahil bu ekibe."

"Prens Edling, bu, Moldau'dan bir prensesle evli değil mi?"

"O, görüyorum size iyice bilgi vermişler. Ama inanın bana, babam o üç öbür adama çoğu kez güçlük çıkarıyor. Neredeyse gülünç bir şey – bu adamlar, sonunda eyvallah dedikleri bir otoritenin baskısı altındalar; her ne kadar bu otoritenin aslında uygulanamayacak kadar fazla iyi bilgi olduğunu hissediyorlarsa da. O kendisi, bu iş için fazla yaşlı olduğunu ileri sürüyor. Üstünden atmak istiyormuş –özgürlük ihtiyacı, özel hayata eğilimi gerçekten hep üstün gelmiştir– ama yine de ayrılmak istemez işte. Böylece beni devreye sokmak düşüncesi çıktı ortaya. 'Bırak August gelsin,' dediler aynı adamlar, 'o zaman sen koca herif hem çıkmamış olursun hem de rahatına erersin!'"

"Baş dük ona 'koca herif' mi diyor?"

"Evet ya, öyle diyor."

"Ya Goethe nasıl diyor?"

"O, 'çok sayın efendim' der, 'Haşmetmeabın emirlerine amadeyim' der. Aslında gereksiz sayılabilir, Dük bu yüzden sık sık onunla birazcık alay eder. Yeri değil biliyorum, ama bir çağrışım işte, az önce aklıma geldi, belki sizi de ilgilendirebilir: Yani, annem babama hep 'siz' derdi, o ise ona 'sen'."

Charlotte susuyordu. "Bu tuhaf ayrıntıda bırakın beni," dedi sonra, "çünkü bu aynı zamanda dokunaklı ve aslında anlaşılmaz değilse de, tuhaf yeni atanmanıza ve yardımcılığınıza tebriklerimi unutmayayım."

"Benim durumum," diye ekledi, "biraz hoş olacak.

Benimle yönetimin öteki beyleri arasındaki yaş farkı epey çok. Şimdi onların arasında, gereğinden çok iyi bildiğim o otoriteyi temsil etmem isteniyor."

"Kibarlığınızla ve ününüzle bu durumun üstesinden geleceğinize eminim."

"Çok iyi kalplisiniz. Görevlerimi saymakla sizi sıkıyor muyum?"

"Daha çok keyifle dinleyeceğim bir şey olamaz."

"Onun saygınlığına hiç yakışmayan bazı mektuplaşmalar aklıma geliyor: Mesela, bizim yirmi ciltlik külliyatımızla yarışan o iğrenç tıpkıbasımla mücadele sırasındaki yazışmalar ve sonra, görüyor musunuz, tam da şimdi babam fahri olarak, kesintilerden kurtulmak istiyor, eğer babaannemden kalma Frankfurt'taki arsalarda bulunan ve Frankfurt'ta vergisini ödemek zorunda olduğu bir sermayeyi hemşehrilik hakkını bırakarak Weimar'a çekse, bu meblağı ödermiş. Lanet olasıca, ondan yapılacak kesinti hepi topu üç bin altın ve şimdi şehrin ona basımı hibe etmesinin peşinde, daha geçenlerde kendi hayat hikâyesinde bu şehri sevgiyle onurlandırmamış mıydı ya! Gerçi hemşehrilik hakkından vazgeçmek istiyor, ama nasıl daha önce memleketini onurlandırıp ölümsüzleştirilmişti! Besbelli buna fazla güvenemiyor ve vurgulama işini bana yaptırıyor. Mektuplaşmayı ben yürütüyorum, sabırla ve kesinlikle ve bundan az da sıkıntı duymuyorum. Çünkü bana tabii temsil ettiğim kimse olarak ona ne cevap veriyorlar? Şehrin bize anlatmak istediği şudur ki kesintilerden vazgeçmek, öbür Frankfurtlu hemşehrilerin hakkını çalmakla birmiş! Siz buna ne dersiniz? Bu, adaletin çiğnenmesi değil midir? Bereket versin ben işi sözlü yürütmek zorunda değilim; ama bu tür cevaplarda huzurumu ve nezaketimi koruyamazdım. Ne var ki iş sürdürülüyor, henüz dünya batmadı ya. Sert ve sebatla cevap vereceğim ve sonunda hem baskı imtiyazını hem de kesinti meblağının bırakılmasını elde edeceğiz, bunlara ulaşmadan rahat edemem. Babamın geliri, dehasına uygun değil. Zaman zaman az değil, tabii az değil, Cotta, külliyat

için 1600 altın ödüyor, iyi, hiç olmazsa bu uygun. Ama babamınki gibi bir mevki, bir ün bambaşka somutlaştırılabilmeliydi, böylesine cömertçe hediyeye boğulmuş bir insanlığın bağışlayan insana karşı kendini bambaşka borçlu hissetmesi gerekirdi ve en büyük adamın en varlıklı da olması gerekirdi. İngiltere'de..."

"İşin içinde olan bir kadın ve yıllanmış bir aile annesi olarak bu gayretinizi övmekten kendimi alamıyorum, sevgili Meclis Danışmanı. Ama, dehanın yetenekleriyle ekonomik karşılığın gerçek bir bağıntısının her yerde kurulması ve yürütülmesi gerektiğini –ki böyle bir şey yok– düşünürsek, o zaman 'hediyeye boğulan insanlık' gibi güzel bir deyiş, yersiz olur."

"Ben, alanların yarışmazlığını kabul ediyorum. Üstelik insanlar da hoşlanmazlar, büyük adamların kendileri gibi davranmasından ve dâhiden isterler ki o, dünyevi çıkarlara karşı soylu bir kayıtsızlık göstersin. İnsanlar bu bencil göklere çıkarma tutkuları içinde aptal görünürler bana. Ben, deyim yerindeyse, çocukluktan beri büyük adamların arasında yaşadım ve gördüm ki bu zihniyet hiç de dehaya uymuyor – tersine, yükseklerde uçan deha, aynı zamanda yükseklerde uçan bir ticaret kafasına sahip ve Schiller'in kafası hep mali düşüncelerle doluydu, babamınki için bu söylenemez mesela, belki de dehası o kadar yükseklerde uçmuyordu, bir de, pek ihtiyacı yoktu buna. Ama *Hermann ile Dorothea* ülkede böyle güzel bir popüler başarı sağlayınca, Schiller'e demişti ki aslında bu rahat havada bir tiyatro parçası yazmalı, başarıyla bütün sahneleri dolaşacak ve çok para getirecek bir şey, yazarının öyle pek ciddiye alması gerekmeden."

"Ciddiye almaması?"

"Ciddiye almaması. Schiller henüz hazırlıksız böyle bir oyun planlamaya koyuldu ve babam da onu şevkle destekledi. Ama sonra bir şey çıkmadı ortaya."

"İşte, gerçekten ciddiye almadığından olsa gerek."

"Olabilir. Bununla birlikte geçenlerde Cotta'ya hitaben bir mektup temize çektim, içeriği şu: Memleketin ha-

lihazırdaki refahının zaman konjonktüründen yararlanıp *Hermann ile Dorothea* gibi buna son derece uygun düşen bir destanın kitap piyasasında daha güçlü reklamı yapılmalı."

"Goethe'nin bir mektubu mu?" Charlotte bir an sustu. "İşte yine görülüyor," dedi sonra üzerine basa basa, "zamanın ruhuna yabancı kalışıyla onu suçlamak ne kadar yanlış."

"Ah, o, zaman ruhu!" dedi August küçümseyerek. "Babam ona ne yabancılaşmıştı ne de onun yandaşı ve kölesiydi. O, zamanın üzerindedir ve yukarıdan bakar zaman zaman, hatta ticari açıdan bakabilmesi bu sayede değil mi. Zamana, bireysele ve ulusala bağlılıktan çoktan koparmıştır kendini ve genel geçerliği olana yükselmiştir. Klopstock'la Herder ve Bürger ayak uyduramamışlardır bu işte. Ama ayak uyduramamak o kadar kötü değil, yani önde olmak, zamanı aşan geçerlilikte olanı geride bırakmak kuruntusuna kapılmak kadar. Alın size bizim romantikleri, yeni Hıristiyanları ve yeni-ulusalcı hayran kafaları, bunlar babamdan ileride olduklarına ve düşünce dünyasında onun artık güya anlamadığı en yeniyi temsil ettiklerine inanıyorlar ve halk içinde bazı eşekler de inanıyor buna. Ölümsüz olanı, klasiği aşmış olmak isteyen zaman ruhundan daha zavallı bir şey var mı ki acaba? Ama babam onlara, emin olabilirsiniz, el altından, hemen belli etmese de bu hakaretlere aldırmıyormuş gibi, laf yetiştiriyor. Anlamak zor değil, edebiyat piyasasına kendini kaptırmayacak kadar bilge ve kibardır o. Ama el altından ve gelecek için, yalnız düşmanlarından ve zamanın ruhundan değil, kendi kibarlığından da acısını çıkarıyor. Görüyor musunuz, asla incitmek istememiştir dünyayı ve kibarca ifade ettiği gibi iyi insanların çoğunluğunun kafasını altüst etmek istememiştir. Ama özde o, kamuoyunun tanıdığı o büyük şık adamdan hep başka biridir, uslu ve ödün veren biri değil, inanılmaz derecede özgür ve cesur. Size şunu söylemem gerek: Herkes onda nazırı ve saray adamını görüyor, oysa o, cesaretin ta kendisidir, nasıl olmasın ki? Ya-

sak olana karşı sevgi ve güç gibi temel özellik olmadan, ki birçok kereler ondan duyduğuma göre, yetenek dedikleri şey asıl bunlarda oluşuyor, *Werther*'e, *Tasso*'ya, *Meister*'e ve bütün yeni ve sezilmedik şeylere kalkışır mıydı? Acayip ürünlerden oluşan gizli bir arşivi hep vardı: Eskiden orada *Faust*'un başlangıcı vardı *Hanswurst'un Düğünü* ve *Ölümsüz Yahudi* de, ama bugün de bu tür cadı dağarcığı eksik olmaz, bazı bakımlardan çarpık-itici, mesela benim sakladığım belli bir günce-şiiri, İtalyan örneğine göre yazılmış ve aşk ahlakından ve hâşâ huzurdan müstehcenlikten oluşan karışımında epey cesur. Bütün bunları özenle saklıyorum, gelecek kuşaklar emin olabilir ki hepsine dikkat ediyorum – bana güvenmeliler, çünkü babamın kendine pek güven olmaz. Elyazmaları konusundaki havailiği suç derecesindedir, sanki kaybolup gitmelerine hiç itirazı yok gibidir, onları tesadüfe bırakır ve eğer ben engel olmasam, bir tek mevcut nüshayı Stuttgart'a gönderir. İşte o zaman dikkat etmeli ve korumalı: yayımlanmamış olanı, yayımlanmayacak olanı, açık sırları, sevgili Almanları hakkında hakikatleri, polemikleri, düşünsel düşmanlarına ve siyasette, dinde ve sanatta günün deliliklerine karşı yergilerini..."

"Sadık, iyi bir evlat!" dedi Charlotte. "Sizinle tanışmayı çok istemiştim, sevgili August – meğer bildiğimden daha çok sebebim varmış. Bir anne, yaşlı bir kadın olan benim, gençliğin babaya bu güzel, şefkatli bağlılığından, sizin çağınızdaki saygısızca onun yerine geçenlere karşı onunla sarsılmaz beraberliğinizden duygulanmamam imkânsız; bunu insan ancak alkışla, şükranla karşılayabilir..."

"Bunları hak etmiyorum," diye cevap verdi meclis danışmanı. "Babam için ben ne olabilirim ki? Pratiğe yönelik ortalama bir insanım ben ve hiç de onu oyalayacak kadar bilgili ve zeki değilim. Gerçekten de onunla sık sık birlikte olmam. İçten ondan yana olmak ve onun ilgilerini savunmak, yapabileceğim en küçük şeydi ve bunun için övgü almak, utandırıyor beni. Bizim değerli Bayan von Schiller'imiz de bana karşı hep mahcup edici bir iyilik

ve şefkat gösterir, edebiyatta onunla aynı fikirdeyim diye – sanki bu bir hizmetmiş gibi, sanki başka genç insanlar yeni modalardan hoşlanırken benim sadakatle Schiller ve Goethe'nin yanında kalmam düpedüz kendi gururumun bir meselesi değilmiş gibi."

"Ben bu yeni modalardan," dedi Charlotte, "hemen hemen hiçbir şey bilmiyorum ve sanırım yaşım beni bunları anlayışla karşılamaktan alıkoyacak. Dindar ressamlar ve tuhaf yazarlar varmış – yeter, onları tanımıyorum ve bu bilgisizliği kendime dert etmiyorum, çünkü sundukları şeyin benim zamanımda oluşan ve dünyayı fetheden eserlerle boy ölçüşemediğinden şüphem yok. Yine de denebilir ki onların, belli bir anlamda onu aşmak için büyük eskiye ulaşmaları gerekmez, beni doğru anlayın, ben paradoks insanı değilim, aşmakla yalnızca şunu kastediyorum: Bu yeni şeyler, dile getirdiklerinin zamanını ve halini kendilerine mal etsinler, öyle ki devrin çocuklarına, gençliğe daha doğrudan ve daha mutlandırıcı bir şekilde hitap etsinler. Mutlu olmak ise, eninde sonunda amaç bu."

"Ve amaç," dedi August, "insanın mutluluğu nerede bulduğudur. Bazıları onu yalnızca gururda, şerefte ve ödevde arar ve bulur."

"İyi, mükemmel. Ama yine de tecrübe bana şunu göstermiştir ki ödeve başkalarının hizmetine adanan bir hayat çoğunlukla belli bir burukluk taşıyor ve alçakgönüllülükle bağdaşmıyor. Sizi Bayan von Schiller'le herhalde dostluk ve güven bağı birleştiriyor?"

"Özelliklerime değil, zihniyetime borçlu olduğum bir sempatiyle övünmeye niyetim yok."

"O! Bunlar birbirine bağlı şeyler. Neredeyse kıskanacağım şimdi, çünkü birazcık heveslendiğim o, size annenizi temsil etmede yerin kapıldığını görüyorum. Eğer yine de analık merakımı tamamıyla yasaklamayıp size şunu sorarsam kusura bakmayın: Size Schiller'in dul eşinden yaşça daha yakın olan kimseler arasında bir-iki dostunuz ve sırdaşınız var mı?"

Bu sözleri söylerken birazcık eğildi ona doğru. August

onu, içinde şükranla mahcup ürkekliğin birleştiği bir bakışla süzdü. Bu, yumuşak, bulanık, hüzünlü bir bakıştı.

"Bu, pek," dedi, "tam olarak kısmet olmadı, olamadı. Değinmiştik ya zaten, benim yaşıtlarım arasında öyle bir sürü dünya görüşleri ve çabalar ortaya çıkıyor ki bunları katıksız alımlamak imkânsız ve takındığım şu uzak durma hali olmasa sürekli çekişmelere götürür. Dünyanın gidişatı, bence, başlık olarak o, başarılı iş hakkındaki Latin özdeyişini pek çok hak ediyor: Hem tanrıların –üstelik yenilenlerin tanrılarının, hem de Cato'nun hoşuna giden zafer! Bu dizeye uzun zamandır sempati duyduğumu inkâr etmiyorum– aklın, kör talihin kararına karşı kendi onurunu koruduğu o keyifli iradeden dolayı. Bu, yeryüzünde en ender şeydir; adi olan ise *causavita*'ya karşı yüzsüzce bir sadakatsizlik ve beni dünyada en çok üzen başarı karşısında teslim olmaktır. Ah şu insanlar! Devir bize onların ruhlarındaki yaltakçılığa karşı ne tür bir küçümsemeyi öğretebildi acaba! Üç yıl önce, 1813'te, yazın, biz babamı Töplitz'e gitmeye razı ettiğimizde, ben, o sıralar Fransız işgalinde bulunan Dresden'deydim. Sonuç olarak, şehir halkı Napoléon Günü'nü, vitrinleri aydınlatarak ve fener alaylarıyla kutluyordu. Daha nisan ayında Prusya ve Rusya Majestelerine beyazlar giyinmiş genç kızlarla ve donanmayla biat etmişlerdi. Ve rüzgârgülünün yalnızca yeniden dönmesi gerekiyordu... Acınası bir durum. Genç bir insan, insanlığa inancını nasıl korusun, eğer Alman prenslerinin ihanetini, imparatorlarını güç durumda terk eden ünlü Fransız mareşallerin kalleşliğini yaşamışsa?"

"Başka türlü hiç olmayan bir şeye acaba öfkelenmeli mi, dostum ve insanlar hatta insanlıkdışı birine insan gibi davranınca, insanlığa inancını hemen bırakıvermeli mi? Sadakat iyidir ve başarının peşine takılmak güzel değildir; ama Bonaparte gibi bir adam ne yapalım ki başarı sayesinde ayakta durur ve onunla düşer. Siz çok gençsiniz, ama bir anne gibi dilerim size, büyük insan babanızın davranışından örnek alasınız; o ki, zamanında Ren ya da Main kıyısında Leipzig Muharebesi'nin anısına yakılan meşale-

leri keyifle seyretmiş ve uçurumdan cesurca yükselen kişinin sonunda uçuruma geri düşmek zorunda olmasını son derece tabii bulmuştu."

"Ama o, benim o uçurumun adamına karşı savaş meydanına katılmama katlanamamıştı. Ve, izninizle şunu ekleyeyim, o zaman bana babalık şerefi göstermişti; çünkü buna koşuşan ve yakışan yeniyetme delikanlıları tanırım ve bütün kalbimle lanetlerim – şu Prusya Erdem Birliği'nin zevzekleri, şu aklı havada eşekler, göstermelik sıradan erkeklikleri içinde boş kafalılar, yeniyetme argolarını öfkeden tir tir titremeden dinleyemediğim şu delikanlılar..."

"Dostum, ben zamanın politik tartışma konularına karışmıyorum. Ama bırakın itiraf edeyim, sözleriniz beni bir türlü üzdü. Belki sevgili Bayan Schiller'in yaptığı gibi, sizin biz yaşlıların tarafında oluşunuza sevinmeliydim, ama şu berbat politikanın sizi yaşıtlarınızdan, kuşağınızdan ayırıp yalnızlaştırışı bana acı geldi."

"Ama aslında," dedi August, "politika kendi açısından yalnızlaştırıcı bir şey değildir, tersine belki yüzlerce bakımdan zihniyet, inanç ve niyetçe bir bütün ve ayrılmazlık oluşturur. Geri kalan her şeyde vardır ve kalmıştır, ahlaki olanda, estetik olanda ve besbelli yalnız düşünsel ve felsefi yanları olanlara, politikanın, kendinin bilincinde olmaksızın, bağımlı saflığında kaldığı ve en yakın yandaşları dışında hiç kimsenin onun dilini konuşmadığı devirlere ne mutlu! Bir tür sözümona gayri siyasi devirlerde –ben bunlara siyasi uyuklama devri demek isterim– güzeli sessiz, ama kesintisiz bir uyum içinde olduğu politikadan ayrı ve özgürce sevmek, ona hayran olmak mümkündür. Ne yazık, böyle yumuşak, tolerans bahşeden bir devirde yaşamak yokmuş kaderimizde. Bizim çağımızın acımasız netlikle kesin bir ışığı var ve her şeyde, her insanda, her güzellikte saklı politikayı hareket ettiriyor ve ortaya çıkarıyor. Bundan bazı üzüntü ve zararın, bazı acı ayrılığın doğduğunu inkâr edenlerin ben belki de sonuncusuyum."

"Bundan şunu mu anlamalı, siz bu tür acılara yabancı kalmadınız?"

"Tabii," dedi genç Goethe kısa bir susuştan sonra ve gözlerini kısa çizmelerinin oynayan uçlarına eğerek.

"Bir oğulun anasına anlattığı gibi anlatmak ister miydiniz acaba?"

"İçimden, genel olanı ortaya çıkartan, sizin iyiliğiniz oldu," dedi, "özel olanı da niçin eklemeyeyim? Benden biraz büyük, arkadaşım olmasını istediğim bir delikanlı tanıyorum: Adı Arnim, Achim von Arnim, Prusya soylularından, çok yakışıklı, centilmen, neşeli coşkulu hali daha yıllar önce ruhumda iz etmişti ve onu hep seyrek ve hep daha uzun aralarla görsem de hiç silinmezdi bu iz. Daha çocuktum, onu çevremde ilk gördüğümde. Babamla birlikte gittiğim Göttingen'deydi, orada akşam bizim varışımızdan sonra sokakta babama 'Yaşa!' diye haykırarak coşkun haliyle kendini belli etmişti bu üniversiteli genç. Görünüşü bizde son derece canlı-hoş bir etki yaptı ve ben on iki yaşındaki oğlan, bunu ne gündüz ne de gece unutabildim.

"Dört yıl sonra Weimar'a geldiğinde edebiyat dünyasında tanınmayan biri değildi: Esprili hayallerle bezeli romantik, eski Alman beğeni doğrultusunda ya da şöyle diyeyim: Babacan bir espriyle kendini buna adamış ve bu arada Heidelberg'de Clemens Brentano ile birlikte, devrin duygulanarak ve şükranla bağrına bastığı -aslında kendilerinin en özel eğilimlerinden doğma bir derlemeydi, *Des Knaben Wunderhorn* adındaki o halk şarkılarını derleyip gün ışığına çıkarmış- babamı ziyaret etti bu yazar, kendisinin ve arkadaşının o güzel katkısından dolayı yürekten kutlandı ve biz gençler birbirimize yanaştık. Mutlu haftalardı. Babamın oğlu olduğuma o zamanki kadar sevindiğim olmamıştı, çünkü böylece aramızdaki yaş, eğitim ve başarı açığı silinmiş, Arnim bana dikkatini, saygısını ve dostluğunu yöneltmişti. Kıştı. Bütün vücut becerilerinde usta ve burada da kendinden küçük yaştakine çok çok üstünken, benden yine de bir konuda sevinerek söyleyeyim ders alabilirdi: Kayak yapmayı bilmiyordu, bunu ona öğretebilecektim ve hayran olduğum kimsenin önünde olup ona ders verdiğim bu saatler hayatımın bana bahşettiği en

mutlu saatlerdi – açıkçası hayattan daha mutlularını beklemiyorum.

"Arnim'le tekrar karşılaşıncaya kadar yine üç yıl geçti – 1808'de hukuk öğrencisi olarak geldiğim Heidelberg'de, burada birçok saygın ve kültürlü aileye tavsiye edilmiştim; her şeyden önce, babamın Jena günlerinden beri dost olduğu ve oğlu Heinrich'in bir zamanlar bizde Dr. Riemer'den kalan özel hocalığı yürüttüğü, Homeros'çu ünlü Johann Heinrich Vosslara. Yalnız şunu itiraf edeyim, ben Voss'un oğlunu pek sevmemiştim; babama gösterdiği o ibadetimsi saygı, onu bana yaklaştıracağına canımı sıkıyordu; ona hem coşkulu hem sıkıcı bir mizaç diyeceğim (böyle bir karışım vardır) ve daha ben Heidelberg'e geldiğim zaman onu üniversite derslerinden alıkoyan bir, sözümona rahatsızlık da, ne çare, onu ilginç yapmaya yetmiyordu. Babasında, yani Eutin rektörü, 'Luise'nin şairi Voss'da bambaşka bir karakter bileşimi kendini gösteriyordu: huzur ve çekişme! Gayet canlı bir eş ve aile, annesi tarafından sağlanıp korunan o evcil, rahat mizaç, dışarıda, bilim ve edebiyat alanında bir dövüş horozu kesiliyordu: kalem savaşını, karşı çıkmayı, keskin yazıları son derece seven ve sürekli şen ve gençleştirici bir öfke içinde aydınlıkçı bir Protestanlığa, antikite ruhunda berrak bir insanlığa karşı olduklarını ileri sürdüğü zihniyetlere karşı savaşan biri. Yani Vossların evi, benim baba ocağımla sıkı dost, Heidelberg'de benim için ikinci bir baba ocağı oldu ve ben de onların ikinci oğlu oldum.

"Bu yüzden, gelişimden hemen sonra, o delikanlı çağımın ilahî, canlı kış zevklerinin arkadaşını yolda görünce neredeyse kollarına atılışım, yalnızca sevinçli bir heyecan değil, şaşkınlık ve üzüntü oldu. Karşılaşmamıza hazırlıklı olabilirdim ve olmalıydım da ve kalbimin derinlerinde her an bunu hesaba katıyordum, çünkü biliyordum ki Arnim burada yaşıyordu, gazetesi son derece hayalî ve geriye dönük bir yayın organı, yeni romantik kuşağın sesi *Zeitung für Einsiedler*'i çıkartıyordu ve kendimi tam olarak araştırınca itiraf etmek zorundayım ki Heidelberg'i bana ilk üniversite yeri olarak belirlediklerinde gizli gizli ilk düşündü-

ğüm bu olmuştu. Dostumu karşımda görünce mutluluktan ve mahcubiyetten içim daraldı ve sanırım onun karşısında kızarıp sapsarı kesildim. Devrin her türlü bölünmüşlüğü ve parti çekişmeleri ve onların yan yana duran grupları vicdanımı sızlattı. Vosslarda, Alman ve Hıristiyan eski zamanlara safça ve güzelleştirerek secde etme üzerine neler düşünüldüğünü pek iyi biliyordum: Bu görüşün temsilcisi olarak da gittikçe Arnim sivriliyordu. Kamplar arasında masumca gidip gelebildiğim özgür çocukluk devirlerinin geçtiğini iyice hissediyordum ve benimle tanışıklığı tekrar üstlenen o yakışıklı ve centilmen görünüşlünün içtenliği, beni aynı şekilde hem mutlandırıyor hem huzursuz ediyordu. Kolumdan yakalayıp beni içinde masasının bulunduğu kitapçı dükkânı odasına sürükledi; ona her ne kadar başlangıçta, Frankfurt'ta büyükannemin yanında sık sık gördüğüm Bettina Brentano'dan anlatacak şey buldumsa da çabucak tıkanıp kalan bu konuşma güçlükle ilerledi ve ben onda içi geçmiş bir donukluk etkisi bırakacağımdan son derece acı çektim, böyle bir etki zaten bakışlarında, kendiliğinden baş sallayışlarında beni kahreden bir şekilde açıkça belli oluyordu.

"Vedalaşmamız sırasında elini sıkarken, bu çaresizliğimle ona karşı çocuk kalbimin duyduğu sevgiyi koruyabilmek özlemimin bir işaretini vermek istemiştim. Vosslarda ise, daha o akşam, karşılaşmamızı anlatmadan edememiştim ve vaziyeti, tasavvur ettiğimden beter buldum. İhtiyar, kendi deyişiyle 'bu oğlana', bu oyunbozana, ortaçağın bu gerici güzellemecisine karşı edebi alanda haddini bildirmek ve ona karşı, inşallah diyordu, Heidelberg'de kalışına ve etkinliğine zarar verecek bir polemik başlatmak niyetindeydi. Romantik yazıcıların sinsi -oyuncu, baştan çıkarıcı- düşmanca işlerine duyduğu nefreti işkenceci sözlerle açığa vuruyordu. Onlara gerçek bir tarihî anlayışı olmayan, felsefî vicdanı olmayan ve sahte imanlı dolandırıcılar diyordu, gün ışığına getirdikleri eski metinleri gençleştirmek bahanesiyle pervasızca değiştirdikleri için. Babamın vaktiyle *Wunderhorn*'u çok sevinerek karşıladığını boş

yere söyleyip durdum. Bu aldırmaz iyiliği dışında, diye cevap verdi Voss, babam folkloru o Alancılık eden şair bozuntularınınkinden bambaşka anlamda ve ruhta her çeşit milli olanı sayar ve severmiş. Ayrıca yaşlı dostu ve velinimeti aynı kendisi gibi bu milliyetçi yobazlara ve Yeni-Katolikçilere karşıymış; bunların geçmişi güzellemeleri, şimdinin sinsice karalanmasından başka bir şey değilmiş ve yine bunların o büyük adama saygıları son derece sahteymiş, çünkü onu, yalnızca sömürmek ve kendi amaçlarına alet etmeyi amaçlıyorlarmış. Kısacası, eğer ben onun, yani rektörün baba dostluğuna, sevgisine ve ilgisine önem veriyorsam, kendime Arnim'le her türlü görüşmeyi buluşmayı yasaklamalıymışım.

"Size başka ne diyeyim? Bana gurbette evlerini açan bu baba ocağımın eski dostları ile yasak bir arkadaşlığın maceralı mutluluğu arasında bir seçim yapmak zorundaydım. Fedakârlık ettim. Arnim'e, zamanın partileri arasında benim kökenim ve inancım doğrultusunda aldığım yerin, kendisiyle bir daha görüşmemizi yasakladığını yazdım. Bu mektubun kâğıdını ıslatan, bir çocuk gözyaşıydı ve bana şunu gösteriyordu: Şimdi reddettiğim eğilim, artık büyüyüp geride bıraktığım bir yaşa aittir. Voss'un oğlu Heinrich'le kardeşlik bağında bir teselli aradım; babama karşı hayranlığının her çeşit kurnazlıktan uzak olduğu konusunda emin oluşum sayesinde onun sıkıcılığına ve sözde hastalıklarına katlanabildim."

Charlotte, karşısındakine bu küçük itiraf için teşekkür etme ve deyim yerindeyse, tam bir erkek gibi başardığı bir imtihanda kendisinin destek olduğuna dair güvence verme gereğini hissetti:

"Bir erkek gibi," diye tekrarladı sonra. "Bana açtığınız tam erkekçe bir hikâye, erkekler dünyasından, demek istediğim, prensipler ve biz kadınların karşısında yarı saygı dolu, yarı gülümseyen baş sallamayla kaldığımız bir acımasızlık dünyasından. Bizler tabiatın ve siz sertlere kıyasla toleransın çocuklarıyız ve korkarım size bu yüzden bazen tekin görünmüyoruz. Bizim zavallı cinsimizin sizin

üzerinizde bıraktığı çekiciliğin esaslı bir bölümü acaba sizin bizde bulduğunuz o ilkelerden kurtulmuşlukta mıdır? Eğer biraz hoşunuza gidiyorsak, sizin o ilke-sertliğiniz göz yumuyor, o zaman biraz gevşek olduğunu göstermek durumunda ve duygululuğun tarihi gösteriyor ki eski aile ve şeref kavgaları, zihniyet vs. düşmanlıkları, böyle farklı geleneği olan çocuklar arasında sarsılmaz tutkulu kalp bağları için hiç de engel oluşturmuyor, hatta bu çeşit engeller, onlara bir tekme atıp kendi yolunda ilerlemek için bir kışkırtmadır."

"Belki de bu nedenledir," dedi August, "aşkın dostluktan farklı olması."

"Şüphesiz. Şimdi de bırakın sorayım... Bu, anaca bir soru: Siz bana engellenmiş bir dostluktan söz ettiniz. Sevmeye gelince, hiç olmadı mı bu?"

Meclis danışmanı gözlerini yere indirdi, sonra yine onun yüzüne baktı.

"Seviyorum," dedi yavaş sesle.

Charlotte, heyecanını ortaya koyan bir mimikle sustu.

"Güveniniz," dedi sonra, "beni, bu haberin özü kadar duygulandırdı. Açıklığa karşı açıklık! Böyle bir şey sormaya niçin karar verdiğimi açıklayayım. August, siz bana hayatınızdan, o övülmeye değer, o imtiyazlı, o özverili erkek evlat hayatından, büyük, sevgili babanıza nasıl sadık bir yardımcı olduğunuzdan, onun adına yolculuk ettiğinizden, yazılarını koruduğunuzdan, onunla iş dünyası arasında şamaroğlanı oluşunuzdan söz ettiniz. Sanmayın ki ben, feragatin, feda etmenin ne olduğunu nihayet bilen biri olarak, böyle kendini hiçe sayarcasına sevgi hizmetinde bir hayatı ahlak yönünden değerlendirmeyi bilmiyorum. Ama yine de, yeri gelmişken söyleyeyim, sizi dinlerken hissettiğim duygular tamamıyla katıksız değildi. Aralarına dert, ürkeklik ve hoşnutsuzluk bulaştı, insanın öyle tam tabii, tam Tanrı iradesi olmayan şeye karşı duyduğu bir irkilme. Demek istediğim, Tanrı bize hayatı, bu hayatı dışlayalım ve en değerli, en yüce de olsa bir başkasına büsbütün adayalım diye bahşetmedi, bizi bunun için yaratmadı. Biz, kendi

hayatımızı sürmeliyiz, tabii bencillik içinde ve başkalarını yalnızca araç olarak kullanmak biçiminde değil, tersine, bağımsız ve başına buyruk, ödevlerimizin, başkalarına karşı ve kendimize karşı ödevlerimizin mantıklı bir dengesi içinde. Haklı değil miyim? Değil ruhumuzla, düpedüz vicdanımızla ve yumuşak huyumuzla bile bağdaşmaz, yalnızca başkaları için yaşamak. Açıkçası, sizin anlattıklarınızdan, sizin yaşınıza daha iyi yakışacak bağımsız niyetinde oluşan ve baba ocağından ayrılıp kendi başına olmanın bir-iki işaretini çıkarabilsem, daha mutlu olurdum. Kendi evinizi açmalı, evlenmelisiniz August."

"Evliliğe adım atmayı düşünüyorum," dedi meclis danışmanı eğilerek.

"Mükemmel!" diye haykırdı Charlotte. "Nişanlı biriyle mi konuşuyorum?"

"Böyle söylemek biraz fazla olur. En azından, mesele henüz resmî değil."

"Ne olursa olsun, çok sevindim ve tebriklerimi dile getirmeme ancak şimdi fırsat verdiğiniz için size kızmam gerekir. Sorabilir miyim, seçtiğiniz kız kim?"

"Fräulein von Pogwisch adında biri."

"Asıl adı?"

"Ottilie."

"Ne hoş! O romandaki gibi. Ve ben de Charlotte Teyze!"

"Teyze demeyin; kızınız olabilir o," cevabını verdi August, bu arada da Charlotte'yi inceleyen bakışları yalnızca sabitleşmedi, tuhaf bir şekilde camlaştı.

Ürktü ve kıpkırmızı kesildi. "Kızım... Aklınızda neler geliyor," dedi kekeleyerek hortlak görmüş duygusuyla sarsılmıştı bu kelimeden ve bunu izleyen, sanki istemeden ve bilinçsizce, derinlerden telaffuz edildiği etkisini bırakan o bakıştan.

"Ama elbette!" diye onayladı, August neşeli bir canlılığa geçerek. "Şakam yok ya da pek az var, üstelik benzerlikten söz etmiyorum, böyle bir şey esrarengiz olurdu tersine akrabalıktan söz ediyorum, akrabalık, dünyada

milyonlarca kez ortaya çıkar. Besbelli, hanımefendi, siz o, esas ruh yapısına yılların pek etki edemediği, zaman içinde az değişen ya da daha doğrusu olgun görünüşlü gençlik halini özellikle gösteren kişilerdensiniz. Size, genç kız gibi görünüyorsunuz diyecek kadar münasebetsiz değilim, ama saygınlığın örtüsünü aşarak sizin bir zamanlarki halinizi, genç kızlığınızı, neredeyse küçük öğrenciliğinizi anlamak için falcı olmaya gerek yok; ve benim iddiam şu: İşte o genç kız Ottilie'nin kız kardeşi olabilir, bundan da matematik sonuç olarak ya da benim iddiamla uygun düşecek şu çıkar: O sizin kızınız olabilir. Benzerlik nedir ki? Ben tek tek çizgilerin aynılığını iddia etmiyorum, genel görünüşteki kardeşlik, tip özdeşliği, her şeye karşı bu yarı Tanrı mesafesi, bu hoş, sevimli, çıtı-pıtı, canayakın hal, benim kardeşsi, evlatsı dediğim, işte bu."

Bir çeşit taklit etme, bulaştırma var mıydı? Charlotte genç Goethe'yi, daha önce onun kendisine yönelttiği o aynı sabitleşmiş, bir parça cam gibi bakışla süzdü.

"Von Pogwisch... von Pogwisch..." diye tekrarladı mekanik bir biçimde. Sonra, bu adın karakteri ve kökeni üzerine kafa yormuş olabileceği aklına geldi. "Bu, Prusya soyluluğu, kılıç soyluluğu, subay soyluluğu, değil mi?" diye sordu. "Bu bileşim, lir ile kılıç bileşimi olacak öyleyse. Prusya asker adam soyunun ruhuna saygım içtendir. Ruh, derken kastettiğim, o zihniyettir, disiplindir, şeref hayranlığıdır, vatan sevgisidir. Yabancı boyunduruğundan kurtuluşumuzu bu özelliklere borçluyuz. Bu ruhla, bu gelenekle yetişmiş demek ki nişanlınız, ona nişanlınız demek doğruysa. Düşünüyorum da bu durumda o, Ren Birliği'nin pek hayranı olamaz, Bonaparte yanlısı da olamaz."

"Bu sorular," diye cevap verdi August olumsuzca, "tarihin gidişatı içinde aşılmış ve gömülmüştür."

"Şükürler olsun!" dedi Charlotte. "Ve bu birleşme, Goethe'nin rızasını ve babaca 'olur'unu alma mutluluğunda mı?"

"Tamamıyla. Bu birleşmenin çok şeyler vaat ettiği düşüncesinde o."

"Ama sizi kaybedecek ya da sizden çok şeyler kaybedecek. Hatırlıyor musunuz, kendi hayatınızı kurmayı size az önce ben öğütlemiştim! Ama şimdi, eski gençlik arkadaşımın, bizim aziz Saray Danışmanı'nın yerine kendimi koyunca güvenilir yardımcısından, mükemmel temsilcisinden olacak, eğer siz evi terk ederseniz."

"Böyle bir şey düşünülmüş değil," cevabını verdi August, "ve, içinizi rahat ettirmek için söyleyeyim, hiçbir şey babamın zararına değişmeyecek. Bir kız evlat kazanmakla oğlunu kaybetmiş olmuyor. Bizim, yukarıda ikinci katta şimdiye kadarki misafir odalarına yerleşmemiz öngörüldü – bunlar, Frauenplan'a bakan pencereleriyle en sevimli odalardır. Ama Ottilie'nin hükümranlığı, söylemeye gerek yok, burayla sınırlı olmayacak; aşağıdaki salonlarda da gösterecek kendini, evin hanımı olarak. Evin tekrar bir hanımefendiye, nihayet bir sultana kavuşmasıyla bitmiyor tabii, benim evlenmemi sevindirici bir olay olarak görmek."

"Anlıyorum ve duygularımın nasıl değişip durduğuna şaşmaktan başka bir şey yapamıyorum. Daha biraz önce babayı dert ederken şimdi birdenbire yine oğulu düşünüyorum. Oğul için dileklerim öyle bir biçimde gerçekleşiyor ki, itiraf edeyim, bazı düş kırıklığı, bazı eksikler kalıyor, işte babadan yana bazı rahatlamalar işin içinde de ondan. Sizi tam anladığıma emin değilim: Seçtiğiniz kızdan söz aldınız mı?"

"Bu, sonunda sözlere artık gerek göstermeyen durumlardan biri," cevabını verdi August.

"Bir kere olsun gerek yok mu? Sözlere... sözlere. Dostum, siz muhteşem bir şeyi çoğullaştırmakla değerinden düşürüyorsunuz. Söz, dostum, sözlerden biraz başka bir şeydir, bunun telaffuz edilmesi gerekir hem de yeterince düşünüp taşınarak, en özenli tereddütten sonra. Ebediyetle birleşen kişinin tartması için. Siz seviyorsunuz, bunu ben, anneniz olabilecek, yaşlı kadına, beni derinden duygulandıracak tarzda itiraf ettiniz. Sevginize karşılık buluyorsunuzdur, bundan şüphem yok. Doğuştan getirdiği-

niz başarı, bana bu konuda en parlak güvenceyi sunuyor. Ama, benim belli bir ana kıskançlığıyla sorduğum şey şu: Acaba hakikaten ve yalnızca tam siz kendiniz olarak seviliyor musunuz? Gençliğimde sık sık ve dehşetle kendimi varlıklı ve bu yüzden de talibi çok kızların yerine koyardım, bu kızlar gerçi ülkenin gençleri arasında keyiflerince birbirini seçecek şanslı durumdadırlar, ama gördükleri iltifatın kendilerine mi yoksa paralarına mı yönelik olduğundan emin olamazlar. Herhangi bir vücut kusurunu alın ele, bir şaşılık, bir topallık, bir büyüme kusuru ve bu türlü mutsuz kısmetli bir yaratığın ruhunda olup biten bütün bir trajediyi düşünün sonuna kadar, inanmak özlemiyle kemiren şüphe arasında gidip gelmenin trajedileri. Bu tür kişilerin, zenginliklerini kişisel özellik gibi görüp şöyle demek cüretine ulaşmaları gerektiğini düşündükçe ürperirdim: Yalnız paramı seviyor da olsa, bu para benimdir ve benden ayrı düşünülemez, topallığımın zararını telafi ediyor, yani o beni topallığıma rağmen seviyor... Ah, kusura bakmayın, bu üstünde kafa yorulmuş ve sonuca ulaşılmayan ikilem, benim genç kızlık günlerimin eski bir saplantısı, sürekli korku ve merhamet rüyasıydı, öyle ki bugün bile, konuyu açınca çenemi tutamıyorum ama şimdi konuyu açışım, sizin, sevgili August, bana zengin genç gibi görünüşünüzden: memleketin kızları arasında seçim yapacak şansta, ama niçin seçildiğini tartmak için de bir sürü sebebi olan. Yani acaba kendi hatırına mı yoksa üstüne eklenen özellikler hatırına mı? Bu kızcağız... rahat tabirimi hoş görün; kızcağız dedirten küçükhanım hakkındaki sizin kendi somut ve etkileyici tanımınızdır ve hatta onun hayalini benim kendi kişiliğimle belli bir evlat ya da kız kardeş ilişkisi içine sokmuş olmanız, bana sanki kendimden söz ediyorum gibi teklifsiz konuşma hakkını veriyor... Kusura bakmayın, ne dediğimi artık tam bilemiyorum. Bugün, bana büyük zihin ve ruh yorgunluğu yaptı, benzerini hatırlayamıyorum. Ama söylemeye başladığım şeyi sonuna kadar götürmeliyim. Kısacası, bu kızcağız Ottilie, sizi kayıtsız şartsız, olduğunuz gibi mi seviyor,

yoksa, bir ünlünün oğlu olma özelliğinizi mi seviyor, yani aslında babanızı mı seviyor? İnsan birine bağlanmadan önce, bu meselenin nasıl özenle incelenmesi gerek! Anneniz olabilecek biri olarak bence, sanki bu benim ödevim ve görevimdir, işin şüpheli yanına dikkatinizi çekmektir. Çünkü, anlattıklarınıza göre bu kızcağızın da annesi olabilirdim ve eğer Goethe'nin gözünde bu birleşme, sizin ya da onun ifadesiyle en önemli vaatler anlamındaysa, o zaman bu, sununla ilgili olmalı ki ben, bir zamanların kızcağızı, o gözlere hoş gelmiştim, zaten bu yüzden de sizin anneniz olabilirdim ve çok dakik bir biçimde araştırılması gereken şey, onun sevdiğinin aslında siz mi olduğunuz, yoksa sonuçta sizin burada da babanızın temsilcisi ve aracısı mı olduğunuzdur. Şövalye Arnim'i sevmeniz ve gönlünüzce olsa onun dostu olarak kalmayı aslında yeğleyişiniz, bu özel bir durumdu ve sizin kuşağınızın meselesiydi, ama buradaki, bana öyle geliyor ki, doğrudan biz yaşlıların arasındaki bir iş. Bu yüzden telaşlanıyorum. Sanmayın, ben bir birleşmenin cazibesinden anlamaz biriyim, böyle bir birleşmeyle, deyim yerindeyse, yaşlıların kendilerine yasakladıkları ve kaçırdıkları şey, gençler tarafından yerine getirilecek, gerçekleştirilmiş olacak. Ama yine de sizi, meselenin son derece hassas oluşuna karşı uyarmak zorundayım, çünkü hemen hemen kardeşler söz konusu..."

Kısa file eldiven giymiş elini gözlerinin üstüne koydu.

"Hayır," dedi, "kusura bakmayın, evladım, mesele daha önce de itiraf ettiğim gibi, benim, artık, hakikati söylemek gerekirse, sözlerimin ve hele düşüncelerimin tam olarak nerelere vardığından emin olmayışım. Ben yaşlı kadının kusuruna bakmazsanız, yalnızca şunu tekrar edebilirim ki benden istediklerinizle yüklü böyle bir günü hayatımda hiç hatırlamıyorum. Gerçek bir baş dönmesi tuttu az önce..."

Son dakikalar içinde sandalyesinde dimdik, hatta kaskatı oturmuş olan meclis danışmanı, bu sözlerle hemen toparlandı.

"Aman Tanrım," diye haykırdı, "kendimden şikâyetçi olmalıyım ben, ben yordum sizi, affedilmez bir şey bu! Babamdan söz ettik, tek affettirici şeyim, bu, çünkü bu konu, bitip tükenecek gibi değilse de, insanı öyle çabuk bırakmıyor... Gidiyorum işte ve neredeyse üzerimdeki görevi (bileğiyle alnına vurdu), yani sizi rahatsız etmemin tek resmî nedeni olan şeyi yerine getirmeden gidecektim." Toparlandı ve alçak sesle, hafifçe eğilerek şöyle dedi: "Hanımefendiye babamın, hoş geldiniz selamlarını ve aynı zamanda da kendisinin hemen görünemeyeceğinden dolayı üzüntülerini iletmekle onurluyum. Sol kolundaki romatizma yüzünden hareketlerinde biraz engellenmiş görüyor kendini. Ama hanımefendi eğer yakınlarıyla, Rideller ve saygıdeğer hanım kızlarıyla, önümüzdeki cuma, yani üç gün sonra saat iki buçukta onun yanında yemek yemek isterlerse bunu onur ve sevinç sayacaklar."

Charlotte de, hafif sendeleyerek ayağa kalkmıştı.

"Memnuniyetle," cevabını verdi, "şartımız, akrabalarımın da o gün boş olmaları."

Eğildikten sonra onun elini bekleyerek "Bana müsaade," dedi.

Sendeleyerek ona doğru yürüdü Charlotte, kıvırcık sakallı genç başını elleri arasına alıp o, eğildiği için hiç de zor olmayan tarzda öptü onu, hafifçe, alnından.

"Hoşçakalın, Goethe," dedi, "eğer uygunsuz şeyler söyledimse, unutun, artık pek genç değilim. Daha önce Rose Cuzzle ve Doktor Riemer ve Bayan Schopenhauer buradaydı, ayrıca Mager ve Weimar halkı ve bütün hepsi benim ölçülerime göre aşırı ilginçti. Güle güle dostum, ben üç gün sonra öğlen gelirim – neden olmasın? O da vaktiyle bizim Deutschorden fakirhanemizde çok çorbamızı içmişti. Eğer birbirinizden hoşlanıyorsanız, siz gençler, evlenin öyleyse, bunu onun hatırı için yapın ve o üst kattaki odalarınızda mutlu olun! Sizi bundan vazgeçirmeye niyetim yok. Tanrı yardımcın olsun Goethe, Tanrı yardımcın olsun evladım!"

YEDİNCİ BÖLÜM

Ah, nasıl da yok oldu! Nasıl da, enginliğin o sevimli çehresi son buldu, alelacele, sanki keyfine göre bahşedip esirgeyen bir perinin işaretiyle gibi, yokluğa akıp gitti ve ben su yüzeyine çıktım! Ne kadar hoştu! Ya şimdi, ne var? Kendine geldiğin yer neresi? Jena mı? Berka mı? Tennstädt mi? Hayır, bu, Weimar yorganı, ipekten, bizim duvar yaygısı, işte çıngırak ipi... Nasılmış, muhteşem durumdalık? Yüce tantuna? Yavaş ol, ihtiyar! Hiç böyle karartmamalısın içini, sen ihtiyar delikanlı... Mucize mi bu? Ne mükemmel kollar, bacaklar öyle! Tanrıçanın göğsü nasıl da hafifçe değerek avcının omuzlarına, çenesi onun boynuna ve mahmur sıcaklıktaki yanağına sürtünüyordu, o ölümsüz elceğizi onun, kendisini hemen saracak genç kolunun bileğini yakalamıştı, yan tarafta yukarıda aşk meleği yarı dargın yarı coşkun yayını, hey durun, diyerek gerdiğinden ufacık burnu ve ağzı, onun uykuda aralanmış dudaklarından çıkan nefesi arıyordu ve sağ tarafta av köpekleri uslu uslu bakıp sıçrıyorlardı. İçin, gönlün açılmıştı işte bu muhteşem manzara karşısında! Neden ki? Neden? Anlaşılmaz bir şey değil, Dresden Galerisi'ndeki l'orbetto, Turchi'ydi bu, Venüs'le Adonis. Dresden tablosunu restore etme niyetindeler ya! Dikkat, çocuklar! Çok şanssızlık olabilir, onu aceleye getirip acemilik yaparsanız. Acemilik yapılıyor bu dünyada, belanızı versin! Güç nedir, kolay nedir bilmeyip her şeyi kolaya aldıklarından. Zahmet

yok, sonu ne olacak bunun? Onlara Venedik'teki restorasyon akademisinden söz etmeliyim, kendilerini manastıra kapatıp en nazik işe dalan bir müdür ve on iki profesör. Venüs ile Adonis... *Amor ile Psykhe* yapılacak olabilir, çoktan hatta, sevdiklerimden biri zaman zaman hatırlatır bana, nasıl emrettiğimi bu işi; ama vakti nereden bulacağımı söylemiyorlar bana. Sarı Salon'daki Dorigny'nin Bakır Psykhe'sine dikkatlice bak bir, düşünceyi tazelemek için, o zaman yine ertelemek istersin işi. Beklemek ve ertelemek iyi, hatta hep daha da iyi olur; ve senin en gizli emelini ve özünü kimse almaz elinden; ve kimse senin önüne geçemez, isterse aynı şeyi yapmış olsun.

Zaten konu nedir ki? Sokaklar konu dolu! Alın kendiniz çocuklar, onu size benim hediye etmeme gerek yok, hani Schiller'e, Tanrı rızası için o yüce, bozguncu tiyatrosunda yararlansın diye *Tell*'i hediye ettiğim, ama siyaset sorunlarına hiç aldırmayan babayiğit Demos'u ve ülkenin kadınlarıyla gönül eğleyen hoşnut despotu aslında kendime mubah, gerçek, ironik, epik bir şey için alıkoyduğum gibi. Bekleyin, bir zaman mutlaka yapacağım ve heksametre vezni de *Reinecke* ve *Hermann*'dakine daha olgun ve dille daha uyuşmuş olmalı. Gelişme, gelişme. İnsan, geliştiği, tacını genişlettiği sürece genç demektir ve şu anki basamağımızda, varlığımızı bu kadar güzel genişletmişken *Amor ile Psykhe*'ye el atmalıyız: Gençliğin busesini almış şu yüce yaştan, engin deneyimli saygınlıktan, en hafif, en sevimli şey gelmeli. Ortaya çıkıncaya kadar, kimse sezinleyemez bunun ne zarif olacağını. Acaba kıtalar halinde mi? Ama ah, işlerin şu çokluğunda insan her şeyi başaramıyor ve bazı şeyler ölmek zorunda oluyor. Reformasyon-kantantının da seni tatmin etmediğini mi iddia etmek istiyorsunuz? Sina'da gök gürlemesi... Engin yalnızlığın seher kokusu, bunda şüphem yok. Çoban korolarına, savaşkanlara Pandora çare bulabilir. Sulamith, gurbette ki kadın sevgili... Benim için eşsiz bir şey o erkeğin aşkının gündüz ve gecesi. Bu bile keyifli olmalı. Ama esas konu o olmaya devam ediyor. O ve yüceltilmiş öğreti, dü-

şünsel olan, halk tarafından hep yanlış anlaşılan, terk edilmiş, ruh derdi, en büyük azap ve bu arada teselli etmek ve moral vermek. Fark etmeliler ki biz, koca gâvur, onların hepsinden daha çok anlarız Hıristiyanlıktan. Ama kim yapar bütün bunları? Beni kim destekliyor, bir şeyler ortaya çıkmadan kim anlıyor, kim övüyor? Sakının kendinizi, böyle tesellisiz kalırsam hevesimi kaybederim ben, sonra görün bakalım gününüzü neyle oyalayıp geçireceksiniz! Bir zamanların insanı var olsa bizden kopup giden onlarcası! Dizginlenecek, desteklenecek, kafaca coşturulacak biri olarak var olsa! Sizlere Demetrius'u, tamamlamak isterken ve bütün tiyatrolarda en muhteşem cenaze töreni yapabilecekken bana sahneye koyma konusunda çıkardığınız budalaca güçlükler yüzünden bırakmadım mı? Benim öfkelenip cesaretimi kaybedişimden sizler suçlusunuz, o sıkıcı günlük inancınızla, sonra da onun varlığını en doğru bilgilerle sürdürmekten vazgeçtiğimizde, o benim için ikici kez ve kesinlikle öldü. Nasıl mutsuzdum! Evet, başkalarının suçu yüzünden olunmayacak kadar mutsuzdum. Hayranlık seni yanıltmış mıydı? Kendi emelin ve en içten niyetin sana gizliden gizliye karşı mı koyuyordu? Dış engelleri bahane edip çadırdaki öfkeliyi mi oynuyorsun? O, eğer ben ondan önce ölecek olsam, *Faust*'u tamamlayacak durumda olurdu. Aman Tanrım! İnsanın vasiyetname ile tedbirler alması gerekirmiş! Ama işte son derece acı bir dertti bu ve böyle de kaldı, kötü bir beceriksizlik, iğrenç bir yenilgi. Bütün bunu üzerine de en vefalı dost utanarak suskunluğa geçti.

Saat ne diyor? Gece yarısı mı uyandım ben? Hayır, panjurlarda parıldıyor bahçenin aydınlığı. Saat yedi olmalı ya da yedi dolayları, plan, program uyarınca ve bu güzel manzarayı hiçbir güç silip atmadı, benim kendi -saat yedi- irademdi, çalışmaya çağıran ve günün telaşını, orada aşağıda verimli vadide bekçilik ediyor, Venüs'ün aşkına koca koca gözlerle ve yabancı, anlayışlı bakan, iyi eğitilmiş av köpeği gibi. Dikkat, bu, hasta Sankt Rochus için efendisinin sofrasından ekmeği yürüten Gotthardus'un köpeği-

nin ta kendisi. Rochus Şenliği'ne bugün köylü kuralları geçirilmeli. Cep kitabı nerede? Sol tarafta yazı masasının gözünde. Kurak nisan, çiftçinin arzusu değildir. Bağlar yeşermeden ötleğen kuşu öterse, bir şiir! Ve turnabalığının karaciğeri. Tam, sapına kadar halis, bir kurban bağırsak falı. Aman, halk! Mirası bol -gizemli- şaman tarzı tabiat unsuru, bilinçsizin ve gençleşmenin besleyici vadisi! Onunla birlikte olmak, ya da bir zamanlar olduğu gibi, Bingen'de uzun, üstü çadırlı sofrada şarap içerek, kebap edilen etin, taze ekmeğin, kor ateş üstünde kızaran sucukların dumanı altında!

En koyu Hıristiyan bayramında nasıl boğazlamışlardı, kaçan, yaralı porsuğu acımasızca! Bilinç alanında uzun süre oyalanamaz insan; zaman zaman yine bilinçdışına kaçmak zorunda kalır, çünkü orada yaşar kökleri. Özdeyiş. Rahmetlinin[1] bundan haberi yoktu ve haberi olsun da istemezdi, kibirli hasta, düşüncenin ve bilincin aristokratı, özgürlüğün o büyük, zavallı delisi! Ve onu işte bu yüzden, (bayağı saçma) bir halkçı sayıyorlar (beni de kibar uşak), oysa halktan, hele Almanya'dan hemen hemen hiçbir şey anlamazdı; şimdi, bu yüzden onu severdim, Almanlarla yaşamak mümkün değil ki, ister zaferde ister yenilgide olsun, tersine nazik, son derece hassas bir saflıkta soğukça halkın karşısında dururdu, aralarına karışmak, hep yumuşak söylemek gerekirse, değersizi kendi benzeri gibi sayıp kendine ve peygamber kolları üzerinde düşünce âlemine yükselmeye yetenekli değildi. Evet, o, benim kantatlarda iyi bildiğim kimseye çok benzer, üstelik çocuksu bir büyüklükte zeki işadamı olma tutkusu da taşırdı. Çocuksu mu? Şimdi, sapına kadar erkekti, fazlasıyla ve aşırı erkek, çünkü salt erkeksi şeyler, yani düşünce, özgürlük, irade, tabiat dışıdır, çünkü dişi cinsin karşısında düpedüz aptalcaydı: Kadınları, gülünçtür, ve üstelik kışkırtıcı acımasızlık halinde cinsellik! Ve her alanda bir yetenek, yüksek bir cesaret, iyiliğin ne olduğunu biliş, her türlü eş-dost işinin üstünde dengim olan tek insan, akra-

[1] Schiller. (Ç.N.)

bam olan tek insan, benzerini göremeyeceğim. Zevksizlikte zevk, güzelde güven, her türlü yeteneğin gururlu sahibi, konuşmadaki rahatlık ve beceri, özgürlük onuruna her türlü durumdan akıl almaz derecede bağımsız, sözün yarımına kadar her şeyi anlayan, son derece büyük bir cesaretle cevap veren, seni sana çağıran, sana seni öğreten, hep kendisiyle kıyaslayan, eleştirel davranan, epey sıkıcı; düşünen, doğaçtan davranan kafa, biliyorum, biliyorum canım, ikisi de dâhi cinsten, bu yüzden de orta yolda. Biliyorum işte, söz konusu, tabiattan uzak, adam olarak bir hiç olan kimsenin bir dâhi olabilmesi, böyle olması ve benim yanımda yer almasıdır; o önemli yerdi söz konusu ve tabii dengi olmak ve her dram için kendine bir yıl ayırabilmek. Tatsız, siyasi karınca! Hiç sevmiş miydim onu? Asla. O leylek yürüyüşü, o kızıl saçları, o çilleri, o hasta yanakları, o kambur sırtı, o nezleli gaga burnu sevmedim. Ama o gözleri, ölünceye kadar unutmam, o engin mavi, o yumuşak ve cesur peygamber gözleri... İsa ve düşünür. Nasıl da şüphe doluydum! Fark etmiştim: Beni denemek istiyordu. *Meister*'i *Horen* dergisine sokmak için bana o son derece bilgelik dolu mektubu yazdı, bu dergiyi de ona dayamıştı, oysa sen tehlikenin kokusunu alıp gizlice Unger'le birlikte sonuna gelmiştin. Sonra da *Horen* ve Cotta için *Faust*'ta diretti, sinir bir biçimde, oysa İtalya'dan beri nesnel üslupta neyin önemli olduğunu herkesin içinde yalnızca o anladığına göre, benim başka biri olduğumu bilmeliydi, eski çamlar bardak oldu! Sinir, sinir. Peşimi bırakmıyordu ve vakti dar olduğu için de ısrarla istiyordu. Ama yalnızca zaman halleder işi.

Zamanı olmalı, insanın. Zaman Tanrı vergisidir. Mütevazı ve iyilikseverdir, yeter ki insan onu saysın ve petek misali arı gibi doldursun; zaman, işini sessizce yapar, muazzam bir gözlem sağlar... Ben olduğum yerde duruyorum, çevremi zaman sarıyor. Ama bunu daha hızlı yapsa, hâlâ hayatta olurdu. Evet, o adam zamanın dışına çıktığına göre *Faust* üzerine kiminle konuşacağım ben? O, bütün dertleri, bütün imkânsızlığı biliyordu ve çareleri,

yolları da ama, –son derece akıllı ve hoşgörülü– özgür, büyük oyunu ve edebiyat dışı ciddiyetten kurtulmayı cesurca onaylardı, mesela Helena sahnesinden sonra dikkatimi çekmişti; hayaletle safsatanın Grek Güzelliği ve trajediye bağlanmasından, saf olanla maceracı olanın birleştirilmesinden pek de yabana atılır bir şairane ucube ortaya çıkmayacaktı... Helena'yı görmüş, ilk mısralarını işitmişti ve büyük, soylu bir etkisi olduğunu açıkladı, bu bana cesaret vermeli. Onu biliyordu, fikrini sormak istediğim, durmak bilmez Chiron gibi. Dinlerken gülümsemişti, her kelimeyi antikite ruhuyla beslemeyi nasıl becerdiğime... "Çok gördüm geçirdim ben, her ne kadar şakaklarımdan inen lülelerim gençliğimi gösteriyorsa da! Zorlanan savaşçıların tanrılara haykırışını duydum –ürkünç bağırışlarını, düşmanlığın çelik sesinin meydanlarda yankılandığını duydum–: Kaleye doğru!" O zaman gülümsemişti kendisi ve başını sallamıştı: "Mükemmel!" Onaylanmıştır bu, içim rahat, hiç dokunmamak, o mükemmel bulmuştu ve gülümsemişti, öyle ki ben de gülümsemek zorunda kalmıştım ve okuyuşum gülümsemeye dönüşmüştü. Hayır, mükemmel olana gülümsemesiyle de tam Alman değildi o. Bunu hiçbir Alman yapmaz. Onlar kızgın kızgın bakarlar, çünkü kültürün parodi olduğunu bilmezler – sevgi ve parodi... Başını sallayıp gülümsemişti o, Koro-Phöbos'a "bilen" deyince. "Hadi çıkın öne; çünkü çirkini görmez o, nasıl ki kutsal gözü asla gölgeyi görmez." Bu, hoşuna gitmişti, burada kendini gördü, kendine dönüştüğünü gördü. Sonra itiraz etti ve eleştirdi, utançla güzelliğin hiçbir zaman bir arada el ele yürümedikleri tam söylenmemiş. Dedim ki: Nedenmiş? Dedi ki: Güzelin, akla karşı olduğunun, temsil ettiğinin, arzu uyandırdığının bilincinde olarak. Dedim: Arzu, utanç mı duysun; ama zaten yapmaz bunu, düşünsele karşı isteği temsil ettiği bilinciyle belki. O da güldü. Artık kimseyle birlikte gülme yok. Beni buralarda bırakt ı, ormanda yolumu bulabilirim, bu girişimin gerekli kıldığı maddenin bütünlüğü için bağlayıcı halkayı bulabilirim inancıyla. O, her şeyi görmüştü. Faust'un aktif hayata so-

kulması gerektiğini de görmüştü – söylemesi yapmaktan kolay, ama azizim, sanmayın bu benim için yeni bir şey... Daha o zamanlar, daha her şey hayal meyalken ve basit bir muğlaklık içindeyken, Luther'in eserinde "Kelime"yi "Anlam" ve "Güç" değil, "Eylem" diye çevirtmiştim.

Tamam, tamam! Bugün yapılacak neler var? İç açıcı işe giriş! İstirahatin tatlı gölgesinden sonra çalışmak için doğrulmalı, yine hızlı hayata ve vazifeye, ah ne keyif! Ta ra ra ram! Bu "küçük Faust", Sihirli Flüt, Homunculus'la oğulun ışıklı fanusta daha *bir* oldukları zaman... Evet, ne vardı, neler istiyor bu gün? Aman Tanrım, en iğrenç sıkıntı İsis skandalı hakkında kral hazretlerine rapor hazırlanacak ya! O aşağılarda nasıl unutuyor insan! Şimdi gündüz öcüsü –o her şey, gene su yüzüne çıkıyor– işte Ekselans von Voigt'un yaş günü şiiri planı – Tanrım, yazılmak ve hazırlanmak ister, yirmi yedinci yaş günü, fazla zaman yok önümde, aslında yalnız birkaç mısra, içlerinden biri işe yarar: "Acaba tabiatın eninde sonunda bir şeye dayanmıyor mu?" Bu iyi işte, bu dinlenir, bu benden, bu bütün diğer öteberiyi sürükleyebilir, tabii diğer öteberi de zarif bir şey olacak, birçok başka şeyler gibi, önemli olan, "edebiyat deha"sının hoşsohbet hitap etmesi, kendisinden bu bekleniyor. Ah, edebiyat dehasıymış, Tanrı belasını versin, halk böyle olduğuna inanıyor işte. Sanki insan yirmi dördünde, edebiyatı aşmaksızın *Werther*'i yazdıktan sonra kırk dört yıl daha yaşayacak ve gelişecekmiş gibi! Sanki benim çapımda bir insanın şiirle yetinecek zamanı daha geçmemiş! Ayakkabı ustası, kendi işinde kal. Evet, ayakkabıcı olsaydık doğru. O ise gevezelik edip duruyormuş, edebiyata sadakatsizlik edip zamparalıkta kendimizi harcıyormuşuz diye. Edebiyatın zamparalığın ta kendisi olmadığını, bambaşka bir şeyde, yani bütünde ciddiyet demek olmadığını size kim söylemiş? Aptal zırva, aptal zırva! O sersem kafa bilmiyor mu ki bir büyük şair her şeyden önce büyüktür ve ancak daha sonra bir şairdir ve kendisinin şiir mi yazdığı yoksa beni Erfurt'ta gülümseyen bir ağız ve karanlık gözlerle süzen, arkamdan ben duyayım diye yüksek sesle

"işte bir adam" ("işte bir şair" değil) diyen kimsenin savaşlarına mı katıldığı hiç fark etmez. Ama bu deli millet sanıyor ki insan "Divan"ı yazarsa büyük olabilir ama renk öğretisinde biter bu iş...

Hay şeytan, neydi o? Dünden peşimi bırakmayan ne? Pfaff'ın kitabı, renk öğretisine karşı şu profesör yapıtı, adı Pfaff, zavallının, en ateşli eleştiricilerini doğrudan bana yolluyor, onları evime postalama edepsizliğini gösteriyor, ne olacak kaba Alman yapışkanlığı, bana sorulursa derim ki bu tür adamları toplumdan uzaklaştırmalı. Ama edebiyatımı pislediklerine göre araştırmamı da niye pislemesinler ki? *Iphigenie*'yi hurdaya çıkıncaya kadar Euripides'le karşılaştırıp durdular, *Tasso*'mu mahvettiler ve *Eugenie*'yi "mermer gibi dümdüz, mermer gibi soğuk" teknelerinde yıkayıp soldurdular, Schiller de öyle, Herder de öyle, boşboğaz Stäel de, vicdansızlık diz boyu. Yazar müsveddesi vicdansızın adı Dyck. Adını bilmem, onu hatırlamam bir tevazu. On beş yıl sonra kimse tanımayacak onu, bugünkü gibi ölmüş olacak, ama ben onu bilmek zorundayım, benimle aynı zamanda olduğu için... Onların hüküm vermeye yetkili oluşlarına ne demeli? Herkesin hüküm vermeye yetkili oluşuna ne demeli? Aslında yasak olmalı. Kanaatimce polisiye bir iş bu, Okens İsis gibi. Onların yargılayışını duyup benden halktan yana, oy hakkından ve basın özgürlüğünden yana, Luden Nemesis ve Alman gençlerinin bildirilerinden yana ve Wieland'ın oğlunun Halkdostu'ndan yana olmamı isteyin. İğrenç, iğrenç. Baskın çıkması gerek yığının, o zaman saygıdeğer olur, hüküm vermek yakışmıyor ona. Yazmak ve saklamak. Özellikle saklamak. Ne diye ortaya çıkardım onları ve kamuoyuna sundum ki? İnsan ancak yanında tuttuğu ve kendisine sakladığı şeyi sevebilir ama ağızlarda sakız olmuş ve lekelenmiş bir şeyle nasıl uğraşmaya devam etmeli? Sizlere *Eugenie*'nin çok ilginç bir devamını yazardım, ama istemedim size iyilik etmeyi, o kadar niyetli olsam da. Onları eğlendirmek isterdi insan, eğer eğlendirilebilir olsalardı ama! Ne yazık ki somurtkan, şakadan

anlamaz bir millet ve hayatı da anlamıyor. Bilmiyor ki biraz babacanlık, biraz insaf olmasa, yani insan Tanrı rızası için birçok şeyi görmeden ve sırf yok olmasın diye bazı şeylere göz yummadan geriye bir şey kalmaz. Yardıma koşan sevgi olmasa insan elinden çıkma bütün şeyler, iş ve şiir nedir ki, sonra her şeyi bir şeye dayandıran yandaşlık coşkusu olmasa? Berbat. Oysa onlar, sanki mutlak olanı isteyen bir plan üstündeymişler gibi hareket ediyorlar ve sanki yetki mektupları ceplerinde hazır. Kahrolası oyunbozanlar. Aptallıkları ölçüsünde dilleri sivri. Ama ne olursa olsun insan, yaptığı şeyi iyi niyetle onlara sunmak zorunda kalıyor, "inşallah hoşlarına gitmezlik etmez".

İşte sabah keyfim bozuldu ve can sıkıcı düşünmeden hafif aşındı! Her yanım ne durumda? Kolum nasıl? Arkama uzatınca epey acıyor. Hep sanılır ki hayırlı gece iyileştirir, ama uykunun o eski tedavi gücü yok, bırakmalıyım herhalde. Ya baldırımdaki yara? En saygılı merhabalarla buradayım diyor. Ne cildim ne eklemlerim devam etmek istiyor. Ah, Tennstädt'te kükürtlü sulara dönmek istiyorum. Eskiden İtalya'ya özlem duyardım, şimdi sıcak buhara, sertleşmiş uzuvlarımı gevşetsin diye, böyle değiştiriyor işte yaşlılık istekleri ve bizi aşağılara çekiyor. İnsan yeniden harap olmak zorunda. Ama bu çöküntü ve yaşlılık, büyük, mucizevi bir şey ve insanın, durumuna alışması ve bu durumların onu kendilerine uydurması, öyle ki durumların onun, onun durumların olması, sonsuz iyiliğin gülümseyen bir buluşu. Sen yaşlanıyorsun, böylece ihtiyar biri oluyorsun, gençliğe gerçi iyi niyetle, ama küçümseyerek tepeden bakıyorsun, cahil millet. Yeniden genç ve o zamanki gibi toy olmak ister misin? O toy, *Werther*'i yazmıştı, gülünç bir sarhoşlukla ve bayağı bir şeydi bu, şüphesiz o yaşa göre. Ama yaşamak ve ardından yaşlanmak, asıl mesele bu, işin sırrı burada. Bütün kahramanlık, dayanma gücünde, yaşama ve ölmeme iradesinde; işte bu ve büyüklük ancak ihtiyarlıkta olur. Genç biri bir dâhi olabilir, ama büyük olamaz. Büyüklük ancak güçtedir, sürekli ağırlıkta ve ihtiyarlığın ruhunda. Güç ve ruh, bu yaşlı-

lık ve büyüklüktür ve üstelik asıl sevgidir! Yaşlılığın sevgi gücü karşısında gençlik aşkı nedir ki? Yaşlılık büyüklüğü onu seçmiş ve yükseltmişse, güçlü kafa duygusuyla onun tazeliğini süslemişse, gençliğin baş döndürücü şımarıklığı karşısında gençliğin aşkı nasıl bir toy bayramıdır, sonra gençlik onu seviyorsa hayatından emin büyük ihtiyarın övündüğü pespembe mutluluk karşısında? Şükür sana. Sonsuz iyilik! Her şey gittikçe daha güzel, daha anlamlı, daha güçlü ve daha şatafatlı oluyor. Öyleyse devam!

Buna, yeniden toparlanmak derim ben. Uyku beceremiyorsa artık düşünce becerir. Öyleyse Karl'a zili çalalım, kahveyi getirsin; sıcak bir şeyle ısınıp canlanmadan günün tahmini yapılamaz ve ihtiyarın bugün hali nicedir, neler başarabilecek, söylenemez. Az önce sanki ıskartaya çıkıp yatakta kalmak ve her şeyi kendi haline bırakmak istiyordum. Bunu Pfaff yapmıştı ve adımı fizik tarihinde görmek istemeyişleri. Ama yine doğrulmayı bildi, sevgili ruh ve kahve de fazlasını yapacak... Her sabah zili çalarken düşünürüm, kampananın altın kaplama kolu buraya hiç yakışmıyor. Bu harika şatafat parçacığının yeri daha çok konuk ağırlama odası, yoksa bu keşişvari düşünce yeri, uyku deposu ve dert ini değil. İyi, buradaki odaları döşedim, sessiz ve sade, ciddi kâşane. Küçük kıza karşı da, görmesi iyiydi: Evin arka tarafı yalnızca onun ve onunkiler için sığınak olarak elverişli değildi, kendim için de, gerçi başka nedenlerle ama. Bu –dur bakalım– 94 yazıydı, armağan edilen eve taşınıştan ve tadilattan iki yıl sonraydı. Optik alanındaki çalışmalar dönemiydi, –o, *mille excuse,* von der Gilde beyler– tabii kromatik yalnızca, çünkü ölçüm sanatında arif olmayan biri nasıl olur da optiğe cesaret edebilir ve Newton'a karşı çıkmaya kalkışabilir, o sahte, o tehlikeli, o yalancı ustası ve okul yanılgısının hamisi, hani en arı olanın bir sürü bulanıklıktan, en parlak olanın da kendinden daha koyu elementlerden meydana gelmesini isteyen, gökyüzü ışığının inkârcısına? Kötü deli, inatçı yanılgı hocası ve dünyayı karartan adam! Onun izini sürmekten bıkmamak. Ben o bulanık aracı ve en say-

dam olanın bile birinci derece bir bulanıklıktan olduğunu kavrayıp da rengin azaltılmış ışık olduğunu bulduğumda renk öğretisinin ipini ele geçirmiştim, işin temeli atılmıştı, tayf da artık bana güçlük çıkaramazdı. Sanki prizmanın kendisi de bulanık bir araç değilmiş gibi! Hatırlar mısın, o şeyi nasıl gözlerinin önüne almıştın beyazlatılmış odada ve duvar, öğretinin zıddına, eskisi gibi beyaz kalmıştı, keza dışarıdaki parlak gri gökyüzü renk değiştirmenin hiçbir belirtisini göstermemiş ve yalnızca karaltının parlaklığa çarptığı yerde renk oluşmuştu, öyle ki pencere bölmesi hoş bir şekilde rengârenk görünmüştü? O zaman alçağı yakalamıştım, kendi kendime yüksek sesle dedim: Bu öğreti yanlış! Ve sevinçten bağırsaklarım guruldamıştı, aynı vaktiyle açık seçik ve inkâr kabul etmez bir şekilde benim, tabiata karşı derin sezgimle önceden bildiğimden başka türlü olmamak üzere ara çene kemiği, insandaki kesici dişlerden bana malum olduğundaki gibi. İnanmak istemediler ve şimdi de renk öğretisine inanmak istemediler. Mutlu, tuhaf, acı zaman. Ayıp ettiler, gerçekten, inatçı mızıkçı rolü yaptılar. Kemikçikle ve bitkilerin metamorfozuyla göstermemiş miydin ki tabiat, tezgâhına onun biriki göz atma isteğini geri çevirmiyor? Ama onlar senin bu işe vergili oluşuna inanmak istemiyorlardı, yüzlerini çeviriyorlardı, omuz silkiyorlardı, çekilmez oluyorlardı. Sen rahatlarını kaçırıyordun ve buna devam edeceksin. Hepsi sana selam veriyor, ama senden ölesiye nefret ediyorlar. Yalnız prensler, bu ayrı bir konuydu. Benim yeni tutkumu nasıl saygıyla karşılayıp nasıl desteklediklerini hiç unutmayacağım. Dük hazretleri, her zamanki iyiliğiyle, bana hemen zaman ve zemin hazırladı planımı yürütmem için. Gothaerlar, Ernst ve August, biri kendi fizik odasında çalışmama izin verdi, öteki İngiltere'den güzel, bileşik, *achromat* prizmaların adını verdi. Efendi adamlar. Mektep tilkileri beni terslediler, bir şarlatan, bir mızıkçı gibi, ama Frankfurt'taki veliaht prens benim bütün deneylerimi en saygılı ilgiyle izledi ve ona o zaman gönderdiğim makaleyi kendi el yazısıyla notlar alarak onur verdi. Demek ki ama-

törlükten anlıyorlar, bu beyler. Merak, asildir ve soylu kişinin merakı vardır. Buna karşılık lonca, branş ve meslek işi olan her şey bayağıdır. Amatörlük! Siz orta direğin üstünde! Hiç sezer gibi oldunuz mu ki amatörlük ilahîliğe ve dehaya çok yakındır? Çünkü bağımlı değildir ve bir şeyi taze gözle görmek, nesneyi saf halinde, nasılsa öyle görmek için vardır, yoksa gelenek nasıl görülmesini istiyorsa öyle değil ve şeyler hakkında, fiziksel olsun ahlaki olsun, yalnızca ikinci elden bir imaj sahibi olan maiyetin gördüğü gibi değil. Ben edebiyattan sanatlara, oradan da bilime geçtiğim için ve bence mimari ve heykel ve resim sanatı neredeyse mineraloji, botanik ve zoolojiye benzer olduğu için, ben bir amatörmüşüm. Bırak olsun! Küçükken Strasbourg Manastırı'nda kuleye vaktiyle beş uçlu bir tacın düşünüldüğünü anlamıştım ve kroki bunu doğrulamıştı. Peki, tabiat için böyle sezgilerim olmasın mı? Sanki bir şey bir bütün değilmiş; sanki yalnızca, ermiş kimse bundan anlar demek değilmiş ve tabiat, sırrını kendi de tabiat... kimseye açmazmış gibi.

Prensler ve Schiller. Çünkü o da bir asildi, tepeden tırnağa, isterse özgürlük diye tuttursun ve dehanın tabiiliğine sahipti, istediği kadar tabiata karşı kötü, cezayı hak eden bir kibir göstersin. Evet, o katılıyordu, inanıyordu ve beni destekliyordu, her zaman olduğu gibi, düşünen gücüyle ve ona renk öğretisinin tarihi hakkındaki ilk taslağı gönderdiğimde, büyük bir görüşte burada bilimler tarihinin bir sembolünü, buradan on sekiz yıl sonra oluşan insan düşüncesinin romanını fark etti. Ah, o hep bir şeyler görmüş, bir şeyler anlamıştır. Seviyesi, gözü ve kanadı olduğu için. Hayatta olsaydı, sürüklerdi beni, kozmosu yazmaya, tabiatın geniş tarihini, bunu yazmalıydım, jeolojimle zaten çoktan varmak istediğim oydu. Benden başka kim yapabilir ki bunu? Her şey için böyle diyorum, ama yine de her şeyi yapamıyorum işte - varlığımı sağlayan, ama aynı zamanda da varlığımı elimden alan şartlar altında. Zaman, zaman, bana zaman ver anacık, her şeyi yapayım. Gençken, biri bana şöyle demişti: Sanki yüz yirmi ya-

şına kadar yaşayacakmışız gibisin. Ne olur ver bana, iyi yürekli tabiat, güçlü tabiat, egemen olduğun zamandan birazcık olsun ver ve ben yapılmasını istediğin ve benim en iyi yaptığım işi bütün başkalarının üzerinden alırım...

Yirmi iki yıl boyunca bu odalar benim ve içlerinde hiçbir şey kımıldatılmadı yerinden, yalnızca çalışma odasından kanepe alındı, çünkü artan evrakla daha çok dolaba ihtiyacım oluyordu ve burada yatağın yanındaki koltuk eklendi, başmabeyincinin eşi Bayan Egloffstein'ın bana armağanı. Bütün değişim ve dönüşüm buydu işte. Ama o hep aynı kalan şeyin içinden neler gelip geçmedi ki ve iş, doğum ve zahmet bakımından neler kaynaşmadı ki! Bu türlü emeği insana Tanrı vermiştir. Tanrı bilir ne olur ya, sen samimiyetle uğraş işte. Ama zaman, zaman uçup gitti üstünden. Düşündün mü, her seferinde ateş basar! Yirmi iki yıl bir şeyler oldu tabii, önümüze bir şeyler çıktı, ama neredeyse bir hayat bu, bir insan ömrü. Durdur zamanı! Bekçilik et ona, her saat, her dakika! Bakılmazsa sıvışır gider, kertenkele gibi, düpedüz ve sadakatsiz, peri kızı gibi. Kutsal her anı! Ona kutsallık, anlam, ağırlık ver bilinçle, içten ve değerli işlerle! Günün defterini tut, her kullanımın hesabını ver! *Le temps est le seul dont l'avarice soit louable.* İşte müzik. Aklın berraklığı bakımından tehlikeleri vardır. Ama zamanı durdurmak, esnetmek ona en özel önemi vermek konusunda bir büyüdür o. Kadın *Der Gott und die Bajadere* şarkısını mı söylüyor, söylememesi gerek, o neredeyse kendi hikâyesi. *Kennst du das Land* şarkısını mı söylüyor –benim gözlerim doluyor, onun da, türban ve şalla süslediğim sevimli sevgilinin de–, o ve ben, dostlar arasında gözyaşı parlaklığı içinde duruyorduk. O, akıllı sevgili, şarkı söylediği sözle diyor ki: Müzikte zaman ne kadar yavaş geçiyor ve çok katlı bir olay ve yaşantı gibi kısa bir zaman bölümü içine sıkışıyor, bizlere ilgili bir kulak veriş sırasında uzun bir süre geçiyor görünüyor! Eğlence ve can sıkıntısı nedir? Tabii espriye arka çıktı ve bütün kalbiyle onu destekledi. Dedi ki: Aşk ve müzik, ikisi eğlencedir ve sonsuzluktur; bu türlü saç-

malık. *Yediuyurlar*'ı, *Ölüm Dansı*'nı okudum mu, o zaman işte: Yalnız bu kalıp: Bu ebedidir; ama sonra: Asla kaybetmek istemiyorum seni; ama sonra: Efendim söyle bana, ne demek fısıldamak; ama nihayet: İşte, şafak kırmızısı kanatlarla uçurdu beni dudaklarına. Mehtap da geç olmuştu. Albert uykuya dalmıştı, Willemer uykuya dalmıştı, ellerini midesinin üzerinde kavuşturarak, zavallı ve alaya alınmıştı. Ayrıldığımızda saat birdi. Öyle uyanıktım ki Boisserée'ye iyiden iyiye balkonumda mumla renkli gölge deneyini gösterdim. Balkonunda berikinin bizlere kulak verdiğini fark etmiştim tabii. Sizleri ay ışığında selamladığım için Tanrı'ya şükürler olsun. İşte şimdi onun biraz daha dışarıda kalması gerekirdi. *Avanti!*

"Günaydınlar olsun, Ekselansları."

"Evet, hım! Günaydın. Otur bakalım! Sana da günaydın Karl."

"Sağ olun, Ekselans. Benim için hiç önemli değil. Ama Ekselansları iyi dinlendi mi?"

"Şöyle böyle, şöyle böyle. Ne tuhaf, daha şimdi, eski alışkanlıkla düşündüm, sen içeri girerken, sanki Stadelmann'sın, o eski Karl, hani adını aldığın. Harika bir şey olmalı. Karl diye çağrılmak, insanın adı aslında Ferdinand iken."

"Hiç farkında olmuyorum artık, Ekselansları. Bu gibi şeylere bizim gibiler alışıktır. Bir zamanlar Fritz de dediler bana. Bir süre de Battisa, hatta."

"*Accidente!* İşte hareketli hayat diye buna derim. Battisa Schreiber?[1] Ama ikinci adının alınmasına izin verme, Karl. Bu adın hakkını veriyorsun, güzel, temiz bir yazın var."

"Eksik olmayın, Ekselansları. Her zamanki gibi, emrinizdeyim. Ekselansları yine hemen yataktan mı yazdıracaklar?"

"Henüz bilmiyorum. Bırak, önce bir şeyler içeyim. Her şeyden önce kepenkleri kaldır ki günün halini anlayalım. Yeni gün. Uyuyup kalmadım inşallah?"

[1] (Alm.) Yazıcı. (Y.N.)

"Asla, Ekselansları. Yediyi birkaç dakika geçiyor."

"Yani yine de geçiyor? Sebebi, biraz daha yatakta kalıp düşünceye daldım. Karl?"

"Buyurun, Ekselans?"

"Offenbach peksimetinden yeterli yedeğimiz var mı?"

"Evet, Ekselans, 'yeterli'yle neyi kastediyorsunuz Ekselansları? Ne kadar yeterli? Birkaç gün yetecek kadar var."

"Haklısın, gereği gibi anlatmadım meramımı. Ama vurgu 'yedek' sözündeydi. 'Birkaç gün' bu yedek demek değildir."

"Değil zaten, Ekselans. Ya da neredeyse bitmek üzere olan bir yedek."

"Evet, gördün mü? Yani demek ki yedeğe yetmiyor artık."

"Tamamıyla öyle, Ekselansları. Ekselansları her şeyin en iyisini bilirler."

"Evet, en sonunda çoğu zaman bu noktaya varılıyor. Ama bitmekte olan bir yedek, dibi görünen bir depo, ürkütücü bir şeydir, işi asla bu noktaya getirmemeli. Doludan kullanabilmek için önceden tedbirini almalı. Tedbir, her alanda öyle mühim ki."

"Ekselansları çok doğru bir söz söylediler."

"Sevindim, aynı fikirde oluşumuza. Demek ki Frankfurt'taki Bayan Schöffin'e yazalım da yenilerini göndersin, koca bir sandık dolusu. Benim için posta ücreti yok zaten. Gerekli mektubu bana hatırlatmayı unutma. Bu Offenbach mamullerini çok seviyorum. Günün bu saatinde bana lezzetli gelen tek şey, bunlar. Biliyor musun, taze peksimetler yaşlıların hoşuna gider, çünkü kıtır kıtırdırlar ve kıtır kıtır olan serttir, ama kabadır ve kolay ısırılır ve işte böylece de insan, kolaylıkla sert bir şeyi ısırdığı yanılgısına kapılır, sevgili gençler gibi."

"Ama Ekselansları, bu tür yanılgılara ihtiyacı yok Ekselansları'nın. Dopdoludan harcayan biri varsa, o zaman, müsaadenizle, bu, herhalde Ekselansları'dır."

"Evet, bunu sen böyle söylüyorsun. Ah, iyi yaptın, hoş bir hava giriyor içeri, sabah havası, tatlı ve bir genç kız gibi, insanı nasıl sevgiyle güvenle serinletiyor. Her seferinde yeniden ilahî bir şey, dünyanın geceden sonra gençleşmesi, biz hepimiz için, genç yaşlı. Hep deyip dururlar, gençlik yalnızca gençlere aitmiş, ama genç tabiat hiç çekinmeden yaşlıya da geliyor: Sevinmeyi biliyorsan, seninim ve gençlikten çok daha seninim. Çünkü ötekinin gençlikten pek anladığı yok, bundan anlayan yalnızca yaşlılık. Zaten iğrenç olurdu, yalnızca yaşlılık yaşlılığa yakışsa. Olduğu yerde kalsın, dışarıda kalsın... Nasıl görünüyor gün? Bulutlu mu daha çok?"

"Biraz bulutlu, Ekselans. Güneş kapalı, yukarılarda şurada burada birazcık güneşimiz var."

"Bekle bakalım. Önce yukarı çık ve barometreye bak, pencerenin önünde dışarıda duran termometreye bak. Ama gözlerini aç."

"Hemen, Ekselansları. 722 milimetre, barometre durumu, Ekselansları ve dışarıda ısı 130 Réamur."

"Bak sen. O zaman troposferi tahmin edebilirim. Oldukça nemli geliyor bana da esinti, içeri gelişiyle, sanırım batı-güney-batı ve kol da aynı şeyi söylüyor. Bulut yoğunluğu, beş ya da altı, gri sis-örtüsü erkenden yağış olacak gibi görünmüş, ama şimdi rüzgâr canlı esmeye başladı, çatıyı söküp sürüklemek üzere, sanki kuzeybatıdan dün akşamki gibi çabuk çekilen bulutların da gösterdiği veçhile. Uzaklara giden kümülüs bunlar, alt bölgelerdeki bulut yığınları, doğru mu? Ve daha yukarılarda hafif sirüsler var ve rüzgâr ağaçları ve süpürge izleri, yer yer görünen gök mavisi... doğru mu, aşağı yukarı?"

"Fevkalade uyuyor, Ekselansları. Yukarıdaki süpürge izlerini tam tamına seçiyorum – öylece süprülüp gitmiş."

"Yani, tahminimce yukarıdaki rüzgâr, doğudan gidiyor ve aşağıdaki batıda kalsa da, kümülüsler yavaş yavaş çözülecek ve öne doğru ilerleyecek ve onun yerine en güzel kuzucuklar sökün edecek ve dizi dizi olacak. Mümkündür, öğlene hava açık olacak, ama yemekten sonra yine kapana-

bilecek. Kararsız, belirsiz bir gün, çelişkili eğilimleri olan... Görüyor musun, barometre durumuna göre bulut şekli hakkında hüküm vermeyi daha iyice öğrenmem gerek. Daha önceleri bu gökyüzü hareketlilikleri konusunda hiç tam ilgilenmezlerdi, ama şimdi, bir bilgin bunun hakkında koca bir kitap yazdı ve güzel de bir terminoloji düzenledi, benim de bir katkım oldu buna; *Paries;* bulut duvarını ben tanıttım, işte kararsız olanı böyle çağırıp hangi sınıf ve tarza ait olduğunu hemen söyleyebiliriz. Çünkü, nesnelere ad vermek ve bunları sisteme sokmak, yeryüzünde insanın ayrıcalığıdır. O zaman onları çağırdığı zaman karşısında gözlerini yere indirirler. İsim, güç demektir."

"Bunu kaydetmeyeyim mi, Ekselansları, yoksa Dr. Riemer'e not etmesini söylediniz mi?"

"Ah, yok canım, o kadar dikkatli olmanıza gerek yok."

"Ama hiçbir şeyi ziyan etmemeli, Ekselans, bütçe geniş olsa da. Bulutlar hakkında kitabı da yan tarafta gördüm. Ekselansları nasıl her şeyle ilgileniyorlar, insan şaşırıp kalıyor. İlgi alanını Ekselansları'nın, evrensel olarak nitelendirmek gerek."

"Budala, nereden alıyorsun bu tür deyişleri?"

"Doğru ama, Ekselansları. Önce bir bakmayayım mı, ipekböceği ne yapıyor, Ferbiyon kozasının en güzel örneği, acaba o da yiyor mu?"

"O artık yemiyor, yeterince yedi artık, önce dışarıda sonra benim önümde. Kendine ağ örüp gizlenmeye başladı, sen eğer bakmak istiyorsan, bak öyleyse, açıkça görebiliyor insan, ipek salgısını bezinden nasıl çıkardığını, az sonra kozadan çıkacak bir tırtıl ve değişimin oluşunu, ruhun kısa, hafif hoppa hayatını sürmek için oradan sıyrılışını acaba görecek miyiz, bunu merak ediyorum, bu hayat için larvayken fazla yedi."

"Evet, Ekselansları, bunlar tabiatın mucizeleri işte. Dikte meselesi nasıl olacak şimdi?"

"Doğru, evet, olsun. Büyük dük hazretlerine kahrolası dergiden dolayı rapor yazmam gerek. Şunları kaldır bu-

radan, lütfen bana dünden hazırladığım notları ve kurşunkalemi ver."

"Buyrun, Ekselansları. Kendilerine yalnız şu hakikati bildirmek isterim: Kâtip John da burada ve sorduruyor, onun üstleneceği bir şey var mı? Ama benim yanınızda kalmama izin verilirse çok sevineceğim ve hele rapor bana dikte edilirse... Kütüphane sekreteri bey için, ayağa kalktıktan sonra zaten gereğince iş olur."

"Evet, kal işte, hazırlan. John bana hep yeterince erken gelir, çoğu zaman geç kalır da. Arkadan o gelsin!"

"Çok sağ olun, Ekselansları."

Endamı yakışıklı, ağırlamada usul adap bilen ve benim en yakın hizmetimde çok hoş bir insan. Ve yağcılığı, içten pazarlıklı değil ya da yalnızca kısmen, tersine samimi saygıdan, bir parça kibirle karışık ve tabii sevgi ihtiyacından. İnce bir ruh, iyi huylu ve şehvetli, kadınlarla düşüp kalkıyor. Sanırım tantanalı ama boş laf ediyor, Tennstädt'ten dönüşten sonra bir şeyler kaptığından. Tahminim doğruysa kalıcı olamaz. Onunla konuşmam gerekecek ya da August'u bununla görevlendiririm – hayır, onu değil, Saray Hekimi Rehbein'ı. Genelevde delikanlı, sevdiği ve onu her türlü üzen ve kullanan, şimdi de kendisinin öç aldığı kızla karşılaşır. Hoş bir suçlama. Buradan pek neşeli sert ve etkili bir şey çıkartılabilir, eğer insan özgür, esprili bir toplumda yaşasa! Nasıl bağlanmış sanat ve donuk düşünmelerle sınırlandırılmış o tabii cesareti içinde! Ama bu onun için belki yine de iyi, ve üryan gezmeyip yakıştırarak, örtünerek, yalnızca şurada burada o doğuştan getirdiği cüretkârlığı canlar yakarcasına bir an ortaya koyduğu zaman daha esrarengiz – güçlü, daha saygı ve sevgi uyandırıcı oluyor. Zalimlik, aşkın bir temel özelliği ve cinsler arasında oldukça eşit dağıtılmış: şehvetin zulmü, nankörlüğün, duyarsızlığın, boyunduruk altına alışın ve kötü muamelenin zulmü. Acı çekmekten, zulme sabırla katlanmaktan tat almak da aynı şey. Ve daha beş-altı başka sapkınlıklar ki bunlar başka bir şey eklenmeden efsanevi birliği içinde aşkı oluştururlar, sapkınlıksa eğer ama

herhalde bu ahlaki bir peşin hüküm olmalı. Keşke sevgili aşk düpedüz iğrenerek reddetmelerden meydana gelseydi, düpedüz ele verilmez karanlıklardan çıkma en parlak şey. *Nil luce obscurius?* Acaba Newton yine de haklı mıydı? Şimdi bırak ilişme, yine de bu arada Avrupa düşüncesinin romanı doğdu.

Üstelik her yerde her gün aşkın yaptığı gibi, ışık hiçbir zaman o kadar yanılgı, düzensizlik, karışıklık, kötü saldırılar için elzem-saygıdeğer olanı öyle ortaya çıkarmamıştır. Karl August'un çifte ailesini, çocukları, bu Oken, prensi devlet işleri içinde yakaladı, durduracak mı, kızdırılınca ve yalnızca kızdırılınca, aile meselelerine saldırmayı? Beyefendiye bu doğrudan anlatılmalı mı ki öğrensin, bildirinin yasaklanması, cerrahi operasyon, tek akla yatkın ve hayırlı iştir, yoksa saygıdeğer hükümet başkanının istediği gibi onu doğru yola getirmek için ihtar, tehdit, hele hele Catilinar Frechdach'a karşı Fiscal'in heyecanlandırılması değildir. Düşünceyle bağlamak istiyorlar, zavallılar. Olduğu gibi bıraksalar daha iyi. Hiç anlamıyorlar. Beriki bastırdığı gibi aynı beceriklilikle ve utanmadan konuşuyor, canının istediği her yerde davete uyup onlara cevaplar veriyor, onların birini bile etkisiz hale getirmeyi bildiklerinden daha iyi cevaplar, sonra seçim onların, onu ister nöbet başına geçirsinler, ister coşarak çeksinler. Bir yazarı, bir öğrenci gibi sindirmek zaten çok yakışıksız ve çirkin. Devlete yararı olmaz bunun, kültüre ise zararı olur. O, kafalı bir adam, hizmeti olan bir adam; üstüne üstlük devleti bastırıyorsa, elindeki silahı almak gerekir, nokta, ama sussun ve gelecekte çekingen davransın diye onu tehdit etmemeli. Zenciye beyaz tenli olsun diye yıkanma cezası vermekten vazgeçin işte! Eğer pervasızlık ve utanmazlık, tabiatı gereği mutlaksa, haddini bilme ve tevazu nereden gelsin ki? Bunları şimdiye kadarki gibi sürdürmezse, ironiye başvurur ve ironinin karşısında da sizler iyice çaresiz kalırsınız. Sizler düşüncenin kaçış yollarını bilmezsiniz. Onu yarım tedbirlerle size değil, yalnız ona yakışan bir incelmeye zorlayın. Muammalar ve harf bilmecelerinde kay-

bolduğu zaman yanılgıları arkasından koşmak bir makama mubahsa ve Oedipus'u böyle bir anıt yapmak! Onun adına utancımdan yerin dibine batarım.

Ya belediye davası! Yahudi Meclisi'ne almak istiyorlar onu – hangi sebepten? Büyük ihanet, diyorlar. Bunun neresinde ihanet? Bir kimsenin bütün bir kamuoyu karşısında yaptığı şeye ihanet denir mi? Onu düzen adına düşünsel bir bozguncu olarak kabul etmeden önce kendi kafalarınızı bir düzene sokun! Davayı sizlere notlarla basacak ve yazdığı her şeyin doğruluğunu inceden inceye ispat etmek istediğini ileri sürecek, çünkü doğrunun dile getirilmesinden kimse cezalandırılamaz. Üstelik, bu problemli devirde davayı emanet etmeye güveneceğiniz mahkeme nerede? Fakültelerde ve mahkemelerde bu suçluyla aynı devrimci ruh içinde coşan insanlar bulunmuyor mu ve siz, onun beraat etmesini, hatta salondan övgüyle çıkıp gitmesini mi görmek istiyorsunuz? Bağımsız bir prensin en dahili problemleri devrin darbesini yemiş bir mahkemeye karar için sunması daha güzel olurdu! Bu hiç de bir hukuk meselesi değil ve olamaz da. Polis gücüyle, el altından ve kamuoyunu heyecanlandırmadan halledilmeli. Yayıncı bilmezlikten gelinmeli, basımı yapan üzerinde durulmalı ve onun kişisel tutuklanışıyla bildirinin basımı yasaklanmalı. Belanın kökünü sessizce etkili bir kazıyış ve intikam yok. Sizler bireysel intikamdan söz ediyorsunuz ve böyle bir itirafın dehşetini hissetmiyorsunuz! Yanlış bir düzen hizmeti içinde bu günlerin belasını artırıp kendine bir bayram yapma çiyliğini mi davet etmek istiyorsunuz? Size kim garanti edebilir ki kızgın sersemlik, bilimde parlak bir rol oynamayı hak eden bir adamı, korkutucu kırbaçla deri gibi yumuşatmaz ve ona iğrenç bir şekilde kötü davranmaz? Bu işte Tanrı'yı unutmayın ve benim son derece heyecanlı raporumu! "Karl, sen misin?"

"Benim, Ekselansları."

"Kral hazretlerinin şeref sayılan emirlerini, elimden geldiğince çabuk ve eksiksiz yerine getirmeyi her zaman ilk ödevim..."

"Biraz daha yavaş olabilir mi, rica etsem, Ekselansları!"

"Haydi tembel sen de, kısalt, ne yapabilirsen yap, yoksa John'u çağırırım!"

"Vesaire. Kral hazretlerinin sadık, itaatkâr kulu. Önce bu tamam. Not ettiklerimin hepsi karalanacak. Şimdilik yarı temize çek! Bitmedi, henüz çok heyecanlı ve kompozisyonu da tam yapılmamış. Önüme geldiği zaman, biraz yumuşatarak ve düzenleyerek üstünden geçmem gerek. Okunaklı yaz; yazabilirsen, daha sofradan önce olsun. Şimdi kalkmak istiyorum. Mektup yazdıramam şimdi, hayır. Bu iş çok vakit aldı, üstelik sabaha da başka bir sürü işim var. *Une mer à boire* – sonra da her gün yalnızca birkaç yudum. Öğlene takımlara ihtiyacım olacak, anlıyor musun, ahırdakilere söyle. Nimbus'lar oluşmayacak, bugün yağmayacak. Parkta, Yüksek İnşaat Danışmanı Bay Coudray'la yeni yapıları gözden geçirmek istiyorum; birlikte yemeğe gelebilir, belki Bay von Ziegesar da. Ne yemeğimiz var?"

"Kaz kızartması ve puding, Majesteleri."

"Kazın içine iyice kestane doldurun, doyurur."

"Söylerim, Ekselansları."

"Belki sanat okulu hocalarından da gelen olur. Okulun bir kısmı zindandan avcı evine geçiyor. Bunu denetlemem gerek. Geceliğimi şuraya, sandalyenin üstüne koy. Saç tuvaletim sırasında sana ihtiyacım olursa çıngırağı çalarım. Git. Ha, Karl! Kahvaltıyı saat ondan biraz önce yaptırın bana, gecikmesin ha! Söğüş keklik alacağım ve iyi bir şişe Madeira. İnsan midesine kalbini ısıtıcı bir şey indirmemişse tam insan değildir. Sabah kahve, daha çok kafa içindir, ama kalp için ancak Madeira."

"Besbelli, Ekselansları ve şiir için ikisi de gerekli."

"Çık odadan."

Mübarek su, soğuk ve saf, duruluğunda ise şarabın güneş ışığına doygun, cana can katan armağanından daha az kutsal değil! Yaşasın su! Yaşasın ateş! Yaşasın güçlü

ve sadık kalp, açıkça söyleyelim yaşasın eskiyi, safı ve ilk göz ağrısını, kaynağı, sıkıcı ve az buçuk aşınmış inceliği, günbegün nadir bir serüven gibi gören sadakat! Yaşasın sadakate coşkuyla, güçle uyum sağlayan, yaşasın incelik! Yalnız odur kültür, yalnız odur büyüklük. Balıklar, işte kaynaşıyor, kuşlar, işte cıvıl cıvıl havalanıyor; hoştu bu. Kuşlar cıvıl cıvıl havalanıyor, çok şenlikli geniş kapsamlı bir espriydi. Cıvıl cıvıl gözlerden söz ederler, ben o saf hayranlıktan, tapıcılığa varan gırgır moda kelimeden bir çırpıda hafif, şen -büyük bir seyir- ve hayat tablosu yaptım. Esinin tanımı için katkısı olabilir... Su, aksın yalnız! Toprak, sımsıkı durur! Çağla sen ey zevk ve ışık! Ateş şimdi alevlerle yaklaşıyor. Temel maddenin coşkusu, daha Pandora'da bile, bu yüzden ona şenlik diyorum ben. İkinci Walpurgis gecesi mutlaka şenliği artırıp tazeleyelim; hayat, yüceltmedir, yaşanmış olan, zayıftır, düşünceyle güçlenip tekrar yaşamak gerek onu. Çok kutlu olun siz hepiniz, o dört temel madde! Kesin, bu mitolojik-biyolojik baletin son korosunu oluşturacak. Hafiflik, hafiflik... sanatın en yüksek ve en son etkisi zarafet duygusudur. Yalnız o alın kırıştıran yücelik olmasın, o ki şatafat ve pırıltıda da olsa ahlak ürünü olarak trajik bir biçimde bitkindir... Derin anlam, gülümsemeli... Yalnızca dokuya katılmış olmalı, işin ehline kendini sevinçle sunmalı, böyle ister sanatın esrarı. Renkli resimler halka, arasında, bilenlere esrar! Siz bir demokrattınız azizim, kalabalığa en yükseği sunması gerektiğine öyle düpedüz inanan biri - soylu ve saf. Ama yığın ve kültür, uyuşmaz birbirine. Kültür, seçkin topluluktur, en yüce konusunda bir gülümsemeyle birbiriyle gizli gizli anlaşan. Ve bu erenler gülümsemesi, en cüretkâr konuyu en değerli forma bürüyerek ağır olanı hafif bir espride çözerek veren sanatın alaycı şakacılığınadır...

Bu hamam süngeri bende çoktandır var, en eski deniz ıslaklığı içinde sabit sualtı hayvansallığının ele gelir örneği. İnsana gelinceye kadar vakit var. Hangi derinlikte oluştun ve büyüdüğünü sandın, içinden yumuşak mi-

nik ruhun çıkarıldığı sen acayip hayat iskeleti! Sakın Ege Denizi'nde olmasın? Afrodit'in gökkuşağını andırır sedef tahtında bir yerin var mıydı acaba? Mesamatından sıkıp çıkardığım sularla örtülen körelmiş gözlerle Neptün'ün Trionfo'sunu, Hippokampların ve su ejderlerinin savaşını ve denizin perilerinin kibar çalgısını, Galathea'nın renk saçan arabası çevresinde Nereidler ve boynuz tokuşturan Tritonların dalgalar diyarında ilerlediğini görüyorum... İyi bir alışkanlık bu, ensenin üzerine bastırmak, bütün vücudu alıştırarak, sen soğuk duşa nefesin kesilmeden korkunç-hoş katlandığın sürece; eğer sızılı kolların izin verse, sen de giderdin eskisi gibi tereddütsüz ırmak plajına, hani sen, arsız delinin, gece su şırıltısıyla, uzun, damlayan saçlarla, geç yatan vatandaşı hayalet misali korkuttuğun zamanlardaki gibi. Her şeyi verir tanrılar, o ölümsüzler, sevdiklerine bütünüyle. "Mehtap" eski artık, hani, dalgalardan çıkıp hayatiyet dolu ve teninin saf sarhoşluğunda kendinden geçmiş bir duygululukla gümüşi havaya okuduğun zamanlar... Şimdi işte bu ense banyoları Anteus-çehresinin yardımına koşuyor. Esin, buluş, düşünce, fiziksel uyarımın, sağlıklı duygulanmanın, mutlu kan dolaşımının, madde ve tabiata Antäusvari dokunuşu. Mana –hayatın bir ürünü–, ki hayat da onun içinde ancak, hakikaten yaşar. Bunlar, birbirine muhtaçtır. Biri, ötekinden geçinir. Zararı yok, bırak düşünce, yaşama sevinci karşısında kendini olduğundan daha iyi sansın, önemli olan sevinçtir ve kendinden hoşlanmak, onu şiire dönüştürür. Şüphesiz, kaygı olmalı sevincin yanında, yani doğru için kaygı. Zaten düşünce de hayatın tasasıdır. Yani doğru, tasanın ve hayatın oğlu imiş. Anacığımdan şen tabiatı... Bütün ciddiyet, ölümden alır kaynağını, ölüme saygıdır. Ama ölümün dehşeti, bu, fikrin yılgınlığıdır – hayat pes ettiği için. Çaresizlik, hepimizi batırır. Çaresizliği de say! O, senin son düşüncen olacaktır. Ebedi son düşüncen mi? Dindarlık şuna inanmayı gerektiriyor ki hayatın terk ettiği ruha bir zaman, daha yüce bir hayatın sevinç ışığı girecek.

Toz dumanla havaya uçmaz ruh... Dindarlık hoşuma gitmesine gidecek de, şu dindarlar olmasa. Aslında iyi bir şey, esrarın sessizce ümit ederek, hatta güvenerek yüceltilmesi, ama şu deliler cehaletleriyle bundan bir eğilim ve kibirli bir devir akımı yapmasalardı, kaçık bir gençlik çılgınlığı, yeni-dindarlıkmış, Yeni-Hıristiyanlıkmış ve bunu her çeşit sinsilik, sözde vatanseverlik ve düşmanca yobaz örümcek mutlulukla bağlayıp uğursuz acemilerin dünya görüşü yapmasalardı... Dur, dur, biz de kibirliydik, vaktiyle Strasbourg'da Herder'le, eskiye karşı, hani senin *Erwin*'i ve *Münster*'ini okuduğunda; ve önemli ham ve karakteristik olana karşı sempatini, yeni güzellikçiliğin yumuşak öğretisiyle inceltmek istememiştin. Bugünkülerin tam ağzına göreydi, Gotik dindarlara çok hoş gelirdi, bu yüzden de işte sakladın onu ve külliyata almadın, ancak aziz ve iyiliksever Sulpiz'im, güvenilir-akıllı Boisserée'm, bırakma ve inkâr etme konusunda vicdanını güçlendirdikleri ve seni eski-yeni hakkında hayırlı bir ilişkiye, kendi gençliğinin ilişkisine soktukları için. Yukarının iyi niyetine, doğuştan gelen imtiyaza şükret ki kızdırıcı-tehditkâr olan, en kibar ve en samimi, terbiyeli, saygılı bir kılıkta karşına çıktı; değerli olana, ilahî olana ve halktan gelene, eski Alman yapı sanatı ve resimlerine bağlılığıyla Kölnlü iyi adam ve görmek istemediğim birçok şey için, Eyck için, onunla Dürer arasındakiler için ve Bizans-Aşağı Ren üslubu için senin gözlerini açtı. O zaman insan eski günlerinde, kendi varlığı hatırına yaşlılığı desteklemeye gelen gençlikten kendini güçlükle ayırıyordu ve kendini yeni ve rahatsız edici türden bütün izlenimlerden korumaya çalışıyordu, kendini gerçekleştirmek için – ve ansızın sana o zaman Heidelberg'de Boisseréelerde, salonda, seni görüşlerinin ve duygularının eski rayından çıkaran, yaşlıdaki gençlik, gençlik halinde yaşlı, yani renklerden ve figürlerden oluşma bir dünya açıldı; ve sen teslim olmanın, bu bir fetihse, ne kadar iyi bir şey olduğunu, hissediyorsun ve özgürlükten oluştuğu için özgürlük bahşediyorsa; yenilgi de öyle. Sulpiz'e böyle demiştim. Beni ayarlamak için ge-

lir herkes, belli bir şey bu, kararlı, mütevazı dostluk içinde, Köln Katedrali'ni tamamlama planlarını kazanmak için gelişinden dolayı ona teşekkür etmiştim. Kendisinin eski Alman yapı üslubu konusundaki vatansever duygusu, Gotik tarzın bozuk Roma ve Grek mimarisinin meyvesinden daha çok şey olduğunu göstermeye çok gayret etmişti.

"Burada çoğunlukla
Karanlık bir çılgınlığa neden olan
Berbat şey, en yüce saydırmış."

Ama işini öyle ustaca ve akıllıca yapıyordu ki o genç, öyle kararlı ve usulünce ve her şeyi büyük bir diplomasi içinde öyle içtenlikle oluşuyor ki, ona ısınıverdim ve onunla birlikte işine de. Evet, insanın sevdiği bir şeyi varsa ne güzel! Onun kendini de güzelleştirir bu, hatta o şeyi de, isterse bu bozuk bir şey olsun. Kendi kendime gülmem tutuyor, aklıma gelince; onunla nasıl birlikte çalışmıştık, ilk gelişinde, 1811 yılında, onun Aşağı Ren bakırlarına, Strasbourg ve Köln planlarına ve Cornelius'un Faust resimlerine eğilmiş; ve bizi böyle şüpheli bir işte Meyer yakalamıştı. İçeri girip masaya bir göz atıyor ve ben haykırıyorum: İşte, bakın bir, Meyer, eski zamanlar yeniden canlanıyor! Benim neyle uğraştığımı görürken gözlerine inanamıyordu. Genç Cornelius'un eski Alman üslubundan safdillikle aldığı hatalı şeye eleştirisini mırıldanıyor ve homurdanıyor, beni üst üste gözlerini açа açа seyrediyor, ben aldırmadan ilerleyip Blocksberg'i, Auerbach'ın meyhanesini övüp de Faust'un küçüğe uzattığı kolunun hareketine iyi bir buluş dediğim için. İyice afallıyor ve nefesi daralıyor, benim bu Hıristiyan mimari barbarlığını masadan atmayışımı, tersine kulelerin planını mükemmel bulup direkli salonun büyüklüğüne hayran olmayı bilişimi gördüğü için. Tonunu değiştiriyor, mırıldanıyor, başını sallıyor, çizgilere bakıyor, bana bakıyor, hak veriyor, Polonius'u yapıyor –*it is back'd like a camel*– bir ardıl, bir yarı yolda bı-

rakılmış, ihanete uğramış ardıl. Ardıllara ihanetten daha eğlenceli bir şey var mı? Onlardan kurtulmak, onlar tarafından olduğu yerde tutulmamak, onları deli etmek gibi hınzır bir keyif, insanın kendini aşıp özgürlüğe ulaşınca onların açık kalan ağızlarından daha büyük bir zevk? Bu, şüphesiz kolayca yanlış anlaşılabilir, insan sanki bununla ters yöne düşüyor gibi görünebilir ve sofular, insan onlarla birlikte sofuluk numarası yapıyor sanırlar, çünkü bizi yalnızca üzerinde aydınlandığımız tuhaf şey sevindirir. Çılgınlıklar ilginçtir ve insana hiçbir şey anlaşılmaz kalmamalıdır. Yeni-Katolik olan Protestanların durumu aslında nasıl acaba diye Sulpiz'e sordum. Bunu daha yakından tanımak istiyorum, yani yollarını ve buna nasıl geldiklerini. Şöyle der: Bu konuda Herder'in ve eseri *İnsanlık Tarihinin Felsefesi*'nin payı çok olmuştur, ama zamanımızda, dünya tarihi doğrultusu – şimdi, bunu tanımalıydım, bu ortak bir şey, ortak bir şey hep var, çılgınlıklarla ise, yalnız farklı sonuçlanıyor ve farklar gösteriyor. Dünya tarihi doğrultusu –tahtlar çatırdıyor, imparatorluklar sallanıyor– bunu ben de anlamalıydım, bu benim, yanılmıyorsam hayatıma bile girdi, ne var ki bunu birine bin yıl ruhu armağan ediyor, onu büyüklükle tanıştırıyor, ötekini Katolik yapıyor. Bin yıl ruhu denen şeyin gelenekle de ilişkisi vardır, yeter ki insan anlasın. Geleneği bilim adamlığı ve tarihle desteklemek istiyorlar, deliler, sanki bu her türlü geleneğe karşı değilmiş gibi! Gelenek kabul edilir, sonra da daha başında bir şeye hak verilir ya da onu kayıtsız şartsız kabul eder insan ve tam eleştirici bir vatandaş olur. Ama Protestanlar (dedim Sulpiz'e) boşluk hissediyorlar ve bu yüzden bir mistisizm yaratmak istiyorlar, çünkü, eğer bir şey olacaksa ve yapılamazsa, bu mistisizmdir. Tuhaf millet, Messe'nin nasıl olduğunu bile anlamıyor ve sanki Messe yapılabilirmiş gibi davranıyor. Buna gülen kimse, onlardan daha dindardır. Ama şimdi sanacaklar ki onlarla birlikte sofuluk numarası yapıyorsun. Senin eski Alman kitapçığını, sanatın karanlık çağlar boyunca tarihi üzerine olan bu Ren-Main broşürünü kendileri için kullanacak-

lar ve senin ürününü, sap demetiyle milliyetçi ürün bayramında hava atmak için çabucak öğütecekler. Bırak onları, özgürlükten bir şey anlamıyorlar. Var olmak için varlığından ödün vermek; sanat eseri gerçekten ustalık ister; bu iş için "karakter"den daha fazlası gerekli; kafa-ruh gerekli ve kafa-ruh bileşkesinden hayatı yenileme kabiliyeti gerekli. Hayvan, kısa ömürlüdür; insan, durumlarının tekrarını bilir; yaşlılıktaki gençliği, gençlik olarak yaşlılığı; yaşanmış olanı bir kez daha yaşamak, ruhça güçlenmiş olarak, onundur yücelmiş gençleşme ve bu, gençlikteki korkunun, güçsüzlük ve sevgisizliğin üzerinde kazanılmış zaferdir, ölümü aforoz eden döngü...

Zavallı Sulpiz, o terbiyeli hali ve sevgili olgunluğuyla, bana her şeyi vermişti, sırf beni gayrete getirmek niyetiyle, bana neler getirdiğini ve neler getirebileceğini bilmiyordu, eğer lamba yaktığı aleve dayanmasaydı, ben, o yeni işbirliğine hazır olmasaydım; yani kendisiyle çok şeyin başladığı ve yalnızca eski Alman kitapçığından çok daha fazla şeylere ışık tutan işbirliği. 1811 yılında burada, yanımdaydı ve ardından yılbeyıl, von Schiras üzerinde önsözü de olan Hammer çevirisi geldi, hayranlık armağanı geldi: Yansımayan yeniden fark ediş, ruh göçümünün neşeli-mistik rüya oyunu, Akdeniz'in Timur'u, kara ruhlugüçlü dostumun yarattığı "binyıl ruhu"na bürünmüş olarak, insanlığın gençliğine derinleşme geldi, inanç geniş, düşünce ise dar, atalara doğru dölleyici gidiş ve sonra öteki yolculuk, ana diyarına, kâhince bir hazırlıkla çıkış; tabii, seveceksin, Marianne çıkageldi. Her şeyin nasıl iç içe olduğunu Sulpiz'in bilmesine gerek yoktu, beş yıl önce onun gelişiyle başladığını kendisine söylemiyorum, doğru da olmaz zaten, onun kafasına bir şey sokmuş olurum, o yalnızca bir araçtı ve kendi bir paravan olmuştu beni bütün saygıyla paravan yapmak isterken. Hatta bir gün benim yanımda yazmayı öğrenmek istedi, meselesini daha iyi ilan etsin diye ve kışı Weimar'da geçirmeyi kafasına koymuştu, bana baksın, benden yazma konusunda öğüt alsın diye. Bırak bunu, dostum, dedim, benim dinsizlerim,

kendim de dinsizin biriyken, çoğu zaman işimi çok güçleştiriyorlar. Size yaramaz, yalnızca bana indirgenirsiniz, bu da pek az bir şey olur, çünkü ben her zaman sizinle bir arada olamam. Bir sevgi sözüydü. Ona böyle bir sürü şey söyledim. Onun küçük tasvirlerini övdüm ve dedim ki: İyi olmuş, doğru, çünkü üslubu tutturmuşsunuz ve hep esas mesele de budur. Ben olsam herhalde yarısı kadarını bile beceremezdim. Çünkü dindarlık anlayışım yok. Ve sonra ona *İtalya Seyahati*'mden okudum, Palladio'yu canımın istediği kadar övüp Almanya'yı iklim ve mimarisiyle yere batırdığım sayfaları. Gözleri yaş doldu zavallımın ve ben hemen, o öfkeli yeri çizip çıkaracağıma söz verdim, benim nasıl terbiyeli biri olduğumu görsündü. Onun hatırı için *Divan*'dan da haç üzerine olan hicvi çıkardım; Batı-Kuzey çılgınlığı, kehribar haç. Çok acı buldu bunu ve sert ve atılması için yalvardı. İyi, dedim, isteyen siz olduğu için, atılacak. Oğluma vereceğim, dünyayı sarsacağım başka bir sürü şey gibi. O, bunları özenle korur, bu zevki ona bırakıyorum ve yakmakla yüzüne fırlatmak arasında bir kaçış var... Ama o beni yine de severdi-dindar, tozlu kitapcağızlarına meselenin özü için değil, kendim için de, katılışıma öyle memnun oluyordu ki. Tam gereği gibi bir dinleyici, – Neckarelz'de, yolculuk sırasında soğuk odada ona okurken *En Kısa Gece*'ye ve Hesperus'a Aurona'nın aşk solumasına nasıl şaşmıştı. Mükemmel ruh! Bana, *Divan*'la *Faust* arasındaki akrabalık hakkında en zarif, en içten şeyleri söylemişti ve her bakımdan iyi bir yol arkadaşıydı ve insanın kendisine arabada ve hayatın hikâyeleri hakkında seve seve açıldığı deneyimli biriydi. Frankfurt'tan Heidelberg'e gidişi bilir misin, hani yıldızlar göründüğünde Ottilie'den söz etmiş, onu nasıl sevdiğini, nasıl acı çektiğini anlatmış ve soğuktan, tahrikten ve uyuşukluktan esrarengiz bir şekilde saçmalamıştın? Sanırım, ürktü... Güzel Neckarelz yolu, kalkerli dağlar arasından fosiller ve amonitler bulduğumuz tepe. Oberschefflenz –kayın ağaçları– Hardheim'da lokanta bahçesinde öyle yemeği yedik. Sevdalı gözleriyle beni büyüleyen genç bir kız hizmet edi-

yordu orada ve bu kızda ona göstermiştim, gençlik ve Eros güzele nasıl gelir, çünkü bu kız zarif değildi, ama son derece çekiciydi ve utandırıcı alaycı büyütülmeden daha çok şey çekici oluyordu, çünkü fark etmişti, beyefendi ondan söz ediyor, zaten nasıl fark etmesin ki ve o da tabii fark ediyordu, ben sadece kız fark etsin diye konuşuyorum, ama bu halde örnek bir duruşum var, ne nazlı ne kaba -bu Katolik kültürüdür- ve Sulpiz, neşeli, iyi bir haldeydi, kıza öpücük verdiğimde, dudaklarına.

Üzerlerine güneş vurmuş ahudutları. Isınmış meyve kokusu fark edilmeyecek gibi değil. Bunları evde mi kaynatırsınız. Henüz mevsimi değil. Kokusu burnumdaydı. Çok hoş bir rayiha, ahudutları da harika, kadife kuraklığın altında özsuyuyla kabarmış, hayat aleviyle ısınmış, sanki kadın dudakları. Aşk, hayatta en güzel şeyse, öpüş de aşkta öyledir, aşkın şiiri, heyecanın damgası, duygusal ve platonik ruhsal başlangıçla tensel sonun arasındaki kutsallığın ortası, tatlı davranış, ondan daha yüksek katmanlarda oluşan ve de nefesin ve konuşmanın temiz organlarıyla, -ruhsal, çünkü henüz bireysel ve son derece farklı- ellerinin arasında o biricik baş, geriye eğilmiş, kirpikler arasından, seninkine dikilmiş gülümseyen ciddi, eriyen bir bakış ve senin öpüşün bu bakışa der ki: Seni seviyorum, seni Tanrı'nın biricik tatlı yaratığı, bütün dünyada özellikle seni, oysa çiftleşme ortak-hayvansal bir şeydir, aslında seçimsiz ve gece örter onu. Öpüş, mutluluktur, çiftleşme şehvet, Tanrı onu zavallıya vermiştir. Şimdi, sen bir zamanlar tembel bir zavallıydın, ama senin işin daha çok mutluluk ve öpüştür, bilen heyecanın çabucak solup giden güzelliğe şöyle bir uğrayışı. Sanatla hayatın farkı da budur aslında, çünkü hayatın, insanlığın ıvır zıvırı, çocuk yapmak, şiirin işi değildir, dünyanın ahududu dudaklarına kondurulan ruhsal öpüşün işi değil... Lotte'nin kanaryayla dudak oyunu, hayvancağızın tatlı dudaklara kendini öyle sevimli bastırışı, sonra onun ağzından uzaklaşıp ötekine yaklaşarak gıcıklayan dokunuşu, son derece uslu ve rezil ve sarsıcı bir saflıkta. İyi becermiş, sanattan da aşk-

tan da epey anlayan, yetenekli züppe ve berikini yaparken gizlice ötekini kasteden, ağzı süt kokan genç ve aşkı, hayatı ve insanlığı ele vermeye dünden hazır. Ey sevdiklerim, öfkelendiklerim, oldu bir kere, Leipzig Fuarı'na çıktı artık, affedin beni, gelirse elinizden. Sizleri ne isterseniz öyle deyin haline getiren o kötü saatlerim için sizlere, sevgili yakınlarım ve çocuklarınıza borçlu kalacağım. Ne olur, dayanın! Onu yazdığım mevsim cahillik mevsimiydi. O mektup yine açık seçik aklıma geldi, bu ilkbahar ilk baskı tekrar elime geçtiğinde ve o çılgın yapıtı aradan onca yıl geçtikten sonra ilk defa baştan aşağı okuyunca. Tesadüf değildi, karşıma çıkması gerekiyordu, üstelik, Sulpiz'in ziyaretiyle başlayan öteki şeylerin son halkasıydı, okumalar, hayatı yenilemek, kafaca güçlenmiş olarak, tekrarın son derece neşeli bayramında... Unutmadan, pırıl pırıl işlenmiş, o kitap, bravo, oğlum, psikolojik doku, ruhsal belgelerdeki yoğun zenginlik. Çiçek arayan delinin sonbahar tablosu iyi! Sevgili kadının bu dost için nasıl da kendi kız arkadaşlarını bir bir aklından geçirişi ve her birinde bir kusur bulup onu hiçbirine uygun bulmayışı, hoş. Sanki *Gönül Yakınlıkları*'ndan bir pasaj. Bu denli duygu karmaşasında ve bireyin sınırlarına, insan olmanın hapishane duvarlarına bu özlem hücumunda bu denli aklı başında özen. Başarılı oluşunu anlıyorum artık ve bununla işe başlayan kimse de herhangi biri değildir. Onu uyduran ve ona ulaşan kimse bilir, bir şey nasıl kolay olurmuş. Kolay, sanat gibi mutlu oluşu mektup tarzındaki kompozisyondur, anbean olan, durmadan yeniden ekleniş, dünya dolusu bir şiirsel üniteler ağı. Yetenek, işi güç yanından almak ve sonra nasıl kolaylaştıracağını bilmektir. *Divan* için de aynı şey söz konusu. *Divan* ve *Faust*; tamam; doğru, ama *Divan*'la *Werther* daha bir kardeştiler, daha doğrusu: farklı düzeylerde aynı şey, yükselme, arınmış hayat tekrarı. Dilerim her zaman ve sonsuza kadar böyle gitsin, kendine vebalini ödeyen bir kazancı edebiyen yükseltsin!..

Öpüşten çok söz edilmiştir, ilk şarkıda da sonraki şarkılarda da. Lotte piyano başında ve o tatlı nameleri içmeye

susamışçasına açılmış dudakları, şimdiye kadar hiç böyle çekici görünmemişti, bu artık Marianne değildi, özenli, ya da daha doğru deyişle: Mignon'un şarkısını söylediği zaman da Marianne böyle değil miydi ve Albert de oradaydı, mahmur ve sabırlı? Bu kez bir bayram geleneği gibi olmuştu, seremoni, en eski usulün taklidi, törenimsi bir gerçekleşme ve zamanın dışında bir düşünce oyunu, ilkindekinden daha az canlılık ve yine işte daha çok düşünce katına çıkarılmış bir hayat... Ne yapalım, yüksek zaman tamamlandı ve bu simgeleşmeyi görmem artık. İstiyordum, ama istememeliyim deniyordu, o zaman feragat söz konusu; yeni yenilenmeleri sürekli göze alarak. Duralım! Sevgili yine dönüyor öpüşe, hep genç (sadece cazip, tabii daha ziyade, düşünülebilir ki zamana bağlı görünüşüyle, yaşlı, ama bunun yanı sıra bir yerlerde yine de canlı, işte artık öyle hoş ve özenilir değerde değil, nasıl ki *Divan*'ın yanı sıra *Werther* yaşamaya devam ediyor).

Ama beriki daha iyidir, büyük olacak kadar olgun, patolojik olanı tamamıyla aşmış ve buradaki çift, kusursuz oldu, yüceye doğru yükseltilerek. Kafan kızışıyor, vaktiyle o acemi çaylağın motiflendirme cinnetine tutulmuşçasına neler becerdiğini düşününce. Topluma başkaldırış, asalet düşmanlığı, burjuva nanemollalığı, her şeyi aşağıya çeken bu politik torpili sıkıştırman şart mıydı ey sümsük? Kralın bunu azarlamaya hakkı çoktu: Bunu niye yaptınız ki? Şans eseri pek önemsenmedi, kitabın öteki çılgınlıklarıyla bir arada değerlendirildi ve doğrudan doğruya etkinin kastedilmemiş olduğuna güvenildi. Aptal, acemi işi, üstelik de öznel bakımdan doğru değil. Benim, üst tabakalara karşı pozisyonum çok uygundu, daha sonra mutlaka hayatımın dördüncü bölümü için yazdıracağım, ki ben Goetz sayesinde, o zamana kadarki edebiyata ilişkin uygunluklar zedelenmiş olsa da, üst sınıflara karşı hatta mükemmel olumluydum... Nerede benim gecelik entarim. Karl'a tıraş için zili çalmalı. *The readiness is all* – bakarsın konuk gelir. Yumuşacık kaşe, üstünde insan ne güzel ellerini arkasında birleştirebiliyor. Sabahları üstüme geçirip Ren'e

doğru o kavisi bir aşağı bir yukarı dolaşıyorum: Brentanoların orada ve Willemerlerde balkonda değirmende. Bu iş sırasında bana ilişmeye kimse cesaret edememiştir, düşüncelerimden ürktüklerinden, oysa bazen hiçbir şey düşünmem. Çok rahat şey, yaşlı ve büyük olmak; saygı ise gerekli. Evet, bu yumuşak entari nerelere gitmemiştir benimle, insanın seyahate çıkarken yanına aldığı ev alışkanlığı, kendi kalıcı benliğini bununla savunmak için ve yabancıya karşı direnmek! Çin. Aynı şey, her yere giderken sardırıp aldığım gümüş kupam ve denenmiş şarabım için söz konusu, hiçbir yerde yokluğunu hissetmemeliyim ve aslında öğretici ve keyifli gurbet, kendini benden ve alışkanlıklarımdan daha güçlü göstermemeli. İnsan kendine önem veriyor, kendinde direniyor - biri çıkıp bunda kireçlenme kokusu alarak mırın kırın ederse, aptalca zırvalıyordur, çünkü istikrarla, yani hayatın birliğini gözetmek, benini korumakla yenileşme, gençleşme sırasında bir çelişki yoktur; hepsi *incontro,* bu yalnızca birlik içinde vardır, kapanan çemberde, ölümü aforoz eden işarette... "Güzelleştir beni, Figaro, Battista ya da işte adın neyse! Saçlarımı yap, sakalımı kendim hallettim, sen insanı burnundan tutuyorsun, sıra dudağa gelince, köylü âdeti, ben katlanamıyorum - arkadaşlarına hava atmak isteyip soylu ihtiyar adamın karşısına çıkıp kendini ona sakal berberi diye tanıtmak cüretini gösteren üniversiteli zamparanın hikâyesini bilir misin? Sonra da onu herkesin gözü önünde burnundan tutup mübarek çehresini oraya buraya çekiştirmiş, sonra kavga çıkmış ve ihtiyarın öfkeden kalbi durmuş, zampara ise adamın oğlundan düelloda cevabını almış."

"Bilmiyorum, Ekselansları. Ama önemli olan, insanın bir başkasını burnundan yakalayışındaki niyet ve anlamdır ve Ekselansları emin olabilirler..."

"Tamam, tamam, ben kendi elimle yaparım, daha iyisi. Bende de bir günden öbürüne pek bir şey çıkmıyor. Ama saçla uğraş, pudralansın istiyorum, şurasını ve şurasını maşalayabilirsin, insan bambaşka biri oluyor, saçı al-

nından ve şakaklarından çekildi mi ve belli bir biçime girdi mi; işte o zaman firkete, savaşa hazır oluyor, kafa ancak o zaman berrak oluyor, çünkü saçla beyin arasında, burada ilişkiler vardır, taranmamış bir beyin, neye yarayacakmış ki. Biliyor musun, en şirini, eski zamanlardaydı, takma örgü ve saç torbası, bunları sen bilmezsin, sen kendini hemen İsveç başı döneminde buldun, ama ben çok eskilerden geliyorum, öyle çok devirler gördüm ki, uzun ve kısa örgüyü yaptım, sert, dalgalı yan lüleleri – insan kendini bütün zamanları dolaşan ölümsüz Yahudi'ye benzetiyor, hep aynısı, oysa, kendisi pek fark etmeden, üstünde başında âdetler, giysiler değişiyor."

"Ekselansları'na iyi yakışmış olmalı, o zamanların örgü elbisesi, örgü saç ve kulak üstü bukleler."

"Sana şunu söyleyeyim: Hoş, derli toplu bir devirdi o ve arka planda çılgınlık, bugünkünden daha değerliydi. Zaten özgürlük nedir ki, derim ben, eğer kurtuluş değilse. O zamanlar insan hakları olmadığına da inanmamalısınız. Efendiler ve uşaklar, evet tabii, ama bunlar Tanrı sınıflarıydı, her biri kendi tarzında şerefli ve efendi, kendisinin olmadığı şeyin önünde, Tanrı sınıfı uşak önünde saygı duyardı. Özellikle, o dönemlerde insanın, ister soylu ister sade, insani olanın daima acısını çekmesi gerektiği görüşü henüz yaygınlaşmadığı için."

"Eh, Ekselansları, bilmem ki, sonunda, biz küçüklerin acısını çıkaracağımız daha çok şey vardı ve şu hep kesin ki, büyük Tanrı sınıfının, küçüğün önünde saygı duymasını bekleyip durmakla yetinmemeli."

"Haklı olabilirsin. Seninle tartışmamı nasıl istersin? Ben efendini tarağın altında, kızgın maşanın altında tutuyorsun ve beni boğar, yakabilirsin, sana karşı olsam, o yüzden akıllıca ağzımı kapıyorum."

"Çok ince saçınız var, Ekselansları."

"Herhalde: Seyrek, diyorsun."

"Eh, seyrekleşme yalnızca biraz alnın üst kısmında başlıyor. Benim deyişim: ince, tel tel; ipek gibi yumuşak, erkeklerde nadirdir böylesi."

"Olsun. Ben, Tanrı'nın beni yonttuğu odundanım."

Yeterince, aldırmadan neşesiz söylendi mi? Doğal özelliklerime yeterince kayıtsız? Berber milleti hep iltifat etme gereği duyuyor ve insan, şu an uğraştığı mesleğin âdetlerini ediniyor. Benim kendimi beğenmişliğime yağ sürüyor. Düşünmüyor ki, kendini beğenmişliğin de türlü boyutları var, türlü hamleleri var, öyle ki derinden ilgi, son derece ciddi düşünceli özdenetim, otobiyografik başarı şeklinde olabilir, fiziksel ahlaki varlığına yönelmiş sürekli merak olabilir, sonra seni şimdiki, o dünyanın hayret ettiği haline getiren tabiatın geniş dolambaçlı yolları ve karanlık işlemlerine karşı sürekli merak olabilir, yani onunki gibi, yaradılış özelliğimize ilişkin bir iltifat sözü, sandığı gibi hafif, yüzeysel bir ben-cazibesi ve heyecanı uyandırmıyor, aksine mutlu, çok ağır sırrı açığa çıkaran bir hatırlatma. Ben, tabiatın beni yonttuğu odundanım. Nokta. Nasılsam öyleyim ve şu sözü hatırlayarak yaşıyorum: Biz bilinçsiz hep en uzaklara açılırız, taptaze, uzaklara. Doğrudur, aferin. Ya bütün bu ısrarlı otobiyografik davranışlar? Cesur ilkeye tam uymuyor. Ve yalnızca oluşma için geçerli galiba, bir dehanın nasıl oluştuğunun didaktik açıklaması, (bu da bir çeşit kendini beğenmişlik) yani hep oluşun malzemesine, varlığa, tamamlanmış olmaya ve uzaklardan gelen bir hayat sonucuna merak vardır temelde. Düşünürler, düşünme üzerine düşünürler ya, eser yaratan, eser yaratma üzerine nasıl düşünmesin, eğer bundan yine eser ortaya çıkıyorsa ve bütün eser, eser olgusuna sadece son derece kendini beğenmiş bir derinleşmeyse? İnce, güzel saç. İşte elim berber önlüğünün üstünde. O güzel, ince saça hiç uymuyor, ince –manevileşmiş soylu– gencecik değil, tersine geniş ve sağlam, zanaatkâr eli, nalbant – ve kasap soylarından miras. İncelik ve çalışkanlık, zaaf ve karakter, sakatlık ve sağlamlık, delilik ve akıl yönünden mümkün kılınmış imkânsızlığın ne çok şeyi mutlu bir rastlantıyla bağlanmıştır, yüzyıllar boyunca ailelerce birbirine karışmıştır, sonunda bu yetenek, bu olgu ortaya çıksın diye? Sonunda. Ancak bir dizi kötü ya

da iyi, müthişi ortaya çıkarıyor, dünyanın sevincini. Yarı-tanrıyı ya da devi, yazarken bu ikisini bir arada düşünmedim mi, biri yerine ötekini almadım mı ve bilmiyor muydum ki sevinçte bir-iki korku olmadan, yarı-tanrıda-dev olmadan iş yürümez. Kötü ve iyi –tabiat bundan ne anlar– hastalık ve sağlıktan bile anlamadıktan ve hastadan sevinç ve canlanma çıkardıktan sonra? Tabiat! Sen bana, önce benim sayemde verilmişsin, seni en derin, kendi içimde sezinledim. Bu konuda bana sen ders verdin: Cinsler uzun süre dayandılar mı, o zaman, onların kökü kazınmadan önce bir birey doğar, bütün atalarının özelliklerini içinde toplayan ve o zamana kadar tek tek ve yarı gizli yetenekleri birleştirip mükemmel bîr şekilde dile getiren bir birey. Tertemiz formüle edip özenle öğretici bir tarzda dikkati çeken, insanı daha iyi bilgili kılan, tabiat bilimi, kendi netameli varlığından akıllıca çıkarılmış. Egosantrik! Kendine tabiat hedef, özet, mükemmelleşme, tanrıcalaşma nedir bilen, tabiatın sağlamak için zahmetli olanı tattırdığı yüce ve nihai sonuç olan biri herhalde eksantrik olamaz! Ama bütün bu özen ve burjuva dölü, soyların yüzyıllar boyunca bu gidiş-gelişi ve evlenişleri, hani komşu bölgeden göç edip gelen çırağın geleneğe göre ustanın kızıyla başgöz olduğu, prens soyundan bir vale ya da köylü kızının amansız düşman kadastrocuya veya okumuş devlet memuruna verildiği zamanlar bu soy-kan karışımının, bu kan potpurisi öyle mutlu elverişli ve Tanrı'ya emanet miydi? Dünya bulacaktır bunu, bana kadar ulaştığı için, ben ki içimde yeteneklerin en tehlikelileri, başka taraftan alınan karakter özellikleriyle aşılmış, yararlanılmış, silinmiş, ahlakileşmiş, böylece iyi ve güzele dönüşmüş, zorlanmıştır. Ben tam bir derdin denge-sanat eseri, tabiatın ucu ucuna tartılmış şans hali, kolaylık sevgisiyle güçlük arasında bir bıçak dansı, bir ancak zar zor mümkün, üstelik aynı zamanda dâhi olabilir, dâhi zaten hep bir zar zor mümkündür. Coşunca, eseri övüyorlar, hayatı öven yok: Diyorum size, biri çıkıp taklit etsin de kafasını gözünü yarmasın bakalım!

Senin, evlilikten ürkmen, ataların örneğine göre burjuva geleneğince süregelen bağlanma karşısındaki o kaçan, yasak ve saçma duygun, hedefin dışındaki o amaçsız deneylere devamın neydi? Oğlum, gevşek çarenin meyvesi, özgür yatak yârenliğini benimsemiyor o, bir üstüne üstlük, bir son name, bilmez miyim hiç? Tabiat, artık bakmaz bile ve ben, sanki onda yeniden başlayabileceğime dair bir kuruntu besliyorum, onu o kızcağızla başgöz ediyorum, çünkü kendilerinden kaçtıklarımın soyundan geliyor, bize Prusya kanı aşılıyorum, son namenin de tabiatın esneyerek ve omuz silkerek eve gittiği bir son tınısı olsun diye. Haberim var. Ama haberi olmak bir şeydir, öteki şey ise gönüldür. Bu da hakkını ister *quand même* – soğuk bilgiye karşı bile olsa. Her şeyden önce görkemli ve hoş kalacak, evde bir Lilli hüküm sürecek, kendisiyle ihtiyarın centilmence şakalaştığı ve kısmet olursa, torunlar gelecek, lüle saçlı, sözde torunlar, hiçliğin tohumu yürekte, inançsız ve umutsuz sevilecek onlar, gönül hatırına.

İnancı ve umudu yoktu onun, kız kardeşim Cornelia'cığın, benim dişi yan-benliğim, kadın olsun diye yaratılmamış. Onun kocadan tiksintisi, senin evlilik ürküntünün fiziksel karşılığı değil miydi? Tanımlanması imkânsız yaratık, yeryüzünde fena halde yabancı, kendince de başkalarınca da anlaşılmaz, sert rahibe, ilk, tabiata aykırı, nefret ettiği loğusa yatağında şaşılacak şekilde bozuldu ve öldü, bu senin öz kardeşindi, öbür dördünden farklı, kendi zararına ilk günler seninle birlikte hayatta kalan tek oydu. Nerede ötekiler, o aşırı güzel kızcağız, benim erkek kardeşim olan o sessiz, inatçı, tuhaf oğlan? Çoktan, hayatta değiller, hemencecik yok oldular ve arkalarından ağlanmadı bile, hatırladığım kadarıyla. Kardeş rüyası, hayal meyal, dörtte üçü unutulmuş. Kalmak bana, gitmek onlara nasipmiş, önden gittiniz siz ve çok şey kaybetmediniz. Ben yaşıyorum sizin yerinize, sizin hesabınıza, beş kişinin kayasını ben iteliyorum. Ben o kadar bencil, o kadar hayata aç mıyım ki sizin yaşamak için ihtiyacınız olan şeyi canice kendime almışım? Bizlerin bilerek somut ola-

rak üzerimize yüklediğimizden daha derin, daha gizli bir suç var. Yoksa bu bir tek önemli hayat için, üst tarafı ölüm için olan bu acayip doğurmanın sebebi, babamın evlendiği zaman annemin iki katı yaşlı olması mı? Kısmetli çift, dünyaya bir dâhi armağan etsin diye kutsanmış! Anacığım, o şen tabiat, en iyi yıllarını çökmüş bir müstebitin bakıcı hemşiresi olarak geçirdi. Cornelia nefret ederdi ondan – belki de kendisinin dünyaya gelmesine o sebep olduğu için; ama o somurtkan, mesleğini icra etmeyen yarı kaçık, o insan kaçkını ve en ufak esintide bile zorlu düzeni bozulan bıktırıcı mızmız, dırdır eden hastalık hastası zaten nefret edilecek biri değil miydi? Sen ona çok çekmişsin, yapı ve bazı özellikler, toplama merakı, biçimcilik ve tedavi denemeciliği, onun titizliğini bozmuştun sen. Yaşlandığın ölçüde içindeki hortlak ihtiyar açığa çıkıyor ve sen onu anlıyorsun, kendinin ona benzerliğini kabul ediyorsun, bilinçle ve inatçı bir bağlılıkla sen, yine o'sun, bizim saygı duyduğumuz o baba örneği. Hayat, ısıtan bir gönül aldanması aracılığıyla bazı güzelleştirmeler olmasa, mümkün olmazdı, ama bunun hemen altında bir buz soğukluğu vardır. İnsan bu buz soğukluğu sayesinde kendini büyük ve kötü hale getirir ve arada barışırsa, dünya, gönlün şenmerhametli yalanları sayesinde barışır. Benim babam, karanlık bir şeref adamıydı demek istediğim, o, yaşlı ana babanın genç dünyaya gelmiş çocuğuydu ve açıkça deli olan ve sonunda babam gibi bunayıp ölen bir kardeşi vardı. Büyük büyükbabam, kadınların en güzeline düşkündü, evet, neşeli gönlünden dolayı, dokumacıydı kendisi, annemin babası, boğazına düşkün, hesaplı ve zampara, öfkeli kocalarca bağırılıp çağırılarak yakalanmış, ama bu arada rüyaları çıkan biri, falcılık yeteneği olan. Acayip karışım! Belki de benim bütün kardeşlerimi öldürmem gerekti, içimde iyi-hoş dünyayı fetheden biçimlere girsin diye ama epey delilik kalmış içimde, parlaklığın arka fonu olarak ve eğer düzen içinde dik durmayı özenli korumanın, uzak durma tedbirlerinin bütün bir sisteminin sanatını miras almasaydım, nerede olurdum! Delilikten nasıl da nefret ederim,

deli dâhilikten ve yarı dâhilikten, sonra o coşkunluktan, eksantrik davranışlardan, yüksek seslilikten nasıl bütün kalbimle kaçınır, bunları nasıl hor görürüm, söyleyemem, söylenmesi imkânsız. Cesaret –en iyisi, en iyisi ve eşsiz olanı bu, bunsuz olmaz– ama gayet sessiz, gayet yakışıklı, gayet mesafeli, geleneğe yerleşmiş, ben böyle isterim ve böyleyim. Klopstock'tan esinlenerek *Cimbrier* dedikleri, neydi adı, von Sonnenberg diye bir herif vardı, aslında iyi yürekli ise de vahşi ve kaba davranışlı. Büyük başarısı, Kıyamet Günü'yle ilgili bir şiirdi, cesurca bir girişim, nezaketsizce cesur, esrarengiz dev, korkunç bir güçle sunulmuş. Midem bulandı, *Der arme Heinrich*'te midem bulandığı gibi. Sonunda dâhi pencereden atıyor kendini. Savunma, savunma. Geç hadi!

İyi gene, beni adam gibi süsledi, saygın zarif, biraz eski zaman modası. Misafir gelince, ölçülü bir sesle, her iki tarafın yatışması için havadan sudan söz edeceğim ve kesinlikle dâhi ve koruyucu havamdan vazgeçmeyeceğim, ortalama insanlar bundan yarı korkarak yarı hoşlanarak feyzalmak ister. Sonra birbirlerine anlatacak şeyleri çok olur, benim yüz ifadem, bu alın, çok tasvir edilmiş bu gözler, ki onları resimlere göre, kafa biçimi ve ağız ve Akdeniz tipi ciltle birlikte düpedüz annemin annesinden, rahmetli Lindheymer'den, evlilik soyadıyla Textor'dan almışım. Bizim şu fizik kalıbımız nedir ki? Her şey yüz yıl önce mevcuttu ve o zaman hepi topu cüsseli, aklı başında, esmer, becerikli bir kadın yaratılışıydı. Sonra bambaşka bir yapıda olan annemde uyudu bunlar ve bende, ben olan şeyin ifadesi, kalıbı ve görünüşü oldu, önce hiç sahip olmadığı ve kazanması da hiç gerekmeyen düşünsel bir nitelik kazandı. Hangi zorunlulukla dile getiriyor fiziğim, ruhumu? Ben, bu gözler tamamen Goethelerin gözleri olmadan kendi gözlerime sahip olamaz mıydım? Ama Lindheymerlere önem veriyorum; galiba onlar, içimdeki en akıllı uslu, en iyi olanlar. Soyadlarını aldıkları ilk memleketlerinin Roma sınır bölgesine, antikite ile barbar kanının oldum olası bir arada aktığı coğrafi hazinede olduğu-

nu düşünmek hoşuma gider. Oradan geliyor işte ve sen oradan almışsın, tenini, gözlerini, Almanlara karşı mesafeli tutumunu, onların adiliğini görebilmeyi, içinde ve ona rağmen yaşadığın ve onu yetiştirmeye görevlendirilerek bu son derece hassas ve yorucu, yalnız statü yüzünden değil, içgüdüyle de soyutlanmış hayatı sürdüğün şu lanet millete karşı, binlerce besleyici kökten beslenen antipatiyi. Zoraki ulaşılmış bir saygınlığın var, istemeye istemeye itiraf edilir ki, onlar ellerinden geldiği yerde çamur atıyorlar buna, bilmez miyim, aslında siz hepinize bir yüküm ben? Nasıl barışılır onlarla? Kendileriyle barışmayı candan istediğim onlar oluyor! Olması gerek, bazen olmuyor da değil, çünkü onların özünden, Saksonya, Luther tarzından sende de çok şey var, bununla epey övünüyorsun, ama düşünce biçimin ve mührün yüzünden, bunu açıklık ve zarafet ve ironi içinde yüceltmeden edemiyorsun. Böylece onlar senin Almanlığına güvenmiyorlar, bunu bir çeşit kötüye kullanma gibi sezinliyorlar ve şöhret, onlar arasında nefret ve zul gibi bir şey. Yüzücüyü yine de su üstünde tutan bir milletle güreş ve karşı koyuş içinde usandırıcı bir varlık. Olsun işte, ben üzülmüyorum. Ama onların duruluktan nefret etmeleri, doğru değil. Hakikatin çekiciliğini bilmemeleri, üzücü, sis ve sarhoşluktan ve her türlü vahşi savaşçı ölçüsüzlüğünden bu kadar hoşlanmaları, iğrenç, en aşağı özelliklerini uyandıran, onları kötü huylarında güçlendiren ve milliyeti onlara soyutlanma ve çiylik olarak algılamayı öğreten her kaçık serseriye inanıp teslim olmaları ve ancak bütün şerefleri iyice kaybedildiği ve yabancıların, Almanya'yı şahıslarında görüp saydıkları kişilere şeytanca bir nefretle yukarıdan baktıkları zaman kendilerini büyük ve muhteşem hissetmeleri! Beni sevmiyorlar – böylesi iyi, ben de onları sevmiyorum, böylece hesabımız tamam. Benim Almanlığım kendime, onların, kendi deyişleriyle o sinir dar görüşlülüklerinin, canı cehenneme! Onlar diyor ki Almanya onlardır, oysa benim ve sapına kadar batsa da, bende yaşamaya devam eder o. Benimkini saf dışı etmek için istediğimiz gibi davranın,

ben yine de sizin yararınızayım. Bu ise, benim trajediden ziyade barışmak için doğduğumdandır. Barışma ve eşitlik değil mi benim bütün çabam ve benim işim değil mi biri gibi ötekini de geçerli kılmak ve verimli hale getirmek, denge, uyum? Ancak bütün güçler bir arada dünyayı oluşturur ve her biri önemlidir, her biri gelişmeye değerdir ve her yetenek ancak kendi sayesinde oluşur. Birey ve toplum, bilinç ve saflık, romantizm ve çalışkanlık, her ikisi de, öteki de hep gerekli ve aynı şekilde mükemmel – üstlenmek, içine almak, bütün olmak, her ilkenin particilerini, onu da ötekini de mükemmelleştirerek utandırmak... Evrensel bir her yerde oluş şeklinde insancıllık, gizliden gizliye kendine yönelmiş bir parodi şeklinde, en yüksek, baştan çıkarıcı örnek; ironi tarzında, dünya egemenliği ve birinin öbürünü eğlenceli bir şekilde ele verişi, böylece trajedi, aramızda oluyor, o, henüz ustalığın olmadığı, benim Alman yanım (ki bu egemenlik ve ustalıkta varlığını sürdürmektedir), temsili bir biçimde var olmadığı yere rastlar, çünkü Almanlık demek özgürlük, kültür, çok yönlülük ve sevgi demektir, onların bundan habersiz olması, meseleyi hiç değiştirmez. Benimle bu millet arasında trajedi? Yok canım, kavga edilir, ama en yukarıda, hafif derin oyunda örnek bir barışmayı kutlayacağım, Kuzey'in büyülü sisli ince ruhunu, sonsuz maviliğin düşüncesiyle trimetrik olarak eşleştirip dehayı doğurtacağım. Nasıl da böyle güzel konuşuyorum, söyle bakalım? Çok basit, yürekten gelsin, yeter.

"Ekselansları bana mı bir şey söylediler?"

"Nasıl? Hayır. Bir şey mi söyledim ki? Öyleyse sana değildi. Yaşlılık işte, biliyor musun, artık insan kendi kendine mırıldanmaya başlıyor."

"Bu, herhalde yaşlılık değil, Ekselansları, sadece düşüncenin canlılığı. Siz şüphesiz gençliğinizde de bazı kereler kendi kendinize konuşmuşsunuzdur."

"Bu konuda sen de haklısın. Hatta bugünkü ileri yaşlardakinden çok daha sık oluyordu. Biraz da delicedir, kendi kendiyle konuşmak ve gençlik, delikanlılıktır, ora-

da yakışır, ama daha sonra, olmaz aslında. Koşup durdum, içimde bir şeyler canlandı, o sırada bu yarı saçma şeyi söyledim ve bir şiir oldu."

"Evet, Ekselansları, işte dâhiyane kabiliyet dedikleri bu olmalı."

"Öyle olsun. Kendileri buna sahip olmayanlar, böyle der. Sonra da o deli tabiata meram ve karakter eklenmeli ve onların başardığı şey, bizce aslında anlaşılır – daha değerlidir. Nihayet bırakıyor musun beni? İşim tamam olmalı artık. Senden yana, doğru bir şey, işini esas mesele olarak görmen, ama hayata hazırlıklar, hayatla uygun bir ölçü içinde kalmalı."

"Anlıyorum, Ekselansları. Ama bir şeyin usulünce olması lazım. Nihayet, ellerimin altında hangi başın olduğunu biliyoruz. Ayna, burada olacak."

"Güzel, güzel. Mendilime kolonya dök! Evet, iyi! Ne hoş, ne canlandırıcı bir buluş bu, saç filesi devirlerinde de vardı, hayatım boyunca burnumu soktum. İmparator Napoléon da baştan aşağı kokardı, umalım Helena'dayken kolonyası eksik olmasın. Hayatın küçük yardımcıları ve iyilikleri, bilmelisin bunu, esas oluverirler, eğer hayatın kendisi ve kahramanlıklar sona ermişse. Ne adam, ne adam! Şimdi onun bağımsızlığını uçsuz bucaksız denizlerde tutsak ettiler, dünya ondan rahatlasın ve burada sükûnet içinde biraz *kültive* olalım diye... Çok da doğru, çünkü artık savaş ve destan devri geçti, kral kaçıyor, halk zafer kutluyor, şimdi yararlı bir çağ başlıyor, göreceksiniz, bunun parayla, turizmle, kültürle, ticaretle ve refahla işi olacak, öyle ki sevgili tabiatın barış ve zenginlik ebediyen güvenlik altına alınsın diye akıllandığı ve bütün kaçık, ateşli sarsıntıları ebediyen reddettiği sanılabilir, istenebilir. Çok hoş fikir, hiç itirazım yok. Ama insan düşününce, yani güçleri sessizce deryalarda boğulan bir yaratık parçası neler hisseder, böyle eli kolu bağlanmış, her bakımdan engellenmiş bir dev, içinden ateş saçan, patlayan ateşten özünün bir çıkış yolu bulamayacağı şekilde üstü örtülmüş bir Etna, gerçi sen lavın öldürücülüğünü, ama aynı zaman-

da da gübrelendiğini bilirsin, bu anda insanın içi sıkılır ve insan acımaya kalkar, sanki acıma bu durumda hiç de mubah bir duygu değilmiş gibi. Ama, alışkın olduğu gibi, kolonyası yanında olsun, bunu dilemek isteriz. Ben öbür tarafa geçiyorum, Karl, Bay John'a söyle, bir görünsün!"

Helena, Azize Helena, nasıl da orada oturuyor, nasıl da adı bu, benim aradığım, benim tek arzuladığım, güzel olduğu kadar çekici, özlendiği kadar güzel, Prometheus Azap Kayası ile aynı adı taşıyan, tamamıyla bana ait olan, hayata ve zamana ait olmayan ve şair arzusunun beni yalnızca kendisinden sonra bu hayat gibi kara, eğilmez esere bağladığı kız evlat ve sevgili – hayatın, kaderlerin örgüsü tuhaf bir şey. İşte, dinlenmiş işyeri, sabah tazeliğinde, yeni sahiplenilmeye hazır. İşte yardımcılar, yardımcı kaynaklar, uyarıcılar, bilgi dünyalarının üretken amaç için fethine yarayacak araçlar. Bir eseri zenginleştiren ve temellendiren ve oyuna yarayan her türlü bilgi nasıl da müthiş ilginç. Gereksiz olana kapılarını kapıyor düşünce. Ama kuşkusuz gerekli olanlar durmadan artıyor, insan yaşlandıkça, insan yayıldıkça ve böyle devam edilirse yakında gereksiz hiçbir şey kalmayacak. Bitkilerin tuhaf şekilleri ve bitki hastalıkları hakkındaki şu şeyi okumaya devam etmeliyim, bugün öğleden sonra, fırsat bulursam ya da akşama; anormal oluşumlar ve acayiplikler, hayatın dostu olan adam için çok önemli, ölçü hakkında belki en derin bilgiyi patoloji verir ve zaman zaman şunu sezer gibi oluyorsun ki canlının karanlığına doğru en cesur atılımlar hastalık cephesinden başarılabilir... Bak, şurada bir sürü düşünce eseri bekliyor ve eleştirel zevkin dünyası, Byron'un *Coscareni ve Lara*'sı güzel, gururlu bir yetenek, buna devam edilmeli, Gries'in Calderon çevirisine de ve Ruckstuhl'ün *Alman Dili Üzerine*'si de bazı şeyler uyandırıyor, Ernesti'nin *Technologica Rhetorica*'sını da incelemeye devam etmek istiyorum. Bu çeşit şeyler bilinci aydınlatıyor, hevesi kırbaçlıyor. Dük kütüphanesi bütün *Orientalia*'yı biraz epey zamandır bekliyor. İade süreleri çoktan geçti. Ama vermem, hiçbirini vermem, "Divan"da

yaşadığım sürece o donanım araçlarından uzaklaşamam, üstelik kurşunkalem işaretleri de koyuyorum içlerine, hiç kimse ses çıkarmayacak. *Carmen Panegyricum in laudem Muhammedis* – belasını versin, yaş günü şiiri! Başlangıç: Dağ havasından, atmosfere bakmak için, doruk kayasında ormanlık uçurumun, bir parça azametli birleştirme: Uçurumlarda bir doruk, bırak geçsin, zaten cüretli kışkırtıcı bir imaj, uçurum yutmadır, yutsunlar işte. Bu doruğun ciddi yamacı da öyle bir şeydi. İkincisi şair bahçesi, âşıkların havadar katlarından pek geçmez, üçüncüsü, entelektüel sosyete, Mars'ı mahvedip nihayet teselli edici barışa ulaşarak, dönüyor, iki kere dönüyor, zorunluluktan bir niyet yapalım, dönüyor bakışımız saygıyla *yüce*'ye, buna da *güvence* uyak olur ve çabucak yığın da, içinde her kimse bulur gönlünce eğlence – iyi, yazdırdıktan sonra ele alırsın kıtaları yirmi dakikada toparlarsın.

Şu dayanak eser ve hammadde, kendini hiç de ham saymamıştır, iyice, bir şey olduğunu düşünmüştür, kendi kendinin amacı, yani biri çıkıp da yığından küçücük bir şişe gülyağı sıksın diye var olmayan. İnsan kendini, etrafında her şeyin keyfince kullanacağı bir bozuntu olacağı bir tanrı gibi görme cüretini nereden alıyor? Dostlarını bile ya da karşısına çıkan her şeyi üzerine yazacağı bir kâğıt parçası gibi gören, tabiatın evreninde tek geri yansıyan evren? Bu cüret ve taşkınlık mı? Hayır, bu, yüklenilmiş ve Tanrı adına taşınılan bir yaratılış biçimi – öyleyse bağışlayın ve tadını çıkartın, yalnızca zevk için bu... Waring'in *Şiraz Yolcuğu,* çok yararlı; Augusti'nin *Memorabilien des Orients*'i, bazı şeye yaradı; Klaproth'un *Asya Dergisi; Şarkın Hazineleri,* bir meraklılar grubunca hazırlanmış, ısrarlı merak için bir hazineydi doğrusu, ahbap kalfalar. Şeyh Celaleddin Rûmi'nin beyitlerini tekrar elden geçirmeliyim, *Arabistan Semalarındaki Ülker*'i de ve *Notlarda İncil ve Şark Edebiyatı* için repertuvar, önemli yararlar sağlayacak. Bir de Arapça dilbilgisi var. Hat alanında yine biraz temrin yapmam gerek, bu, iletişimi kuvvetlendiriyor. İletişim, derin kelime, bizim tarzımız konu-

sunda çok şey söylüyor, şu, onsuz başarılamayan, iğneyle kuyu kazmak bir alana ve bir nesneye, şu, kendini gömme ve seni, severek kendinden geçen dünyanın erenleri yapan, deli sempatinin araştırılması, öyle ki sen özgür bir kolaylıkla onların dilini konuşuyorsun ve hiç kimse incelemeyle elde edilmiş ayrıntıyı karakteristik buluştan ayırt edemiyor. Mucizevi aziz! İnsanlar şaşacaklar, birinin, bir şiir ve vecize kitapçığı için bu kadar çok gezi notları ve ahlak tasvirleriyle beslenip bunlardan yararlandığına. Bunu zar zor dâhiyane bulurlar. Gençliğimde, *Werther* kıyamet koparmıştı, Bretschneider diye biri vardı, benim tevazumu dert edinen bir hödük. Bana kendim hakkında en son gerçekleri ya da kendisinin gerçek saydığı şeyleri söylemişti. Kuruntuya kapılma, birader, sen, romancığının uyandırdığı şamatayla bir şeyler olmuş değilsin! Etin ne budun ne senin? Tanırım seni. Ekseriya yanlış hüküm verirsin ve aslında kafanın öyle uzun uzun düşünmeden pek güvenilir olmadığını bilirsin, zeki saydığın insanlara kendileriyle bir konuyu tartışmak ve zaafını göstermek zorunda kalmaktansa hemen hak verecek kadar da kurnazsın. Böylesin sen. Hiçbir sistemde karar kılmayan tutarsız bir mizacın var, bir uçtan ötekine atlıyorsun, tarikatçı olmaya da hürdüşünür olmaya da aynı derecede kolay ikna edilebilirdin, çünkü Tanrı selamet versin, çok etki altında kalırsın. Bu arada bir nebze gururun var, aslında fazla, kendi dışında herkesi zayıf yaratıklar görüyorsun, oysa sen en zavallısın, yani, sence aklı başında sayılan birkaç kişi konusunda, bizzat araştıracak durumda olmayıp dünyanın genel yargısına göre davranıyorsun. Şimdi sana bir kere söylüyorum! Bir yetenek tohumu var sende, bir edebiyat dehası, ancak bir konuyu çok uzun bir süre yanında taşıyıp içinde işlersen ve işine yarayabilecek her şeyi toplamışsan etkisini gösteren bir deha – işte o zaman işler yürüyor, o zaman bir şeyler ortaya çıkabiliyor. Bir şey gözüne çarptı mı, o zaman aklın fikrin ona takılıp kalıyor ve karşına çıkan her şeyi elindeki alçı parçacığıyla yoğurmaya çalışıyorsun, bu nesnenin dışında ne bir şey düşünü-

yor ne de duyuyorsun. Bu türlü başarıyorsun, yoksa başka bir şey yok sende. Popülerliğin konusunda söylenen güzel sözlere kanma! Sesi hâlâ kulağımda şu Kauz'un, doğruluk delisiydi ve bilgi avcısı, hiç kötü niyetli değil, kendi de acı çekmişti eleştirici bakışının keskinliği yüzünden, eşek herif – akıllı eşek, melankolik zeki eşek, haksız mıydı o? Üç kat haklı değil miydi, ya da iki buçuk kat? Benim yüzüme vurduğu o kararsızlık, bağımsız olmayış ve etkilenirlik ve yalnızca alımlamayı, uzun süre içinde taşımayı, destek seçmeyi ve bunları kullanmayı bilen deha konusunda? Bütün bu yardımcı araçlar her yanda hazır olur muydu, eğer zaman, Şark'a karşı bir zaaf ve ilgi duymasaydı, sen gelmeden önce? Hafız'ı kendin mi keşfettin? Von Hammer onu sana buldu ve çevirdi; *Rus Zamanı* sen onu okuduğunda, düşünsel moda bir kitaptan büyülenmiş ve sarsılmıştın ve sen etkilenmeden, aşılanmadan ve değişmeden okuyamayacağın için de ve benzer şeyler yapma, yaşanandan verime geçme zevkini tatmadan edemeyeceğin için, Farsça şiire başladın, bu yeni cazip iş ve maskeli oyun için ihtiyaç duyduğun ne varsa doymak bilmez bir gayretle kendine çekmeye başladın. Bağımsızlık, bilmek isterim, neymiş o? O, özgün biriydi ve özgünlükten, öteki delilerin aynını yaptı! O zaman ben yirmisindeydim ve ardılları yarı yolda bıraktım, dâhiler ekolünün özgünlük numaralarıyla alay ettim. Nedenini biliyordum. Özgünlük korkunç bir şey, delilik; esersiz sanatçılık, kısır aptallık, ruhun kızkurusu ve tohuma kaçmışlığı, steril delilik. Son derece küçük görürüm onları, çünkü ben verimliliği isterim, dişi ve erkek bir arada bir döllenme ve dölleme, kişisel bir yüce etkilenirlik. Boş yere benzemiyorum ben o uyanık kadına. Ben esmer Lindheymer'im, erkek yaratılışında, hem rahim hem tohumum, çift eşeyli sanat her şeyle biçimlenebilir, ama kuşkusuz benim sayemde döllenen, zenginleştirir dünyayı. Dünyayı alarak ve dünya armağan ederek, yürekleri her türlü üretken hayranlığa apaçık, akıl ve sevgi, aracılık ve düşünce bakımından büyük –çünkü aracılık kafa işidir–, böyle olması gerekirdi ve budur on-

ların görevi, yoksa özgün millet olarak taşlaşmak değil ya da tatsız bir kendini seyrediş ve kendine hayran oluşla aptallaşmak değil, hele hele aptallık içinde aptallıkla dünyaya egemen olmak hiç değil. Kadersiz millet, sonu iyi gitmeyecek, çünkü kendi kendini anlamak istiyor ve kendini her yanlış anlayış; yalnız kahkaha uyandırmıyor, dünyanın nefretini de uyandırıyor ve onu çok büyük tehlikeye sokuyor. Bu da demektir ki onlar kendilerine ihanet ettikleri ve oldukları gibi olmak istemedikleri için, kader onları vuracak; yeryüzünde darmadağın edecek onları, Yahudiler gibi, haklı olarak, çünkü en iyileri onların yanında hep sürgünde yaşadı ve ancak sürgünde, dağılmış halde, içlerindeki iyiyi, insanlığın hayrına geliştirebilecekler ve dünyanın tuzu olabilecekler... Biri öksürüyor, kapı tıkırdatıyor. Bu, nefes zoru olan.

"Hadi gayret. Gir Tanrı aşkına!"

"Sadık kulunuz, Sayın Danışman."

"Evet, John, demek sizsiniz. Hoş geldiniz, buyrun. Erken çıktık yataktan bugün."

"Evet Ekselansları, işe vaktinde başlamak gerek."

"Yok canım. Sizi diyorum. Bugün erkencisiniz."

"Ah, affedersiniz, benden söz edileceğini ummamıştım."

"Nasıl olur, buna aşırı bir tevazudan, yanlış anlama derim ben. Oğlumun üniversite arkadaşı, uyanık Latinceci ve hukukçu, büyük hattattan söz etmeye değmez mi?"

"Saygılarımla teşekkürlerimi sunarım. Öyle de olsa, sabahın ilk sözünün böyle kıymetli bir ağızdan bir sitem olacağını beklemezdim. Çünkü o değerli imayı ancak benim bugün vaktinde işe geldiğim şeklinde yorumlayabilirim. Göğsümün şu durumu ve uykuya dalmadan önceki uzun öksürükler, öyle ki bazen çok geç uyuyabiliyorum ve uzun zaman istirahat istiyor, o zaman emin olabileceğimi düşünüyordum, Sayın Danışman Beyefendi'nin yüce insanlıklarının... Ayrıca şunu da fark ediyoruz, ben hazır olduğumu bildirmeme rağmen Karl'ın sabah kâtipliği işi tercih edilmiş."

"Aman, çekil oradan, oğlum, nasıl da kalkmış sabahı boş yere bulandırıyor. Beni sözlerimin patavatsızlığıyla suçlayıp sonra da kendisine hemen iş verilmedi diye bozulmuş adamı oynuyor. Karl'a yataktan bir şeyler dikte ettim, çünkü zaten yanımdaydı. Yalnızca resmî bir şeydi, size çok daha iyi bir şeyler var sırada. Üstelik sözlerimde kötü hiçbir kasıt yok ve sizi alaya almak istemedim. Sizin ıstıraplı zaafınızı nasıl göz önüne almam, bunu nasıl hesaba katmam! Bizler ne de olsa Hıristiyan adamlarız. Çok uzamış, baksana, önünde durunca başımı kaldırmam gerekiyor, sonra kitap tozu içinde kâğıda eğilip uzun uzun oturmak. Genç göğüs çabucak hırıltılı olur işte, bu kesinlikle bir gençlik hastalığıdır, olgunlaştıkça atlatır insan. Ben de yirmisinde kan tükürdüm ve bugün yaşlı bacaklarımın üstünde hayli sağlamım, gerçi ellerimi arkama koyup omuzlarımı geri çekiyorum ki göğsüm ileri dursun, işte böyle, oysa siz omuzlarınızı düşürüyorsunuz, sizler kolay bırakıyorsunuz işin ucunu, tam bir Hıristiyan insanlığı adına bunu söylemiş olayım. Kitap tozunu dengeleyecek bir şey aramalısınız, çıkın dışarı, çayırlara, ormana, açık havaya, gezmeye, atla dolaşmaya, bunu ben de yaptım ve kendimi kurtardım. Açık havadır insanın yeri, topuklarının altında düpedüz toprak olmalı ki bu toprağın özsuları ve güçleri onun içinde yükselsin, başın üstünde de kuşlar uçup dursun. Şu uygarlık ve düşünce, iyi şeyler, büyük şeyler, bunları elde etmiş olmak isteriz. Ama, adına ne dersek diyelim, Anteus katkısı olmazsa bunlar insan için harap edicidir ve hastalık yaparlar; ve insan onların hatırına bu hastalıkla övünür bile, onurlu, hatta kârlı bir şeymiş gibi bağlanır ona; çünkü hastalığın da kârlı yanı vardır; bir bağışlanmışlıktır, bir kurtuluştur; Hıristiyanlıkla insan onun çok şeyini bağışlar ve böyle biri sonra müşkülpesent olur, yemek seçer, abur cubur yer, içkici olur, doyasıya egemen yaşar ve nadiren zamanında iş görür ve emin olabilir ki insan sevapkârlığını bir yana koyup ona suçlamalarda bulunmadan, mesela hastalıklı göğsünü bir de tütünle azdırdığını, öyle ki dumanın bazen oda-

sından taşıp bütün eve yayıldığını ve ondan hiç hoşlanmayanlara yük olduğunu söylemeden önce üç kez düşünür. Tütünü kastediyorum, sizi değil, çünkü biliyorum ki siz benden her şeye rağmen hoşlanıyorsunuz, sizce seviliyorum ve sizinle dalaşırsam bundan acı duyarsınız."

"Çok, Ekselansları, Sayın Danışman Bey! Fena halde, lütfen bundan kuşkunuz olmasın! Gerçekten dehşetle öğreniyorum, çalışırken içtiğim piponun dumanı, her türlü tedbire rağmen kapı aralarından dışarı çıkıyor demek. Danışman Bey'in antipatisini biliyorum tabii."

"Antipati. Ve antipati bir zaaftır. Sözü benim zaafıma getiriyorsunuz. Ama sizden söz ediyoruz."

"Kesinlikle, Çok Sayın Danışman Bey! Bunlardan hiçbirini inkâr etmiyorum ve bunları affetme konusunda hiçbir denemeye kalkışmıyorum. Ne var ki bana inanmak lütfunda bulunmanızı rica ediyorum: Eğer bunlara hâkim olamamışsam, bu, hastalığıma güvendiğim için değil kuşkusuz. Göğsüme güvenmeme hiçbir neden yok, ona vurmama neden var ama... Çok ciddiyim, Ekselansları eğlense de. Zaaflarım, hatta kusurlarım diyeceğim, affedilmez şeyler; ama asla vücut rahatsızlığıma dayanarak onlara zaman zaman teslim oluyor değilim, tersine sevgili, lanet ruhumun sapıklığından. Haddini bilmezlik mi olurdu, iyiliğini gördüğüm adamın o muazzam insan sarraflığına şunu hatırlatmam: Genç bir adamın planlı çalışması, mesleki dakikliği, herhalde, eğer kendisi yeni ve zorlayıcı önemli bir çevrenin etkisi, hatta daha doğrusu baskısı altında içinde oluşan ve kendi kendine acaba kendimi kaybetmek mi yoksa bulmak mı üzereyim dedirten bir ruh krizinde, zihniyetinin ve inançlarının bir altüst olması halinde bulunuyorsa, bundan acı çeker."

"Ama, çocuğum, siz beni, içinizde olup biten değişimlerden şu ana kadar hiç haberdar etmediniz ki. İmalarınızla varmak istediğiniz şeyin ne olduğunu tahmin ediyorum. Bırakın açık olayım, dostum John. Sizin ilk günlerdeki o perfeksiyonist tutkularınızı, politik İkarus uçuşunuzu hiç bilmedim. Geçenlerde çiftçi angaryasına karşı o cüretkâr

ve prens düşmanı bildiriyi çok kökten bir anayasa lehine verenin siz olduğunuzdan haberim olmamıştı, yoksa sizi, el yazınızın ve bilginizin iyi olmasına rağmen personelime katmazdım, oysa bu yüzden bana yüksek ve en yüksek makamlardan saygıdeğer kimseler bazı şaşkınlık belirtisi sözler ettiler, hatta serzenişlerde bulundular. Doğru anlıyorsam –oğlum da bana bu tür imalarda bulunmuş durumda– siz bu tür şayialardan kaçmak çabasındasınız, kışkırtıcı yanılgılarınızı bırakmayı ve kendinizin devlet meselelerinde ve dünya işlerinde içtenlikle doğruya ve saygın, kalıcı olana ulaşacağınızı tasavvur ediyorsunuz. Ne var ki tahminimce bu arınma ve olgunlaşma süreci, ki bununla gururlanabilirsiniz, sizin kendinizin ve aklınızın, kalbinizin başarısıdır, yani herhangi etkilerin ve dışarıdan gelme baskıların işi değildir; tahminimce bu, ahlaki karışıklığın ve sarsılmış davranışın açıklanmasına yarayabilir, çünkü bu herkesin bildiği bir iyileşme sürecidir ve ruh için de beden için de yalnızca şifalı sonuçlar gösterebilir. Bu ikisi birbiriyle öyle ilgili, birbirine öyle içten bağlı ki bir diğerini hayırlı veya hayırsız etkilemeden, birinden herhangi bir etki gerçekleşemez. Acaba devrimci endişe ve coşkularınızın, benim şu uygarlık ve düşünceye Anteus dengesi, tabiatın kucağında zinde ve sağlıklı hayat eksikliği dediğim şeyle ilgisi olmadığını ve rahatsızlığınızın ve nefes darlığınızın, ruhsal alandaki o endişelerin bedendeki aynıları olmadığını mı söylüyorsunuz? Bunların tümü birdir. Vücudunuzu hareket ettirip havalandırın, onu kanyak ve tütün zehrinden koruyun, işte o zaman beyninizde de doğru, düzene ve yönetime hoş gelen düşünceler taşıyacaksınız; kendinize acı veren, karşı çıkma ruhundan, dünyayı düzeltmeyi amaçlayan bozucu tepkilerden kurtarın, özelliklerinizin bahçesini işleyin, kendinizin, hayırlı işlerde çalışkanlığınızı kanıtlayın, göreceksiniz, bedeniniz de neşeli bir güce iyice ulaşacak, hayat huzurunun sağlam yuvası olma yolunda ilerleyecektir. Benim öğüdüm bu kadar, eğer işitmek istiyorsanız."

"Ah, Ekselans, nasıl dinlemem! Böyle derin deneyim-

li bir öğüdü, böyle bilge bir yönlendirmeyi nasıl olur da en içten teşekkür dolu dikkatle karşılamam! Üstelik sanırım, bu, işittiğim teselli edici güvencelerin uzun vadede kanıtlanacağına ve gerçekleşeceğine inandım. Yalnız şimdi, henüz şimdilik, -itiraf edeyim ki- bu evin nurlu atmosferinde düşüncelerimin ve inançlarımın değişiminin eleştirel -zahmetlice gerçekleştiği yerde-, benim dünya görüşü alanımdan ötekine bu geçiş döneminde anlaşılacağı üzere durumum epey altüst, acı ve ayrılış sızısından henüz kurtulmuş değil ve belki de böylece yumuşak bir hoşgörü istemiyor değil! İstemiyor mu dedim ben! Ne gibi isteğim olabilir ki! Ama böyle bir hoşgörü bekleyişini açıklamaya saygıyla cesaret ediyorum. Gerçi bu değişim ve dönüşle, her ne kadar acemi ve çocukça da olsa, bir umuttan ve beraberinde acı ve öfke getirse de; insanı gerçek hayatla marazi bir çekişmeye sokan ama yine de ruhunu teselli eden ve onu daha yüksek gerçeklerle uyum içine sokan safdillilikten vazgeçme bağlıdır. Milletlerin devrimci bir arınışına, özgürlük ve haklar konusunda aydınlanmış bir insanlığa, kısacası yeryüzünde aklın egemenlik asası altında bir mutluluk ve barış dünyasına delice bir inançtan vazgeçmek - çelikleştirici olsa da sert bir hakikate hep ve ebediyen güçlerin baskısıyla haksızca ve körü körüne oraya buraya gidip gelip acımasızca biri ötekine üstünlük kuracak şekilde ulaşmak kolay değildir; bu, acı ve korkutucu bir iç çatışmaya düşürür ve bu tür durumlarda, böyle gelişim sıkıntılarında, genç insan kanyak şişesinde neşelenme ararsa ya da yorgun düşmüş fikirlerini tütün piposunun dumanında iyi niyetle örtmeye çalışırsa, büyükler de, ki onların güçlü otoritesinin bu tür dalgalanmalarda payı yok değil, bazı yumuşak hoşgörüyü hesaba katamaz mı?"

"Aman, aman, hitabet diye işte buna derim! Coşkulu, kurnaz bir avukat kaybolmuş şahsınızda. Acılarınızla herkesi eğlendirmeyi biliyorsunuz, yani siz yalnız bir hatip değil, bir şairsiniz de, gerçi bu titre siyasi başarı uygun düşmez, çünkü politikacılar ve ateşli vatanseverler kötü şairdirler, özgürlük ise edebi bir konu değildir. Ama sizi

edebiyatçıdan ve halk adamından ayıran doğuştan hitabet sanatınızı, beni, sanki benimle ilişki sizi insanlığa inancınızdan ettiği ve sizi insanlığın geleceğinden dolayı sinik bir ümitsizliğe düşürdüğü gibi kötü göstermek amacı için kullanıyorsanız, bilin, bu iyi bir iş değil. Sizin iyiliğinizi istemiyor muyum yani? Öğütlerim doğrudan sizin bireysel mutluluğunuzu insanlığınkinden çok gözetmişse bunu ayıplayacak mısınız? Bu yüzden ben bir Timon muyum? Beni yanlış anlamayın! Ben, bizim bu 19. yüzyılın bir öncekinin basit bir devamı olmadığını, en temize doğru ilerleyen insanlığı görmekle keyif duyabileceğimiz yeni bir dönemin başında bulunduğunu mümkün ve muhtemel sayıyorum. Tabii bu arada şöyle gibi de görünüyor: Sanki, başlıca özelliği, birçok başkaları arasında, hiç ilgisi olmayanların yönetimi kendilerine dert etmesi olan orta -ortalama demesem bile- bir kültür yaygınlaşıyor. Aşağıdan, gençlerin, devletin en yüksek işlerine katılmak çılgınlığını görüyoruz, yukarıdan ise zaaftan ve aşırı bir liberallikten her yerde gereğinden çok hoşgörülü olmayı. Ama bireylerin isteklerini kışkırtan; hem de öylesine ki sonunda insanın hangilerini tatmin edeceğini bilmediği kadar fazla büyük bir liberalizmin güçlüklerini ve tehlikelerini bana öğretiyorsunuz. İnsanın gerektiğinde karma ve bu arada lanet bir dünyayı düzen ve saygı içinde tutmada yukarıdan büyük bir iyilik, yumuşaklık ve ahlaki seçkinlikle uzun vadede başa çıkamayacağı hep anlaşılacaktır. Hatta canilerin ceza ehliyeti meselelerinde, doktor raporları çoğu zaman hak edilmiş cezadan kaçılmasına yardımcı olmaya doğru giderken, yumuşamaya ve gevşekleşmeye başlanmadı mı? Bu tür genel yumuşamalarda sıkı durmak, karakter ister, mesela bana geçenlerde tanıştırılan benzer durumlarda hep karakter göstermiş genç hükümet tabibini, adı Striegelmann, takdir ediyorum; kendisi daha geçenlerde mahkemenin, belli bir çocuk katili kadının cezai ehliyeti olup olmadığı konuşundaki şüphesinde, kadının ehil olduğu hakkında vermişti raporunu."

"Hükümet Tabibi Striegelmann'ı, Ekselansları'nın

ona bahşettiği övgülerden dolayı nasıl kıskanıyorum! Rüyalarıma girecek, biliyorum ve beni o karakter sağlamlığına yüceltecek ve bir dereceye kadar da başımı döndürecek. Evet, başımı da döndürecek! Ah, efendime içimdeki değişimin güçlüklerinden söz ederken her şeyi itiraf etmedim; şimdi zorluyor beni bu, size bir baba, bir günah çıkaran rahipmişsiniz gibi, her şeyi itiraf etmek. Benim zihniyet değişimimde, düzen, istikrar ve yasaya karşı yeni tutumumda, yalnızca elveda denecek cahil rüyalar yüzünden duyulan sıkıntı ve veda acısı yer almıyor, başka bir şey, *id est* –dile getirmesi korkunç– bilinmeyen kalp çarpıntısı yaratacak ölçüde kendinden geçirici bir hırs yer alıyor; bunun baskısı altında hem şişeye hem pipoya sarılıyorum, kısmen köreltmek, kısmen onların yardımıyla bu hırsın kendini gösterdiği yepyeni rüyalara daha derin daha hararetle dalmak için."

"Hm! Hırs, öyle mi? Peki, ne çeşit?"

"İktidarı ve yasayı içten kabul etmenin, muhalif olma ruhu karşısında daha öncelikli yararları olduğu düşüncesindedir bunun temeli. Bu beriki azizliktir, ama iktidarı kabullenme ise rahat için iktidara hizmet ve onun keyfine ortak olma anlamına gelir. Bunlar yeni, gönül coşturan rüyalardır, ki içlerinde, olgunlaşma sürecim sayesinde eskiler değişti. *Item*, otoritenin kabullenmesi zaten ona düşünsel hizmet anlamına geldiği için, Ekselansları anlaşılır bulacaklar ki, teoriyi pratiğe geçirmek, benim gençliğimi karşı konmaz bir biçimde zorlamakta ve beni bu ani özel konuşmanın bana istenen fırsatı vermesi ricasına getirmektedir."

"Neymiş bu?"

"Hiç kuşkusuz, benim için şu anki bağlantının ve sayın oğlunuzun arkadaşlığına borçlu olduğum uğraşının ne kadar değerli olduğunu ve bu bence ve dünyaca değerli evde geçirmekte olduğum iki yıllık sürenin nasıl kıymetini bildiğimi anlatmaya kalkışmayacağım. Öte yandan vazgeçilmezliğim konusunda kuruntuya kapılmam abes olur, çünkü çoklarından yalnızca biriyim: Mesela

Bay Danışman, Dr. Riemer, kütüphane sekreteri, bir de hizmetli Kräuter. Üstelik şunun da bilincindeyim ki Ekselansları'na son zamanlarda şikâyet etmelerine fırsat verdim, işte yanılgı ve nefes darlığım yüzünden ve her an, Ekselansları'nın benim varlığıma pek önem verdikleri duygusunda değilim, bunda da şahsımın aşırı uzun boyu, gözlüğüm ve yüzümün pul pul oluşu bir rol oynayabilir."

"Dur, dur, buna gelince..."

"Fikrim ve ateşli arzum, Ekselansları'nın hizmetinden devlet hizmetine atlamak ve hem de benim yeni arınmış inançlarımın kanıtlanmasına özellikle elverişli bir fırsat sunacak bir şubeye. Dresden'de, şerefli de olsa yoksul ana babamın bir hamisi ve dostu yaşar, Yüzbaşı Bay Verlohren ve mevkii gereği kendisinin Prusya Sansür Dairesi'nin bazı ileri gelenleriyle kişisel ilişkileri var. Ekselansları'ndan Yüzbaşı Verlohren'a benim politik-ahlaki değişimimi takdir ederek anan bir tavsiye mektubu yazarak beni Sansür Dairesi'nde kariyer yapma konusundaki tutkulu ve ivedili arzumu gerçekleştirmem için, belki bir süre yanlarına almalarını ve beni uygun, istenilen bir yere tavsiye etmelerini rica edebilirsem Danışman Bey'e her zamanki gibi, ama şimdi hakikaten ebediyen şükranla bağlı olurum!"

"Bak, John, bu yapılmayacak iş değil. Dresden'e bir mektup yazmak, benim için dert değil ve kanunsuz olan şeylere karşı etkili olmak için vazifeli olanları, sizin bir zamanlarki günahlarınıza rağmen ılımlı karar almalarına yardımcı olabilirsem, buna sevinirim. Zihniyet değişiminizle bağlı hırstan söz ettikleriniz ise pek hoşuma gitmiyor ne yazık. Ama sizin bazı şeylerinizin hoşuma gitmeyişine alıştım ve memnun olabilirsiniz, çünkü size yardım etmeye hazır oluşuma katkısı oluyor. Yazacağım –bakın, nasıl dile getirilecek–, yetenekli bir insana yanılgılarını fark etmek ve bunları temiz işlere yöneltmek için zaman ve zemin hazırlamanın beni son derece sevindireceğini ve bu insancıl denemenin başarılı olacağını ve gelecekte inanç ve cesaret vereceğini dilemekten başka bir şeyim olmayacağını. Böyle, tamam mı?"

"Fevkalade güzel, Ekselansları! Hakikaten, bütün çabam..."

"Şu an için sizin işlerden benimkilere geçebileceğimizi düşünürsünüz herhalde?"

"Ah, Ekselans, affedilmez bir şey bu..."

"Burada oturmuş, geçenlerde bir-iki hiç de fena sayılmayan parçayla artan *Divan* şiirlerini karıştırıyorum. Bu arada birkaçını tamamladım ve düzenledim, sayıları epey çok, onları kitaplara ayırmak –görüyorsunuz, *Paraboller Kitabı, Suleika Kitabı, Saki Kitabı*– şimdi *Kadın Takvimi* için bir şeyler vermek gerek – aslında ters düşüyor bana. Taşları, güzel biçimli taçtan çıkarmak ve parmaklarım arasında tutmak istemiyorum. Üstelik tek tek bunların değerini göstereceğinden de kuşkuluyum; tek değil, bütün çünkü; döner bir kubbe ve planetaryum; üstelik tereddüt ediyorum, yabancılaşmış bir okuyucu kitlesine, okuyucuyu Şark'ın düşünce, gelenek ve dil kullanışı bakımından tarihî bir girişle hazırladığım, onları böylece sunulanın tam ve neşe keyfine bırakacağım didaktik açıklamalar, notlar olmadan bu yapıtlardan bir şeyler vermeye. Öte yandan insan çekingen rolü de oynamamalı, küçük yenilgileri ve hissedilmiş şakalarıyla güven içinde ortaya çıkma arzusu, dış merakın arkadaşıdır. Ne dersiniz, takvime ne vereyim?"

"Belki de şunu, Ekselans: 'Bunu hiç kimseye söylemeyin, yalnız bilgelere' – öyle esrarengiz ki."

"Hayır, bu olmaz. Çok acırım kendime. Çok fazla harika bir ilham ve halk için havyar. Kitapta durabilir ama takvimde değil. Hafız'a hak veriyorum; o da kesinlikle inanıyordu ki insanların hoşuna gitmek, ancak onların seve seve, kolayca ve rahatça dinlemek istedikleri şarkıyı söylemekle mümkündür, ama bu arada ara sıra ağır, güç, hoşlanmayacakları şeyler de önlerine sürülebilir. Diplomasisiz sanatta da yürümez iş. Bir Kadın Takvimi işte. 'Kadınlara hoşgörüyle davranın' – Bu uyabilir, ama köprücükkemiğinden dolayı olmaz. 'Bükmek istersen kırılır, kendi haline bırakırsan daha eğri olur.' – Bu da diploma-

siye ters düşer ve ancak kitapta bir yere sokuşturulabilir. 'Yazıcı kulağıma sevimli bir şeyler dolsun.' Böyle bir şey. Sonra şu ya da bu şen, terbiyeli ya da içten, şunun gibi: 'Adem, budalanın biriydi.' Ve belki de kendisine kralın tacında inci olarak parlaması için güç ve dayanıklılık armağan edilen ürkek damlanın öyküsü ya da geçen yıldan şu: 'Cennette ay ışığında', Tanrı'nın iki en sevimli fikrinden. Ne dersiniz?"

"Çok iyi ve güzel, Ekselans. Daha sonra belki de hayran olmaya değer o 'seni hiç kaybetmek istemem'. Şu mısralar çok güzeldir: 'Gençliğimi süslemek ister misin – Güçlü tutkuyla.'"

"Hım! Hayır. Bu, kadının sesi. Sanırım hanımlar daha çok erkeğin ve şairin sesini duymaktan hoşlanır. Yani bir önceki: 'O kadın bir kül yığınağı buldu mu, der ki: Beni bu yaktı!'"

"Çok iyi. İtiraf ederim, ben kendi teklifimde ısrar etmek isterdim. Şimdi neşeli bir kabulle yetinmek durumundayım. Bana bir rötuş gerektirir görünen 'Güneş, Greklerin Helios'u'na karşı uyarmak isterim: 'Greklerin Helios'u' ve 'Evreni alt etmek' arı ve kültürlü bir kafiye değil."

"Ay! Ayı ininin âdeti üzere homurdanır. Aldırmayalım. Göreceğiz. İsterseniz oturun, hayatımdan dikte edeceğim."

"Emrinize hazırım, Ekselansları."

"Sevgili dostum, bir kere ayağa kalkın! Ceketinizin eteğine oturuyorsunuz. Bir saat sürdü mü, sonra iğrenç görünür, ezilmiş, buruşmuş ve bana çalışırken bunu yapmış olursunuz. İki eteği de özenli bir serbesti içinde sandalyeden sarkıtın, rica ederim."

"İlginize derin teşekkürler, Ekselans."

"Şimdi başlayabiliriz ya da daha doğrusu devam edebiliriz, çünkü başlamak güçtür.

"Bu dönemde –üst sınıflara karşı durumum– çok uygundu. *Werther*'de her ne kadar iki belli ilişkinin sınırındaki nahoşluklar..."

Sevindim gittiğine, kahvaltının getirilmesinin bizi durdurduğuna. Sevemiyorum bu herifi, Tanrı günah yazmasın, sabrımı taşırmayacağı bir düşünce tarzı edinemedi, bana yenisiyle, eskisiyle olduğundan daha uğursuz; ve kâğıtlarının arasında bulunan Hutten'ın Pirkheimer'e mektubu, o zamanki asillerimizin gayretli zihniyeti ve Frankfurt durumları konusu sayesinde bugün işim kolay gitmeseydi bu insana katlanamazdım. Vogelmüsklein'ın üstüne, oğlanın ruhumda geri bıraktığı berbat tada karşı bu güneş yüzlü lütuftan dolu bir yudum alalım! Ona Dresden'e mektubu niye vaat ettim ki aslında? Yaptığıma kızıyorum işte. Yalnızca, uygun dile getiriş meselesi çekti beni, anlatımdan ve uygun deyişten tat alma, bir tehlikedir, bizlere sözün eylem yanını kolayca unutturuveriyor ve insan bir kimse için düşünceleri dramatik tarzda formüle ediyor, aslında bunlara zaten sahip. O iğrenç hırsına destek vermeyi kabullenmek zorunda mıydım? Şu demektir ki, o, düzenin bir fanatiği, yasallığın bir zorbası olacak. Bir ara özgürlük düşleyen gençleri sıkıştıracak. Kendimi zorlayıp onu dönüşümünden dolayı vermek zorunda kaldım, ama aslında çok berbat bir felaket bu. Basının, o şirin özgürlüğüne neden karşıyım ben? Yalnızca orta hallilik verdiği için. Sınırlayıcı yasa hayırlıdır, çünkü sınırı olmayan bir muhalefet tatsız olur. Ama sınırlama, onu fikir zengini yapar ve bu çok büyük bir kazançtır. İyiden iyiye haklı olan patavatsız ve kaba olabilir. Ama bir parti iyiden iyiye haklı değildir – zaten bu yüzden partidir. Ona, Fransızların usta ve örnek oldukları o dolaylı üslup iyi yakışır, oysa onlar değerli görüşleriyle hemen dosdoğru ortaya çıkmadıklarından Almanlar onların yürekli olmadığını sanırlar. İşte dolaylı tarzda ilerlenmiyor. Kültür, kültür! İhtiyaç aklı harekete geçirir, başka diyeceğim yok ve bu John aptal bir mankafa! İktidar ya da muhalefet konusu, onda fark etmiyor – bir de kalkmış, muazzam ruhunun değişimi müthiş bir olaymış diye düşünüyor...

Sonradan iyice anlıyorum ki bu adamla konuşma

ters, sıkıcı bir şeydi. İğrenç pislikle iştahımı kaçırdı. Beni ne sanıyor bu? Nasıl düşündüğüm konusunda ne düşünüyor? Herhalde, şimdi benim gibi düşündüğünü mü düşünüyor? Eşek, eşek ama ne diye böyle çok öfkeleniyorum ona? Acaba ona, daha ziyade bir acıya ya da en esaslı özen ve iç hesaplaşmasına benzer görünen bir öfke duymam mümkün mü? Hani onun gibi bir şeye değil yalnızca esere ilişkin ve dert edinmenin ve korkulu bir kuşkunun bütün nüanslarını içine alan bir özen çünkü eser nesnelleşmiş vicdan değil midir? Yaptıklarından tat alma, budur mesele. Güzel, büyük iş, budur mesele. (O benim hakkımda ne düşünüyor?) Faust aktif hayata, devlet hayatına, insanlığa hizmet hayatına sokulmak zorunda, sayesinde affedilecek olan çabası, büyük siyasi biçim olmalı, öteki, o koca tıknefes bunu görmüş ve bununla yeni bir şey söylemedi bana; ama ne var ki her zamanki gibi güzel konuştuğundan, politika kelimesi mayhoş bir meyve gibi ağzını ve ruhunu ezmediğinden onun yok böyle bir derdi... Ama ne için Mephistopheles'im var benim? O, işe yarıyor, Faust'a şöhret cinlerinin büyük işte görünmesinde benim kabahatim yok demem için. "Yazıklar olsun, utan, ün istiyorsun!" Kürsüde notlar, dur bakalım. "Asla! Bu yeryüzü – büyük işler için henüz çok yer veriyor. – Şaşılmaya değer şeyler başarılacak. – Cesur gayret için güç duyuyorum..." İyi. "Cesur gayret" mükemmel, işte ne var ki marazı olana çekilmeseydi. Ama bu coşkun, hayal kırıklığına uğramış adamın metafizik spekülasyondan ideal-pratik olana yönelmesi eksik olamaz ve olmamalı, insani olanın okulunu şeytanın elinden tutup aslını anlayarak baştan başa haylazca dolaşsın. Neydi o ve neydim ben, ininde tıkılıp filozofça gökyüzünü fethederken, sonra da o kızcağızla sıkıcı, zavallı maceran? Çocuk cehaletinden, dâhi zırvasından kurtulmak istiyor şiir ve kahraman, nesnel olana, aktif dünya anlayışına ve erkek kafasına doğru. Bilgin izbesinden, kral sarayındaki keşiş ininden... Sınırlardan nefret ederek, yüce imkânsızı arzulayarak, işte ebediyen çabalayan adam burada da böyle gösterecek kendini. Şimdi

soruyorum kendi kendime, dünya anlayışı ve olgunluk, eski özgürlükle nasıl bağdaşır? Politik idealizm, dünyayı mutlandırma planları – o, ulaşılmaz olana karşı özlem dolu bir dilenci mi? Bu bir buluştu. Özlem dolu dilenci, not edelim bunu, yakışıklı bir yere katarız. Burada aristokratik gerçekçilikten bir dünya yer alıyor ve Alman'ın Alman'la üretildiği yerdekinden daha Alman olamaz hiçbir şey. Öyleyse dünyada çalışarak daha iyiyi, daha soylu, daha dilemeye değer şeyi üretmek için iktidarla birleşmek. Onun başarısızlığa uğraması, sarayın ve efendinin onun ve şeytanın arsız gevezeliklerle durumu kurtarmak için işe el atmak zorunda kalışı, kararlaştırılmıştır. Politika hayranı, hemen *maître de plaisir, physicien dela cour de majik* fişekçi durumuna düşer. Karnavalı sevinçle bekliyorum. Orada esprili deliliklerle birlikte zengin bir mitolojik figürler alayı geliştirebilirim, aslında haşmetmeabın yaş gününde ya da kralın yanında fazla pahalıya gelir böyle bir şey. Bu tür şakalar çok satirik bir tarzda sonuçlanıyor. Ama önceden ciddiye alması gerek; insanların mutluluğu için egemen olmak istemesi gerek ve inanç namelerinin bulunup çıkarılması gerek; bu bağırdan çıkar bunlar. Nerede geçirdim bunu? "İnsanlığın hassastır kulağı, arı bir söz başlatır, güzel işleri. İnsan ihtiyacı olanı çok fazla hisseder. Ve ciddi olarak öğüt almaktan hoşlanır." Hoşlanıyorum. Tanrı'nın kendisi, yani olumluluk, yaratıcı iyilik ön oyunda şeytana böyle cevap verebilir ve ben ona güveniyorum, olumluya güveniyorum – muhalefette olma mutsuzluğuna düşmedim. Mephisto'nun imparator sarayında konuşmaya başlaması da hiç söz konusu değil. Onun arz odasından adamını içeri sokmasını istemez Faust. Haşmetmeabın huzurunda sihir ve hokkabazlığın sözde ve uygulamada ortaya çıkmasını yasaklar. Büyü ve şeytan aldatmacası onun yolundan uzak olmalı – burada da, Helena'nın yanında da. Çünkü Persephone ona da geri gelmeyi ancak, geri kalan her şeyin dürüst insan eliyle yürümesi ve talibin onun aşkını kendi gücü ve tutkusuyla kazanması şartıyla müsaade eder. İlginç bir iletişim. Biri-

ni bilirim ki, daha uyanıkken de bu şartı korurdu... Ama işte her şeyin kendisine bağlı olduğu, duran -genç yaşlının yeniden akışa geçmesinin her yerde imkânının yalnızca kendine bağlı olduğu bir başka şey var- esprinin ve mutlak şakanın gücü. Yalnız oyunda ve sihir operasında vardır kurtuluş; yalnız şöyle düşünebilirsem: İşte şaklabanlıklar, tamamına erdirebilirim. Ya sizin azizim, o "şairane olmayan ciddiyet"i ağzından düşürmeyen ve eğitim mektuplarında, düşünürünüzün izinde, estetik oyunu pek de öğretici neredeyse kutlayan sizin, oyuna, yüksek eğlenceye karşı neyiniz olabilir? Gerçi hafiftir, ama hafif ağırdır. Ve hafifin ağırdan sayıldığı yer, aynı zamanda en ağırın hafife alındığı yerdir.

Bu, benim şiirimin yeri değilse, hiç yok demektir. Klasik Walpurgis Gecesi (düşüncelerimde politik sahneden uzaklaşıyorum, farkındayım, isteksiz de uzaklaştırmıyorum kendimi ve aslında şunu hissediyorum ki bu konuyu dışlamaya karar vermiş olsaydım, daha hoşuma gidecekti, -az önce o şapşal eşekle sürdürdüğüm ve öfkelendiğim konuşmaya gelince- sırf, işaretlediğim mısralar ziyan olduğu için)... Klasik Walpurgis Gecesi, iç açıcı, son derece umut dolu bir şeyler düşünmek için - ah, bu, saray maskaralar alayını iyice aşacak muazzam bir tat olacak, bir oyun, düşünce, hayat sırrı ve insanlaşmanın esprili düşsel, Ovidius'vari aydınlanması yönünden ağır, her türlü coşkudan uzak, üslupça en hafif ve en eğlenceli desteklenmiş, Menippe'vari hicivi - evde bir Lukianus var mı? Evet, hemen yanda, nerede durduğunu biliyorum. *Subsidium,* bunu tekrar okumak istiyorum. Hiç niyetim yokken en hayalî buluşla Homunculus'un nasıl da iyi olduğu düşüncesinde içim nasıl tuhaf oluyor - kimin aklına gelebilirdi ki o, güzeller güzeliyle haşarı -hayat- ve mistik ilişkisine girecek, komik ve bilimsel, Neptün-Thales Yasası'nca duyusal ve en yüce insan güzelliğinin motivasyonu içinde iyi olacak! "Durmadan gelişen tabiatın en son ürünü, güzel insandır." Şu Winckelmann, güzellikten ve duyusal hümanizmden biraz anlardı. Bu güzelin biyolojik

tarihöncesini onun görünüşüne alma cesaretinden hoşlanırdı herhalde; monadların sevgi gücünün canlılık ilkesine götürdüğü ve bu ilkenin organik bir doku halinde okyanusta başlayarak, hayatın adsız dönemleri boyunca hoş bir metamorfoz zincirini aşarak yukarı asil, en sevimli biçime çıkması hayalinden hoşlanırdı. Dramdaki en esprili düşünsel şey, motivasyon. Onu sevmezdiniz, azizim, küçük olarak algılardınız onu, hatta onu hor görmeyi cesaret sayardınız. Ne var ki, görüyorsunuz, motivasyonu küçüklük suçlamasından yine de uzaklaştıran bir motivasyon cesareti mevcut. Bir dramatik figürün sahneye çıkması hiç böylesine hazırlanmış mıdır? Belli bir şey, bu, güzelliğin kendisi; burada özel önlemler düşünülmüş ve alınmış. Keza şu da belli: Tamamen el altından, tamamen ancak ima ederek verilmelidir her şey. Mitolojik mizaha, dönüşüme ayarlanmıştır her şey ve derin anlamlı tabiat felsefesi fısıltısı, burada hafif forma ters düşer, aynı nutkun sert ihtişamının, trajediden alınma, Helena perdesinde entrikalı aldatma olayına satirik olarak ters düşmesi gibi. Parodi... En çok onu düşünmeyi seviyorum. Düşünülecek çok şey, kafa yorulacak çok şey var şu ince hayat ipinde ve sanata eşlik eden her türlü tefekkürde parodi, en tuhaf ve en nazik olanı. İnançlı bir yıkış, gülümsemeli bir vedalaşma... Koruyan ardıllık, ama artık şaka ve küfür. Sevilmiş, kutsal eskiyi, yüksek örneği, ona alay damgası basan ve ürünü geç, artık alay eden çözülme biçimlerine ve Euripides sonrası komediye yakınlaştıran konularla tekrar ettiği bir basamakta... Tuhaf varoluş, yalnız, anlaşılmamış, arkadaşsız ve soğuk; henüz çiy bir millet içinde, inançlı baharından bilgili çöküşe kadar dünya kültürünü kendi başına, şahsen kucaklamak.

Winckelmann... "Aslında denebilir ki, güzel insanın güzel olduğu yalnızca bir andır." İlginç cümle. Biz metafizik alanda güzelin anını, onun çok hayran olunup çok da yerildiği, melankolik mükemmellikte ortaya çıktığında yakalıyoruz – müteveffa dostun o kelimeyle fena halde ilahîleştirdiği anının sonsuzluğu. Aziz, fena halde zeki,

hayalperest ve âşık, duyusal alanda boş düşünceler içinde derinleşmiş! Biliyor muyum senin sırrını? Seni Greklere bağlayan bütün biliminin esin veren dehasını, bugün mezhebi olmayan coşkunluğu? Senin görüşün aslında yalnızca erkek-erkek öncesi olana delikanlının salt mermerde korunabilen güzellik anına tam tamına uyuyor. Nitekim, "insan"ın *masculinum* bir isim olması, yani güzelliği erilleştirmeyi yürekten istemek konusunda şansın vardı. Bana, o, gençlik ve kadın kılığında görünmüştür... Ama yalnızca da bu değil, senin hileni de anlıyorum, en şuh açıklıkla o, geçen yaz Geisberg'de meyhanedeki uslu sarı garson oğlanı hatırlıyorum, hani Boisserée'nin Katolik adap üzere yine orada bulunduğu yerde. Sen başkalarına söyle şarkını ve şakilikle sustur!..

Duyusal dünyada bütün bu hayat boyunca, düşüncemin çok içten keyif ve korkuya düştüğü ahlaki bir şey varsa o da baştan çıkarmadır, edilgen veya etken olarak, tatlı, korkunç dokunuş, yukarıdan gelme, tanrılar böyle istediğinde: Bu, bizim suçsuzca suç işlediğimiz günahtır, onun hem aracı hem de kurbanı olarak suçlu, çünkü baştan çıkarmaya karşı koymak demek, baştan çıkmaya son vermek demek değildir; bu, hiç kimsenin başaramadığı bir sınavdır, çünkü tatlıdır ve daha sınav olarak bile başarısızdır. Böylece tanrılara kalmıştır, bize tatlı baştan çıkarmalar göndermek, onları bize çektirmek, onları bizden kaynaklandırmak, her türlü denenmenin ve suçun paradigması halinde. Ben, kendimin asla işlemeyeceği hiçbir cürüm işitmiş değilim... Bir işi işlememekle insan, dünya yargıcından kurtulur, ama yukarıdakinden değil, çünkü ruhunda işlemiştir onu... Kendi cinsi tarafından baştan çıkarılmak, bizzat gerçekleştirilen baştan çıkarma için bir intikam ve alaycı hesaplaşma olgusu olarak görülebilir – Narkissos'un sarhoşluğudur bu ebediyen kendi yansımasıyla. İntikam hep baştan çıkarmayla, o hâkim oluşla başarılamayan sınavla bağlıdır – Brahma böyle istemiştir. Hatırlarkenki zevk ve korkum bu yüzden. Bana, eskiden düşlenen, hep ertelenen, daha da ertelenecek olan Brahma'nın karısı Tanrı-

ça Paria şiirini ilham eden o üretken ürperti o yüzden; hani baştan çıkarma olayını kutlayıp ürkünç diye ilan etmek istediğim şiir – bunu saklayıp hep erteleyişim, ona onlarca yıl içimde tutulup oluşmayı layık görüşüm, bana göre onun değerinin işareti. Atmak istemiyorum onu, iyice olgunlaşmasından sonrasına kadar saklıyorum, bu taze esinlenme günün birinde gizem ağırlığı taşıyan bir geç ürün olarak çıksın ortaya, zamanla arınmış, özümlenmiş olarak, en sonuna kadar, aynı çelik tellerden örülmüş maske kılıcı gibi, böyle gözümün önüne geliyor son şekli.

Sayısız yıllar önce bana geldiği kaynağı çok iyi biliyorum, *Der Gott und die Bajadere* de öyle: *Doğu Hindistan ve Çin'e Yolculuk*'un Almancası, üretken ucuz kitap, bir yerlerde, edebiyat kilerinde küfleniyor olmalı. Ama artık neredeyse bilmiyorum, sonunda ne oldu, ama yalnızca, içimde nasıl ürküntüyle biçimlendiği düşünsel amaca doğru, çok soylu, muhterem tertemiz kadınlar imgesi, günlük serinleme için ve bu sırada kova ya da çanak kullanmayan, çünkü o temiz ellerinde dalga billur küreler oluşturuyor. Ben bu nefis küreleri seviyorum, temiz kadının her gün neşeli bir ibadet halinde eve taşıdığı şeylere, berraklığın ve duruluğun, tartışılmaz saflığın ve onun sadelik içinde yapabildiğinin serin kalan simgesini. Şairin temiz eli iş görüyorsa, su yığılır... Evet, ben onu billur kürelere dönüştürmek istiyorum, baştan çıkarmanın şiiri, çünkü şair çok denenmiş, baştan çıkaran ve çok baştan çıkarılmış şair, bunu hâlâ yapabilir, bu yetenek onda kalıcıdır, temizliğin işareti. Kadınında değil. Dalga ona, o şahane gencin yansıttığında, kendileri bakarken kendilerini kaybettiklerinde tanrısal eşsiz görüntü ona derin hayatı altüst ettiğinde, dalga ona biçimlenmeyi yasaklar, kadın geri döner, yüce kocası bunu anlar, intikam, intikam hâkim olur, felakete uğrayan kadını, suçsuz suçluyu ölüm tepesine sürükler, kafasını uçurur, kadın ebedi cazibeyi görmüştü bununla, ama intikam alan adamı oğlu tehdit eder, dul kadının kocasını ateşte izlediği gibi annesini de kılıçta izlemekte. Böyle değil, böyle değil! Doğrudur, kılıç-

ta durmaz kan, taze yaradan aktığı gibi akar. Çabuk! Başı tekrar oturt gövdeye, üstüne bu duayı oku, kılıçla kaderi kutsa, işte kadın diriliyor. Çaprazla iki gövdeyi, ananın soylu vücudu Paris-soyundan idam edilmiş suçlu kadının vücudu. Oğul, ah oğul, neydi acelen! Annenin başını lanet cesedin üstüne koyuyor, onu yargı kılıcıyla canlandırıyor ve bir devanası, tanrıça diriliyor, iffetsizlerin tanrıçası. Bunu yaz! Bunu esnek en özlü dil eseri halinde toparla! Hiçbir şey daha önemli değil! Kadın, tanrıça oldu, ama tanrılar arasında onun isteği bilge, davranışı vahşi olacak. İffetlilerin gözünde, baştan çıkarılışın yüzü, mutlu delikanlı görüntüsü, göksel inceliğe bürünecek; ama iffetsizlerin kalbine inecek, şehvet hırsı uyandıracak, burada o kudurgan – deli. Sonsuz sürer baştan çıkarma. Sonsuz geri gelir ve huzursuz eden tanrısal görüntü, hızla geçerken dokunmuştu onlara, gittikçe yükselerek, gittikçe düşerek, karanlıklaşarak, bozularak, böyle istedi, Brahma'nın karşısında duruyor o müthiş kadın, dostça uyarıyor onu, öfkeyle azarlıyor altüst olmuş, gizemle ezilen bağrından, acı çeken her yaratık, en yücenin merhametine ulaşır.

Sanırım, Brahma kadından korkar, çünkü ben korkarım, – vicdanım gibi ben de korkuyorum onun o dostça-öfkeyle karşıma dikilişinden, bilge iradesinden ve vahşi davranışından, işte aynı şekilde bu şiirden de korkuyorum, onyıllar boyu erteleyip duruyorum, bir zaman yazmak zorunda olduğumu da bilerek. Doğum günü şiirini çıkarmalıyım, *İtalya Gezisi*'ne devam etmeliyim; ama kürsüde bu yalnız başına olma, bu iyi Madeira –harareti tuhaf– daha mahrem eser için işe yarayacak. Şairin temiz eli –

"Kim o?"

"Günün pek güzel olsun, baba!"

"August, sensin. Peki, hoş geldin."

"Seni rahatsız mı ediyorum? İnşallah etmiyorumdur. Öyle hızlı toplandın ki."

"Evet, evlat, ne demek rahatsız etmek. Her şey bir ra-

hatsız etmedir. Önemli olan insanın bundan hoşlanması ya da üzülmesidir."

"İşte burada da soru, bu. Ve ben bunu cevaplamada kararsızım, çünkü bu soruyu bana değil, kimin rahatsızlığına sebep oluyorsam ona sormalıyım. Bu tekin olmayan saatte boş yere içeri dalmazdım."

"Getirdiğin ne olursa olsun, seni gördüğüme seviniyorum. Getirdiğin ne ki?"

"Geldiğime göre, ilk sorum: İyi uyudun mu?"

"Sağ ol, epey dinlendim."

"Kahvaltın lezzetli miydi?"

"Pek çok. Rehbein gibi soruyorsun."

"Bırak, ben bütün dünya adına soruyorum. Affedersin, ilginç ne programın vardı? Hayat hikâyesi mi?"

"Acil değil. Hayat hikâyesidir her zaman. Ama sen ne getiriyorsun? Zorla mı alayım ağzından?"

"Misafir geldi, baba. Evet. Dışarıdan ve eski zamanlardan misafir. Elephanten'a inmiş. Pusula gelmeden duymuştum zaten. Şehirde karışıklık büyük. Eski bir tanıdık."

"Tanıdık hanım? Eski? Uzatma böyle!"

"İşte pusula."

"Weimar, 22 – Bir yüze bir daha bakmak – Böyle önemli oldu – Hım, Hım, hım. Tuhaf. Buna çok tuhaf bir olay durumu derim ben. Sen de öyle demez misin? Ama, bırak şimdilik, senin için bir şeyim var, şaşıracağın ve beni bu yüzden kutlayacağın bir şey. Dikkat et yeter! İşte, nasıl, hoşuna gidiyor mu?"

"Ah!"

"Değil mi, gözlerin faltaşı gibi açıldı. Zaten böyle olmalı. Bir ışık bir bakış nesnesine gözlerini faltaşı gibi açmak doğrudur. Frankfurt'tan armağan aldım, koleksiyonum için. Aynı zamanda Westerwald'dan ve Ren'den birkaç mineral geldi. Ama, bu, en güzeli. Sence ne bu?"

"Bir kristal."

"Ben de öyle derim! Bir hyalit, bir cam opal, ama iriliği ve saflığıyla şahane bir örnek. Böyle bir parça gördün mü hiç? Ben bakmaya doyamıyorum, hem de düşünerek.

Bu ışık, bu netlik, bu duruluk, efendim? Bu bir sanat eseri ya da daha çok tabiatın, evrenin, ebedi geometrisini buna yansıtan ve somutlaştıran manevi uzamın bir eseri ve vahyin biçim bulmuş hali! Tam kenarları ve parıldayan yüzeyleri görüyor musun? Bunlar tamı tamına kenar ve parlak yüzey, düşünsel tam kurgulanmışlık diyorum ben. Çünkü bu nesnenin yalnızca bir, içine sinmiş, içten dışa ve bütünüyle belirleyici, kendini durmadan yineleyen bir biçimi ve yapısı var, eksenlerini belirleyen, kristal ağı ve işte bu oluşturuyor saydamlığı, böyle cisimleşmenin ışığa ve bakışa yakınlığını! Bana sorarsan, derim ki Mısır piramitlerinin muazzam gelişmiş kenar ve yüzey geometrisinde de bu gizli anlam vardı: ışığa, güneşe ilişki, onlar güneş işaretleri, dev kristaller, manevi evrensel oluşumun insan elinden çıkma muazzam taklidi."

"Çok ilginç, baba."

"Hem de nasıl. Hem de nasıl. Üstelik süreklilikle de ilgisi var, zaman ile, ölüm ve sonsuzlukla, çünkü fark ediyoruz ki salt süreklilik, zamana ve ölüme karşı sahte bir zaferdir, çünkü o ölü var olmadır ve başlangıcından beri bir oluşum değildir. Çünkü onda ölüm, hemen yaratılmaya bağlanmıştır. Böylece kristal tarzı piramitler de zamanın ötesine sürer gider ve binyılları aşar, ama bunda ne hayat ne de anlam vardır, bu, ölü sonsuzluktur, biyografisi yoktur. Önemli olan biyografidir ve erken olgunlaşmanın biyografisi çok kısa ve yoksuldur. Görüyor musun, böyle bir tuz, alşimistlerin bütün kristallere, kar taneleri dahil, verdikleri ad böyle (ama bizim önümüzdeki tuz değil, silik asit), böyle bir tuzun yalnızca oluşumun ve gelişimin bir anına sahiptir, bu da kristal lamların ana eriyikten düşmesi ve başka lamların katmanlaşması için dayanak noktası vermesidir ki bu sayede geometrik cisim çabuk ya da yavaş büyür ve iri ya da az bir büyüklük kazanır, yalnız bundan başka önemi yoktur, çünkü bu cismin en küçüğü, en büyüğüyle aynı şekilde tamamlanmıştır ve hayat hikâyesi lamelin doğumuyla bitmiştir, şimdi piramitler gibi zaman durdukça, belki milyonlarca yıl dayanır, ama zaman hep

onun dışındadır, içinde değil, demek istediğim; yaşlanmıyor, fena değil aslında, ama bu, ölü süreklilik ve zaman hayatının olmayışı şundan kaynaklanıyor: Onun yapılaşmasında yıkım eksik ve oluşmasında erime, yani organik değil. En küçük kristal çekirdekleri gerçi henüz daha geometrik değil, köşeli ve yüzeyli değil, yuvarlak ve organik tohumlara benzer. Yalnız bu sözde benzerlik, çünkü kristal baştan başa kurgudur, başından beri ve kurgu ışıktır, saydam ve iyi görünür; ama bir kusuru vardır bu yüzden, çünkü o, ölümdür ya da ölüme götürür – kristalde hemen doğumun ardından gelen ölüme. Asla ölüm ve sonsuz gençlik yok, yani, terazi kurgu ile hayal, yapı ve erime arasında durur. Durmasa ama, terazi ve başlangıçtan itibaren organik olanda yapılanma da üstün gelir ve biz kristalleşiriz ve yalnızca zaman içinde süreriz, piramitler gibi. Ve bu ıssız devam ediştir, dış zamanda ölümden sonra yaşama, iç zaman olmadan, biyografisiz. Hayvanlar da böyle devam eder, yapıları tamamlanıp büyüdüklerinde, yalnızca mekanik olarak tekrarlanır durur beslenme ve üreme, hep aynı şey, kristaldeki tabakalaşma gibi, daha yaşadıkları bütün zaman boyunca hedeftedirler. Zaten erken ölürler, hayvanlar, herhalde can sıkıntısından. Tamamlanmışlığa ve hedefte oluşa uzun süre dayanamazlar, çok fazla sıkıcıdır. Issız ve öldüresiye sıkıcıdır, sevgili oğlum, zamanı içinde taşıyıp düpedüz bir hedefe gitmeyen, tersine daire olarak kendi içinde yürüyen kendi zamanını oluşturmak yerine zaman içinde bulunan her varlık hem hedefte ve hem de daima başlangıçta, bu, çalışarak ve etkileyerek, kendi başına, bir süreklilik oluşturur, öyle ki oluşum ve varlık, çalışma ve eser, geçmiş ve şimdi bir ve aynı şey olsun ve aynı zamanda durmak bilmeyen yükselme, yücelme ve mükemmelleşme olsun. Ve benzeri ve benzeri işte. Şu parlak somutluğa derkenar olarak al bunları ve ders verişimi bağışla. – Büyük bahçedeki kuru ot toplama en âlemde?"

"Yapıldı, baba. Ama köylüyle takıştım, yine ödemek istemiyor, çünkü diyor ki biçme ve taşıma işiyle hesap-

laşılmış ve *bir* şeyler isteyecek olan aslında oymuş. Ama o kerataya kaptırmam, sen rahat et, ikinci ürünü uygun fiyatta ödeyecek, onu mahkemeye sürüklemem gerekse bile."

"Doğru. Sen haklısın. İnsan kendini savunmalı. *À corsaire, corsaire et demi.* Kesinti parası için Frankfurt'a yazdın mı?"

"Tam değil henüz, baba. Kafamda bir sürü plan var ama yazıya el sürmeye henüz çekmiyorum. Bu nasıl bir mektup olmalı ki, öteki vatandaşların soylu iğnelemelerini geri çevirelim! Vakar ve alay burada mahvedici, düşünmeye zorlayıcı bir birleşmeye ulaşmalı. Aceleye getirilmemeli..."

"Hakkın var, ben de geciktiriyordum. Bunun için en uygun zaman beklenmeli. Muafiyet konusunda henüz umutluyum. Yalnız insan doğrudan ve kişisel yazabilseydi, ama bunu yapamam, ortaya çıkmam hoş olmaz."

"Kesinlikle olmaz, baba! Bu tür işlerde örtünmeye, gizlenmeye ihtiyacın var. Bu benim gidermek için dünyaya gelmiş olma şerefine eriştiğim yüce bir ihtiyaç."

"Ya sarayda durum nasıl?"

"Ah, prensin huzurundaki ilk maskeli balo ve bugün öğleden sonra yine provasını yapmamız gereken şu kadril meselelerinde kafa patlatacak çok iş var. Önce polonez dansında etkisini gösterecek kostüm konusunda kesinlikle açık bir karar yok, bu dansın da *ad libitum* renkli bir geçit mi olacağı, yoksa belli bir düşünceyi mi canlandıracağı belli değil işte. Şimdilik pratik olarak el altındaki malzemeden dolayı arzular çok bireysel. Prensin kendisi bir vahşiyi temsil etme üzerinde duruyor, Staff Türk olmak istiyor, Marschall Fransız köylüsü, Stein Savoyalı, Bayan Schumann, Grek kıyafeti ve aktör Rentschin bahçıvan kız."

"Bak, bu bir *du dernier ridicule.* Rentschin bir bahçıvan kızı! Yaşını başını bilmesi gerek, buna karşı çıkmak lazım. Romalı bir nine, ona izin verilebilecek tek şey. Prens, vahşiyi tercih ediyorsa, kafasında ne olduğu zaten

belli. Yüzü kırış kırış o bahçıvan kızıyla şakalaşma izni verecek kendine, rezalet çıkacak şekilde. Ciddiyim August, meseleyi bizzat ele almak isterdim, en azından şu başlangıç dansı, benim kanaatimce rengârenk ve keyfî olamaz ve bir ortak payda üstünde toplanmalıdır ya da gevşek, anlamlı bir düzen göstermelidir. Acem şiirinde olduğu gibi, her şeyde bu böyledir, yüksek bir yöneticinin yalnızca önceki egemenliği, kısacası biz öteki Almanların *Geist* dediği şey, hakiki açıklama getirmektedir. Benim kafamdaki doğru dürüst bir maskaralar alayı, bunun düzenleyicisi ve haber verici tellalı ben olmak isterim, çünkü her şey özlü sözle ve mandolin, gitar müziği ve bas sesle birlikte yürümeli: Bahçıvan kızı, pekâlâ, güzel Floransalı bahçıvan kızlar gelebilirler ve yeşil çardaklarda yapma çiçeklerin rengârenk dallarını satabilirler. Yanık yüzlü bahçıvanlar bu sevimli kızlara eş olur ve bolca meyve getirirler pazara, öyle ki süslü çardaklarda yılın bütün ürünleri, tomurcuk, yapraklar, çiçek, meyve, şen duyulara sunulmuş olsun. Bununla da bitmez, birkaç balıkçı ve kuşçu ağlarıyla, oltalarıyla ve ökse çubuklarıyla güzel çocukların arasına katılmalı ve karşılıklı en uygun üslupta bir kazanma ve tutma, kaçma ve yakalama olmalı ve bu da zebella gibi odun kesicilerin geçidiyle kesilmeli, bunlara, güzellikte kaçınılmaz kabalığın rolünü oynamak düşüyor. Ardından ise tellal çağırmalı Grek mitolojisinin ve zarafeti ilan eden Grazieleri, Parzlar, Atropolar, Klatho ve Laches, öreke, makas ve iplikle yaya izler ve ardından İntikam Perisi Furialar geçer geçmez, ama bunlar yanılmıyorsam soğuk ve itici temsil edilmezler, tersine çekici, her ne kadar fena halde yılanımsı ve öfkeli genç kadınlar olarak görünseler de; sonra heybetli harika bir dağ ve halılarla donanmış kuleyle taçlanmış canlı bir dev ağır aksak yaklaşır, gerçek bir fil, ensesinde çıtıpıtı bir hanım, dikenli dürtü değneğiyle oturur, oysa yukarıda tepede en yüce tanrıça."

"Evet ama, baba! Fili nereden bulalım ve böyle bir saray nasıl..."

"Çekil, oyunbozan olma! Bulunur bulunmasına, böy-

le bir şey uydurulabilir ve hortumlu ve dişleriyle hayvansı bir yapı, biraz anlayış şartıyla tekerleklerin üzerine yerleştirilebilir. Yukarıdaki kanatlı tanrıça, bence Victoria olur, her faaliyetin ustası. Ama yanda, zincirler içinde iki soylu kadın görüntüsü vardır ki bunların ne anlama geldiğini tellal, görevi uyarınca açıklayacaktır, çünkü bunlar korku ve umutlar, her ikisini de halka azılı insanlık düşmanları olarak temsil edip ortaya çıkarmış olan akıllılık tarafından zincire vurulmuşlardır."

"Umut da mı?"

"Kesinlikle! En azından korku kadar haklı olarak foyası çıkarılmalı. Düşünsene bir, insanların nasıl salkım saçak tatlı ve sinirlerini gevşeterek gözlerini boyar ve onlara dertsiz, keyiflerince yaşayabileceklerini, en iyi şeyin nerede olursa olsun bulunabileceğini fısıldar. Ama o övülesi Victoria'ya gelince; Thersites gibi onu un ufak eden dişlerinin hedefi yapsın, o pespaye köpeği şu yüce şey dönerek kıvrılacak ve bir kütle haline gelecek şekilde sopayla eğilmesi gereken tellal için katlanılmaz bir durum, ama herkesin gözleri önünde bir yumurta oluverir, şişen ve çatlayan bir yumurta ve içinden alaca bir ikiz çifti çıkar, engerek yılanı ve yarasa – buralardan biri toz içinde oradan kaçar, öteki ise simsiyah tavana uçar."

"Ama biricik babam, bütün bunları nasıl yapalım biz ve o çatlayan yumurtayı, engereği ve yarasayı sözde bile olsa nasıl temsil edelim!"

"Aman, anlayışlı bir seyre karşı biraz heves ve sevgiyle bu da başarılır. Ama sürprizler bununla da asla bitmesin, çünkü şimdi dört koşumlu bir saltanat arabası ihtişamla yaklaşır, en sevimli oğlanlar yönetiminde ve üstüne sağlıklı ay yüzlü, başında kavuk, bir kral oturur, ki bunları takdim etmek, yine tellalın yüce görevidir: Ay yüzlü, bu, Plutus'tur, zenginlik. Ama o tatlı sürücü oğlanda, siyah saçlarında parlak süs herkes herkes şiiri fark edecektir, yani krala zenginliğini, şenliğini ve şölenini güzelleştiren hoş bir israf özelliği içinde ve yalnızca parmaklarını oynatsa yetecektir afacana, halkın sahip olmak için birbi-

rini ezdiği altın tokalar ve inci dizileri, tarak ve minik taç, değerli mücevher yüzük parlayıp ortaya çıkıverecek."

"İyisin baba! Tokalar, mücevherler ve dizi inciler! Herhalde sanıyorsun ki başımı kaşıyıp ellerimi ovuşturayım, tamam."

"Ucuz şeyler ve pullar olabilir. Benim istediğim, yalnızca, bağışta bulunan eliaçık şiirin zenginlikle olan ilişkisini mecazla dile getirmek, bu arada mesela Venedik hatırlanabilir, sanatın, ticaret kazancının toprağında, beslenerek bir lale gibi geliştiği Venedik. Kavuk giymiş Plutus sevimli oğlana şöyle demeli: 'Sevgili oğlum, senden hoşlanıyorum!'"

"Asla böyle düşünüp böyle söyleyemez, baba. Sanki..."

"Hatta keşke şu ya da bu başın üstünde güzel arabacının elinden çıkma en büyük bağışlar olarak etrafa saçtığı küçük ışıklar yakılması sağlanabilse; hani düşünce pırıltıları, kâh birine tutunan, kâh ötekine kaçan, çabucak aydınlatan, çok ender olarak devam eden, çoğu için üzüntüyle yanıp yine sönen. Böylece Baba, Oğul ve Kutsal Ruh meselesini çözmüş oluruz."

"Bu, kesinlikle ve imkânsız, olmaz, baba, mekanik uygulanılmazlığı bir yana! Saray huzursuzlanır. Dindarlığa karşı bir şey olur, düpedüz kâfirce."

"Nedenmiş? Bu tür lütuflara ve akıllı uslu anıştırmalara nasıl kâfir işi dersin? Din ve dinin tasarımlar hazinesi, insanın genel-düşünsel bir şeyi rahat-alışılmış bir imajda görünür ve hissedilir kılmak için keyifle, önemle yararlanabileceği bir kültür malzemesidir."

"Ama herhangi bir malzeme değil, baba. Din, senin görüşüne göre böyle olabilir, ama şenliğe katılan ortalama insan için ve saray için de böyle değildir ya da artık değil. Gerçi şehir, saraya yöneliktir, ama saray da şehre, hele gençlik ve toplumda dinin yine çok saygı gördüğü günümüzde..."

"Şimdi, yeter, ben küçük tiyatroma yine el atmak istiyorum, ispirto alevcikleriyle ve sizlere sesleneceğim, sof-

taların Yudas'a seslendikleri gibi: 'Seyredin işte!' Gerçi daha birçok çeşit hoş alay geçebilirdi, büyük Çoban Tanrısı Pan'ın sürüsü, sivri kulaklı Faunalar ve ince bacaklı Satirler, iyi niyetli cüceler ve Nymphalar ve vahşi, Harzlı adamlar, ama bütün bunları bırakıyorum, sizin şu moda kuşkularınızdan kurtulmuş olacağım başka bir yere yerleştirmeye bakarım, çünkü sizler şakadan anlamıyorsanız, sizin adamınız değilim ben. Nereden geldik bu konulara?"

"Gönderilmiş şu pusuladan geldik baba, üzerinde herhalde karşılıklı görüşülüp anlaşmaya varılacak pusula. Kestner Hanımefendi ne yazıyor?"

"Evet, öyle, pusula. Sen bana bir *billet-doux* getirdin. Ne mi yazıyor? Şimdi, ben de bir şeyler yazmıştım, daha iyisi, önce bunu oku, *un momentino,* burada, *Divan* için."

"Derler ki kazlar aptal olur – Ah, millete inanmayın ne olur! – Çünkü bir kadın döndü bir kez – Beni geriye doğru anlamlandırmaya. Evet, evet, çok hoş, baba, çok cici ya da çok terbiyesiz, nasıl alınırsa öyle ve cevap olarak pek işe yaramaz."

"Yaramaz mı? Bence yarardı. O halde başka bir şey bulalım ve nesir olabilir, sanırım, bildik kibar Weimar hacıları için: öğle yemeğine bir davet."

"Bu zaten olacak. Mektupcağız pek hoş yazılmış."

"Ah, çok! Ne dersin, garipçik ne kadar zaman uğraşmıştır bunun için?"

"İnsan sana yazarken herhalde sözlerine özen gösterir."

"Rahatsız edici bir duygu."

"İnsanlara yüklediğin şey, kültür disiplini."

"Ve ben ölünce, oh diyecekler ve başıbozuklar gibi anlatacaklar meramlarını."

"Böyle olacağından korkulur."

"'Korkulur' deme. Onların yaradılışlarını bağışlamalısın. Onları isteyerek baskı altında tutmuyorum ben."

"Baskı altında tutmaktan söz eden kim? Hele hele ölmekten söz eden kim? Sen daha uzun zaman bizleri iyiye ve güzele bağlayan bir hükümdar olacaksın."

"Der misin? Ama bugün kendimi hiç öyle pek iyi hissetmiyorum. Kolum ağrıyor. Şu nefes darlığı çeken adamla yine canım sıkıldı ve öfkeyle uzun süre dikte ettim, bu elde olmaksızın sinir sistemini etkiliyor."

"Yani, yani. Senin öyle bir sonuç çıkarma tarzın var ki... pek ince değil. Onları şeklen buluyorsun, sonuçları."

"Yani: Geçip pusula sahibesini karşılamayacaksın. Pusula hakkındaki kararı da yazıyla bildirmek istiyorsun."

"Kusura bakma, seni duyguların ve arzularından dolayı karanlıkta el yordamıyla ilerliyorum."

"Eh, ben de öyle. Ve karanlıkta da tekinsiz fısıltılar oluyor. Geçmiş ve şimdi birleşince, ki buna hayatım oldum olası eğilimlidir, şimdiki zaman kolayca hayalî bir karakter kazanır. Bu, şiirde herhalde epey güzel ortaya çıkar, ama gerçeklikte itici bir yanı vardır. Olay şehirde karışıklık yarattı mı, diyorsun?"

"Az değil, baba. Bir şey olmamasını nasıl istersin ki? Ahali misafirhanenin önünde toplanmış. *Werther'in Acıları*'nın kadın kahramanını görmek istiyorlar. Polis, düzeni ayakta tutmada güçlük çekiyor."

"Çılgın halk! Böyle bir heyecan uyandırdığına ve böyle merak yarattığına göre Almanya'da kültür inanılmaz derecede yüksek. *Pénible,* evlat. Korkunç, hatta iğrenç bir şey. Geçmiş, delilikle birleşip bana karşı pusu kuruyor, karışıklık ve düzensizlik çıkarmak için. Toz olup beni bundan koruyamaz mıydı, kocakarı?"

"Bana çok fazla şey soruyorsun, baba. Görüyorsun hanımefendi yanlış bir şey yapmıyor. Sevgili akrabaları Ridelleri ziyaret ediyor."

"Tabii evet, o, onları ziyaret ediyor - kaçamak yollu. Çünkü şöhret tatmak istiyor kaçamak, şöhretle adı çıkmışlığın ne berbat iç içe olduklarını hissetmeksizin. işte şimdi evvela halkın coşkunluğuyla karşı karşıyayız. Asıl bundan sonra halk nasıl parçalar okuyacak kitaptan ve eğlenecek, kafasını uzatacak, fiskos edecek, göz kırpacak! Kısacası elden geldiğince bundan korunmalı, engel olmalı, en aklı başında, en sağlam, en dizginlenmiş tutumu takın-

malı. Küçük çevrede bir öğle yemeği veririz, o akrabalarla birlikte, bunun dışında ise uzak dururuz ve heyecanın iştahına asla imkân vermeyiz..."

"Ne zaman olsun, baba?"

"Birkaç gün içinde. Çok yakında bir zaman. Gerekli ölçü, gerekli mesafe! Bir yandan, meseleleri kestirmek için, uzaktan onlara alışmak için, zaman lazım, öte yandan öyle uzun süre, önünde bırakmamak, işi bitirmek lazım. Şu anda aşçı kadınla hizmetçi kız zaten dediklerine göre dağlar oluşturmuş çamaşırla uğraşıyorlar."

"Öbür gün bunlar dolaplara yerleşmiş olacak."

"İyi, öyleyse üç gün sonra olsun."

"Kimleri çağırıyoruz?"

"En yakınlar – çok küçük bir katkıyla yabancı. Bu durumda hafifçe aşılmış bir samimiyet tavsiye edilir. Yani: anne ve evlat ve teyze ile enişte: Meyer ve Riemer, eşleriyle; keza Coudray ya da Rehbein; Meclis Danışmanı Kirms ve eşi – başka kimi ki?"

"Vulpius Dayı?"

"Kabul edilmedi, aklın yok senin!"

"Charlotte Teyze?"

"Charlotte mi? Stein'ı mı diyorsun? Hay senin tekliflerine! İki Charlotte birazcık fazla olur. Dememiş miydim: dikkat, itidal? O geldi mi son derece hassas bir durumla karşı karşıya kalırız. Reddederse, dedikodulara malzeme vermiş olur."

"Komşulardan bir de Bay Stephan Schütze."

"İyi, yazarı çağır. Coğrafyacı Bay Maden Danışmanı Werner von Freiburg da şehirde. Ondan rica edilebilir, bir muhatabım olsun."

"Böylece on altı olduk."

"Belki gelmeyeceğini bildirenler olabilir."

"Hayır, baba, hepsi gelir! Kıyafet?"

"Nişanlar! Beylere frak tavsiye olunur."

"Emredersin. Topluluk gerçi arkadaşça havası taşıyor, ama sayıları, bazı formaliteleri gerektiriyor. Öte yandan bu, dışarıdan gelenler için de bir nezaket."

"Böyle düşünüyorum."

"Bu arada, seni beyaz şahinle yine görmek mutluluğuna erişilecek, neredeyse Altın Post'la diyecektim."

"Bu acayip bir şey olurdu, yeni madalyamız için pek dalkavukça bir hata."

"Neredeyse dilim sürçecekti belki de bu karşılaşma bana hesabı gecikmiş bir *Egmont* sahnesi gibi geldiği için. Wetzler zamanında senin henüz İspanyol saray süslerin yoktu, giyip bu Klärchen'e görüneceğin."

"Keyfin yerinde. Bu keyif ama senin zevkini düzeltmeye yetmiyor."

"Aşırılaştırılmış bir zevk, üzüntülü bir ruh halini gösterir."

"İkimizin de bu sabah daha işlerimiz var herhalde."

"Senin ilk işin, o tarafa bir kart yazmak, değil mi?"

"Hayır, sen önden davranacaksın Hem az hem daha çoktur. Saygılarımı, hoş geldin selamımı sen sunarsın. Ertesi öğlen çok onur duyacağımı."

"Seni temsil etmekse benim için çok büyük bir onur olacak. Bundan daha anlamlı bir vesileyle böyle bir şeyi yapamam. Ancak Wieland'ın cenaze merasimi ile karşılaştırılabilir."

"Seninle sofrada görüşürüz."

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Charlotte Kestner güçlük çekmemişti, ayın 22'sinde Esplanade'da Ridellere, aşırı da olsa bu gecikmeyi açıklamada ve özür dilemede. Bir kere hemen oracıkta, sonra yanında duygulu bakışlarla eniştesinin bulunduğu en küçük kız kardeşinin kollarında, o kendisine öğleden önceye, hatta öğleden sonrasının da bir bölümüne mal olan yaşantılar hakkında ayrıntılı hesap verme işinden kurtulmuştu ve ancak ertesi günlerde el altından ve fırsat düştükçe, kâh sorulduğunda kâh kendinden bilgi toplayarak, o yapılan konuşmalara döndü. Elephanten'da son ziyaretçinin getirdiği davetteki üçüncü günü bile saatler sonra "Evet, doğru!" sözleriyle hatırladı, gelişinden sonra ünlü eve gönderdiği pusulayı kendininkilerin onaylaması konusunda bille bir ısrarı da olmadı değildi.

"Seni de düşünmedim değil, hatta bu işte önce seni düşündüm," dedi eniştesine. "Anlamıyorum, çok eskimiş de olsalar, sevgili akrabalarımıza yararlı olabilecek ilişkilerin niye mevcudiyeti algılanmayacakmış."

Ve dük hizmetinde mabeyinciliğe çabalayan mabeyincibaşı gülümsedi; açıkçası, bu tayin sayesinde maaşı, ki Fransız zamanındaki ziyanlardan ötürü yalnızca ona kalmıştı, belki bir iyileşme görebilirdi: Gerçekten de, baldızının bu gençlik arkadaşının onun kariyerinde yararlılığını kanıtlaması ilk kez olmayacaktı. Goethe onu severdi. Bir prens evinde özel öğretmen olan genç Hamburgluya

Saksonya Weimar veliaht prensinin eğiticiliği kadrosunu sağlamış, o da birkaç yıl bunu yürütmüştü. Madame Schopenhauer'in akşam toplantılarında Dr. Ridel sık sık üstatla buluşuyordu, ama evine henüz hiç gitmemişti ve Charlotte'nin ortaya çıkışının bu eve giriş yolunu açacağı, onda hoşlanmanın ötesinde bir şeyler uyandırıyordu. Öte yandan sonraki günlerde Ridellerin de aynı akşam yazılı bir davetiye aldıkları Frauenplan'da gerçekleşecek o öğleden hep şöyle bir ve el altından söz edildi, sanki ailenin bu problemi arada iyice hafızalardan silinmiş gibi ve belli bir kesici telaşla. Kızlarıyla değil, yalnız mabeyinci karı kocanın davet edilmiş olması, keza frak giyme kuralı olayın aile arası, karakterden fazla bir şey olacağını ima ediyordu ve buna, başka sohbetlerde aşağı yukarı değiniliyordu, ama bu tespitin sevindirici ve üzücü yanı herkesçe sessiz düşünülüp tartıldığı belli bir aradan sonra konu tekrar değiştiriliyordu.

Uzun mektuplaşmalarda ancak güçbela aşılan ayrılıktan sonra anlatılacak, anılacak ve karşılıklı bölüşülecek ne kadar çok şey vardı. Çocukların, kardeşlerin ve kardeş çocuklarının kaderleri ve durumları söz konusu oluyordu. Lotte'nin kardeşler arasında ekmek paylaştırdığı anın, edebiyata girip düpedüz kamuoyuna mal olması, küçük kümenin bazı üyeleri için ardından yalnızca matem tutulacak türden bir şeydi. Dört kardeş, ebediyete intikal etmişti, önce Friederike, en büyükleri, Saray Danışmanı Dietz'in eşi, ama arda kalan beş oğlu ise hepsi mahkemelerde ve belediye meclislerinde önemli mevkiler almıştı. Evlenmeden kalan, yalnızca dördüncü kız kardeşleri Sophie olmuştu, keza o da dokuz yıl önce kardeşi Georg'un evinde ölmüştü ve Georg, o muhteşem adamı, Charlotte bazı isteklere inat en büyükleri sayardı ve genç zengin bir Hannoverli kızla evlendikten sonra rahmetli babası ihtiyar Buff'un halefi olarak Wetzlar'daki resmî görevi, kendini de halkı da memnun edecek biçimde yürütüyordu.

Genel olarak o anıtlaşmış grubun erkek üyeleri, kadın üyelerinden iyice daha hayat adamı, dayanmaya daha

gayretli çıktılar ama Amalie Ridel'in odasında oturmuş eski ve şimdi üzerinde konuşan iki orta yaşlı hanım istisna. En büyük ağabeyleri Hans, Dr. Goethe'nin bir zamanlar özellikle sıkı fıkı olduğu ve *Werther* kitabı geldiği zaman çocukça-taşkın bir sevinç gösteren Hans'ın ta kendisi, Prens von Solm Rödelheim'ın yanında meclis başkanı olarak itibarlı hali vakti yerinde bir iş sahibiydi; Wilhelm, yani ikincisi, avukattı ve bir başkası, Fritz, yüzbaşı olarak Hollanda ordu hizmetindeydi. Nakış işlerken ve tahta örgü şişlerinin tıkırtısında Brandt kızları Annchen ve tombul Dorthel için söylenecek ne vardı? Onlardan bir haber alınıyor muydu? Ara sıra. Dorthel, kara gözlüsü, şu ölçülü biçili talip oluşu üzerine o zamanın başta kara gözlere karşı pek ilgisiz olmayan işsiz güçsüz bir hukuk stajeri, neşeli çevrelerinin pek eğlendiği Saray Müşaviri Cella'yla değil, Dr. Med. Hessler'le evlenmiş, ama onu da erken ölümü yüzünden kaybetmişti, öyle ki şimdi uzun süredir erkek kardeşinin yanında Bamberg'de ev işi yapıyor. Annchen, otuz beş yıldır Bayan Rätin Werner diye anılıyordu ve Thekla, bir üçüncüsü, dava vekili Wilhelm Buff'un yanında orta halli bir hayat sürmüştü.

Hepsi, hayattakilerin ve rahmetli olmuşların hepsi hatırlandı. Ama Charlotte her seferinde asıl kendi çocuklarından, oğullarından söz açılınca heyecanlanıyor, ona genç bir eda vererek pek yakışan o hafif açık kırmızı, yanaklarına vuruyordu ve o alımlı bir davranışla hep bir parça titremeye eğilimli başını destekliyordu; oğulları, şimdi kırk-elli yaşlarında gayet kellifelli bir hayat düzeni içindeydiler, tıp profesörü olan Theodor ve Elçilik Müşaviri Dr. August gibi. Bu ikisinin, annelerinin gençlik arkadaşını Gerbermühle'de ziyareti yeniden ele alındı, zaten o yakınlarda oturan ve varlığı, kendini ne kadar soyutlarsa soyutlasın bütün hayat ve kader çevresiyle gençlik günlerinden beri iç içe olan bu muhteşem adamın adı, yarı yarıya kaçınılsa da bu kız kardeşlerin sohbetinde geçiyordu. Mesela Charlotte, aşağı yukarı kırk yıl önce Kestner'le birlikte Hannover'den Wetzlar'a yaptığı geziyi

hatırladı, bu gezide Frankurt'ta kaçak dostun annesini de ziyaret etmişlerdi. Genç çift ve hanımefendi birbirlerine karşı o kadar iyi davranmışlardı ki, beriki sonuçta kendisinin Kestnerlerin en küçük kızlarının vaftiz anası olmaya hazır olduğunu belirtmişti. Kendi deyişine göre onun bütün çocuklarının vaftizini yapmayı çok isteyen adam ise o zaman Roma'daydı ve onun büyük seyahatinden az önce kısa, şaşırtıcı bir haber almış anne ise bu olağanüstü evlat hakkında Lotte'nin hiç aklından çıkmayan, şimdi de kız kardeşine tekrarladığı gururlu konuşmalar yapmıştı. Ne kadar verimli, desteklenmeye değer ve ne çok kazanç getirici, diye haykırmıştı, olmalı böyle bir gezi, onun gibi iyi ve büyük olan her şeye kartal bakışlı bir insan için, yalnızca onun için hayırlı demiyorum, onun etki alanında yaşama mutluluğuna eren herkes için! Evet, yani anneye ikramiye vurmuştu, öyle ki çocuğunun çevresine ait olmak kimlere nasip olmuşsa onlara yüksek sesle, açıkça ne mutlu diyordu. Arkadaşı rahmetli Klettenberger'in sözlerini andı: "Onun Wolfgang'ı Mainz'a seyahat etse, Paris'ten ya da Londra'dan dönen başkalarından daha çok şey getirir." Mutlu kadın haber veriyordu, oğlu mektubunda, dönüşte onu ziyaret etmeyi vaat ediyordu. O zaman her şeyi inceden inceye anlatacaktı ve bütün dostlar, tanıdıklar eve davet edilecek ve muazzam izzet ikram olacaktı – debdebeli bir ziyafet: Av eti, kızartma, tavuk, denizde kum misali bol olacaktı. Herhalde bundan bir şey çıkmamıştır, tahmininde bulundu Amalie Ridel ve benzeri şeyleri kendisinin de duymuş olduğunu söyleyen kız kardeşi, sohbeti yine iyi yetiştirilmiş bağlılıkları ve münasip, düzgün ziyaretleriyle kendisine de anaca övünç vesilesi veren kendi oğulları konusuna çekti.

Kız kardeşini bununla biraz sıktığının farkına varmış olmalıydı. Ve zaten o öğle için giyim kuşam meselesinin konuşulması gerektiğinden Charlotte, karşısındakine baş başalarken, niyetli olduğu manalı şakayı fısıldadı, şu pembe kurdelesi çıkarılmış, Volpertshausen balo elbisesi ile ilgili neşeli-anlamlı fikir. Mesele şöyle cereyan etti:

O, küçüğüne kendi planlarını sordu ve sonra soru kendine yöneltildiğinde önce çekingen utangaç ve gülümseyen bir susuşa büründü, ama sonra edebi ve kişisel anı yüklü niyetini kızararak açığa vurdu. Üstelik kız kardeşinin hükmünü önceden geçersiz kıldı, bu hükmü, onun küçük Lotte'nin, yani kızının bu buluşuna soğuk ve eleştirici tutumunu tasvip etmeyişini istemekle, bir bakıma önledi. Böylece Amalie'nin bunu çok sevimli buluşu herhalde pek bir şey ifade etmiyordu, bu hükme tam uymayan olursa herhalde onunkilerden birinin bunu fark edeceği ve onu hatırlatacağı tesellisini ekleyerek. Ayrıca Amalie bu konuya bir daha dönmemişti.

Yeniden bir araya gelen kız kardeşlerin sohbeti üzerine bu kadar. Şu kesin ki Charlotte Buff'un Weimar'daki bu ilk günleri tamamıyla aile içiyle sınırlı kaldı. Meraklı toplum onun ortaya çıkışını beklemek durumundaydı; halk onu kız kardeşiyle şehrin yeşillik yerlerinde, parkta yaptığı küçük yürüyüşlerle, Tempelherrenhaus'ta, Lauter Pınarı'nda ve dar boğazda, keza akşamları, yardımcısı tarafından alınıp kızı ve bir de Dr. Ridel eşliğinde Esplanade'dan çarşı içindeki misarfirhaneye dönerken; ve sık sık tanınıyordu – doğrudan doğruya kendi değil, yanındakilerden çıkararak ve ılımlı, mesafeli bakan o mavi gözlerini sessizce ileri dikerek birden kaşlarını kaldırıp, hatta gülümseyerek önünden geçen bazı insanların coşkuyla başını geri çevirişlerini duyuyordu. Şehrin tanınmış kimseleri olan akrabalarına verilen ve memnuniyetle aynı zamanda ona da yöneltilen selamlara cevap verişindeki iyi kalpli, saygın, birazcık da ihtişamlı tarz çok anılıyordu.

Derken, yalnızca itiyatla önceden sözü edilen, daha ziyade içten gergin bir susuşla beklenen o şerefli davetin öğleni ya da öğle sonrası geldi çattı; Ridel'in kısmen bayanların kalabalık oluşuna ve kendi ayakkabılarına özen gösterişinden –çünkü bu lanet 25 Eylül yağmur getireceğe benziyordu–, kısmen de bu vesileye karşı genel saygıdan kiraladığı bir fayton, evin önünde durdu, öğleden öncenin geç saatlerindeki soğuk kahvaltıya pek rağbet etme-

miş olan aile, iki buçuğa doğru bir düğün ya da cenaze için kaçınılmaz tarzda olduğu gibi bekleyen arabanın etrafına toplanmış ve arabacıdan da yolun hedefi hakkında bilgi edinmiş birkaç yarım düzine taşra meraklısının bakışları altında arabaya bindiler. Bu durumlarda avare seyircilerin törene doğrudan katılanlara karşı hayranlığı çoğu kez işte aynı kimselerin bununla hiç ilgisi olmayan ve hatta gizliden gizliye kârda olduklarının bilincindeki insanların, gündelik kıyafet içinde o tasasızların hasetiyle karşılaşır, öyle ki birilerinde küçümseme "keyfiniz yerinde" ile karışırken, ötekilerin de saygı ve oh olsun duygularıyla karışır.

Charlotte ve kız kardeşi yüksek banka yerleştiler, Dr. Ridel ipek şapka kucağında, modaya uygun apoletli frak giymiş ve beyaz boyunbağlı, göğsünde bir haç ve iki madalya, yeğeniyle birlikte sağdaki sert banka oturmuştu. Esplanade boyunca Frauenthor Caddesi'nden Frauenplan'a giden o kısa yolculuk sırasında neredeyse bir tek kelime bile konuşulmadı. Kişisel canlılığın belli bir açılımı gerçekleşecek olan toplumsal etkinliğe, aynı zamanda kulislerde ruhsal bir hazırlık genellikle bu tür yollarda egemen olur; ve burada da havayı düşündürücü; hatta huzursuz hale sokan özel durumlar vardı.

Akraba çift, Charlotte'nin susuşuna saygı duyuyordu. Kırk dört yıl. Onlar, duygu birliği içinde bu sususa katılıyorlardı, zaman zaman sevgili kadına gülümseyerek baş sallıyorlar, hatta okşayarak dizine dokunuyorlardı ki bu ona gerçi muntazam olmayan aralıklarla ortaya çıkan, kâh kaybolan kâh iyice dikkat çeken, dokunaklı bir ihtiyarlık halini, kafasının titreyişini dostça bir selama karşılık verişte eritmek ve kendini haklı çıkarmak fırsatı veriyordu.

Sonra yine çaktırmadan, bütün bu girişime karşı mesafeli duruşu besbelli olan ve açıkçası tasvip etmemeye kadar varan yeğenlerine bakıyorlardı. Küçük Lottchen, ciddi, faziletli ve fedakâr hayatı sayesinde saygın bir kişilikti, memnuniyeti ve memnuniyetsizliği önemsenen bir kişilik ve ağzının reddedici kapalılığı, genel suskunluğun

belirleyicilerindendi. Sertliğinin özellikle annesinin giyimine, şimdi siyah bir pelerinle örtülü olan tuvaletine ilişkin olduğunu herkes biliyordu. En çok da Charlotte biliyordu ve kız kardeşinin tekrarlanmamış alkışlaması da ona şakasının mükemmelliği konusunda yatıştıramamıştı. Birçok kereler, arada bir hevesi kaybolur olmuş ve yalnızca inadıyla, yani bu fikre bir kez vardı diye, niyetinden şaşmamıştı ve bu arada, o zamanki görünüşünü ortaya koymak için fazla zahmet gerekmemiş olması onu rahatlatıyordu, çünkü beyaz, zaten onun, hak iddia ettiği, dünya âlemin bildiği, kendisinin kıyafet rengiydi ve yalnızca pembe, kurdelelerde, özellikle de göğüste eksik olan kurdele parçasından ibaretti, onda yine de, şu haline bakılırsa, yüksek, kül renkli, bir kurdeleyle tutturulmuş ve lüleler halinde ensesine sarkan saç biçimi, ötekilerin hiçbir şey söylemeyen kıyafetine biraz kıskançlık yanında inatçı, hırsızca ve beklenti dolu bir sevince sebep olan bu mektepli kız şakası.

İşte hafif darbelerinde tekerleklerin şıkırdadığı yamru yumru taşra merkezi, Seifengasse, Chalotte'nin Amalie Ridel'le birlikte önünden çok kereler geçtiği hafif kavisli yan binalı uzun ev. Parterre, Bel-Estage ve oldukça yüksek çatıda çatı katı penceresi, yan ek binalara sarı çizgili büyük kapılar ve... ana bina ev kapısına yükselen yayvan basamaklar.

Aile faytondan inerken, bu basamakların önünde zıt yönlerden yaya gelip burada buluşmuş öteki misafirler arasında selamlaşma başlamıştı bile; yüksek şapkalı ve pelerin paltolu orta yaşlı iki bey, ki bunlardan birinin Dr. Riemer olduğunu Charlotte keşfetmişti, paltosuz yalnız frak giymiş, elinde şemsiye, yakın bir yerden geliyora benzeyen gençse bir üçüncü kişinin elini sıkıyorlardı. Bu, Bay Stephan Schütze'ydi, yayalar, önce varmış olanlara döndüğünde ve nezaketle silindir şapkalarını yana savurarak, gerekli tasarılarla heyecanlı bir hoş geldiniz denirken, Charlotte onun hakkında şunları öğrendi: "Mükemmel edebiyatçımız ve cepkitabı yayıncımız."

Riemer, kendisini Charlotte'yle tanıştırmak istediklerinde, hanımefendinin üç günlük bir dostu hatırlayacaklarından yüzde yüz emin olduğunu dile getirerek güldürü tonunda bir abartıyla bunu reddetti ve küçük Lotte'nin elini, babacan tavırla okşadı. Bunu, yanındaki bey de yaptı, biraz kamburca, elli yaşlarında, yüz hatları yumuşak, yüksek şapkasından taşan saçları kendinden lüleli bir bey. Sanat Profesörü Saray Müşaviri Meyer'den başkası değildi bu. O ve Riemer doğrudan doğruya işlerinden gelmişlerdi, eşleri ise kendiliklerinden geleceklerdi.

"Şimdi ümit edelim de," dedi Meyer, eve girilirken, içinde biraz eski Alman halk ağzının yarı Fransız yabancı tonuyla karışmışa benzediği vahim aksak bir şiveyle, "üstadımızı *taciturn ve marode* değil, iyi ve neşeli havada bulma şansımız olur da ona yük olmak gibi ıstırap verici bir duygudan kurtuluruz."

Bunu, Charlotte'ye dönerek, açıkça ve ayrıntılı bir şekilde söyledi, besbelli, samimi birinin bu sözlerinin yeni içeri giren birine nasıl az cesaret verici etkisi olacağını hissetmeden, Charlotte, cevap vermekten kendini alamadı:

"Bu evin beyini sizden, Profesör Bey, çok daha uzun zamandır tanırım ve onun şair ruhunun çalkantılarını bilmez değilim."

"Daha yeni tanışıklıklar ama, daha güvenilir oluyor," dedi sarsılmadan, daha sözcüğünün rahatça hakkını vererek.

Charlotte dinlemiyordu. O, içeri girilen antrenin, geniş mermer korkulukların, müsrif bir yavaşlıkla yükselen merdivenin, her yanda güzel bir ölçüyle yerleştirilmiş antikaların asaletinden etkilenmişti. Daha, beyaz oyukların içinde bronz dökme zarif Grek heykellerinin, onların önünde mermer ayaklıklar üstünde, yine bronzdan, mükemmel gözlemleyici bir pozda dönmüş bir tazının bulunduğu sahanlıkta August von Goethe uşakla birlikte konukları bekliyordu, endamının ve yüz hatlarının bazı gevşekliğine rağmen çok yakışıklıydı, ayrık lüleli saç tuvaleti, frakında nişanlar, ipek fuları ve Şam ipeğinden ye-

leği vardı ve birkaç basamak eşlik ederek onları kabul salonuna çıkardı, ama hemen sonra geri dönüp arkadan gelenleri selamlaması gerekiyordu.

Ridel'i ve Kestnerleri, evin üç dostuyla birlikte paltolarını çıkarmalarına yardım etmek için iyice yukarı çıkaran uşak olmuştu, o da son derece şık efendi kılıklı ve saygındı, her ne kadar henüz genç olsa da, yaldız düğmeli mavi ceket ve sarı çizgili yelek giymişti. Bu debdebeli merdivenin başı da asil, muhteşem ve sanatça zengindi. Charlotte'nin "Uyku ve Ölüm" diye adlandırmaya alışkın olduğu bir heykel grubu, iki delikanlıca sembolize edilerek, ki bunlardan biri, ötekinin omzuna elini koymuş, antrenin yanı başındaki duvarın aydınlık yüzeyinden koyu parlaklığıyla göze çarpıyordu, antreyi ise beyaz bir kabartma, *sopraport* olarak süslüyordu ve onun önünde mavi mineli bir "selam" zemine yerleştirilmişti. "İyi işte!" diye düşündü Charlotte cesaretlenerek. "Konukseverce karşılanıyoruz. O *taciturn ve marode* de ne olur? Ama oğlanın şansı yaver gitmiş - Wetzlar'ın Kornmark'ında oldukça mütevazı yaşıyordu, orada, benim resmimi duvara asmıştı, kendine iyi niyet, dostluk ve merhametten armağan edilmiş resmi ve onu, kitapta yazdığına göre, sabah akşam gözleri ve dudaklarıyla selamlarmış. Bu selamı üstüme almakta haklı mıyım, yoksa haksız mı?"

Kız kardeşinin yanında, açılan salona girdi, alışık olmadığı biçimde uşak içeri girenlerin adını, onunkini de, "Bayan Hofrätin Kestner!" formalite gereği bağırdığında biraz ürkmüştü. Kabul salonunda, gerçi yeterince zarif, ama girişin o zenginliğine oranla orta halli ölçüleriyle biraz hayal kırıklığına uğratan ve kanatsız kapılarla ilerideki odaların görüş açısını sunan piyanolu bir oda, birkaç konuk, iki bey ve bir bayan, dev gibi bir Juno büstünün yakınında bir arada duruyordu ve haber verilene bakmak için konuşmalarını kestiler, daha doğrusu, içlerinden biri, kendisinin de bildiği gibi, dikkatli mimiklerle kendini takdime hazırlayarak karşıya baktı. Ama uşak aynı anda öteki konukların da adını ilan edince, yani Meclis Danışmanı

Kirms ve evin oğluyla içeri giren hanımı ve arkalarından Meyer ve Riemer'in eşleri, öyle ki küçük durumlarda ve kısa yollarda her zaman olduğu gibi, davetliler birdenbire, neredeyse bir anda toplanıverdiler ve böylece bu takdim toptan oldu ve Charlotte, küçük bir kalabalığın merkezi, Dr. Riemer ve genç von Goethe'nin aracılığıyla kendisine henüz yabancı olan kişilerle hep birden tanıştı, Kirmslerle olduğu gibi Başmimar Coudray ve karısı, Freiburg'dan Erbprinzen'de oturan Maden Danışmanı Werner gibi Riemer ve Meyer madamlarla da.

En azından kadınlarda kendisinin herhalde açık bir merak değil ne türlü kötülüğün beklediğini biliyordu ve onların karşısına belli bir saygınlıkla çıktı ki bu da bir zorunluluktu, çünkü durumun çok kuvvetlendirdiği baş titremesini kontrolü altında tutmalıydı. Herkesçe farklı duygularla fark edilen bu zaaf, beyaz ipek, ayak bileklerine kadar uzanan, göğsü bir bağla pileler halinde toplanmış, uçuk pembe fiyonk jilesi olan elbisesi içinde ve ayağında dar, siyah, topuklu, düğmeli potinler ve genç kız havasıyla karşıtlık oluşturuyordu. Kül grisi saçları açık alnının üstünde yukarı toplanmış, çehresi çaresiz yaşlı, artık porsumuş yanaklar bunların arasında gömülmüş, zarif biçimli, biraz kinayeli gülümseyen bir ağız, safça kızarık bir buruncuk ve yumuşak yorgun bir nezaketle bakan lacivert gözler... Öteki konukların tanıştırılışını ve onların, böylesine önemli, böylesine düşündürücü bir buluşmaya tanık olacaklarından dolayı nasıl onur duydukları konusunda teyitlerini böyle karşıladı.

Yanı başında, zaman zaman diz bükerek saygı gösteren, o eleştirici vicdanı vardı, eğer genç Lotte'ye böyle demek uygunsa baştan başa yaşını başını almış kimselerden oluşan (çünkü yazar Schütze bile kırk-kırk beş gösteriyordu) topluluğun adamakıllı en genci. Karl Ağabey'in bakıcısı, o düz ayrık, kulaklarının üzerinden geriye taranmış saçları, boğazdan neredeyse vaiz stili kolalı yuvarlak pili yakayla kapanan sade koyu leylak elbisesi içinde iyice ciddi görünüyordu. İtercesine gülümsüyor, kendisine ve

özellikle de annesine yapılan ve zorlama kibarlık olarak algıladığı iltifatlarda kaşlarını çatıyordu. Üstelik, ucu bu etkiyi cesurca defeden Charlotte'ye dokunmazlık etmezcesine annenin bu gerçi bir nüans ve zevk sayılabilecek beyaz elbisesinden değil ama en azından o lanet pembe kurdeleden oluşan genç kılığından acı duyuyordu, içi, insanların bu yakışıksız süsün anlamını, annesini rezil bulmasınlar diye fark etmeleri dileğiyle ve bu anlamı ya hiç fark etmezlerse korkusuyla yanıp tutuşuyordu.

Kısacası Lotte'nin bütün bu şeyler konusunda katı isteksizliği, çaresizliğe varıyordu ve Charlotte duygusal ve sezgisel bir şekilde onun hislerini bölüşmeye zorlanıyordu ve bu hüzünlü şakasının mükemmelliğine inancını korumakta az zahmet çekmiyordu. Oysa hiçbir kadının bu topluluk içinde onun kıyafetinin acayipliğini bir vicdan meselesi yapmasına ve eksantriklik suçlamasından korkmasına pek sebep yoktu. Hanımların kıyafetinde bir estetik özgürlük, hatta teatrallik havası iyice egemendi, erkeklerin resmî görünüşünün tersine; onlar, Schütze'ye kadar hepsi iliklerinde bilmem hangi nişanlar, madalyalar ve haçlar taşıyorlardı. Ne var ki meclis danışmanının eşi Bayan Krims bir istisna oluşturuyordu; çok yüksek bir bürokratın karısı olarak herhalde kıyafetinin ciddi görünüşüne bağlı kalmıştı, ama ipek şapkasının aşırı büyük kuyrukları sayılmazsa, bunlar fantastik sınırını zorluyordu. Ama Madame Riemer olsun –yani bilim adamının bu evden aldığı yetim–, saray müşavirinin eşi Meyer, eski adıyla von Koppenfeld, olsun, giysilerinde çok yoğun bir sanat ve kişisel cüret havası taşıyorlardı: Beriki belli bir entelektüel sadelik zevki içinde, siyah kadife elbisesinin üzerinde sararmış bir dantel yaka, fildişi rengi, kartal burunlu, karanlık-düşünsel bakışlı, siyah düz, arada beyazlarla karışık ve sarma bir bukle halinde alnı karartan saçlarla çevrelenmiş bir yüz, öteki, yani Meyer, daha çok oldukça olgun bir Iphigenie üslubuna bürünmüş, hemen göğsün altına kuşanılmış kemerdeki bir hilal, etekleri antik kenarlı, klasik dökümlü limon renkli elbisesi, başından

aşağı koyu renkli inen bir duvak ve elbisenin kısa kollarını kendisini modernleştirecek tarzda uzun eldivenler tamamlıyor.

Başmimarın karısı Madame Coudray, eteğinin büzgülü oluşundan başka, geniş kenarlı, çevresi peçeli Carona Schröter şapkasıyla dikkat çekiyordu, bu şapka, arka kenarı sırta doğru bükülmüş, aşağı doğru inen tribişon lülelerin üstüne geçirilmişti; profilden biraz ördeğimsi Amalie Ridel bile, görünüşüne, karmaşık farbelalı kollarla ve kısa bir kuğu tüyü şalla tablovari bir tuhaflık vermeyi bilmişti. Bu görüntüler arasında Charlotte aslında en iddiasızıydı ama yine de yaşı ilerlemiş çocuksuluğuyla ve baş titremeleriyle kesilen saygın duruşuyla en dokunaklı, dikkat çeken ve en acayip, alaya ya da düşünmeye, sıkıntı içindeki Lotte'nin korkusu, alaya çağıran kadındı. Beriki acı bir şekilde emindi ki Weimar hanımları arasında bazı kötü niyetli anlaşmalar oluyordu, bu küçük topluluk ilk takdimden sonra gruplar halinde odaya dağıldığında.

Ana-kız Kestnerlere, evin oğlu, örtülü olan yeşil ipek perdeleri iyice açarak, divanın üstündeki tabloyu gösterdi. *Aldobrandini Düğünü* adlı resmin bir röprodüksiyonuydu bu; Profesör Meyer, diye açıkladı, bir zamanlar dostluk işareti olarak yapmıştı. Bu kendisi çıkagelince August başka konuklarla ilgilendi. Meyer, başına gelirkenki silindir yerine kadife bir kep geçirmişti, ki bu, frakın üstüne tuhaf bir ev havası veriyordu ve Charlotte sonunda elinde olmayarak, ayaklarında da acaba keçe terlik mi var diye baktı. Yoktu, her ne kadar bilgin bu tahmin yerindeymişçesine geniş çizmelerini çok benzer bir şekilde sürüyor idiyse de. Ellerini rahatça arkasında tutuyor, başını keyfince yana eğmiş duruşunda, sinirli yenilere ruhsal dinginliğinden cesaretlendirici haberler vermek isteyen tasasız ev dostunu gösteriyor havadaydı.

"Böylece sayımız tamam," dedi düşünceli ve eşit aralıklarla duraklayan, Zürih Gölü kıyısında Stäfa'dan başlayarak birçok Roma ve Weimar yıllarından beri koruduğu ve hiçbir mimikle desteklenmeyen konuşma tarzıyla, "işte

sayımız tamam ve ev sahibimizin hemen bize katılmasını bekleyebiliriz. İlk gelen konuklara bu son dakikaların, bekleyişin belli bir heyecanıyla biraz uzadığını düşünmek çok kolay olsa gerek. Ama aynı zamanda hoşlarına gidiyor olabilir, çevreye ve atmosfere önceden alışmak. Bu tür insanları onlara bu her zaman yeterince önemli kalacak olan bu *deneyimi,* daha kolay ve daha hoş biçimlemek için önceden biraz bilgilendirmeyi kendime ödev edinmekten zevk duyarım."

Fransızca kelimeyi ilk hecesinde vurgulayarak ve yüzünü hiç kıpırdatmadan devam etti:

"Yani en iyisi ("en iyisi" diyordu), insanın kendini elinde olmayarak kaptırdığı şu gerilimi hiç, elden geldiğince hiç fark ettirmemesi ve onun karşısına heyecanının bütün işaretlerinden kurtulmuş olarak çıkmasıdır. Böylece her iki tarafiçin de durum oldukça hafifleştirilmiş olur, hem üstat hem de insanın kendi için. Onun her şeyi algılayan duyarlılığında, konuğun tutukluğu, ki bunu hesaba katmak zorunda, önceden ona geçiyor ve böylece kendisi, karşısındakinin beceriksizliğiyle uzlaşmaz bir karşılıklı etkileşim içine giren bir zorlamaya maruz kalıyor. En akıllıcası hep, tamamıyla tabii davranmak, mesela onun yüksek ve düşünsel zenginlikte konuklarla, diyelim hele kendi eserleriyle oyalamak zorunda olunduğunu sanmamak. Bu kadar öğütlenmeyecek başka bir şey yoktur. Daha ziyade, ona kendi deneyiminden basit ve somut şeyleri rasgele anlatmak tavsiye olunur; insani şeylere ve gerçekliğe asla doyamayan bu adam, bu arada çabucak yumuşar ve katılımcı iyiliğini rahatça harekete geçirecek duruma gelir. Söylememe gerek yok, ben her şeye rağmen onun biz hepimize karşı koruduğu mesafeyi unutturan hiçbir yakınlık hatırlamıyorum ve bu yakınlığa da zaten, bazı ikaz edici örneğin gösterdiği gibi çabuk bir son vermeyi bilir."

Charlotte, öğretici dostunu konuşması sırasında gözlerini kırpıştırarak seyretti ve ne cevap vereceğini bilemedi. Sahne ışığından zoru olanlara, bu çeşit rahat olma öğütlerinden soğukkanlılıkları için yarar sağlamanın çok

zor olduğunu düşündü ister istemez – ve böyle şeyleri iyice tasavvur etme yeteneğinin olduğunu fark etti. Çift yanlı etki meselesi, diye düşündü genel olarak, bir parça muhtemel olanıydı. Şahsen kendisi bu tür önlem öğütlerinde var olan, burnunu sokma işinden kırılmıştı.

Sonunda, "Çok çok teşekkürler Sayın Saray Müşaviri," dedi, "açıklamalarınız için. Bunlar için size müteşekkir olanlar olmuştur. Ama unutmayalım ki benim durumumda kırk dört yıllık bir tanışıklığın yenilenmesi söz konusu."

"Her gün, hatta her saat başka biri olan bir insan," cevabını verdi sakince, "kırk dört yıl sonra da başka biri olmuş olmalı. Evet, Karl," dedi odanın çıkışı yönünde oradan geçmekte olan uşağa, "bugün keyfi nasıl?"

"Orta halli, neşesi yerinde, Sayın Saray Danışmanı," cevabını verdi genç adam. Yalnız bir saniye kadar sonra da kanatlarının duvara doğru itilebilir olduğunu Charlotte'nin ilk kez gördüğü kapının yanında durarak öyle çok bir tören havasına girmeden, hatta sesini rahatça alçaltarak, "Ekselansları," dedi.

Bunun üzerine Meyer, dağınık konuşmalarını bırakıp toplanan ve onlardan ayrı duran Kestner hanımların biraz uzağındaki konuklara katıldı. Goethe kararlı ve kısa, biraz aksayan adımlarla içeri girdi, omuzlar geri çekilmiş, karnı biraz öne çıkmış, kruvaze düğmeli frak ve ipek çorap giymiş, parıldayan, güzel işlenmiş gümüş bir yıldız göğsünde oldukça yukarıda, beyaz patist boyunbağı çaprazlanmış ve ametist bir iğneyle tutturulmuş. Yan tarafları lüleli, çok açık ve kavisli alnının üstünde seyrelmiş saçları muntazam pudralanmıştı. Charlotte onu bir tanıdı, bir tanımadı – iki halde sarsıldı. Her şeyden önce ilk bakışta o esmerleşmiş çehrede aslında çok da iri olmayan koyu parlak gözlerin şaşılacak derecede çok açık oluşunu tanıdı; bunlardan sağı, solundan epeyce aşağıdaydı, şimdi, çok ince kavisler içinde biraz aşağı çekilmiş dış göz ucuna doğru ilerleyen kaşların sorgulayan bir yukarı kalkışıyla güçlenen bu saf büyük bakış sanki şöyle demek istiyordu: "Bü-

tün bu insanlar kim ki?" Ey aziz Tanrım, bütün bir ömür geçtikten sonra oğlanın gözlerini nasıl da tanımıştı! Ekseriya siyah denen ve hem de her ruh coşkusunda –onun ruhu ne zaman coşkulu değildi ki– gözbebekleri öyle kuvvetli açılıyordu ki siyahları irisin kahvesini bastırıyor ve etkiyi ele alıyordu, yoksa aslında kahverengi gözler biraz da birbirine fazla yakın. Böyle kaya gibi bir alnı olmamıştı hiç, evet, tabii, açıklığı, üstelik pek de güzel uzamış saçın seyrek geriye taranışından ileri geliyor olabilirdi, bu alın, insanın rahatlamak için söylemek istediği, ama sonunda pek rahatlayamadığı gibi, düpedüz zamanın açığa çıkardığı bir üründü; çünkü zaman, bu alın taşında onyıllar boyunca yontan hayattı, eserdi, bir zamanlar dümdüz olan hatları böyle ciddice biçimlemiş ve el atarak aşılamıştı, zaman, yaş, bunlar burada saç dökülmesinden açığa çıkarmadan, tabii çöküntüden fazla şeylerdi, bu, insana dokunabilir ve melankoliye düşürebilirdi; bunlar anlam doluydu, düşünce, başarı, talihti ve izleri, üzücü etki etmekten çok uzaktı, düşünen kalbi, sevinçli bir korku içinde çarptırıyordu.

Goethe o zaman altmış yedisindeydi. Charlotte onu on beş yıl önce, yani yüzyılın başında değil de şimdi tekrar gördüğünü söylemekle şanslıydı, çünkü İtalya'da başlayan hantal şişmanlığı o zaman zirvedeydi. Bu görünüşünü çoktan bırakmıştı. Yürüyüşündeki, artık bazı karakteristik şeyleri hatırlatan o dikliğe rağmen bacakları, frakın aşırı ince ve parlak kumaşından genç görünüyordu; endamı, son on yıl içinde delikanlınınkine tekrar çok yaklaşmıştı. Zavallı Charlotte bazı şeyleri atlamıştı, özellikle Wetzlar'daki dosta göründüğü haliyle olan o çehreyi ilgilendiren şeylerde, kendisinin tanımadığı evrelerden geçtiği için. Bir zamanlar bu çehre, sarkık yanaklı, suratsız bir şişkoluğa bürünmüştü, öyle ki gençlik arkadaşına burada yolunu bulmak şu anki halinde olduğundan çok daha güç gelirdi. Üstelik burada nedenini insanın kendi kendine sorduğu bir yapmacıklık vardı: Başlıca, bekleşen konukların bakışına, yanlış motive olmuş bir şaşkınlığın, suçsuz-

luk mimikleri yüzünden; ama öyle görünüyordu ki sanki o geniş biçimli ve son derece güzel, ne fazla ince ne de fazla dolgun ağız, alt yanağın yaşlılık halinde, uçları çukur ve ağız aşırı hareketlilikten mustaripti, yani birbirini hızla inkâr eden ifade imkânlarının sinirli bir aşırılığından ve onlar arasında bir seçim yapmadaki samimi olmayan tarzdan. Bu hatların önemi ve dökme bir ihtişam ile çocuksu bir şüphenin arasındaki karşıtlık, belli bir naz ve biraz yan eğilmiş başla burada resmedilen çifte anlam, fark edilmeyecek gibi değildi.

İçeri girerken ev sahibi, sağ eliyle sol kolunu –romatizmalı kolunu– tutmuştu. Odaya birkaç adım attıktan sonra onu bıraktı, durarak topluluğa sevimli seremoniyel bir reverans yaptı ve sonra hemen yakınında bulunan kadınlara döndü.

Sesine gelince –sesi tamamıyla eski halinde kalmıştı, ince delikanlının konuştuğu ve okuduğu, o ahenkli kalın ses, çok şaşılacak bir şeydi, belki bir parça daha ağır ve daha ölçülü ama biraz etkileyicilik eskiden de bu seste vardı– onu yaşlı insan görünüşünden yine işitmek.

Her hanıma elini uzatarak "Sevgili hanımlar," dedi, Charlotte'ye sağ ve Lottchen'e sol, ama sonra her ikisinin elini çekip kendi ellerinin arasında tutarak, "İşte size nihayet kendi ağzımla Weimar'a hoş geldiniz diyebiliyorum! Karşınızda şu anı uzun süre bekleyen birini görüyorsunuz. Ben buna isabetli, canlandırıcı bir sürpriz derim. Bizim aziz eyalet meclis danışmanlarımız bu hoş-beklenen ziyarete nasıl sevinmezler ki! Değil mi, sizin bu surlar içindeyken, bizim kapımızın önünden geçip gitmeyişinizin değerini bildiğimizi söylemeye gerek yok!"

"Hoş-beklenen" demişti – gülümseyen ağzının bu sıradaki yarı utanmış yarı keyifli ifadesi sayesinde o ince espri, çok mükemmel ortaya çıkmıştı. Bu büyünün diplomasiyle, önceden düşünülmüş, meseleleri ilk kelimeden başlayarak kesinlikle ayarlayan kaçınmayla bağlanması Charlotte için fazlasıyla açıktı – sözlerinin önemi ve düşünüp taşınılmış olduğundan anlaşılıyordu bu. Ayarlama

anlamında yarar sağlıyordu bundan, Charlotte yalnız başına değil, kızıyla birlikte karşısındaydı, konuşmasını, dört eli bir arada tutarak çoğul olarak yapıyordu ve kendinden kişisel olarak söz etmiyor, "biz" diyordu, ziyaretçi bayanların "kapımız"ın önünden de geçmiş olabileceklerini düşünülebilir olarak anmakla evinin arkasına gizleniyordu. Ayrıca o cazip "hoş-beklenen" sözünü Ridellerle bağıntılı söylemişti.

Gözleri biraz kararsızca anneyle kız arasında gidip geliyordu, ama onları da aşıp pencereye doğru bakıyordu. Charlotte, onun kendisini gördüğü izleniminde değildi, ama bu arada neyin farkına vardığı, gözünden kaçmıyordu, yani başının şimdi hiç dizginlenemez olan titremesi: Kısa bir süre gözlerini, bu algılayıştan ölesiye ciddi ve koruyucu bir ifadeyle alıkoydu, ama anında, bu hüzünlenmiş geri çekilişi bıraktı ve hiçbir şey olmamış gibi yine şimdinin bağlantısına geri döndü.

"Ve gençlik," diye devam etti. Charlotte'nin kızı Lotte'ye dönerek, "sayenizde altın bir güneş ışığı gibi düşüyor gölgede kalmış evimize."

Şimdiye kadar; kendisinin onun kapısının önünden geçip geçmemesinin son derece doğal olduğunu yalnızca ima eden Charlotte, burada yerinde ve besbelli istenmekte olan konuşmasına girişti. Bu çocuğu, Charlotte'yi, bu en küçükten bir büyük evladını, Alsas'tan teyzesinin ziyaretine görsünler diye getirmenin kendisinin en büyük dileği olduğunu söylerdi. Bu sırada, hızlı ve muğlak da olsa ona "Ekselans" diye hitap etmişti ve o ondan bunu yasaklamamış, başka türlü hitap etmesini rica etmemişti, belki de tanıştırılanları seyretmekle meşgul olduğu için.

"Hoş, hoş, hoş!" dedi. "Bu gözler, erkekler dünyasında az canlar yakmamış olmalı."

Bu kompliman öyle sıradandı ve Karl Ağabey'in bakıcısına öyle yakışmıyordu ki, neredeyse bu yakışıksızlık arşa yükseliyordu. Soğuk Lotte'cik, itici, sıkılmış bir gülümsemeyle dudağını ısırdı ve bu onun bir sonraki sözlerine "yine de" diye başlamasını sağlayacaktı.

"Yine de," dedi, "çok, çok güzel, rahmetli saray müşavirimizin bana bir zamanlar resmini gönderdiği o canlı gruptan bir üyeyi karşımda görmenin bana kısmet oluşu. İnsan yalnız sabretsin, zaman her şeyi veriyor."

Bu, bir itirafa benziyordu; resimlerin ve Hans Christian'ın anılması, Charlotte'nin sezinlediği planlamadan bir çeşit uzaklaşma anlamına geliyordu ve böylece de haksızlık etmişti Charlotte, ona daha önce iki çocuğuyla tanıştığını hatırlatmakla, yani August ve Theodor, onu Gerbermühle'de ziyaret etmeye kalktıklarında: Hele o çiftliğin adını belki hiç ağzına almamalıydı, çünkü bu sözler dudaklarından dökülür dökülmez Goethe, ona bir an bir çeşit ruhsuzlukla bakmıştı, insanın yalnızca o karşılaşmayı hatırlamaya yoramayacağı kadar ürkütücü.

"Ay, tabii öyle!" diye haykırdı sonra. "Bunu nasıl unutabildim! Bu ihtiyar kafanın kusuruna bakmayın!" Ve unutkan başı işaret etmek yerine içeri girerkenki gibi, sağ eliyle sol kolunu okşadı, herhalde bu kolun hasta durumuna dikkat çekmek istiyordu. "O pırıl pırıl genç beylerin keyfi nasıl? İyi, öyle tahmin etmiştim. Keyfi yerinde olmak onların mükemmel naturalarında var, buna doğaçtan sahipler – şaşılacak bir şey değil, bu ana babadan olunca. Ya bayanlar, yolculukları iyi geçti mi?" diye de sordu. "Sanırım öyledir; Hildesheim, Nordhausen, Erfurt hattı bakımlıdır ve önceliklidir; atları iyidir çoğunlukla, yolda birçok ağırlanma imkânı ve makul fiyat, neredeyse net elli altından fazla harcamamışsınızdır."

Bu soyutlanmış bir arada duruşu çözerek bunu söyledi, harekete geçti ve Kestnerleri öteki konuklara doğru yöneltti.

"Sanırım," dedi, "bizim mükemmel genç (bununla August kastedilmişti) "sizleri daha az değerli konuklarla tanıştırmıştır. Bu aynı şekilde güzel hanımlar, sizin dostlarınız, bu saygın beyler, sizin hayranlarınız..." Sırayla başlıklı Madame Kirms'i, köylü kılığındaki iri şapkalı Coudray'ı, kafalı Riemer'i, klasik Meyer'i ve az önce "hoşbeklenen ziyaret" sözleri sırasında uzaktan anlamlı bir ba-

kışla süzdüğü Amalie Ridel'i selamladı ve sonra orada duran beylerin elini sıktı; dışarlıklı maden danışmanı nişan sahibi, gözleri cıvıl cıvıl, ellisinde bir girişken dost, kabak kafalı, başının arka tarafında lüleli beyaz saçlar, tıraşlı yanakları, gömleğinin, çeneyi serbest bırakan, boyunbağıyla çevrelenmiş yakası içinde rahatça gömülü Werner'i hafif, arkaya ve yana yönelen bir hareketiyle ve anlaşılır bir şekilde yorgun, biçimciliği reddeden bir ifadeyle süzdü, adeta demek istiyordu ki: "Ah, nihayet, bu saçmalık niyeymiş, doğru dürüst bir şeyle karşı karşıyayız." Bu mimik, Meyer'in ve Riemer'in yüzlerinde kıskançlık fısıldayan, babacan bir alkış uyandırmıştı ve ötekilerini tamamladıktan sonra coğrafyacıya yine uzunca yöneldi, bu arada hanımlar Charlotte'ye onu okşayarak ve kendilerini yelpazeyle koruyarak soruyorlardı, Goethe'yi çok değişmiş buluyor muydu?

Bir süre daha o, klasik dev büstün egemenliğindeki, işlemeli duvar kenar süsleri, suluboyalar, bakırlar ve yağlıboya tablolarla bezeli kabul salonunda kalındı, buranın sandalyeleri, sade biçimli, duvarların kıyısında beyaz çerçeveli kapılarla yine beyaz cilalı koleksiyon dolapları arasına simetrik olarak yerleştirilmişti. Her yana konmuş seyir nesneleri ve küçük antikalar, mermer sehpalarda kesme Chalcedon kâseleri, "Düğün"ün altında kurulmuş divan masasını süsleyen kanatlı Nike, konsolların üstünde cam korunakların altında antik tanrı bibloları, masklar, fonlar sayesinde oda bir sanat sergi salonu etkisi bırakıyordu. Charlotte, bacaklarını açmış, dimdik, geriye kaykılmış duruşu, kolları gergin elleri arasında kavuşturulmuş, her kıpırdanışta üstündeki yıldız parlayan ipek gibi ince bir elbise içinde orada duran ve sırayla erkek konuklardan her biri bir ötekiyle, Wermer'le, Kirms'le, Coudray'la sohbet eden, şimdilik artık kendisini bırakan ev sahibini gözünden kaybetmiyordu. Onu el altından seyredebilmek ve onunla konuşmak zorunda kalmamaktan hoşlanıyordu ve memnundu, ama bu onunla konuşmayı sürdürmek için dürtücü bir sabırsızlığın içini doldurmasına engel değildi,

çünkü bunun elzem bir zorunluluk olduğunu hissediyordu, oysa öte yandan onun ötekileriyle olan ilişkisini seyretmek, buna karşı duyduğu hevesi silip süpürüyor, onu, şu anda bu lütfa ulaşan kişinin işinin pek de iyi olmadığına inandırıyordu.

Gençlik arkadaşı son derece kibar etkisi bırakıyordu, buna şüphe yoktu. Bir zamanlar cüretli seçkin olan kıyafeti, şimdi özenliydi, en son modanın arkasında ölçülülükle biraz geri kalırcasına ve buradaki Eski Frank üslubu, onun duruşundaki ve yürüyüşündeki dimdiklikle uyum sağlıyor olabilirdi ve bununla bir arada saygınlık izlenimi uyandırabilirdi. Ama her ne kadar davranışında kökü iyice dışarıdalık ve geri sahiplenişlik varsa da ve o güzel başını yukarıda tutuyorsa da, yine de öyle görünüyordu ki o saygınlık sağlam bacaklar üstünde durmuyor; önünde kim olursa olsun, duruşunda biraz sallanırlık, rahatsızlık, tutukluk vardı, anlamsızlığı içinde karşısındakini de şimdiki konuşma arkadaşı gibi buna en tuhaf zorlamayı getirdiğinden huzursuzlandırıyordu bu. Doğal özgürlüğün ve davranıştaki kendini unutmuş doğrudanlığın dayandığı şeyin netlik olduğunu her insan hissedip bildiğinden, bu zorlama, tamamıyla kendiliğinden, insanlara ve nesnelere karşı ilgi eksikliği sezgisini yaratıyor ve karşısındakini de çaresizce konuya ilgisiz yapmaya yatkın oluyor. Ev sahibinin gözleri, karşısındaki konuşurken ona bakmadığı sürece, onun üstünde dolaşma alışkanlığındaydı, ama o, bakışını ona yöneltir yöneltmez bu gözler uzaklaşıyor, başının üstünde durmadan odada dolaşıp duruyordu.

Charlotte her şeyi kadınlara özgü keskin bakışla görüyordu ve şunu tekrar edebiliriz ki, ona, arkadaşıyla eski sohbeti yeniden başlatma konusunda, bunu yapmak onu nasıl en acil zorunluluk duygusuyla dolduruyorsa, aynı şekilde de korku veriyordu. Ayrıca davranışındaki tuhaflıkların birçoğu, ona fazla uzun gelen, şu anki aç sofra öncesi haline dayandırılabilirdi. Evin kumandanı görevini yüklenmişse benzeyen oğluna doğru, soru soran kalkık kaşlarla baktı durdu.

Nihayet uşak ona beklenen haberi getirdi ve çabucak sözü keserek onlara küçük daveti haber verdi.

"Aziz dostlar, çorbaya çağrılıyoruz," dedi. Böylece Lotte ile Lottchen'e yaklaştı, belli bir kadril kibarlığıyla onların elini tuttu ve onlarla birlikte bitişik Sarı Salon denen yere girişi başlattı; bugün, daha uzaktaki yemek odası on altı kişiye yetmeyeceği için, burası hazırlanmıştı.

Topluluğu şimdi içine alan bu yere "salon" adı biraz abartılı düşüyordu, ama burası az önce çıktıkları yerden daha uzundu ve hemen iki beyaz dev baş sunuyordu; güzellikten melankolik bir Antonius ve sultani bir Jüpiter. Bir dizi renkli bakır, mitoloji konulu ve Tiziano'nun "Semavi Aşk"ının röprodüksiyonu duvarları süslüyordu. Burada da, açık kapıların ardından öteki mekânlara bakış imkânı sunuluyordu, özellikle hoş olanı, dar koridorlu, büstlerle bezeli bir yoldan, çevreleyen bir balkona ve oradan bahçeye kadar inen merdiven. Sofra, burjuva ihtişamından yüksek bir parlaklıktaydı, kaliteli Şam ipeği, çiçekler, gümüş şamdanlar, altın kenarlı porselenler ve her tabağın önünde üç çeşit bardak. Genç uşak ve pembe yanaklı, kepli, korsajlı beyaz karpuz kollu, kalın, evde dikilmiş etekli, köylü yardımcı kız hizmet ediyordu.

Goethe, uzun taraflardan birinin ortasında, Charlotte ile kız kardeşinin arasında oturuyordu, bunların yanında sağlı sollu Meclis Danışmanı Kirms, Profesör Meyer, daha sonra bir yandan Madame Meyer ve öteki yandan Madame Riemer geliyordu. August, bayların çoğunlukta oluşu nedeniyle bir erkek bir kadın sırası ilkesini tam uygulayamamıştı. Maden danışmanını babasının karşısına yerleştirmişti ve onun sağına da komşu olarak Dr. Riemer'i vermişti, ki bunu Küçük Lottchen ile kendisi izliyordu. Werner'in solunda, Charlotte'nin karşısında Madame Coudray oturuyor, ondan sonra Dr. Ridel ve Madame Kirms geliyordu. Bay Stefan Schütze ve başmimar, masanın dar taraflarındaydılar.

Konuklar yerlerini aldığında çorbalar etrafta hazırdı; çok besleyici bir et suyu, içinde et parçacıkları. Ev sahibi

biraz dinsel tören havasını andırır bir hareketle tabağının üzerinde ekmeği kopardı. Otururken çok daha iyi ve çok daha özgürdü, ayaktayken ve yürürkenkinden; her şeyden önce otururken insan onu ayaktaki halinden daha iriyarı tahmin ediyordu. Ama onun görünüşüne rahatlık ve keyif veren şey, herhalde sofradaki ev sahibi-ev babası mevkiiydi: Burada kendini tam kendi sahasında hissediyordu.

Muzipçe pırıl pırıl baktığı iri gözleriyle, henüz suskun topluluğu şöyle bir süzdü ve ekmek koparma hareketiyle yemeği nasıl başlatmışsa, sohbete de öyle yön vermek istiyor görünüyordu; o oturaklı, telaffuzu net ve muntazam konuşma tarzıyla, ki bu Kuzey Almanya'da öğrenim görmüş bir Güney Almanyalınınkiydi, topluluğa şöyle seslendi:

"Evet sevgili dostlarım, bize böylesi sevinçli-değerli bir vesileyle armağan ettikleri bu neşeli birliktelik için bu şahanelere teşekkür edelim ve mütevazı, içtenlikle hazırlanmış yemeğimizden tat alalım!"

Bu sözlerle kaşıklamaya başladı ve hepsi de aynı şeyi yaptı, topluluk, bakışlarıyla, baş eğmekle ve dalkavukça gülümsemelerle, küçük söylevin mükemmelliği üzerine anlaşmaya varmadan değil, anlamı şuydu: "Ne gelir elden? Her zaman on ikiden vuruyor."

Charlotte, solundaki kişiden gelen kolonya kokusuna adeta bürünerek oturuyordu, bunda doğrudan doğruya, Riemer'in sözlerine göre ilahî olanın anlaşıldığı "rayiha"yı hatırladı. Bir çeşit yetersiz rüya düşüncesi içinde bu kolonya kokusu ona, tazeliğiyle, tanrısal ozon denen şeyin somut gerçekliği olarak göründü. Ev kadınlığı duygusu, çorbadaki et parçacıklarının gerçekten içtenlikle hazırlandığını, yani örnek yumuşaklıkta ve özlü olduğunu tespit etmekten geri kalmazken, bütün varlığını, bir gerilim, belli düzenlemelere inatla karşı koyan ve onlarla başa çıkmaktan asla vazgeçmeyen bir beklenti içinde tutuyordu. Daha yakından tanımlanması güç olacak olan bu umut içinde kendini, bu ziyafetin başkanı olarak masa komşusunun rahat tutumu sayesinde güçlenmiş hissetti ama onun kar-

şısında değil de yanında oturuyor olması halinde herhalde kaçınılmaz biçimde üzüntüye kapıldı; çünkü onunla göz göze olmak, Charlotte'nin içinden gelen çabalara ne kadar daha uygun olurdu ve bu çabaların aracı olan anlamlı kıyafetinin onun gözünden kaçmaması ihtimalini bu nasıl da artırmış olurdu! Neşeyle bakan Werner'in yerini nasıl kıskanarak kendine istiyordu, yanından izlemek zorunda kaldığı, aslında cepheden ve düpedüz bakarak algılamak istediği söyleve dikkat kesilmişken. Ama masa komşusu bey ona pek dönmüyor, genel olarak yanındakilere hitap ediyordu, bu arada çorbasından bir-iki kaşık aldıktan sonra, gümüş altlıklarda önünde duran şarap şişelerini (masanın iki ucuna doğru da birer çift duruyordu) birbiri ardında etiketlerini okumak için eğik tutuyordu.

"Görüyorum," dedi, "oğlum Çingenelik etmemiş, bize sofraya iki, övülmeye değer cana can katıcı koymuş, içlerinden yerlisi yabancıyla boy ölçüyor. Babadan kalma geleneğe uyarak kadehimizi kendimiz dolduralım – bu usul hizmet eden kişilerce ikrama ve hiç hoşlanmadığım o tuhaf kadeh kadeh sırayla sunmaya yeğdir. Ne dersiniz hanımlar? Ya siz ne dersiniz aziz maden danışmanı? Kırmızı mı, yoksa beyaz mı? Bence: Yerli ürün önce ve Fransız, sonra kızartmanın yanında ya da sıcak çorbayla içimiz ısınmış olduğuna göre hemen buna mı başlamalı? Benim seçimim bu – 8 ürünü Lafite hafiften işler ruha ve kendi namıma ben söz vermiş olmayayım ki sonra da yine ona dönmeyeceğim ama şüphesiz 11 yılının Piesporter Goldtropfen'ı sonradan çok münasiptir, monogam eğilimler uyandırmaya, insan eğer bir kez onunla başlamışsa işe. Bizim sevgili Almanlar aksi bir millettir, peygamberlerinin başına çok iş açan; Yahudiler gibi, ama neme lazım, şarapları, Tanrı'nın elindekilerin en asilidir."

Werner onun yüzüne bakıp gülmekle yetindi. Kirms ise, ince uzun başı bukleli kır saçlarla örtülü, gözkapakları ağır bir adam, şöyle cevap verdi:

"Ekselans o aksi Almanların sizi ortaya çıkardığını hesaplarının artı hanesine yazmayı unutuyorlar."

Meyer'in soldan ve Riemer'in karşı yan taraftan başlattıkları alkış kahkahaları gösteriyordu ki kulakları konuşma sırasında ev sahibindeydi, masa komşularında değil.

Goethe de güldü, dudaklarını aralamadan, belki de dişlerini göstermemek için.

"Bunu, 'olur böyle şeyler' türünden saymalıyız," dedi. Sonra Charlotte'ye ne içeceğini sordu.

"Ben şaraba alışkın değilim," cevabını verdi Charlotte. "Çok çabuk çarpıyor beni, sırf dostluk hatırına yine de biriki yudum alırım. Aslında aradığım şey, şu kaynak." Başıyla, masada eksik edilmemiş su şişelerinden birini işaret etti. "Acaba nerenin?"

"Ah, benim Eger suyum," dedi Goethe. "Zevkiniz size iyi yol gösteriyor, maden suyunu evde hiç eksik etmem; dünyanın bütün uyandırıcıları arasında en iyi tecrübelerim olan şeydir o. Size ondan bir bardak doldururum, ama bir şartla; siz de bu altın özden biraz tadacaksınız ve bir de şu şartla, alanları karıştırmayacaksınız ve şarabınıza su katmayacaksınız, çok berbat bir âdet bu."

Kendi yerinde o içki sunma işini yerine getirdi, masanın uç taraflarına doğru ise oğlu ve öte yandan da Dr. Ridel bu görevi tamamladılar. Bu arada tabaklar değiştirildi ve fırında bir balık yahnisi midyeler ve mantarla servis edildi ki Charlotte bunu iştahı olmadığı halde nesnel olarak özellikle lezzetli buldu. Sessizce inceleyen bir dikkatle dopdolu, her şeyi merakla beklerken, mutfağın bu yüksek kalitesini çok ilginç buldu ve nedenini ev sahibinin iddialı oluşuna bağladı, özellikle, sonradan olduğu gibi şimdi de August'un o melankolik tatlı ve bu yüzden de daha az keskin baba gözleriyle, neredeyse korkarak acaba yemeği başarılı buldu mu diye dert ederek sorarcasına Charlotte'nin masa komşusuna doğru baktığını gözlediğinden. Goethe, midyelerden iki tane alan tek kimseydi, sonra ikinciyi neredeyse dokunmadan bıraktı. Onda gözlerin ne derler, mideden daha aç olduğu, daha sonra bol sebzeyle çeşnilenmiş, uzun kaplarda servis edilen o mükemmel ette de ortaya çıktı; bundan da tabağına öyle aşı-

rı yığmıştı ki sonunda yarısını bıraktı. Buna karşılık hem Ren şarabından hem Bordo şarabından büyük yudumlar alıyordu ve o ekmek koparma gibi her seferinde törensel bir havada olan sakiliği ona özgüydü. Piesporter şişesi hemen tazelenmek zorunda kaldı. Zaten esmerleşmiş yüzü, yemek sırasında, saçlarının solgunluğuyla daha da belli bir zıtlıkta görünüyordu.

Büzgülü bir manşet taşıyan, tırnakları kısa kesilmiş, geniş ve güçlü olsa da iyi biçimli, sağlam bir zarafetle şişeyi kavrayan, şarap dökmekte olan ve ince bir ruh gösteren eline, Charlotte sık sık bu saat zarfında onda eksilmeyen yoğun ve bir parça utangaç bir dikkatle bakıyordu. Onun bardağına arka arkaya Eger suyu koydu ve hemen başlarda bu konuda anlatmaya başladı, o yavaş, monoton olmaksızın derinden gelen ve yalnız bazen o, kökeniyle ilgili son hecelerin düştüğü özellikle net konuşma tarzıyla bu şifalı kaynakla ilk tanışmasından söz etti ve ondan her yıl Franzensdorf damacanalarıyla nasıl Weimar'a getirttiğini, Bohemya Kaplıcaları'ndan uzak kaldığı son yıllarda da evde sistemli bir içme kürü uygulamaya çalıştığını anlattı. Besbelli onun alışılmamış seçkin ve net konuşma tarzı sayesindeydi, sofrada genellikle onun dinlenmesi, bütün yemek boyunca tek tek konuşmaların seyrek ve tek tük kalışı; konuşurken ağzı son derece hoş bir yarı gülümsemeyle hareket ediyordu ve kendiliğinden etkileyici, egemen olucu bir tarzı vardı ve o konuşmaya başlar başlamaz genel dikkat yeniden ev sahibine yöneliyordu. Buna engel olmak elinden gelmiyordu, ya da olsa olsa yanındakilerden birine özel bir gizlilik içinde eğilip ona hitap ederek başarıyordu; ama o zaman bile kulak kabartıyorlardı.

İşte Meclis Danışmanı Krims'in Alman milleti hakkında ettiği yerinde sözden sonra Charlotte'ye, neredeyse baş başa, sağ tarafından komşu beyefendinin kişiliği ve meziyetleri hakkında anlatmaya başladığında da böyle olmuştu; onun devlete nasıl yararlı bir insan olduğunu, nasıl üstün bir iktisat uygulayıcısı olduğunu, saray nezaretinin ruhu olduğunu, bunun yanı sıra güzel sanatlar dostu

ve tiyatro sanatının ince ruhlu bir meraklısı, bu yıl yeni kurulan Saray Tiyatrosu yönetiminin üyesi olarak da değeri ölçülemez biri olduğunu. Neredeyse Charlotte'yi sohbet için Krims'e itelemek istiyor gibi görünecekti, eğer onun tiyatroya kendi ilgisinin ne olduğu sorusunu eklemese ve Charlotte'nin burada geçireceği günlerden yararlanıp herhalde Weimar sahnesinin başarı düzeyi hakkında bir fikir edinmek isteyeceği konusundaki tahminini ifade etmeseydi. Locasını onun emrine verirdi, eğer yararlanmaya heves duyarsa. Charlotte tekrar tekrar teşekkür etti ve şahsen kendisinin komedi türünden çok zevk aldığını, ama çevresinde bu konuda ilginin pek olmadığını, Hannover Tiyatrosu'nun da buna karşı merak uyandırmaya yatkın olmadığını, bu yüzden de hayat gailesiyle zaten çok meşgul olduğundan kendini bu sanata bir parça yabancılaşmış hissettiğini söyledi. Ama onun yetiştirdiği, ünlü Weimar topluluğunu tanımak kendisi için hoş ve önemli olacaktı. Charlotte bir parça alçak sesle böyle mırıldanırken, Goethe onun tabağına doğru eğilmiş, anlayışını gösterir şekilde başını eğiyordu ki o tabakta ekmek kırıkları, tek tek parmakla bir araya getirilmiş ve düzenli bir tepecik oluşturulmuş furdalar gördü, Charlotte utansa da. Locaya davetini tekrarladı, başrolde Wolf'la görülmeye değer bir temsil olan ve şimdiye kadar da bazı yabancıları etkileyen *Wallenstein*'ın sahnelenişini göstermesi için şartların izin vereceğini ümit etmek istiyordu. Sonra kendisi de acayip buldu, sanki çifte çağrışım gibi, yani Schiller'in parçası ve onu Eger'deki eski kaleye getiren içme suyu, bu kalede *Wallenstein*'ın en soylu adamları yerleştirilmişti ve yapı olarak da kendisini son derece ilgilendiriyordu. Bundan söz etmeye başladı ve yine tekrar bütün sofra halkını dinleyicileri yapmak için, Charlotte'nin tabağından başını çevirmek ve sesindeki o gizlilik tonunu bırakmak yetiyordu. Şu Siyah Kule dedikleri şey, diye söze başladı, mesela eski tren köprüsünden görünen, iyice büyük bir eser, taşları herhalde Kammerberg'den gelme. Bunları maden danışmanına, ona uzmanlık samimiyeti içinde

onaylayarak söylüyordu. Taşlar, diyordu, görülmemiş derecede sanatkârane kırılmış ve saldırıya en iyi karşı koyacak şekilde bir araya getirilmiş, öyle ki neredeyse gökkuşağındaki bazı çözük kaya kristali biçimi gösteriyorlar. Ve bu biçim akrabalığının hemen ardından çok canlanmış ve pırıldayan gözlerle minerolojik bir bulgudan söz etmeye başladı; bunu, Eger'den kendisini yalnızca ilginç şövalye şatosunun değil, aynı zamanda Kammerberglerin karşısında yükselen ve jeolojik yönden çok bilgilendirici Plattenberg'in çektiği Liebenstein'a yolculuk sırasında Bohemya'da bir araba gezisi sırasında bulmuştu.

Oraya giden yol, öyle üç boyutlu ve keyifli tasvir ediyordu, insanı sakatlayacak kadar kötüymüş, içi su dolu derinliği hesaplanamayan çukurlarla doluymuş ve arabadaki yol arkadaşı, oranın bir memuru, binlerce korkuya kapılmış, sözde onun, yani anlatanın şahsı için, gerçekte ise besbelli kendi şahsı için, öyle ki bu yol arkadaşını durmadan teskin etmek ve ona arabacının ustalığını hatırlatması gerekmiş; işini iyi bilen, Napoléon'un bile bu insanı tanısa özel arabacısı tayin edeceği biri olduğunu. Büyük çukurlara, dikkatle dosdoğru dalmış – devrilmeden kaçınmak için tek çare. "Bizler böylece," –hikâyesine böyle devam ediyordu–, "daha da yokuşlu caddeyi adım adım yuvarlanıp giderek katederken, ben, yan tarafta, düpedüz arabadan inip yukarıdan bakmamı gerektiren bir şey fark ettim. Evet, sen nereden çıktın, diye sordum, çünkü çamurların içinden bana pırıl pırıl bakan ne acaba? Bir feldispatikiz kristali!"

"Vay canına!" dedi Werner. Ama muhtemelen –Charlotte buna ihtimal veriyor ve neredeyse umuyordu ki– Werner masada, bir feldispatikiz kristalinin ne olduğunu bilen tek kişi olduğu halde, herkes anlatıcının bu tabiat oyunuyla karşılaşmasına hayran görünüyordu, hem de içtenlikle; çünkü o bunu öyle canlı dramatik formüle etmişti ki, özellikle bulguya, arabadan o iniş – "Evet, sen nereden çıktın?" öyle hoştu ki, öyle yeni ve dokunaklı ve masalımsı etki uyandırmıştı ki, bir insanın –hem de nasıl bir insan– bir

taşa sen diye hitap etmesi, yalnızca maden danışmanının keyfine varacağı bir şey değildi. Konuşanı ve dinleyenleri aynı dikkatle gözlemleyen Charlotte, bütün çehrelerde sevgi ve sevinç görüyordu, mesela Riemer'inkinde her zaman egemen olan somurtkan havayla tuhaf bir şekilde kaynaşıyordu bunlar; ama August'un yüzünde, hatta Lottchen'inkinde bunları fark ediyordu ve özellikle Amalie Ridel'in önünden, konuşana, dudaklarına iyice dikkat etmek için eğilen Meyer'in başka zaman kuru-hareketsiz çizgilerinde öyle içten bir sevecenlik yansıdığını gördü ki kendisinin de, nasıl oldu bilmeden, gözleri yaşardı.

Charlotte'nin neredeyse hoşuna gidiyordu, gençlik arkadaşının kendisiyle yaptığı o kısa özel konuşmadan sonra, gözlerinin daima artan bir kesinlikle bütün bir sofra halkına yönelik olması, kısmen bu insanlar bunu beklediği için, kısmen de ama, Charlotte'nin kendisinden saklamadığı veçhile "düzenleme"nin gereği. Ama yine de başkan ev reisinin bu ataerkil tek başına konuşuşundan özel, denebilir ki mitik özellikte bir hoşlanmadan kendini alıkoyamıyordu. Bu arada eski bir sözcük bağı ve karanlık bir anı geldi aklına ve inatla dayandı buna. "Luther'in Sofra Sohbetleri"ni düşündü ve bu izlenimi her türlü fizyonomik benzersizliğe karşı savundu.

Yemek yerken, içerken ve kadeh doldururken, arada bir geriye yaslanarak ve ellerini peçetesinin üzerinde kavuşturarak konuşmasını sürdürüyordu, çoğu kez yavaş, derin ses tonunda ve kelimeyi titizce arayarak, ama bazen de gevşek ve hızlı, o zaman işte elleri hareketlenmek için çözülüyor, büyük bir hafiflik ve zarafete ulaşıyordu. Bunlar Charlotte'ye, onun tiyatrocularla beğeni ve tiyatro hoşnutluğu yaratan sahnelemelere alışkın olduğunu hatırlattı. Kendine özgü düşük gözkapaklarıyla gözleri bütün sofra halkını ihtişam ve içtenlikle kapsıyordu, ağzı kıpırdanırken, hem de her zaman eşit hoşlukta değil; dudakları, zaman zaman seyretmesi üzücü ve tuhaf gelen çirkin bir zorlanmayla geriliyor görünüyordu ve konuşmasındaki tat, huzursuzluğa ve acımaya dönüşüyordu. Ama bu

çoğu zaman çabucak kayboluyordu ve bu güzel biçimli ağzın hareketleri öyle tatlı bir sevimlilik gösteriyordu ki insan Homeros'un o, hiç gerçekliğe uygulanmamış da olsa "hayat iksiri" benzetmesinin nasıl tam ve abartısız bu zarafeti tanımladığına şaşıyordu.

Bohemya'dan, Franzensburnn'dan, Eger'den ve vadisinin o bakımlı cazibesinden söz ediyordu, orada katıldığı bir kiliseden – ve Ürün-Şükran Şenliği'ni avcıların, loncaların ve dopdolu bezenmiş, kutsal eşyalar taşıyan rahipler sınıfı başkanlığında yürüyen yerli halkın büyük kiliseden başlayıp meydandan geçen rengârenk ilerleyişini tasvir ediyordu. Sonra, alçaltılmış bir sesle, öne uzatılmış dudaklarıyla ve çocuklara korkunç bir şey anlatırkenki gibi yine de biraz masalımsı, şakamsı bir havada bir felaket ifadesiyle, bir kanlı geceden söz etti, o tuhaf şehrin ortaçağın sonlarında bir yüzyılda halkın ansızın sanki bir sancıyla sürüklendiği ve eski kroniklerde yer almış bir Yahudi soykırımından. Çünkü Eger'de İsrailoğulları'ndan çok kişi yaşamışmış. Almanya'da tek olan bir Yahudi yüksekokuluyla birlikte bir sinagogun bulunduğu, onlara ayrılmış birçok sokakta. Günün birinde, besbelli korkunç hitabet yeteneği olan yalınayaklı papaz, İsa'nın çektiklerini mimberden yürekler parçalayan bir tarzda tasvir etmiş ve Yahudileri her türlü melanetin müsebbibi olarak kışkırtıcı bir tonda anlatmış, bunun üzerine eylem eğilimli ve vaazla kendinden geçirilmiş bir savaşkan adam, yüksek mimbere sıçramış, haçı kavramış ve "Hıristiyan olan peşimden gelsin!" haykırışı ile son derece parlamaya hazır kalabalığa ilk kıvılcımı fırlatmış. Kalabalık onun peşine takılmış, dışarıda her çeşit ayaktakımı eklenmiş ve Yahudi sokaklarında bir yağmalama ve cinayettir başlamış, duyulmamış şey; zavallı sakinler, iki ana caddeleri arasında belli bir dar sokağa sürüklenmişler ve orada öldürülmüşler, öyle ki bugün bile adı Cinayet Sokağı olan sokaktan kan, dere gibi akmış. Bu boğuşmadan bir tek Yahudi kurtulmuş, yani bir baca deliğine girmeye kendini zorlayarak ve orada gizlenip kalarak. Sükûnet sağlandıktan sonra bir

de söylemek gerekir, o sıralar hükümdar olan Romalı IV. Karl tarafından bu olay için epey kınanan, pişman şehirce törenle Eger hemşerisi olarak kabul edilmiş.

"Eger hemşehrisi olarak!" diye haykırdı anlatıcı. "O zaman bir şey olmuş demekti ve kendini iyice zarar ziyandan kurtulmuş hissetti. Herhalde karısını, çocuklarını, malını mülkünü, bütün dostlarını ve akrabalarını, bütün cemaatini kaybetmişti, o korkunç saatleri geçirdiği duman deliğindeki boğucu basınç da çabası. Çırılçıplak duruyordu, ama şimdi Eger hemşehrisiydi ve üstelik bununla gurur duyuyordu, insanları görüyor musunuz? İşte böyledirler. Üstlerine gelinmesine, en korkunç şeyler işlenmesine ve içleri serinledikten sonra, onların rezaletin karşılığını ödediklerini sanmaları –ki bu gülünçlüğünün yanı sıra duygulandırıcı bir şeydir–, pişman büyüklük jestlerinin de tadına varırlar. Çünkü ortak alanda eylem değil, olsa olsa olaydan söz edilebilir ve bu türlü kendinden geçmeleri, dönemin ruh durumundan kaynaklanan, hesaplanması imkânsız tabiat olayları olarak görmek daha doğrudur, çünkü bu işte geç de olsa her zaman mevcut olan ve düzeltici bir hümanizmin el atması bir iyiliktir: Bizim örneğimizde meselenin soruşturmasını açmak ve yetkili valiyi formel olarak bir para cezasıyla cezalandırmakla elinden geldiğince insanlığın şerefini kurtaran Roma kralının varlığı." O ürpertici olay, onun yaptığından daha nesnel, daha yatıştırıcı ve serinkanlı barıştırıcı bir biçimde açıklanamazdı ve bu Charlotte'ye göre, eğer bu tür şeyler sofrada dinlenebilir olacaksa herhalde doğru olan tarz buydu. Yahudilerin karakteri ve kaderi bir süre daha onun konusu oldu; bu arada şu ya da bu, öteki ziyafet konuğu tarafından, Krims, Coudray ya da ürkmüş Meyer tarafından zaman zaman yapılan ekleri yakalıyor ve cevaplıyordu. Bu ilginç halkın özelliği üzerine uzaklaştırıcı bir sükûnet ve hafif alaylı bir saygıyla konuşuyordu. Yahudiler, diyordu, kahraman olmadan coşkuludurlar; ırklarının yaşı ve kan deneyimleri, onları bilge ve şüpheci yapmıştır, ki bunlar da kahramanlığın tersidir ve gerçekten de en basit

Yahudi'nin bile sesinde belli bir bilgelik ve ironi varmış – coşkuya çok kesin bir eğilimle bir arada. Ama sözü burada doğru anlamak gerekmiş, yani acı çekme anlamında ve Yahudi coşkusu ise biz başkalarına ekseriya grotesk ve aslında yabancı, hatta itici gelen bir acı çekme heyecanıymış, zaten biraz asil bir insanda İsa'nın yara izleri ve Tanrı'nın gazabına uğrama ifadesi karşısında iğrenme ve hatta tabii bir kinin kıpırtılarını içinde bastırmak zorunda kalırmış. Kaba uşak elinden kapı dışarı edilen Yahudi seyyar satıcının ellerini göğe kaldırıp "Uşak bana eziyet etti, dayak attı!" diye haykırışını duyan bir zavallı Alman'ın gülme ve gizli saygı karışımı eşsiz duygularını belirlemek çok güçmüş. O sırada yerlinin böyle güçlü, eski ve yüksek kelime dağarcığından gelme kelimeler yokmuş emrinde, oysa eski Almanya'nın çocuğu, coşkunun bu alanında doğrudan ilişkiler kurmuş ve onun kelimelerini kendi basit deneyimleri için kullanmada tereddüt etmiyormuş.

Bu en hoş olanıydı ve topluluk az eğlenmedi –Charlotte'nin yargısına göre ise biraz fazla sesli–, seyyar satıcının Akdeniz-pitoresk hallerini konuşmacının en iyi anlaşılacak şekilde taklit ettiği ya da çabucak devreye sokulan ve bırakılan mimikle ima ettiği bu şikâyet bağırışına Charlotte bile gülümsemeden edemedi, ama aklı pek de meselede değildi ve bu neşelenmede, bu biraz zoraki gülümsemeye gelemeyecek kadar fazla fikir çarpışıyordu kafasında. Topluluğun alkış gülüşündeki bu kulluk ve sevgi uşaklığının patlayışı ona, bunlar onun gençlik dostuna yapıldığı için sabırsız bir küçümseme getirdi, ama sadece bu yüzden de bununla şahsen övünç duydu. Tabii onun –(Goethe'nin) dudaklarından okunduğu gibi– bu her zaman zahmetsiz olmayan ve onlara zenginliğinden bir şeyler dağıttığı dostluğundan duygulanmaları gerekiyordu. Onun topluluğa sunduğu bütün şeylerin arkasında koskoca hayat eseri vardı ve anlattıklarına bu aşırı şükran tepkisini anlaşılır yapan bir yankı getiriyordu. Tuhaf olan şey ayrıca, bu durumda düşünsel olanın, başka zaman rastlanmayan bir tarzda, saygı için artık ayırt edile-

mezcesine, toplumsal-resmî olanla karışmasıydı; öyle ki büyük şair neredeyse –öte yandan neredeyse değil– aynı zamanda bir büyük beyefendiydi ve insan onun bu ikinci özelliğini onun dehasında ayrı bir şey olarak değil, o dehanın dünyevi-temsili ifadesi olarak algılıyordu. Yok olan ve her hitabı zahmetli hale getiren, taşıdığı "Ekselans" unvanı, aslında şairliğiyle göğsündeki yıldız kadar az ilgiliydi, bunlar seçkin kişinin ve bakanın sıfatlarıydı; ama bu ayrıcalıklar onun düşünsel büyüklüğünün anlamını içlerine almışlardı, öyle ki daha derin bir köken itibarıyla yine de ona ait gibi görünüyorlardı. Çok muhtemeldir ki, diye düşündü Charlotte, bu onun kendi bilinci için de böyledir.

Bu düşünceye takıldı kaldı, bununla oyalanmak zahmete değer mi emin olmadan. Başkalarının yaranmaya çalışan gülüşünde yine de bu manevi ile maddinin kişilik bileşkesinden hoşlanma, bundan gurur duyma, kul işi bir hayranlık ifadesini buluyordu; Charlotte bir taraftan bunu doğru ve iyi bulmuyordu, bir çeşit başkaldırmayla. Daha yakından incelendiğinde, bu gururun ve bu hayranlığın okşanmış kölelik duygusu olduğu ortaya çıkacak olursa, Charlotte'nin düşünceli oluşunun ve buna bağlı belli bir dert edişin haklılığı kanıtlanmış demekti. Ona öyle geliyordu ki bu insanlara, düşünselin önünde eğilmek kolay hale getirilmişti, yıldızı ve unvanıyla, gösterişli merdivenli bir sanat evinde oturarak, şık ve gözleri parlak, saçları şuradaki Jüpiter'inki gibi bu, sözleri iksir gibi bir ihtiyar kılığında ortaya çıkınca. Düşünsel olanın, diye düşündü, yoksul, çirkin ve dünyevi şereflerden arınmış olması gerekirdi, insanların ona saygı göstermek yeteneğini tam olarak sınamak için. Söylediği bir söz, kendi içinde yankılandığı ve kulağına geldiği için Riemer'e baktı. "Ne olursa olsun, bu Hıristiyanlık değil." İşte, değil demek, Hıristiyanlık değil yani. Yargılamak istemiyordu Charlotte ve hevesi de yoktu, küskünlüğe eğilimli adamın, bu efendi ve üstada övgülerine karıştırdığı homurdanmaların herhangi birine katılmaya. Ama, aynı şekilde en içten alkışla gülen, bu sırada da zorlanmış öküz gözlerinde düşün-

ce, karşı gelme, öfke, kısacası homurdanmanın küçük bir pürüzü olan bu adama baktı... Sonra ise o yumuşak ama derinden araştıran bakışı, iki sandalye ileriye, Lottchen'i aşıp August'a gitti; gölgede kalmış ve haddini aşmış, gönüllü olarak cepheye gitmeme ayıbını taşıyan ve o kızcağızla evlenecek olan oğula; yemek sırasında ilk kez değildi ona bakması. Daha babası, delik deşik yolda devrilmeyi önleyen o mahir arabacıdan söz ederken, Charlotte meclis danışmanına dikkatle bakmıştı, çünkü onun, kendisine bu başarısızlığa uğramış yolculuktan, gençlik arkadaşının Meyer'le geçirdiği kazadan, fena halde kendi bilincinde bu büyüğün düşüşünden söz ettiği ilginç ton, aklına geldi. Ve şimdi, Famulus'la onun arasında gidip gelen bakışta birden bir kuşku, baş gösteren yalnız bu ikisini değil, bütün bu masadakileri içine alan bir korku onu sardı; korkunç bir şekilde ona öyle geldi ki bu genel gülüşün gürültüsü biraz başka bir şeyi kapamak, saklamak durumundaydı, bu, kişisel bir tehdit gibi, onun için de bir tehdit, hem de bu meselenin bir üyesi olarak buna katılma davetini de içinde taşıdığından oldukça tuhaf.

Tanrı'ya şükür, anlamsız, adı bile anılmaya değmez bir itirazdı bu. Sevgi, yalnız sevgi taşıyordu masanın çevresindeki gülüşten ve dostun neşeli-temkinli hoşbeş eden dudaklarına yapışmış gözlerden. Daha çoğu bekleniyordu ve daha çoğu alınıyordu. Luther'in ataerkil sofra konuşması ahenkli ve muhtevalı bir sohbet olarak devam etti, Yahudi konusunu biraz daha izleyerek – hem de Eger Meclisi'ni düzeltici bir para cezasıyla ortaya koyacağına inanılan aşırı bir hakkaniyetle. Goethe bu ilginç dölün yüksek özel yeteneklerini, müzik anlayışını ve tıp kapasitesini övdü, Yahudi ve Arap hekimi bütün ortaçağ boyunca dünyanın ayrıcalıklı güvenini görmüştür. Keza bu soyun, Fransızlar gibi, özel ilişkileri olduğu bir de edebiyat var: Yalnız şunun farkına varmak yeter: Sıradan Yahudilerin bile Güney milletlerinden farklı olarak üsluba saygıdan ve onunla uğraşmada keyifli bir özenden yoksun olan safkan Alman'dan çoğunlukla daha temiz ve daha dakik

bir üslubu vardır. Yahudiler kitap ehli bir toplummuş, bu yüzden de işte insani özellikler ve ahlaki inançlar, dinin dünyevileşmiş biçimleri olarak görülmeliymiş. Yahudilerin dindarlığı ise onlara özgü bir biçimde bu dünyaya yönelikmiş ve buna bağlıymış ve dünyevi meselelere dinin dinamiğini vermek eğilimleri ve yetenekleri ise dünya istikbalinin biçimlenmesinde önemli bir payı olmakla görevlendirilmiş olmaları sonucuna götürüyormuş. Şimdi, son derece tuhaf ve açıklaması güç bir şeymiş, onların genel ahlaka bu kadar önemli katkıları karşısında bütün kavimlerdeki, Yahudi insan imajına karşı kabaran ve her an, şu Eger karmaşasının yeterince gösterdiği gibi, eylemsiz kin halinde parlamaya hazır o eski antipatisi. Bu antipati, ki içinde saygı, nefreti artırmaktadır, aslında yalnızca bir diğeriyle karşılaştırılabilir: kader rolü ve öteki milletler arasındaki iç ve dış kanun, Yahudilerinkiyle en şaşılası akrabalığı gösteren Almanlara karşı duyulanla. Bu konuda açılmaya ve ağzını yakmaya niyeti yokmuş, yalnız şunu itiraf edermiş ki kendisini zaman zaman nefes kesici bir korku sarıyormuş, günün birinde bu bağlı dünya kini, dünyanın öteki tuzuna karşı, Almanlığa karşı tarihî bir ayaklanmada çözülecek korkusu; hem de ortaçağ cinayet gecesi bunun yalnızca bir minyatür örneği ve kopyası olacak... Öte yandan bıraksınlar bu gibi sıkıntıları onun derdi olsun da hoş konularda kalınsın ve onun gibi cüretkâr benzetmelere ve milli karşılaştırmalara yeteneğinin kusuruna bakılmasın. Çok daha şaşırtıcı şeyler varmış. Grandüklük kütüphanesinde eski bir atlas varmış, içinde bazen çarpıcı yazıtlar halinde farklı dünya sakinlerinin özel karakteristikleri veriliyormuş ve burada Almanlar hakkında şöyle yazılıymış: "Almanlar, Çinlilerle büyük benzerlik gösteren bir millettir." Bu çok komik değil miymiş ve Almanların unvan merakı ve bilginlik karşısındaki iliklerine işlemiş saygıları düşünülürse isabetli sayılmaz mıymış? Şüphesiz bu tür milletler psikolojisi görüşlerinde her zaman biraz uydurmaca bulunurmuş ve bu karşılaştırma Fransızlara aynı şekilde uyarmış, çünkü on-

ların kültürce kendine yeterlilikleri ve Mandarin benzeri insafsız sınav yönetmelikleri, çok kuvvetle Çinlilerinkine benzermiş. Ayrıca onlar demokratmışlar ve her ne kadar onlara demokratik zihniyetin köktencilikleri bakımından ulaşamasalar bile bu konuda da Çinlilerle akrabaymışlar. Konfiçyus'un hemşehrileri şu sözü yerleştirmişlermiş mesela: "Büyük adam, bir kamu felaketidir."

Burada, bir öncekinden daha sesli bir kahkaha koptu. Bu söz, bu ağızda gerçek bir neşe fırtınası yarattı. Sandalyelerine dayandı herkes, masanın üzerine eğildiler, hatta avuçlarıyla masaya vurdular, bu baş saçmalıktan sonuna kadar şoke olmuş, ev sahibine, bu sözü ağzına almış olmasının değerini nasıl bildiklerini gösterme ve ona aynı zamanda bu sözü ne büyük ve pis bir saçmalık olarak gördüklerini haber verme arzusuyla dopdolu. Yalnızca Charlotte dimdik oturuyordu, savunmaya hazır, menekşe gözleri korkunç açılmış. Üşüyordu. Gerçekten sararmıştı ve genel neşenin onda belirtisi olabilecek tek şey, dudak ucunda ağrılı bir titremeydi. Hortlak gibi bir hayal göründü gözüne: Çok çatılı kulelerin ve çanların altında yaşlı deli, iğrenç kurnaz bir halk hoplayıp zıplıyordu, saçları örgülü, başlarında huni şapkalar, rengârenk ceketli, sekerek ve uzun tırnaklı kuru işaretparmaklarını yukarı kaldırmış cırıltılı bir dilden en kesin ve öldürésiye öfkelendirici hakikati açıklıyordu. Ama bu kâbusu görürken, o aynı korku, daha önce olduğu gibi sırtından aşağı soğukça yaladı: Yani masadakilerin bu aşırı yüksek sesli gülüşü, herhangi bir korkunç anda serserice patlayacak bir kötülüğü örtmeyi mi amaçlıyor, yani bir yerinden sıçrayacak ve masayı devirip bağıracak: "Çinliler haklı!"

Charlotte'nin ne kadar sinirli olduğu görülüyor. Ama bu sinirliliğin birazı hep, tamamen oradaki havaya bağlı oluşuyor ve acaba bu da iyi sonuçlanacak mı diye belli bir korku gerilimi her zaman havada mevcut oluyor, insancıllık bire ve çoğa bölüşünce, bir tek, bir yığına, istediği anlamda ve ilişkide, soyutlanmış olarak karşı durunca; ve her ne kadar Charlotte'nin eski tanıdığı onların hepsiyle

aynı sırada sofrada oturuyorsa da, kendisinin yalnız başına konuşmayı yönlendirmesi ve ötekilerin dinleyicileri oluşturması sayesinde bu çok muazzam, belki de bu yüzden cazip durum, burada ortaya çıkıyordu. O tek adam, büyük, koyu renkli parlayan gözlerle masayı baştan sona süzerek andığı sözün uyandırdığı bu neşe tufanına daldı ve yüzü, duruşu yine başlangıçta odaya girerkenki safsamimi olmayan ifadeyi aldı. "Hayat iksiri" dudakları bu arada ek konuşmanın hazırlığı içinde kıpırdandı. Etraf sakinleşince şöyle dedi:

"Böyle bir söz tabii yerküremizin bilgeliğinin kötü bir kanıtlanışıdır. Bu tür itirafın kararlı antibireyciliğinde Almanlarla Çinlilerin akrabalığı sona erer. Biz Almanlar için birey değerlidir – haklı olarak, çünkü ancak bireyde büyüğüz biz. Bunun böyle olması ise, başka milletlerden çok daha açık seçik olarak, bireyle toplum ilişkisine, ona sunulan her türlü genişleyici imkânın yanı sıra öte yandan yine de melankolik, kötü bir şey katar. Şüphesiz tesadüften biraz fazla bir şeydir, yaşlılığın *taedium vitae*'sinin II. Friedrich'te şu özdeyişe bürünmesi: 'Kölelere hükmetmekten yorgunum.'"

Charlotte başını kaldırıp bakmaya cesaret edemedi. Baksaydı, bu sözlerle de fark edilir baş sallamalar, şurada burada masanın çevresinde alkışlayıcı cesaretlendirmeler tespit edecekti, ama tahrik olmuş hayal gücü ona gösteriyordu ki düpedüz yere bakan gözkapaklarının altında, konuşana karşı hain bakışlar kıpırdanıyordu ve o bunu algılamaktan fena halde ürktü. Bir, yok olma hali, acı vesveseye dalma, bilincini uzun zaman bu sohbetten uzaklaştırdı ve Charlotte'yi onun çağrışımlarını izlemekten alıkoydu. Sohbetin, onun zaman zaman yakaladığı yere nasıl geldiğini söylemeyi bilemezdi. Yanı başındaki erkeğin yeni bir kişisel nezaket işaretini neredeyse kaçıracaktı. O, kendisini ikna ediyordu, bu kompostodan "minimum" (böyle demişti) da olsa almaya ve Charlotte, yarı bilinçsizce gerçekten de aldı. Sonra, onun, sofranın ardından göstermeyi vaat ettiği ve resimleri, insanın aydınlatmayı yönlendirişine göre

en tuhaf renk dönüşümlerine sahne olan Karlsbad cam bardakları vesilesiyle ışık öğretisi meselelerinden söz ettiğini işitti. Bunlara, Newton öğretisine karşı biraz hor görücü, hatta kaba hakaret edici sözler ekledi, penceredeki bir delikten bir cam prizmaya düşen güneş ışığıyla alay etti ve bu konu üzerine ilk çalışmalarının hatırası ve bunun üzerine en eski çizimi olarak sakladığı bir yaprak kâğıttan söz etti. Main'ın kuşatılması sırasında seyrek çadırdan damlayan yağmurun izlerini taşıyormuş. Bu türlü anılara ve geçmişin düşündürücü işaretlerine karşı çok saygı duyuyormuş ve onları pek çok özenle saklıyormuş, çünkü uzunca bir hayatın izdüşümleri olarak bu türlü öteberi epey çok birikiyormuş. Bu sözler sırasında Charlotte'nin kalbi, eksik kurdeleli beyaz elbisenin altında hızla çarpmaya başladı, çünkü sanki hemen atılıp bu hayat izdüşümlerinin öteki parçalarının ne olduğunu sorması gerekirmiş gibi geldi ona. Ama bunun imkânsızlığını anladı, vazgeçti ve sohbetin ucunu yine kaybetti.

Et kızartmasından tatlıya geçişteki tabak değişmesi sırasında yeni bir hikâyenin içinde buldu kendini, konunun nasıl açıldığını bilmediği, ama ev sahibinin büyük bir hararetle anlattığı bir şeydi bu: tuhaf ve ahlaken zarif bir sanatçı kariyerinin öyküsü. Olağanüstü yeteneklerini, yalnızca, karakter zayıflığının kendisini felakete sürüklediği Roma'daki Monte Pieta'nın bir tahsildarı olan babasına yardım etme arzusuyla ilan eden İtalyan bir şarkıcı bayan söz konusu. Genç hanımın harikulade yeteneği bir amatör konseri sırasında keşfedilmiş, bir tiyatro grubunun müdürü onu oradan alıp götürmeye talip olmuş ve uyandırdığı hayranlık öyle canlıymış ki Floransa'daki ilk sahneye çıkışında bir müzik delisi, bilet için bir *scudo* yerine yüz *zachinen* bağışlamış. Solist kız, ilk uğur parasından hemen anne babasına bolca vermek fırsatını kaçırmamış ve yükselmeye başlamış, müzik dünyasının yıldızı olmuş, servet akrnaya başlamış ve onun asil derdi hep, evdeki ihtiyarları her türlü hayırla kuşatma olmaya devam etmiş – bu arada, güçsüzlüğü pırıl pırıl bir çocuğun enerjisi ve bağlılı-

ğıyla telafi edilen babanın mahcup rahatlığının tasavvur edilmesi istendi. Ama bu hayatın değişiklikleri bununla bitmemişti. Viyanalı zengin bir banker, kıza âşık olmuş, onunla evlenmişti. Şimdi de onun karısı olmak için şöhrete elveda dedi ve mutluluk gemisi en muhteşem, en emin limana girmişe benziyordu. Ama banker iflas etti, dilenci olarak öldü ve kadın, birçok yılların varlıklı sığınağından çıkıp, artık genç değildi, tiyatroya döndü. Hayatının en büyük zaferi onu bekliyordu. Halk onun tekrar görünüşünü, onun yenilenmiş başarılarını sevgiyle selamladı ve ancak bu ona neyi bıraktığını ve Kresus'un teklifini kariyerinin altın tacı olarak görmelerini istemekle insanları nelerden mahrum ettiğini anlattı. Burjuva-toplum işi parlaklığından sonraki bu alkışlanan yeniden sahneye çıkış, hayatının en mutlu günü oldu ve ancak bugün, onu etiyle canıyla sanatçı yaptı. Ama o, bundan sonra ancak birkaç yıl daha yaşadı.

Anlatıcı, bu öyküye bazı notlar ekledi, yani o ilginç kişinin sanatçı mesleğiyle ilişkisi, tuhaf gevşeklik, ilgisizlik ve bilinçsizliğe ilişkin notlar ve uygun hafif ve dinleyicilerin bu laçkalıktan hoşnutluğunu canlandırmak ister görünen egemen mimiklerle. Şahane bir Hıristiyan kadın! Böyle büyük yetenekleri olduğu halde, sanatını ve genel olarak sanatı özellikle ciddiye almış, önemsemiş değildi. Yalnızca mahvolmuş babasına yardım etmek için karar vermişti aslında, o zamana kadar hiç kimsenin, kendisinin de aldırmadığı yeteneğini işletmeye ve bunu sürekli olarak evlat sevgisinin hizmetine adamıştı. Karşısına çıkan ilk mantıklı fırsatta ve şüphesiz tiyatro müdürlerinin ah-ı figânıyla, şöhret yolunu yine terk etti ve özel hayata çekildi, tuhaftır ve her şeyde bunu doğruluyor; kendisi Viyana'daki köşkünde sanat hayatının arkasından ağlamamış ve *roulade* ve *stakkato*'ların bağışlanan çiçekleri feda etmesi hiç de zor olmamış. Ama hayatın sert oyunu gerektirince de kısa yoldan sahnelere geri dönmüş. Ve şimdi şu yeterince etkileyici bir gerçektir: Kadın, kendisinin asla çok önem vermediği az ya da çok amaca araç ola-

rak gördüğü sanatın, kendisine halktan ulaşan haberlere göre kendisinin asıl ve ciddi kaderi olduğunu öğrendikten sonra daha uzun süre yaşamayıp sanat dünyasına muzafferane dönüşünden kısa zaman sonra ölmüştür. Besbelli bu hayati farkına varış, kendisinin güzel olanla gerçek bir özdeşleşme tarzında varoluş için yaradılışını bu geç keşif, ona uygun değildi – güzelin bilinçli rahibesi olarak bir varlık yaramadı, mümkün olmadı. Lütfa ermiş kulun sanata ilişkisindeki trajik olmayan trajiklik, yani içinde tevazu ile üstünlüğün çok güç ayırt edilebildiği bir ilişkisi ona, konuyu aktarana hep olağanüstü cazip gelmiştir ve bu hanımla tanışmış olmayı tabii istermiş.

Bunu, dediklerine göre, dinleyenler de isterlerdi. Zavallı Charlotte için pek önemli değildi. Bir şeyler vardı hikâyede ona acı veren ve onu huzursuz eden ya da işittiği yorumda. Kendi ruhu, ama aynı zamanda da anlatıcı için, bu aktif evlat bağlılığı örneğinden çıkacak ahlaki duygulanmaya umut bağlamıştı; ama sonra konuşucu, o, insana hoş gelen duygusal konudan, hayal kırıcı bir dönüşle son derece ilginç bir konuya gelmişti, her şeyi psikolojiye indirgeyerek ve dâhinin, sanatını kaçınılmaz biçimde küçük görüşü bu olaya bir çeşit anlayış gösterdiğini belli etmişti ki bu, yine Charlotte'nin kendisi ve onun için ürpertiyor ve korkutuyordu. Yeniden düşüncelere dalıp yok olmuş haline kapıldı gitti.

Ara ikram bir ahududu kremasıydı, çok rayihalı, kaymakla süslü, yanında kaşık-bisküvi. Aynı anda şampanya da sunuldu, bir peçeteye sarılı şişeden kadehlere şimdi uşak dolduruyordu; ve önceki şarapları cömertçe öven Goethe, çabucak, birbiri ardından, susamışçasına, iki ayaklı kadeh bundan içti: Boşalan bardağı hemen omzunun üstünden uşağa geri uzattı. Birkaç dakika, neşeli bir hatıranın peşinden, sonra görüldüğü gibi, birbirine yakın duran o gözleriyle çapraz karşıya boşluğa baktıktan sonra, ki bu Meyer tarafından sessiz bir sevgiyle ve ötekilerce de gülümseyen bir bekleyişle izlenmişti, masada doğrudan karşısındaki Maden Danışmanı Werner'e, ona bir şey

anlatacağını haber vererek döndü. "Ah, size bir şey anlatmam gerek!" dedi kelimesi kelimesine ve bu hata –ya da ne ise o– onun kulakları alıştırdığı o temkinli-net hatiplikten sonra son derece şaşırtıcı geldi. Şunu ekledi: Buradaki yerli konukların çoğu bu yıllanmış olayı herhalde hatırlarlar, ama dışarıdan gelenlere şüphesiz yabancıdır ve olay, herkesin hatırlamaktan hoşlanacağı kadar güzel.

Başından beri, konudan samimi bir keyif duyduğunu belli eden bir ifadeyle, on üç yıl önce olmuş, Weimar Sanatseverler Derneği tarafından düzenlenmiş ve dışarıdan da çok iyi desteklenmiş bir sergiyi anlattı. Bu serginin en hoş parçalarından biri –demek gerekirmiş ki– Leonardo da Vinci'nin Charitas büstünün son derece başarılı bir kopyasıymış – "Bilirsiniz: Kassel Galerisi'ndeki Charitas ve reprodüksiyoncuyu da tanırsınız; bu, Bay Riepenhausen'dı, burada olağanüstü ince ve övülmeye değer bir iş başarmış olan, sevindirici bir yetenek. Büst, orijinalin hafif renk tonlarını esas alan suluboyalarla kopya edilmişti ve gözlerin süzgün bakışı, başın yumuşak, aynı zamanda da yalvaran eğilimi, özellikle ağzın o tatlı hüznü olduğu gibi kopya edilmişti: Görüntü, son derece mükemmel bir keyif saçıyordu.

"Şimdi sergimiz, başka zamankinden farklı olarak yılın sonlarına doğru gerçekleşmişti ve halkın katılımı, bizleri bunu alışılmıştan daha uzun süre açık tutmaya cesaretlendirdi. Salonlar gittikçe soğudu ve ekonomik nedenlerle yalnızca kabul saatlerine doğru ısıtılıyordu. Bir kerelik giriş için küçük bir ücret kabul edilmişti, bu da açıkçası yabancılara uygulanıyordu; yerliler için, isteğe göre, belli zamanın dışında da –yani ısıtılmamış saatlerde de– girişi sağlayan bir abonman çıkarılmıştı.

"Şimdi başlıyor hikâye. Bizler bir gün kahkahalarla sevgili Charitas büstü önüne çağrılıyoruz ve görünürde edepli bir cazibe objesini onaylamamız isteniyor: Resmin ağzının üstünde, yan ağzı örten camın üstünde çok belirgin bir iz var, bu güzel görüntüye kondurulmuş öpüşün, hoş dudakların güzel biçimli baskısı.

"Siz bizim eğlencemizi düşünüyorsunuz. Olayı araştırdığımız suçluyu ele verecek teşhisi şen, kriminolojik meseleyi de düşünüyorsunuz. Suçlu gençti – bunu baştan kabul edebilirdi insan, ama camdaki izler de bunu söylüyordu. Yalnız olmalıydı – birçoklarının önünde insan böyle şeye cesaret edemezdi. Özlemli işini, ısınmamış odalarda gerçekleştiren, abonmanlı bir yerli. Soğuk camı hohlamış ve sonradan donup sağlamlaşan öpüşünü kendi nefesinin ısıttığı yere kondurmuş. Bu durumu pek az kişi anlamış, ama çıkarmak zor değildi, kimin o sıralar henüz ısıtılmamış odalarda yalnız bulunduğunu. Kesinlik derecesine varan bir tahmin, adını anmak ya da biraz yakından bile tanımlamak istemediğim, kendisinin nasıl izinin bulunduğunu kendisinin de hiç anlamadığı ve biz bilirkişilerin sonradan bu gerçekten öpücü dudaklarını birden çok kereler selamlama fırsatı bulduğumuz genç bir insana ilişkindi."

Bir falsoyla başlayan ve yalnız maden danışmanının değil, bütün orada bulunanların da hayretle izlediği öykü böyleydi. Charlotte çok kızarmıştı. Gerçekten de alnının üstüne, yukarı toplanmış kır saçlarının dibine kadar öyle kıpkırmızı kesilmişti ki, narin teni fazlasına izin vermezdi ve gözlerinin mavisi tanınmayacak şekilde soluk ve cırtlak görünüyordu bu baskı altında. Anlatıcıdan yüzünü çevirmiş, hatta ondan usulünce uzaklaşıp öteki yanındaki erkeğe, Saray Meclis Danışmanı Kirms'e doğru yönelmişti ve sanki onun göğsüne saklanmak istermiş gibi görünüyordu, o ise, kendi bu öyküyle iyi oyalanmış, bunu fark etmiyordu. Zavallı kadın, ev sahibinin bu gizli öpücüğün hiçliğe tutturulması ve bunun fizik koşulları hakkında daha çok açıklama yapacağı korkusuyla dopdoluydu ve neşe yatışınca bir açıklama da eksik kalmadı; ama bu, ısı öğretisinden çok güzelin felsefesiyle ilgiliydi. Ev sahibi, Apelles'in kirazlarını gagalayan serçeleri üzerine hoşbeş ediyordu ve de sanatın yanıltıcı etkisinden, bu tamamıyla eşsiz ve işte bu yüzden de aklın uğraşabileceği olguların en çekicisi – yanıltmaca anlamında değil dü-

pedüz çünkü o asla bir gözbağcılık değilmiş, tersine daha derin bir anlamda; yani hem göksel hem dünyevi alana birden ait oluşu sayesinde, çünkü aynı anda hem düşünsel hem de duyusalmış ya da Platon'ca demek gerekirse, hem tanrısal hem duyularla görünebilir olarak düşünsel olana hizmet edermiş. Bu nedenle işte güzeli harekete geçiren tuhaf, içten renk almış özlem, o özlem ki bu genç sanatseverin gizli davranışında dile gelmiş – sıcaklık ve soğukluktan doğma izine ulaşmışmış. Bu işte bizim gülme hevesimizi uyandıran şey ise kulak vermeden gerçekleştirilmiş bir eylemin karmakarışık uygunsuzluğuymuş. Bir çeşit komik hüzün kaplarmış insanı, bu baştan çıkan gencin, dudakları soğuk, pürüzsüz cama değince neler hissettiğini tasavvur edince. Aslında ise bir canlı ılıklığın, buz gibi – karşılık vermezliğe kondurulmuş sevecenliğin bu rastlantısal maddeleşmesinden daha dokunaklı, daha anlamlı bir imge düşünülemezmiş. Bu adeta evrensel bir şakaymış, vs.

Kahveyi hemen masada ikram ettiler. Goethe kahve içmedi, onun yerine, meyveyi izleyen tatlıdan aldı, çeşitli şekerlemelerden, kuru pastalardan ve kuru üzümden oluşan tatlılar, üstüne de bir kadehçik daha güneş şarabı, markası Tinto Rosso. Sonra sofradan kalktı ve topluluk yine Juno odasına döndü ve karşıdaki, orada asılı olan bir Urbinolu Rönesans Dükü portresinden dolayı aile dostlarınca "Urbino Odası" adıyla anılan büro benzeri yan odaya. Arkadan gelen saatler –aslında yalnızca üç çeyrek saatti– çok sıkıcıydı ama, Charlotte acaba sofrada geçen zamanın heyecan ve sıkıntılarına bu durumu yeğler mi diye şüphede bırakan bir tarzda. Ne kadar isterdi, gençlik arkadaşını, uğraşı sağlaması gerektiği inancıyla çabalamasından kurtarmayı. Oysa en çok dışarıdan gelen ve ilk olarak evinde bulunan konuklarla, yani Charlotte ve yakınları ile, keza durmadan, kendi deyişiyle "önemli bir şey gösterme"yi düşündüğü Maden Danışmanı Werner'le meşguldü. Kendi başına, ama bazen August'un ve uşağın yardımıyla, sehpalardan, bakır işlemeli büyük dosyalar alı-

yor ve bunların hiç de kullanışlı olmayan kapaklarını oturan hanımların ve arkada ayakta duran beylerin önünde açıyordu, içlerinde sıraya dizilmiş "görülecek şeyler"i –Barok resimler için koyduğu ad buydu– sunmak için. Bu arada, üstte olanlarla öyle çok oyalanıyordu ki, sonra gelenler ancak şöyle bir gözden geçirebiliyordu. "Constantin'in Savaşı" adlı bir tablo, büyük yapraklarda, en büyük açıklamaları yaşadı; parmağını, üzerinde oraya buraya gezdirdi, figürlerin dağılımı ve gruplandırılışına, insanların ve atların doğru çizimine dikkat çekerek ve böyle bir resmi yaratmak ve böyle başarılı tamamlamak için ne kadar yetenek ve kafa gerektiğini seyircilerin aklına sokmaya çalışarak. Sikke koleksiyonu da, o portre odasından kısmen kutularda taşınmak suretiyle sergilendi – bu, eğer konuda kalınabilirse, gerçekten şaşılacak nitelikte eksiksiz ve zengindi: 15. yüzyıldan o güne kadarki bütün papaların sikkeleri mevcuttu ve sergileyen bunu vurguluyordu, tabii son derece haklıydı, böyle bir kuşbakışı, sanat tarihine ne kadar mutlu pencereler açıyordu. Bütün gravür ustalarını adlarıyla bildiği görülüyordu, madalyaların bastırılması için tarihî vesileleri de bildiriyor, onuruna yapıldıkları adamların hayatından anekdotlar saçıyordu.

Karlsbad cam bardakları unutulmadı. Ev sahibi, onların getirilmesi için emir verdi ve gerçekten de ışığın önünde oraya buraya çevrildiklerinde sarıdan maviye ve kırmızıdan yeşile çok cazip renk değişimleri gösteriyorlardı, Goethe'nin eğer Charlotte tam anlamışsa kendisinin kurduğu, oğluna getirttiği bir aygıtta yakından açıkladığı bir olgu; içinde siyah ve beyaz zemin üzerinde hafif renkli cam levhacıkların oraya buraya gidip geldiği ve bardak olgusunun deneysel olarak yeniden ortaya çıkmasını sağlayan bir tahta çerçeve.

Arada bir, kendine düşeni yapmış ve konukları bir süre bakacakları malzemeyle donatmış olduğuna inandığında, elleri arkasında zaman zaman derin nefes alarak odanın içinde dolaşıp duruyordu, eylemi bir incelemeye benzemez kılmayan küçük, nefes verişi izleyen bir ses-

le. Odanın farklı noktalarında ayakta durduğu ve büroya açılan koridorda, koleksiyonu artık tanıyan, oyalanmayan konuklarla sohbet ettiği oluyordu. Unutulmayacak kadar tuhaf geldi. Charlotte'ye, onu yazar Stephan Schütze ile konuşurken görmek – kendisi, kız kardeşiyle optik gerece eğilmiş, renkli cam levhacıkları öteye beriye iterken, o iki bey, yaşlısı ve genci, iyice birbirine yaklaşmış duruyorlardı ve Charlotte dikkatini, çaktırmadan bu renk etkileri ile bu sahne arasında böldü. Schütze, aslında başka zamanlarda taktığı gözlüğünü çıkartmıştı ve bir dereceye kadar gizleyerek, mercek desteğine alışmış, öne fırlamış, gözlüğü olmaksızın yarı kör ve aptala bakan gözleriyle ve onları çok yormadan karşısındaki yanmış ve kaslı, ama ifade yönüyle sallantıdaki o çehreyi seyrediyordu. İki yazar arasında bir "Sevgi ve Dostluk Cepkitabı"ndan söz ediliyordu, Schütze'nin birkaç yıldır yayımladığı ve ev sahibinin bu konuda söz açtığı. Goethe, cepkitabını çok övdü, düzenlenişine düşünce ve değişiklik bakımından zengin dedi; elleri arkasında, bacakları açık ve çenesi içeri çekilmiş, şunu açıkladı: Bundan muntazaman çok eğlence ve ders çıkarıyorum. Schütze'nin kendisinin burada yayımlamakta olduğu mizah öykülerinin zamanla toplu olarak çıkması gerektiğini ilham etti ve beriki ise daha bir bön bön bakarak ve açıklayarak, kendisinin de bu düşünceyle saatlerce oynadığını ve böyle bir cildin zahmete değip değmeyeceğinden şüphe ettiğini belirtti. Goethe şiddetle başını sallayarak bu şüpheye karşı çıktı, ama itirazını, öykülerin değerine dayandırmadı, tersine sırf insani, deyim yerindeyse, düstur olarak yaptı bunu: Toplanması gerek, dedi, zamanı geldi mi, hayatın sonbaharı, ürün ambara gelmeli, darmadağın yetişen, bir çatı altına, emniyete alınmalı, yoksa insan içi rahat etmeden çekip gider ve sürdüğü hayat doğru dürüst ve örnek bir hayat olmaz. Derleme için doğru bir başlık uydurmakmış söz konusu. Ve o birbirine yakın duran gözleri tavana doğru arayış içinde baktı başarı ümidi çok olmaksızın, kulak veren Charlotte'nin korkusu buydu, çünkü onun bu öyküleri hiç bilmediği hakkında ke-

sin bir duygu varlığı içinde. Ama burada, Bay Schütze'nin o müteredditi düşüncelerinde yine de epey yol katetmiş olduğu meydana çıktı, çünkü derlemeye bir başlık vardı elinde: "Şen Saatler" diye adlandırmayı düşünüyordu kitabını, eğer olacak olursa. Goethe bunu mükemmel buldu. Kendisi daha iyi bir başlık düşünemezdi. Bu gayet hoşmuş ve öyle kibarlıktan yoksun da değilmiş. Yayıncıya bir şeyler söyleyecek, okuyucuyu çekecekmiş ve en önemlisi, kitaba biçilmiş kaftan gibiymiş. Böyle olmalıymış. Bir kitap hemen adıyla birlikte doğarmış ve bunda şüphe ve mesele olmaması, kitabın iç sağlığı ve doğruluğu için düpedüz bir kanıtmış. "İzninizle!" dedi, Mimari Danışman Coudray ona yaklaştığından. Gözlüğünü yine takan Schütze'ye ise Dr. Riemer koştu, besbelli Goethe'nin onunla ne konuştuğunu sormak için.

Öğle toplantısının iyice sonlarına doğru, ev sahibi, Charlotte'ye, çocuklarının küçüklük resimlerini, bir zamanlar o dinç çiftten armağan aldığı şekilde, göstermeyi akıl etti. Şöyle oldu: Kakmalar, sikkeler ve renk oyunları bırakıldığında o, Kestner hanımları ve Ridelleri, koleksiyonundaki tek tek nadir şeyleri göstermek için odasında dolaştırıyordu: Cam altındaki bir Tanrı resimciği, pencere pervazında asılı anahtarlı bir antika kilit, şapkalı ve kılıçlı küçük bir altın Napoléon, bir barometre borusunun çan biçimi kapalı ucuna yerleştirilmiş. Bu arada birden aklına geldi. "Şimdi biliyorum!" diye haykırdı ve hemen samimi hitap şeklini kullandı "Daha neleri görmeniz gerek, çocuklar! Eski armağan, sizlerin ve övülesi başarılarınızın resim işleri! Görmelisiniz, onları nasıl onyıllar boyunca sadakatle koruduğumu ve baş üstünde tuttuğumu. August, bakar mısın, bana resimli dosyayı!" dedi koyu Frank şivesiyle; ve o tuhaf bir şekilde içeri tıkılmış Napoléon'a bakarlarken, meclis danışmanı kasayı bir yerlerden getirdi, yuvarlak masada yer kalmamış olduğundan Streicher piyanosunun üstüne koydu, babasını ve yanındakileri de oraya çağırdı.

Goethe kendisi bağları çözdü ve kapakları açtı. İçindekiler resimli belgeler ve hatıralar, resim işlerinin sarar-

mış ve rutubet lekeli bir karmaşası, çiçek çelenkleri içinde solmuş tören manzumeleri ve taşlar, köyler, nehir kıyıları ve çoban tipleri üzerine karalamalar, sahibinin eski geziler sırasında hafızasına destek olsun diye birkaç çizgiyle kâğıda geçirdiği haliyle. Yaşlı bey bu dosyayı az tanıyordu ve aradığı şeyi bulamamıştı. "Belasını versin, bu şey nerede ki!" dedi sinirlenerek, bu sırada elleri yaprakları daha hızlı ve daha sinirli karıştırıyordu. Çevresinde duranlar, onun zahmetine üzüldüler ve vazgeçmeye hazır olduklarını, gittikçe artan bir ısrarla belli ettiler. Şart değildi ya, hatıraları tekrar görme ümidi bile onları yeniden gözlerinin önüne getirmeye yetiyordu. Son anda Charlotte kendisi dağınıklık içinde onu keşfetti ve çekip çıkardı. "Buldum, Ekselans," dedi, "işte biz!" Ve Goethe üzerine profillerin yapışık olduğu kâğıdı biraz bozulmuş, hatta inanmadan gözlemlerken, sesinde kızgınlığın kalıntısıyla cevap verdi: "Gerçekten de, evet, onu bulmak size kısmetmiş. Bu sizsiniz, azizim, ustaca kesilmiş ve rahmetli arşiv sekreteri ve beş büyük çocuğunuz. Bu güzel küçükhanım henüz yok burada. Benim tanıdıklarım hangileri ki? Şunlar mı? Evet, evet, çocuklar adam oluyor."

Meyer ve Riemer, biri gibi öteki de kaşlarını çatarak, gözlerini kapayıp yavaşça başlarını eğerek terbiyeli ve oybirliğiyle bir işaret verdiler. Bu sergilenenleri gördükten sonra, artık yeter olduğu düşüncesindeydiler ve üstadı aşırı yorgunluktan korumayı arzuluyorlarsa onlara herkes hak verecekti.

Vedalaşmaya yaklaşılıyordu; Urbino Odası'nda sohbet etmiş olanlar da buna katıldılar.

"Demek beni terk etmek niyetindesiniz, çocuklar, hepiniz birden?" diye sordu ev sahibi. "Evet, tabii, dışarıda işlerinizin, eğlencelerinizin başına gitmeniz gerekiyorsa, size kimse sitem edemez. Güle güle, güle güle! Maden danışmanımız biraz daha yanımda kalıyor. Değil mi, aziz Werner, bunu kararlaştırmıştık. Arkada, dışarıdan gelmiş ve biz yaşlı kâhinlerin ziyafet sonrası tadına varmak istediğimiz, sizin için ilginç bir şeyim var: Elbogen bölgesindeki

Libnitz'in taşlaşmış tatlı su salyangozları. Sayın bayan arkadaşım," dedi Charlotte'ye. "Güle güle! Sanırım Weimar ve yakınlarınız sizi burada birkaç hafta tutmayı becerirler. Sizin buradaki günlerinizde yine bir arada olmamızı isteyemeyeceğini kadar uzak tuttu hayat bizleri birbirimizden. Teşekkür edilecek bir şey yok. O zamana kadar, hanımefendi. Güle güle hanımlar! Güle güle beyler!

August, Ridellere ve Kestnerlere yine o güzel merdivenlerde eşlik etti, aşağıya evin kapısına kadar; burada Ridellerin kiralık faytonlarından başka Coudraylar için ve Kirms çifti için iki tane daha bekliyordu. Şimdi yağmur iyice yağıyordu. Charlotte'nin yukarıda vedalaştığı konuklar, selam vererek önlerinden geçtiler.

"Babam alışılmadık şekilde canlıydı, sizin varlığınız sayesinde," dedi August. "Ağrıyan kolunu tamamıyla unutmuşa benziyordu."

"Çok sevimliydi," cevabını verdi eyalet meclis danışmanının hanımı, kocası da onu kuvvetle onayladı. Charlotte dedi ki:

"Eğer ağrıları var idiyse, o zaman kafası, canayakınlığı bir kat daha hayrete değer. Bunu düşünmeye utanıyor insan ve ben ona rahatsızlığını hiç sormadım diye kendime kızıyorum. Bir tekrar görüşmeden sonra eğer ayrılık uzun olmuşsa, insan bazı ihmallerden hep pişmanlık duyar."

"Bu ihmaller nelerden ibaret olursa olsun, bunlar telafi edilebilir, hemen olmasa da, çünkü şu kesin ki, babamın şimdi biraz ara vermek ve yakın tekrar görüşmelere hayır demek zorunda olacağına inanıyorum. Özellikle, sarayın toplantılarından affedilmesini istediğine göre, başka eğlencelere de katılamayacaktır. Bunu tedbir olarak belirtmek isterim."

"Tanrı aşkına," dediler, "bu, gerçekten kendiliğinden anlaşılacak bir şey! Selamlarımızı, teşekkürlerimizi, bir kere daha!"

Şimdi dördü birden, yine yüksek açık arabalarında oturuyorlardı ve ıslak caddelerden geçerek eve dönüyor-

lardı. Küçük Lottchen, hemencecik arka sırada, burunçuğunun kanatları durmadan şişkin, arabanın tavanına bakıyordu, tam kurdele jilesi yine siyah pelerinle örtülü olan annesinin kulağının yanından.

"O, büyük ve iyi bir insan," dedi Amalie Ridel ve kocası onayladı: "Öyledir."

Charlotte düşünüyor ve düşlüyordu:

"O, büyük siz de iyisiniz. Ama ben de iyiyim, tam, gönülden iyi ve öyle olmak istiyorum. Çünkü ancak iyi insanlar, büyüklüğü takdir etmeyi bilirler. O çan siperlerinin altında oynayıp zıplayan Çinliler, aptal, kötü insanlar."

Dr. Ridel'e yüksek sesle şunları söyledi:

"Senin önünde kendimi çok çok suçlu hissediyorum, enişte, sana, sorulmadan hemen itiraf ettiğim için. İhmallerden söz ettim, bununla neyi kastettiğimi çok iyi biliyordum ve tamamen hayal kırıklığına uğramış, kendimden tamamen hoşnutsuz, eve dönüyorum. Gerçekten de, fırsat bulamadım, ne sofrada ne de sonradan, Goethe'ye senin umutlarından ve arzularından söz edip onu, kesinlikle niyetim olduğu gibi bu iş için kazanmaya. Bilmiyorum, nasıl olabilirdi ve nasıl olmayabildi, ama bütün zaman boyunca bir türlü olmadı, yapılamadı. Bu benim suçum, ama yine de değil. Kusuruma bakma!"

"Zararı yok," cevabını verdi Ridel, "aziz Lotte, dert etme! Bundan söz etmen pek de öyle önemli değildi, tersine senin varlığın sayesinde öğleni ekselansın yanında geçirişimizle bile bize yeterince yardımın dokundu ve herhangi bir şekilde bizim lehimize etkisi olacaktır bunun."

DOKUZUNCU BÖLÜM

Charlotte ekimin ortalarına kadar Weimar'da kaldı ve çocuğu Lotte'cikle bütün bu süre sahibesi Bayan Elmenreich'ın kısmen kendi kurnazlığı kısmen de sağ kolu Mager tarafından kendisine oda ücretleri konusunda çok yardımcı olunan zum Elephanten Misafirhanesi'nde. Bu ünlü kadının aynı şekilde ünlü bu şehirde geçirdiği günler hakkında pek fazla bir şeyler bilmiyoruz; bu seyahat -tabii onun yaşına uygun olarak- saygın çekingenlik karakterini taşımışa benziyor, ama öyle çok da ulaşılmaz bir çekingenlik değil; çünkü genel olarak sevgili akrabalarıyla beraber olmaya adanmıştı, yine de katıldığı ve başkentin çeşitli sosyetik merkezlerinde gerçekleşen birçok küçük, hatta birkaç da büyük davet kulağımıza geldi. Bunlardan birini, gerektiği gibi, Rideller bizzat verdi ve onların memur çevresinde bu davetlerin bir-ikisi de eklendi. Sonra Saray Müşaviri Meyer ve eşi, eski von Koppenfels ve keza Başmimar Coudray, Goethe'nin gençlik arkadaşını evlerinde gördüler. Ama asıl saray sosyetesinde de hanımefendi bir ara göründü hem de Saray Tiyatrosu Kurulu Üyesi Prens Edling'in ve güzel eşi, Moldaulu Prenses Sturdza'nın evinde. Bunlar, ekim başında, onun şerefine müzikal etkinlik ve şiir okumalarıyla yüceltilmiş bir *soirée* düzenlediler, ki Charlotte, burada, uzaktaki bir arkadaşına yazdığı mektupta onun görünüşünü ve şahsını sempatik-eleştirel bir tarzda tasvir edecek olan Bayan von Schiller'le tanıştı.

Özel Danışman Ridel'in hanımı da bu öteki Charlotte'yi "bu dünyadaki şeylerin geçiciliği" ile bağıntılı olarak anar ve romanın bu "inatçı sarışınının nasıl ağır ve olgun biri olarak hanımlar arasında oturduğunu" anlatır.

Bütün bu davetlerde Charlotte, gayet tabii, birçok saygı gösterisiyle kuşatıldı ve iltifatları karşılayışındaki o sevimli ihtişam, az sonra bunların onun artık yalnızca edebiyattaki yerine değil, şahsına ve özellikleri arasında yumuşak bir melankolinin en az çekicisi sayılmayacağı insanlığına yönelik olmasını sağladı. Görünüşünün uyandırdığı heyecanlı davranışı bu, sessiz bir kesinlikle geri çeviriyordu. Mesela derler ki bir toplulukta son derece heyecanlı bir kız –herhalde Prens Edlinglerde– kollarını açarak "Lotte! Lotte!" diye ona koştuğunda o, bu deli kızın, geri çekilerek ve "Kendinize gelin, güzelim!" sözleriyle aklını başına almasını sağlamış ve sonra da onunla şehir ve dünya olayları konusunda hoş sohbetler etmiş. Kötülük, dedikodu ve iğnelemeler de tabii tamamıyla eksik kalmıyordu, ama bunlar öteki bütün iyice mizaçlı insanların iyi niyetiyle kontrol altında tutuluyordu; ve daha sonra şunu kabul etmek gerekir ki kız kardeş Amalie'nin bir münasebetsizliği yüzünden yaşlı kadının Goethe'ye *Werther* aşk öyküsünü zevksizce çağrıştırmaktan uzak olmayan bir tuvaletle gittiği şayiası yayılınca bile, onun ahlaki konumu, bu söylentinin zarar veremeyeceği kadar sağlamdı.

Wetzlar'daki dostunu bu gezilerden hiçbirinde tekrar görmedi o. Birincisi, kolundaki bir hastalığın zahmet verdiği, ikincisi ise şu ara kendisinin, külliyatının iki yeni cildiyle çok meşgul olduğu biliniyordu. Yukarıda anlatılan, Frauenplan'daki öğle yemeği hakkında Charlotte, oğlu Elçilik Müşaviri August'a bilgi verdi, şu önümüzdeki, denebilir ki son derece anlık özellik taşıyan ve bu yaşantıya karşı dürüst olmak gibi bir çabası olmayan, hatta buna karşı bir çaba gösteren mektupta. Şöyle yazıyordu:

"O büyük adamla tekrar görüşme hakkında sizlere herhalde henüz bir şey söylemiş değilim: Zaten bu konu-

da anlatacak çok şeyim de yok. Yalnız şunu söyleyebilirim: Goethe olduğunu bilmeseydim de benim üzerimde hoş bir etki bırakmayan yaşlı bir adamla yeni bir tanışıklık kurdum. Biliyorsun, bu buluşmadan ya da daha ziyade bu yeni tanışıklıktan pek az şey umuyordum, bu yüzden çok rahattım; gerçi o sert haliyle elinden geleni yaptı, bana karşı iyi davranmak için. Seni ve Theodor'u ilgiyle hatırladı... Annen Charlotte Kestner, kızlık adıyla Buff."

Bu satırların, hikâyemizin başında Goethe'ye yazılmış pusulayla karşılaştırılması, bizleri bunun bu biçime ulaşıncaya kadar nasıl nazik bir ruhsal hazırlık geçirme durumunda olduğunu açıklama zorunda bırakmaktadır.

Ama Charlotte'nin gençlik arkadaşı da ona, bu haftalarda bir kere, ona neredeyse sürpriz gibi geldi bu, yazdı: Charlotte, onun kartını 9 Ekim günü "Elephanten"da, erkenden, sabah tuvaletini yaparken, Mager'den aldı, ki onu da elindekini teslim ettikten sonra odadan uzaklaştırmak, hiç de kolay olmadı. Şunları okudu:

"Eğer, sayın dost, bu akşam locamdan yararlanmak isterseniz, arabam sizi alacak. Bilete gerek yok. Uşağım parterden yolu gösterir. Kendim gelemediğim için ve çoğu zaman aklım sizde olduğu halde şimdiye kadar görünmediğim için kusura bakmayın. İçtenlik ve en iyi dileklerimle, Goethe."

Dilenen bu özür –yazan adamın ona bizzat eşlik etmediği ve o güne kadar görünmediğine dair– ses çıkarmadan kabul edildi, çünkü Charlotte kendisi için yapılan tiyatro davetine uydu, yalnız onun için; çünkü küçük Lotte, Thalien'in armağanlarına karşı püritence bir antipati duyardı ve Amalie Kardeş de bu akşam kocasıyla bir başka yere söz vermişti. Böylece Goethe'nin arabası, rahat, mavi kumaşla kaplı ve pırıl pırıl iki kahverenkli at koşumlu bir lando, onu yalnız olarak Komedi Tiyatrosu'na getirdi; Hannoverli hanımefendiye burada çok tiyatro gözlüğü çevrildi, çok özenildi, ama besbelli halkın merakının kendi dikkatini çelmesine izin vermiyordu; daha geçenlerde, bambaşka görünüşlü bir kadının, Christiane'nin, yani o

matmazelin sık sık işgal ettiği şeref locasında geçiriyordu akşamı. Büyük ara esnasında da locayı terk etmedi.

Theodor Körner'in trajedisi *Rosamunde* oynanıyordu. Özenli ve iyi kotarılmış bir temsildi ve Charlotte, her zamanki gibi beyaz, ama bu kez koyu menekşe kurdelelerle süslü elbisesiyle, başından sonuna kadar büyük bir keyifle izledi. Arınmış bir dil, gururlu özdeyişler, tutkunun becerili organlara emanet edilmiş çığlıkları, insanlığa yaranarak, soylu, ölçülü davranışlar eşliğinde, kulağına çarpıyordu. Olay kurgusunun doruk noktaları, içinde göçüp gidenin, dile sonuna kadar ideal ölçüde hâkim, kafiyeli konuştuğu sis altına alınmış ölüm sahneleri, trajedinin hoşlandığı şekliyle batıcı hunharlıkta ve teselli edici sonlarında kötü mizacın kendisinin "Cehennem yenilgiye uğratıldı," diye tespit ettiği sahneler, sanata uygun bir düşünceyle düzenlenmiş. Parterde çok kimse ağladı, Charlotte'nin de birkaç kez gözleri doldu, her ne kadar o, şairin bilinen gençliğine bakarak iç taşkınlıkları olağan görüyorsa da. Kadın kahraman Rosamunde'nin solo oyuncu olarak okuduğu bir şiirde kendinden tekrar tekrar "Rosa" diye söz edişinden hoşlanmamıştı. Üstelik bu parçada ortaya çıkan tiyatro kuklalarının ona itici geleceği kadar iyi anlardı çocuklardan. Annelerini, zehir içmeye zorlamak için onların göğsüne hançer dayamışlardı ve bu iş olduktan sonra çocuklar annelerine şöyle diyorlardı: "Anne, ne kadar solgunsun! Neşelen! Biz de neşeli olmak istiyoruz!" Bunun üzerine bir de, karşısında bu sahnenin cereyan ettiği tabutu gösteriyordu ve bağırıyorlardı: "Baksana, orada ne çok mum neşe saçarak yanıyor!" Burada da parterde hıçkırmalar oldu, ama Charlotte'nin gözleri yaşarmadı. Bu kadar aptal değillerdi çocuklar, diye düşündü kırgın ve çocuk saflığını böyle tasavvur etmek için insanın çok genç bir hürriyet savaşçısı olması gerek.

Oyuncuların, terbiyeli seslerini ve sevgili kişiliklerinin otoritesini ortaya koydukları özdeyişler de, Charlotte'ye öyle geliyordu, öykü pek iyi ve mutlak değildi; bunlar da, ona göre, ortaya konuşlarındaki her türlü sıcaklık ve be-

cerikliliğe rağmen, derin deneyim ve hayat felsefesi bakımından belli bir eksiklik gösteriyordu; bunlar yeşil alandaki süvari hayatıyla öyle kolay elde edilemez olmalıydı. Oyunda, Charlotte'nin geçiştiremediği, eleştirici ve düşünceli bir tarzda aklının takıldığını arkadan gelen birçoğunu işitmeyip kaçırınca anladığı bir tirat vardı; hatta tiyatrodan ayrılırken bile memnuniyetsizlik içinde düşündü bunu. Öyleydi ki, sanki biri gözükara cesareti asil diye övmüştü, oysa biraz olgun bir yargı, cüreti asil sayma konusunda, insanlığın bu pek büyük saflığını kabul etmiyordu. Biri, kutsal olana ve bütün değerlere cüretkâr ellerle saldırmayagörsün, onu hemen kahraman ilan ediyor, büyük sayıyor ve tarihin yıldızları arasında anıyorlar. Ama, şair diyor ki, kahramanı yapan, saygısızlık değildir. İnsanlığın cehennemle olan sınırı çabuk aşılır; bu, adi kötülüğün ait olduğu bir cesarettir. Buna karşılık öteki sınır, yani cennete bakan, yalnızca en yüce ruh hamlesi ile ve temiz yolda aşılmak ister. Fena değildi bu, ama locanın bu yalnız konuğuna öyle geliyordu ki, yazar ve gönüllü avcılar bu her iki sınırıyla ahlakın deneyimsiz ve hatalı bir topografisini sunuyordu. İnsanlığın sınırı, diye felsefe yapmaya başladı Charlotte, belki de yalnızca bir tekti, öte yakasında ne cennet ne de cehennemin olduğu ya da hem cennet hem de cehennemin bulunduğu ve bu sınırı aşan büyüklük, herhalde yalnızca tekti, yani kötülükle temizliğin, içinde şairin savaşkan cehaletinin pek anlamadığı (nasıl ki çocukların aşırı zekâ ve duygululuğundan pek anlamıyordu) bir tarzda birleşmesi. Ama belki onun da bundan haberi vardı da yalnızca, edebiyatta çocukları acınası aptallar olarak göstermenin ve insanlığın iki farklı sınırını kurmanın gerekliliği görüşündeydi. Yetenekli bir oyundu bu, ama yeteneği, genel kanıya göre nasıl isteniyorsa öyle bir tiyatro oyunu üretmeye yönelikti ve insanlığın sınırını hiçbir yana doğru aşmıyordu şair kesinlikle. Eh işte, yeni şair kuşağı, birçok beceriklilığin yanı sıra sonuçta biraz zavallı ve o eski büyüklerin korkacak bir şeyleri yok bunlarda.

Böyle eleştiriyor ve içinden itirazlarıyla daha alıp veriyordu ki, perdenin alkışlar ve karmaşa içinde son inişinden sonra Frauenplanlı uşak yine saygıyla yanında bitiverdi, pelerinini omzuna tuttu.

"Evet, Carl," dedi (çünkü Carl diye çağrıldığını o söylemişti), "çok güzeldi. Çok keyiflendim."

"Bunu duymakla sevinecek Ekselans," cevabını verdi Carl ve Charlotte yüceler diyarında saatler geçirdikten sonra yeniden algıladığı o sesi, yani her günün ve gerçeğin ilk soğuk-melodisiz tonu, onu şu konuda bilinçlendirdi ki ölçütleri büyük oranda, güzelle uğraşımızda bizi kolaylıkla içine düşüren o heyecanlı ve biraz duygusal yabancılaşma halinden biraz kurtarma amacı taşıyordu. Buna pek severek sırt çeviremiyordu insan, parterde kalmış insanların ısrarlı alkışı bunu gösteriyordu ve bu alkış, oyunculara teşekkürü anlattığı gibi daha çok da bu işten umudu kesip ellerini aşağıya salıvermeden ve Tanrı'nın izniyle normal hayata geri dönmeden önce güzelin alanına birazcık daha sarılmak için bir çareydi. Charlotte de, artık şapkası başında, pelerini sırtında, birkaç dakika daha loca kapısında ayakta durdu, uşak beklerken ve kısa ipek eldivenli elleriyle alkışladı. Sonra, önden giden tekrar silindir şapkasını başına geçirmiş Carl'ı izleyerek merdivenlerden aşağı indi. Karanlıktan aydınlığa doğru bakmaktan yorulmuş, ama parlayan gözleriyle düpedüz öne değil, yana doğru bakıyordu – trajediyi gerçekten ne kadar zevkle seyrettiğinin işareti, bu, o iki sınır meselesiyle tartışmalı olsa da.

Açık tenteli fayton, üstünde, selamlayan arabacının eyerli çizmelerini, eğik basamağa doğru dayadığı yüksek bankın yanlarında iki fener, yine giriş kapısının önünde duruyordu ve uşak, Charlotte'ye binerken yardım etti, onun dizlerine özenle bir yaygı örttü, üstüne kapıyı kapadı ve kendisini, temrinli bir sıçrayışla dışarı, arabacının yanına attı. O ise, dehleyip atları dizginledi, araba harekete geçti.

İçi rahattı – gayet tabii, seyahatlerde hizmet etmişti ve etmekteydi Bohemya'ya, Ren'e, Main'a. Döşendiği koyu

mavi kapitone kumaş, şık ve hoş duruyordu, fener içinde bir mum, bir köşeye iliştirilmişti ve hatta yazı malzemesi bile emre amadeydi: Charlotte'nin arabaya inip oturduğu tarafta bir not defteri ve kalemler vardı, deri bir çantada.

Sessizce oturuyordu köşesinde kadın, ellerini *necessaire*'nin üzerine kavuşturmuş. Arabacıyı arabanın iç bölmesinden ayıran duvarın küçük penceresinden fenerin dağınık, huzursuz ışığı giriyordu ve bu ışıkta fark etti, iyi etmişti de hemen arabaya bindiği yanda oturmuştu, çünkü locadaki gibi öyle pek yalnız değildi. Yanında Goethe oturuyordu.

Ürkmedi. Böyle şeylerden ürkülmez ki. Yalnızca biraz daha gömüldü köşesine, biraz daha iyice yana, komşusunun hafif gölgeli ışıldayan görüntüsüne başını kaldırıp baktı ve kulak kabarttı.

Geniş bir palto giymişti, kırmızı astarlı, eğreti yakası, yukarı kalkık ve şapkasını kucağında tutuyordu. Kara gözleri, Jüpiter'inki gibi, bu kez pudralanmamış ve seyrelmiş de olsa neredeyse genç kumral saçlarının, yumru alnının altında kocaman ve hınzırca bir ifadeyle ona doğru bakıyordu.

"İyi akşamlar, tatlım," dedi, bir zamanlar nişanlı kıza Ossian'dan, Klopstock'tan parçalar okuduğu sesiyle. "Bu akşam yanınızda olmayı kendime yasakladığım ve bütün bu günler görünmediğimden, size sanat keyfinden dönüşte eşlik etme hakkımı kendimden esirgemek istemedim."

"Bu çok nazik bir davranış, Ekselans Goethe," cevabını verdi kadın, "en çok da, sizin bu kararınızda ve bana hazırladığınız bu sürprizde ruhlarımız arasındaki belli bir uyum, eğer büyük bir adamla küçük bir kadınınki arasında böyle bir şeyden söz edilebilirse, dile geldiği için seviniyorum. Çünkü bu bana gösteriyor ki siz de, eğer geçen günkü o bol öğretici sergilemelerden sonraki vedalaşmamız son vedalaşma olsa ve en azından bir ve benim, bu hikâyeye iyi kötü barıştırıcı bir sonuç sunabilirse, gerçek bir rızayla ebediyen son vedalaşma sayacağım buluşma eklenmese, bunu yetersiz, üzecek kadar yetersiz bulacaktınız."

"Bir bölüm," dediğini duydu onun köşesinden, "bir bölüm oluşturur ayrılık. Buluşma, küçük bir alt bölüm, yarı kalmış."

"Orada ne söylediğini bilmiyorum, Goethe," karşılığını verdi kadın, "ve nasıl işittiğimi de pek iyi bilmiyorum, ama şaşmıyorum, sen henüz şaşabilirsin, çünkü ben, senin o, kor renkli Main Nehri kıyısında en son edebiyat yaptığın ve oğlunun bana anlattıklarına göre sana ve şiirine düpedüz girmiş olan ve aynı senin gibi şiir yazan küçük kadını hiç mi hiç hoş görmüyorum. Evet, gerçi o bir tiyatrocu ve herhalde oynak bir kanı var. Ama kadın kadındır ve biz hepimiz, gerekince erkeğe ve eserine nüfuz ederiz... Tekrar görüşme, bir alt bölüm, yarım kalmış, öyle mi? Ama benim tam bir başarısızlık duygusuyla kimsesiz dul evime geri gideceğim kadar yarım kalmış olmamalıydı, sen de öyle düşündün."

"Sevgili kız kardeşinizle kucaklaşmadınız mı, uzun ayrılıktan sonra? Seyahatinizin başarısızlığından nasıl söz edebilirsiniz?"

"Ah, alay etme benimle!" karşılığını verdi. "Kız kardeşim bunda sadece bir vesileydi, çoktandır huzurumu kaçıran bir tadın günahını çıkartmak için: senin şehrine gitmek, kaderin benim hayatımı örgüsüne kattığı büyüklüğün içinde seni ziyaret etmek ve bu yarım kalmış hikâyeye hayatımın akşamı için yine de bir son yaratmak. Söyle, sence çok uygunsuz muydu gelişim? Çok, acınası aptalca bir mektepli kız şakası mıydı?"

"Kesinlikle böyle adlandırmayalım," cevabını verdi Goethe, "elâlemin merakına, duygusallığına ve kötülüğüne şeker vermek aslında iyi değilse de. Ama sizin tarafınızdan bakılınca, dostum, bu seyahate heveslendiren tepileri gayet iyi anlayabiliyorum ve bana da, ortaya çıkışınız, en azından derin anlamda uygunsuz gelmedi; buna, daha ziyade iyi ve zekice demem gerek, çünkü eğer zekâ, sanatta ve hayatta şeyleri anlamlıca dokuyan ve bizim her türlü duygusal alanda, daha yüce ilişkilerin yalnızca bir örtüsünü görmemizi sağlayan üst yönlendirici ise. Rastlantı yok-

tur biraz olsun önemli bir hayatın birliğinde ve boş yere değildi, daha geçenlerde, yılın ilk aylarında bizim kitapçık *Werther*'in tekrar elime geçmesi, dostunuzun bu, önemli eskide batıp gitmek istemesi, çünkü kendisi iyiden iyiye bir yinelenme ve yeniden gelme dönemine girmiş buluyordu, ki bunun üstünde şüphesiz küçümsenmeyecek yüce imkânlar hüküm sürüyordu, tutkuyu düşünceye çevirmek için. Ama şimdikinin, geçmişin gençleşmesi olarak kendini zekice ortaya koyduğu yerde şaşılacak bir şey değil, görüntülerin anlamlı çalkantısında gençleşmemiş geçmişin de ziyaretime gelişi, solgun imalar sunarak ve zamana bağımlılığını başının titremesiyle dokunaklı ilan ederek."

"Hiç de güzel değil, Goethe, bu belirtiyi öyle yüze vurman, öte yandan ona dokunaklı deyişin de pek bir işe yaramıyor, çünkü dokunaklı şeyler hiç de senin harcın değil, tersine biz basit insanların duygulanmış olabilecekleri yerde sen meseleyi soğukça ilginçliğe vuruyorsun. Ben pekâlâ fark etmiştim senin, benim dipdiri genel havam hakkında hiçbir şey ifade etmeyen bu küçük zaafımı anladığını; bu zaaf, bence senin yalnızca korkunç ve heyecanlı aşırı büyük olmuş hayatına girişimden daha az zamana bağlılıkla ilgili. Ama benim bilmediğim şey, senin de benim elbisemin solgun imalarını fark etmiş olman. Eh, tabii sen, şöylece bakan gözlerinin fark ettiğini gösterdiğinden daha çok şey fark edersin ve nihayet fark etmen gerekirdi zaten, o şakayı bunun için bulmuştun ve bu sırada senin mizah anlayışına güvenmiştim, ama şimdi görüyorum ki öyle pek de mizahi değilmiş. Öte yandan, yine şu benim zamana bağlılığıma gelince; o zaman müsaadenle, Ekselans, senin bu konuda fazla durmaya pek gereğin yok, çünkü, bütün şairane yenilenmelere ve gençleşmelere bakmayalım, senin duruşun ve yürüyüşün öyle bir esneklikten yoksun ki Tanrı esirgesin, sonra o ciddi kibarlığın da aynı şekilde iyi bir elden geçmek ister."

"Sizi kızdırdım, meleğim," dedi Goethe yumuşak bas

tonda, "şu sıradan deyişimle. Ama unutmayalım ki o sözümü, görünüşünüzden hakkını vermekle bir arada kullanmıştım, üstelik, sizin de ruhlar geçidinde birlikte akıp gidişinizi niçin iyi ve anlamlı saydığımı açıklayarak."

"Tuhaf," diye girdi araya. "Damatlığı açığa vurulmamış August, bana, senin onun annesi Matmazel'e 'sen' diye hitap ettiğini, ama onun sana 'siz' dediğini anlatmıştı. Bizde bunun tersinin olduğu dikkatimi çekiyor."

"Sen ve siz," diye cevap verdi. "Vaktiyle, senin zamanında da hep, aramızda sallantıdaydı, üstelik bunun şu anki dağılımı herhalde bizim, karşılıklı tutumlarımızla ilgili."

"İyi ve doğru. Ama şimdi de benim zamanımdan söz ediyorsun 'bizim zamanımız' diyecek yerde, oysa o, senin de zamanındı. Ama o, işte yine senin zamanın, yenilenmiş ve gençleşmiş olarak tekrarlanıp düşünce zengini bir şimdiki zaman oluyor, benimki ise yalnızca bir kere vardı. Bu durumda beni öyle derinden yaralamamak, senin düpedüz benim hiçbir şey ifade etmeyen küçük zaafımı anman, o zaaf ki maalesef benim zamanımın yalnızca geçmişte olduğunu söylüyor işte."

"Dostum," diye cevap verdi, "sizin zamana bağlı görüşünüz size dert olup bu konudaki herhangi bir söz sizi yaralayabilir mi hiç, kader size milyonların önünde iltimas etmiş ve size edebiyatta ebedi gençlik bahşetmişken? Ölümlü olan şeyi, benim şarkım koruyor."

"İşte bu fena değil," dedi Charlotte, "ve ben, şükranla takdir etmek isterim bunu, ben zavallı için sebep olduğu her türlü yük ve heyecana rağmen. Hemen, senin herhalde şu ciddi kibarlığından dolayı söylemediğin şeyi de eklemek isterim: Zamana bağlı görünüşümü geçmişin senin eserinde ebedi figüre ait işaretleriyle donatmak aptallıktı. Nihayet sen de bir zamanlar birçok hayran oğlanın yaptığı gibi öyle mavi frak, sarı yelek ve pantolonla etrafta dolaşacak kadar zevksiz değilsin, tam tersi, siyah ve ipek gibi artık frakın ve söylemeden edemeyeceğim, gümüş yıldız, bunun üstünde, Egmont'a Altın Post kadar iyi git-

miş sana. Evet, Egmont!" diye iç çekti. "Egmont ve halk kızı. Çok iyi ettin Goethe, kendi gençlik görüntünü eserde sürekli kılmakla, şimdi ise kireçlenmiş bacaklı Ekselans, fedakârlığın bütün ihtişamıyla dalkavuklarına çorba sunabiliyorsun!"

"Görüyorum ki," diye cevap verdi, bir aradan sonra derinden ve heyecanlı, "dostum, benim besbelli yalnız pek ince olmayan ama yalnızca sevecenlikle söylenmiş o zaman işaretime karşı haşinlik göstermekle kalmıyor. Öfkesi ya da öfke halinde ortaya çıkan ıstırabının oldukça haklı ve yeterince saygın nedeni var, ben de hissettiğim bu ıstırap öfkesine dayanmak haklılığını ve saygınlığını takdir etmek ve onu en içten özür dilemeye belki yatıştırmak gerekliliğinden dolayı onu beklemedim mi arabada?"

"Aman Tanrım!" dedi ürkerek. "Ekselans nelere kalkışıyor! Bunu duymak istemedim ben ve ahududu kreması sırasında anlattığınız hikâyede olduğu gibi kızarıyor yüzüm. Affetmek! Benim onurum, benim mutluluğumun affedeceği bir şey olur mu? Benim dostumla boy ölçüşebilecek adam nerede? Dünya onu nasıl sayıyorsa, gelecek kuşaklar da öyle saygıyla anacak."

"Ne buradaki tevazu ne oradaki saflık," diye cevap verdi, "dilenen şeyin esirgenmesindeki acımasızlığı alamaz. Affedecek bir şeyim yok, demek, aslında, kaderi belki de eskiden beri kendini suçsuz suça bulaştırmak olan birine karşı kendini barışmaz göstermektir. Affetme ihtiyacının olduğu yerde tevazu da bunu engellememeli. İnsanı, haklı bir suçlama, samimi bir ben duygusunun karanlıklarının ortasında ansızın yakalarsa onun içine, adeta şurada burada kireç yerine inşaatta kullanılan yanmış midye yığını dolan kanayan sıcak duyguyu, o gizli ruh azabını tanımamalı tevazu."

"Dostum," dedi Charlotte, "eğer beni düşünmen, yalnız bir an için bile olsa, dünya için çok önemli olan o güvenilir ben-duygunu sarsacaksa .bu, benim için korkunç olur. Ama sanırım bu zaman zaman yanıp tutuşmalar ilk planda birinci kıza ait, onda fedakârlığın temeli atılmıştı

ve tekrarlanma başlamıştı; atla çekip giderken elini uzattığın halk kızı; çünkü içimizi rahatlatarak okuyoruz ki sen benden ondan olduğundan daha hafif suç duygularıyla ayrılmıştın. Badischen'deki tümseğinin altındaki o zavallı! Ben, açıkçası ona pek acımam, çünkü çok iyi dayanmamıştır ve solup gitmeye bırakmıştır kendini, çünkü insanın, bir araç da olsa kendini kesin bir amaç yapmasıdır önemli olan. İşte Badischen'de yatıyor, oysa başkaları, verimli bir hayattan sonra saygın bir dulluk devri yaşıyorlar, ki bunun canlılığı yanında o bir parça itici baş titremesi hiçbir şey söylemez. Tabii ben, başarılı olanım – senin ölümsüz kitapçığının açık seçik ve tanınmaması imkânsız kahramanı olarak, o siyah gözler konusundaki küçük karışıklığa rağmen ayrıntıya kadar şüphe götürmez ve tartışılmaz olarak ve ne kadar yabancı zihniyette olursa olsun, Çinli sanatçı, titreyen elleriyle cam üstüne beni çiziyor Werther'in yanında – başka hiç kimseyi değil, beni. Buna dayanıyorum ben ve mezardaki o kızın da işin içinde olduğunu, temelin onda ve sana Werther'in aşkı için yüreğini açanın önce o olduğunu tartıştırmam, çünkü bunu hiç kimse bilmiyor ve herkesin gözünün önündeki benim hatlarım, benim şartlarım. Korkum yalnız şundan ki, günün birinde bu ortaya çıkabilir ve halk, cennette sana ait olanın, Laura'nın Petrarca'ya ait olduğu gibi, aslında o olduğunu keşfedebilir, öyle ki beni iter ve düşürür ve insanlık katedralinin kürsüsündeki resmimi indirir. Beni bazen ağlatıncaya kadar huzursuz eden, bu işte."

"Kıskançlık, ama kime? Kız kardeşine, hayır aynadaki görüntün gibi sen ve başka bir sen olana mı? Bulut biçimlenerek biçim değiştirdiğinde artık aynı bulut değil midir? Ve Tanrı'nın yüzlerce adı, yalnızca tek tanrıyı çağırmaz mı ve sizi, sevgili çocuklar? Bu hayat yalnızca biçimde değişmedir, çoklukla teklik, değişimde süreklilik. Sen ve o kız, siz hepiniz benim sevgimde tek kadınsınız ve de suçumda. Seyahatini bu konuda teselli edilmek için mi yaptın?"

"Hayır, Goethe," dedi. "Ben, mümkünü çevremde

araştırmak için geldim, bunun gerçeklik karşısındaki eksi puanları öyle elde bir ki ve bu 'ama birde' ve 'asıl şimdi' hep onun yanında dünyada kalır ve bizim soruşturmamıza değer. Sence de böyle değil mi, eski dost, sen de kendi gerçekliğinin şaşaasında ara sıra mümkünü araştırmıyor musun? Gerçeklik, baştan başa feragattir, gayet iyi biliyorum ve bu yüzden de solup gitmektir, çünkü feragat ve solma, bunlar birbirine çok yakın şeylerdir ve bütün gerçeklik ve eser işte yalnızca solgun mümkündür. Solmak, korkunç bir şeydir, sana söyleyeyim ve biz değersiz ondan kaçınmak zorundayız ve bütün gücümüzle ona karşı koyarız, gayretten başımız titrese de, çünkü sonraya bizden bir şey kalmayacaktır, mesela Badischen'deki bir tümsekten başka. Sende, durum başkaydı biraz, senin yatırım yapabilecek bir şeylerin vardı. Senin gerçekliğin, bu, bir şeylere benziyor – fedakârlığa ve sadakatsizliğe değil, tam gerçekleşme ve en yüce sadakate ve öyle heybetli ki kimse kalkıp önceki mümkünü sormaya bile cesaret edemiyor. Bravo!"

"Dokuya katılmış oluşun, sevgili yavrum, seni çılgınca bir takdir edişe cesaretlendiriyor."

"Hiç olmazsa böyle bir kârım olsun, söze karışıp ilgisiz bir sürü insandan bir parça daha samimi övmeye hakkım olsun. Ama şunu da söyleyebilmeliyim ki şu senin gerçekliğinde sanat evinde ve tanıdık çevrende pek hoş ve rahat hissetmedim kendimi, daha ziyade bir daralma, bir kaygı söz konusuydu, müsaadenle bunu itiraf edeyim, çünkü çevrende pek fazla kurban kokusu var – tütsü demiyorum, buna ses çıkarmam, Iphigenie de İskitlerin Diana'sı için buna ses çıkarmıyor mu, ama insan kurban edilmesine o yumuşatarak el atıyor ve senin çevrende bunlara benzer şeyler var maalesef; neredeyse savaş alanı gibi, sanki kötü bir imparatorun ülkesinde gibi. Şu durmadan mırın kırın eden ve homurdanan erkeklik şerefi tatlı tutkalda çırpınan Riemerler ve on yedi bardak şampanya devirmiş zavallı oğlun ve onunla gelecek yıl evlenecek ve pervanenin ışığa koşması gibi senin üst kattaki odalarına yerleşecek o kızcağız, benim gibi dayanmasını bilmeyen

Maria Beaurmarchailer ve eriyip bitmeleri tümsek altında son bulan kız; bütün bunlar senin büyüklüğünün kurbanı değil de ne? Ah, fedakârlık etmek fevkaladedir, ama kurban olmak, acı bir kader!"

Yanındaki paltolu adamın görüntüsünü, huzursuz ışıklar yalıyor, üstünden sıçrıyordu. Dedi ki:

"Aziz ruhum, bırak vedalaşma ve barışma yolunda samimiyetle sana karşılık vereyim. Kurban konusunu açıyorsun, ama bu bir sırdır ve dünya, hayat, kişi ve eser meselesinde olduğu gibi büyük bir birlik ve hepsi, değişimdir. Tanrılara kurban sunulurdu ve sonunda kurban olan, Tanrı oldu. Bir benzetme yaptın, hoşuma giden ve bana her şeyden yakın olan, ruhum ezelden beri buna tutkundur; pervane ile ölümcül çekici alev. Kelebeğin hırsla atıldığı bu şey mi olmamı istiyorsun, ben varlıkların değişiminde ve değiştiriminde yanan mumum da; ışık yansın diye vücudunu kurban eden mum, öte yandan aleve düşen sarhoş kelebeğim, hayat ve vücudun manevi değişime kurban oluşunun benzetmesi. Eski can, sevgili, çocuksu, en önce ve en sonra ben bir kurbanım ve ben üstelik kurban verenim. Önce sana yandım ve sana ebediyen ruh ve ışık oldum. Bil ki metamorfoz, senin sevgilinin en sevdiği ve canının en içidir, en büyük umudu ve en derin hırsıdır, Değişimlerin oyunu, ihtiyarın delikanlıya, çocuğun delikanlıya dönüştüğü anki değişen çehre, içinde yaşların çizgileri oynaşan düpedüz insan yüzü, ihtiyarlıktan gençliğin, gençlikten ihtiyarlığın gizemli ortaya çıktığı yer. İşte bu yüzden, için rahat olsun, düşünüp bana gelişin, hoşuma gitti ve bana yakındı gençlik işaretleriyle süslü o yaşlı figür. Birlik, sevgilim, o, dağılıp ortaya çıkış, o, değiştokuş o, şeylerin değişimi ve hayatın kâh tabii kâh ahlaki yüzünü göstermesi gibi geçmişin şimdi içinde dolaşması, bununsa ötekine göndermede bulunması ve geleceği önceden yansıtması, ki ondan (ç.n. gelecekten) her ikisi de (ç.n. geçmiş ve şimdi) gizemli bir şekilde dopdolu idi. Sonraki duygu, önceki duygu (ç.n. önsezi) – duygular aslolan. Bırak, bakışımız açılsın ve gözlerimiz faltaşı olsun,

dünyanın birliğini görmek için – büyük, şen ve bilgece. Öç mü istiyorsun? Bırak, onu bozlar giyinmiş at üstünde bana doğru gelir görüyorum. O zaman yine Werther'in ve Tasso'nun saati çalacak, aynı tam gece yarısı, öğlenin on ikisiyle aynı çaldığı gibi ve bir tanrının, bana ne çektiğimi anlatma yeteneği vermesi– yalnız bu ilk önce ve en sonra bana kalacak o zaman. Sonra terk etme ancak o zaman bir veda olacak, ebediyen veda, duygunun ölüm savaşı ve iğrenç sızılarla dolu o saat, herhalde ölümden az önce önden gelen ve ölmek olan sızılar, henüz ölüm değilse de. Ölüm, aleve son uçuş, evrenin bütününe, öyleyse nasıl yalnızca değişim, olmaz o? Durgun kalbimde, değerli resimler, siz durun işte – ve ne sevinçli bir an olacak, bir zaman biz yine birlikte uyanınca."

Erken algılanan ses kısıldı. "Yaşına selam!" diye fısıldayabildi Charlotte. Araba durdu. Işıkları, "Elephanten"ın girişinin iki yanında yanan fenerlerle birlikte parladı. Aralarında duran Mager, elleri arkada, burnunu havaya kaldırmış sisli yıldızlı sonbahar gecesini sınıyordu ve şimdi yumuşak hizmet pabuçlarıyla kaldırımda koşmaya, uşağa kapıyı açmada yardımcı olmak için. Tabii öyle basbayağı koşmadı, koşma nedir bilmeden biri gibi yürüdü, ihtişamla salınarak, ellerini kibar parmaklarıyla omuzlarına doğru kaldırarak.

"Hanımefendi," dedi, "hoş geldiniz, her zamanki gibi! Hanımefendi sanat mabedimizde yüceltici bir akşam geçirmişlerdir umarım! Daha emin bir dayanak olsun diye kolumu uzatabilir miyim? Aziz Tanrım, söylemeden edemeyeceğim; Werther'in Lotte'sine Goethe'nin arabasından inmesine yardım etmek, bu bir tecrübe – bilmem ki ne diyeyim? Not etmeye değer."